

วารสารวิชาการ

ศิลปวัฒนธรรมอีสาน

สาขาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย
กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปีที่ ๑
ฉบับที่

๒

(กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓)

ศิลปวัฒนธรรมอีสาน

อีสาน

Journal of Isan Arts and Culture

ISSN : ๒๖๕๗-๖๕๖๓

ที่มา

ภาพปกหน้า : สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย

ภาพปกหลัง : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

วารสารวิชาการ

ISSN : ๒๖๙๗-๖๔๖๓

ศิลปวัฒนธรรมอีสาน

วารสารบทความวิชาการ สภาวารสารวิชาการศิลปวัฒนธรรมอีสาน

สภาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย
กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วารสารวิชาการศิลปวัฒนธรรมอีสาน

Journal of Isan Arts and Culture

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓)

สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Humanities and Social Sciences

(บทความผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการประเมินบทความวารสารวิชาการ Peer Review)

วัตถุประสงค์

วารสารวิชาการศิลปวัฒนธรรมอีสาน สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ภายใต้อาณาเขตของสภาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการนำเสนอผลงานทางวิชาการและงานวิจัยที่มีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีผลกระทบต่อสังคมในวงกว้างที่สามารถสืบค้นและการค้นคว้าได้ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ พร้อมทั้งเป็นการอนุรักษ์ ส่งเสริม ทำนุบำรุงและเผยแพร่ ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน เพื่อให้เกิดการนำไปสู่การประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ

จัดพิมพ์โดย : สภาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย
กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จำนวนพิมพ์ : ๕๐๐ เล่ม

ISSN : ๒๖๙๗-๖๔๖๓

สำนักงานกองบรรณาธิการ

กองบรรณาธิการ “วารสารวิชาการศิลปวัฒนธรรมอีสาน”

(สภาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย

กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

๓๔๐ ถนนสุรนารายณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๐๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๔๔๐๐ ๙๐๐๙ ต่อ ๑๐๑๑ โทรสาร ๐ ๔๔๒๕ ๓๐๙๗

คณะบรรณาธิการ

บรรณาธิการบริหาร

ดร.พรภัทรา จำเริญ

ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐกิตติ์ อินทร์สุวรรณค์

ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

บรรณาธิการวิชาการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิทักษ์ชัย จัตูชัย

รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ ไม้เจริญ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

รองศาสตราจารย์ศิริพร สุเมธรัตน์

ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

รองศาสตราจารย์ ดร.ศิวพงศ์ จำรัสพันธุ์

ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญชู ภูศรี

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเปีย ทาปทา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาคร พรหมโคตร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาสนะ เชิดชู

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อโศก ไทยจันทร์รักษ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปริญ รสจันทร์

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สถิตย์ ภาคมฤค

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ออกแบบปก ; กราฟฟิก

: นายพรมงคล นาคดี

ผู้ตรวจพิสูจน์อักษร ; ประสานงาน

: นางสาวสมถทัย ปิยะรัตน์

พิมพ์ที่

: หจก.โคราชมาร์เก็ตติ้ง แอนด์โปรดักชั่น

๒๐๕ ถ.ยมราช ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครราชสีมา

๓๐๐๐๐ โทร. ๐๔๔-๒๔๑๕๘๐

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการศิลปวัฒนธรรมอีสาน

Journal of Isan Arts and Culture

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๓)

วารสารวิชาการศิลปวัฒนธรรมอีสานฉบับนี้ เป็นการดำเนินการในครึ่งปีหลังของสภาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งประกอบด้วยสาระทางความก้าวหน้าทางวิชาการของคณาจารย์และนักวิชาการจากหลากหลายสถาบัน โดยมีบทความต่าง ๆ ดังนี้

ด้านประวัติศาสตร์ : จำนวน ๒ บทความ ได้แก่เรื่อง ร่องรอยวัฒนธรรมแบบเขมร ในจังหวัดสกลนคร และหลวงพ่อโตเมืองศรีสะเกษ ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สองฝั่งโขง

ด้านชาติพันธุ์ : เรื่อง แขนงกะมัยสายสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนตายของชาวไทยภูเขา

ด้านสังคมวิทยา : จำนวน ๒ บทความ ได้แก่เรื่อง เรื่อง การอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือกาบ เชื่อมสัมพันธ์ไทยลาวของชุมชนท่าดีหมี จังหวัดเลยแบบบูรณาการ และการออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม : แนวคิดการสร้างสรรค์ลายอัตลักษณ์ผ้าไหมปุมโบราณสุรินทร์

ด้านดนตรี - นาฏศิลป์ : จำนวน ๒ บทความ ได้แก่เรื่อง บทสรภัญญะและลายพ็อนถวายเป็นอาลัย ๘ สถิตในดวงใจตราบนรินทร์ และสามแพรวภูไท

ด้านการท่องเที่ยว : เรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วารสารวิชาการศิลปวัฒนธรรมอีสาน ยังคงมุ่งมั่นที่จะพัฒนาคุณภาพและนำเสนอผลงานทางวิชาการและงานวิจัยที่มีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีผลกระทบต่อสังคมในวงกว้างที่สามารถสืบค้นและการค้นคว้าได้ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ตามเจตนารมณ์ของสภาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเกิดขึ้นจากความร่วมมือที่มีความตั้งใจในการสร้างความร่วมมือทั้งทางวิชาการ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และกิจกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรม

ในนามของคณะบรรณาธิการขอขอบคุณผู้นำเสนอบทความทุกท่าน และขอขอบคุณคณะพิจารณาประเมินบทความวารสารวิชาการ (Peer Review) ที่ได้สละเวลาในการพิจารณาบทความเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์ให้บทความที่นำเสนอในวารสารมีความน่าสนใจและทรงคุณค่ามากขึ้น

อนึ่ง คณะบรรณาธิการ ในนามสภาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคณาจารย์ นักวิชาการ และนิสิตนักศึกษา จะให้ความสนใจในการนำเสนอบทความวิชาการ บทความวิจัย บทปริทัศน์หนังสือ และกรณีศึกษา เพื่อร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมของไทย วัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน และมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

คณะบรรณาธิการ

สารบัญ Content

วารสารวิชาการศิลปวัฒนธรรมอีสาน

Journal of Isan Arts and Culture

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๓)

หน้า

บทความวิชาการ

๐๑

การอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือกาบเชื่อมสัมพันธ์ไทยลาว

๑

ของชุมชนท่าดีหมี จังหวัดเลย แบบบูรณาการ

Conservation of Karb Boat racing traditions for connecting Thai-Lao of Thademme Community Loei Province Integrated.

กัลยา ยศคำลือ Kalaya Yotcamlue

สาคร พรหมโคตร Sarkorn Pomkod

๐๒

การออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม:

๒๗

แนวคิดการสร้างสรรคัลายอัตลักษณ์ผ้าไหมปุมโบราณสุรินทร์

Cultural Product Design: Creative Concept of Surin Identity

Almanac Silk Pattern.

สมบัติ สมัครสมาน Sombat Samaksamarn

๐๓

“แซนกะม็อย” สายสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นกับคนตายของชาวไทยกวย

๔๙

"San Ka moy" Ceremony of The Relationship Between The Living and The Dead the Thai Kui People.

ทองดา คลังฤทธิ Thongda klangrit

ยโสธารา ศิริภาพระภากร yasothara Siriphapraphagon

สุริยา คลังฤทธิ Suriya klangrit

๐๔

บทสรภัญญะและลายพ็อนถวายความอาลัย ๕ สถิตในดวงใจตราบนิรันดร์

๖๓

Sarapanya and Dance Melody of Condolence:

His Majesty in Heart for Eternity

วรพจน์ มานะสมปอง Worrpoj Manasompong

๐๕

ร่องรอยวัฒนธรรมแบบเขมรในจังหวัดสกลนคร

Traces of Khmer culture in Sakon Nakhon Province

พจนวารากรณ์ เขจรเนตร Pojjahnawaraporn Khejonnet

๘๑

๐๖

หลวงพ่โตเมืองศรีสะเกษ: ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สองฝั่งโขง

Luang Pho To Mueang Sisaket :

History of relationship between both sides of Mekong River

ธัญพงค์ สารรัตน์ Thanyapong Sararat

๙๗

บทความวิจัย

๐๗

ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม

อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Tourists' Satisfaction on travelling in Thung Bua Chom Floating Market, Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

ปิยธิดา พิเชษฐ, กนกวรรณ โส่สำราญ, สุนิ นพลสงคราม, ณัฐฐา หลาบงาม, ทศนีย์ สุขสมบัติ, สุพัฒตรา สวนใหม่, ณัฐพร ทองอ่อน, อรวรรณ แท่งทอง และจิราวรรณ สมหวัง

๑๒๙

๐๘

สามแพรภูไท

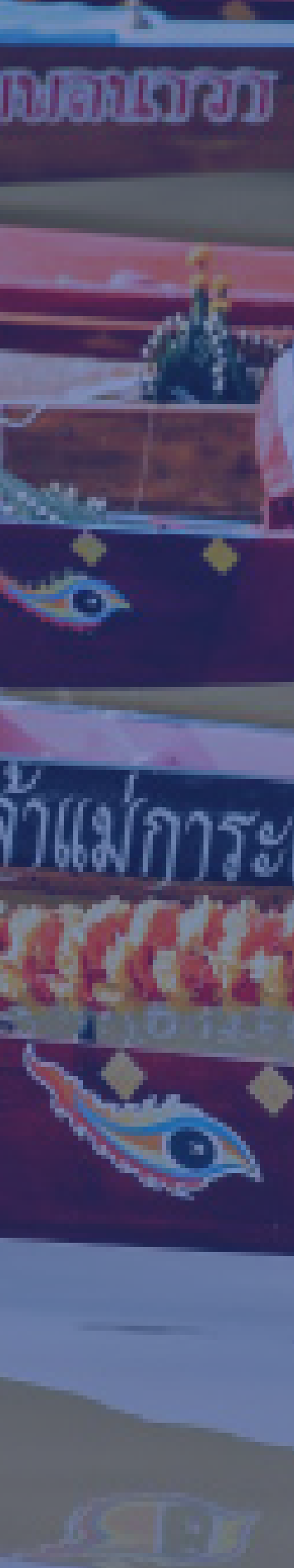
Phu Thai's Three Silk Fabrics

สุรเชษฐ์ สุพลจิตต์ Surachet Suponchit

ศุทธิณี สมศรี Soottinee Somsri

๑๔๗

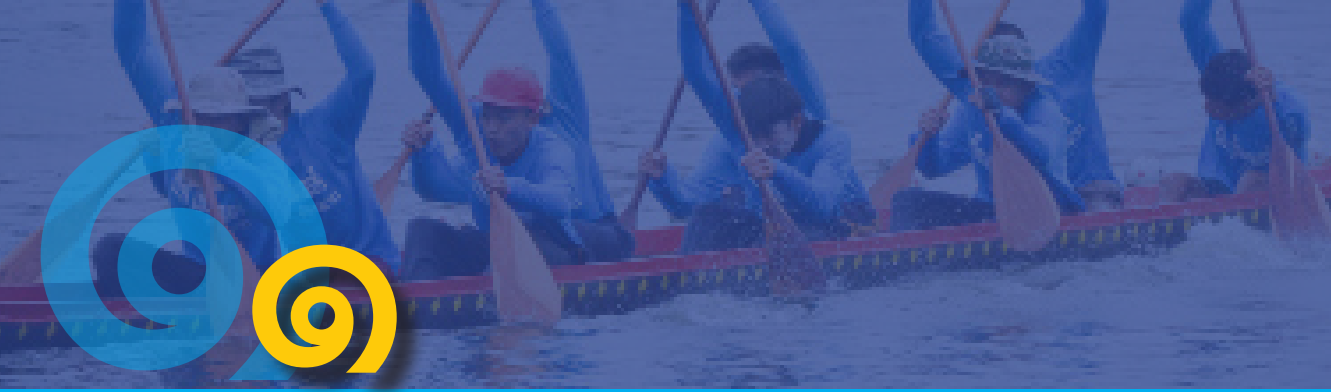

ภาพประกอบ :

www.tis.dasta.or.th.com

www.facebook.com/teawloei

การอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือกาบเชื่อมสัมพันธ์ไทยลาว ของชุมชนท่าดีหมี จังหวัดเลย แบบบูรณาการ

Conservation of Karb Boat racing traditions for connecting Thai-Lao of Thademme
Community Loei Province Integrated.

กัลยา ยศคำลือ*

สาคร พรหมโคตร** ***

Kalaya Yotcamlue

Sarkorn Pomkod

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาสังคมศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

*** ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

บทคัดย่อ

เรือกาบใช้ขนส่งทางน้ำและใช้ในประเพณีแข่งเรือเชื่อมความสัมพันธ์ไทยลาวและส่งเสริมการท่องเที่ยว บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ๑) การใช้เรือกาบของชุมชนท่าดีหมี อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย ๒) การอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือกาบของชุมชนท่าดีหมี ๓) บทบาทการฟื้นฟูอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ ๔) เพื่อถอดบทเรียนการบูรณาการกิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นของหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต กลุ่มเป้าหมายคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำชุมชน บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลยและนักศึกษาจำนวน ๑๕ คน เครื่องมือคือ เอกสาร งานวิจัยและการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า (๑) วิถีชีวิตชุมชนท่าดีหมีริมแม่น้ำโขงและแม่น้ำเหือง นับถือศาสนาพุทธ อาชีพเกษตรกรรม ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านทำเรือกาบ และปัจจุบันใช้เรือกาบหาปลาเพื่อมาบริโภคในครัวเรือนน้อยลง (๒) การอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือกาบกระชับสัมพันธ์ระหว่างไทยและลาวทำทุกปีหลังวันออกพรรษา ในแม่น้ำเหือง มีกระบวนการ ๔ ระยะคือ วางแผนเตรียมงาน ปฏิบัติตามแผน แข่งขัน และหลังการแข่งขัน ชุมชนต้องการให้หน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือให้มีการสืบทอดประเพณีนี้ไว้ไม่ให้สูญหายไป (๓) บทบาทการฟื้นฟูอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย เป็นงานหลักคือ ฟื้นฟูวัฒนธรรมและส่งเสริมประเพณีท้องถิ่น ได้สนับสนุนประเพณีแข่งเรือกาบบางครั้ง และ ๔) การบูรณาการกิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นของหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตในจังหวัดเลย ปีการศึกษา ๒๕๖๒ นักศึกษาได้เรียนรู้ประเพณีท้องถิ่นในชั้นเรียนและลงพื้นที่ภาคสนาม ส่งผลให้มีความรู้เข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น และประเพณีท้องถิ่นไทย

คำสำคัญ: การอนุรักษ์, ประเพณีแข่งเรือกาบ, เชื่อมสัมพันธ์ไทยลาว, แบบบูรณาการ

Abstract

Karb Boat used for water transportation and used in the tradition of boat racing on connecting relations and promoting tourism. This academic article was aimed at ๑) used Karb Boat of Thademme Community ๒) conservation of Karb Boat racing traditions for connecting Thai-Lao of Thademme Community ๓) regeneration role preserve and promote the local traditions of the local government organization and ๔) take off the lessons learn of integrating preserve local traditions activities of Public Administration course. The target group total ๑๕ were local wisdom, community leader, local administrative organization personnel in Loei Province and students. The tools was document sheet, research and in-depth interview. The study shows that: (๑) The way of life of Thademee Community along the Mekong and Hueang Rivers. Buddhist agriculture and fishing Karb Boats for consumption in the household. Used local wisdom to make a Karb Boat. (๒) Conservation of Karb Boat racing traditions for connecting Thai-Lao of Thademme Community every year after the end of Buddhist Lent in Hueang rivers. There was ๔ stages of processes: planning, preparation Follow the race and post-race plan. Communities need government to help them carry out this tradition from being lost. (๓) Regeneration role Preserve and promote the local traditions of the local government organization in Loei Province was the main task refresh the culture and promote local traditions. Has supported the traditional Karb Boat race for some time. (๔) The integrating preserve local traditions activities of Public Administration course in Loei Province were students learn local traditions in the classroom and field trips in area on the academic year ๒๐๑๙. Resulting in knowledge and understanding of local wisdom and Tai Loei local traditions.

Keywords: Conservations, Racing Karb Boat traditional, Connecting Thai-Lao, Integrated

การอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือกาบเชื่อมสัมพันธ์ไทยลาวของชุมชนท่าดีหมี จังหวัดเลย แบบบูรณาการ

กัลยา ยศคำลือ

ศาสตราจารย์พิเศษ

บทนำ

ในปัจจุบันชาวบ้านมีการบูรณาการการใช้งานเรือให้เข้ากับวิถีชีวิตประจำวัน บทบาทของเรือที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม เรื่อนั้นมีบทบาทด้านเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือประกอบอาชีพ ทำการประมงพื้นบ้าน และมีบทบาทด้านวัฒนธรรมประเพณี (ณัฐกานต์ เกาศล และสุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, ๒๕๖๐) ซึ่งในอดีตการใช้เรือพายเพื่อการคมนาคมเป็นพาหนะที่สำคัญของชาวบ้านที่อยู่ตามที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำ ใช้เรือเป็นพาหนะไปทำบุญ จัดชบวนแห่เรือเพื่อนำองค์กฐินและองค์ผ้าป่าไปยังวัด เมื่อเสร็จพิธีการทางศาสนาแล้ว เพื่อความสนุกสนานและความเพลิดเพลิน จะจัดแข่งขันเรือยาวขึ้นด้วยเป็นการสร้างความสามัคคีและด้วยความเชื่อว่าผู้ที่เข้าร่วมแข่งขันจะได้บุญทางหนึ่งด้วย (ประดิษฐ์ สรรพชา, ๒๕๕๑) จากการศึกษาเรือลำซิมี่วิวัฒนาการ ๓ ลักษณะ คือ เรือขุด เรือติด และเรือเหล็ก ชาวบ้านหันมาใช้การคมนาคมทางบก ตั้งแต่มีการสร้างสะพานข้ามลำซิมี่ แต่เรือพายลำเล็ก ๆ ยังคงมีความผูกพันกับชาวบ้านในการประกอบอาชีพ (ประยูร วรนาม, ๒๕๔๓) ส่วนความเชื่อและประเพณีในเรื่องระบบระบบเศรษฐกิจของไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อโครงสร้างเรือและการเปลี่ยนแปลงสถาบันเศรษฐกิจเป็นส่วนที่อยู่ในระบบสังคมและวัฒนธรรม การที่สังคมจะมีระบบเศรษฐกิจอย่างไรขึ้นอยู่กับพฤติกรรมและการดำเนินการของสังคมนั้น รวมไปถึงการปกครองหรือการเมืองด้วย ในด้านเศรษฐกิจเดิมเป็นสังคมเกษตรกรรม เมื่อมีวิวัฒนาการในด้านต่าง ๆ เช่น เครื่องจักร เครื่องมือ ด้านความรู้ ความคิด และมีผลต่อเศรษฐกิจจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงจากระบบเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรม (ผจงจิตต์ อธิคมนันท์, ๒๕๔๙) และกีฬาเรือยาวเป็นกีฬาชาวบ้าน เพราะว่าเรือเป็นประเพณีที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาและเรือเป็นสมบัติของชุมชน (ขวัญทอง สิ้นศิริ, ๒๕๕๖)

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล) ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดแข่งขันเรือยาวประเพณีเพิ่มมากขึ้น หลายหน่วยงานได้เข้ามามีส่วนร่วมจัดกิจกรรมในด้านหนึ่งถือเป็นการฟื้นฟู อนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น รูปแบบการจัดงานมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมีพิธีการ ขึ้นตอน กติกาการแข่งขันที่พัฒนาขึ้นมา พัฒนาการของรูปแบบการแข่งขันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม สอดคล้องกันระหว่างกิจกรรมงานประเพณีและการบริหารจัดการงบประมาณของหน่วยงาน ซึ่งเป็นเจ้าภาพหลักผู้สนับสนุนสามารถแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ๑) เจ้าภาพร่วมจากหลายภาคส่วน และ ๒) สถานที่จัดการแข่งขันเรือยาวที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเลือกจัด

ในแม่น้ำเหืองมีทุกปีและเป็นประเพณีที่ปฏิบัติมายาวนาน ในอนาคตถ้าไม่มีการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประเพณีนี้อาจจะสูญหายไป และชุมชนบ้านท่าดีหมีต้องการให้จังหวัดเลยเข้ามามีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือ เพื่อเชื่อมสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน (ไพศาล สอนเสียง, ๒๕๖๓) มีการวิจัยเรื่องเรือกับการท่องเที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวนิยมการท่องเที่ยวทางเรือและตลาดน้ำ เพราะเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและคลายความตึงเครียดที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเยือนในวันหยุด มีรูปแบบการจัดตลาดน้ำที่หลากหลาย ทั้งตลาดที่มีเรือพายค้าขายสินค้าทางน้ำ และตลาดอยู่บริเวณริมน้ำแต่ร้านขายสินค้าตั้งอยู่บนบก สำหรับการท่องเที่ยวในร้านอาหารที่มีบริการล่องเรือก็มีนักท่องเที่ยวนิยมใช้บริการมาก ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้รายได้ประจำ พนักงานราชการ พนักงานบริษัท ที่จัดงานเลี้ยงสังสรรค์ หรือประชุมสัมมนาที่โรงแรมริมแม่น้ำ และการล่องเรือรับประทานอาหาร ปัจจุบันใช้เรือสำราญขนาดใหญ่ แต่กิจการบางแห่งใช้เรือไม้ที่ปรับปรุงให้สวยงามและแข็งแรงมากขึ้น (ณัฐกานต์ เกาศล และสุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, ๒๕๖๐) คณะผู้เขียนบทความเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย สนใจเขียนบทความทางวิชาการเผยแพร่เรื่องการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือกาบเชื่อมสัมพันธ์ไทยลาวของชุมชนบ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยแบบบูรณาการ เพื่อนำไปประยุกต์จัดกิจกรรมบ่มเพาะนักศึกษาและเยาวชนให้เห็นความสำคัญของการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาวไทยและเผยแพร่ต่อสาธารณะ เพราะเห็นความสำคัญและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ต่อการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมไทย ชุมชน จังหวัดเลย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถใช้เป็นข้อมูลวางแผนบูรณาการแบบมีส่วนร่วมส่งเสริมในประเพณีแข่งเรือเชื่อมสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์การศึกษา

บทความทางวิชาการเรื่องการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือกาบเชื่อมสัมพันธ์ไทยลาวของชุมชนบ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยแบบบูรณาการ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาการใช้เรือกาบของชุมชน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ๒) เพื่อศึกษาการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือกาบเชื่อมสัมพันธ์ไทยลาวของชุมชนบ้านท่าดีหมี อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ๓) เพื่อศึกษาบทบาทการฟื้นฟู อนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลยและ ๔) เพื่อถอดบทเรียนการบูรณาการกิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นของหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตในจังหวัดเลย

กำเนิดเรือ

เรือช่วงเริ่มต้น (Early Ships) ประมาณก่อนคริสต์ศักราชถึง ศ.ต.ที่ ๑๔ เป็นช่วงยุคสมัยที่เจริญก้าวหน้าของ ชาวโรมัน กรีก และไวกิง เรือที่มีชื่อเสียง คือ แกลลีย์ (Galley) และเรือทริรัม (Trireme) เป็นเรือของชนชาวกรีกและโรมันในสมัยนั้น ลักษณะเรือส่วนใหญ่ เป็นเรือมีเสาใบเรือ ๒ เสา

ใช้ลมและพายเคลื่อนที่ ทำให้เรือในสมัยนั้นแล่นด้วยความเร็วสูงและสามารถแล่นได้ทั้งน้ำตื้นและลึก มักทำหัวเรือให้แหลม ซึ่งสามารถพายไปเจาะเรือตรงข้ามได้และทหารเรือก็จะรีบข้ามไปอีกฝั่งของศัตรูหรือไม่ก็ใช้ธนูเพื่อโจมตี เมื่อกล่าวถึงเรือมีฝีพายอย่างน้อย ๖๐ คน ส่วนใหญ่จะให้ทหารเรือคุมทาส ในการพายแทน แต่เนื่องจากพายนั้นมีขนาดใหญ่และหนัก ต้องใช้คนจำนวน ๖ คนในการช่วยกันพาย แต่หลังจากยุคนี้หมดไปคือสมัยโรมันล่มสลาย เรือสำเภาก็มาแทนที่ในยุคการสำรวจ (Age of Exporation) ประมาณ ศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๗ ประเทศที่มีเรือพาณิชย์ เรือรบ เรือสินค้า ปรากฏเด่นชัดคือ สเปน โปรตุเกส อิตาลี อังกฤษ ฝรั่งเศส เรือมีความก้าวหน้ามากขึ้นขนาดที่ใหญ่ขึ้น พื้นที่ใช้สอยมากขึ้น สามารถแล่นอยู่ทะเลกลางมหาสมุทรได้นาน ยุคนี้จึงเป็นยุคแห่งการค้นพบ มินกสำรวจที่มีชื่อเสียง เช่น เจิ้งเหอ คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส เป็นต้น ลักษณะเรือส่วนใหญ่เรียกว่า เรือสำเภา มีเสาใบเรือ ๑ - ๓ เสาขึ้นไป เริ่มใช้ลมแทนการใช้พายกบลม เป็นเหตุให้ยุคนี้เรือวิ่งได้ค่อนข้างช้าและไม่เร็วเท่ายุคก่อนหน้า แต่เรือยุคนี้มีข้อดีคือไปได้ไกลและมีท้องเรือ สามารถเก็บเสบียง และเป็นที่พักได้ แต่ที่พักท้องเรือนี้จะอึดอัดและร้อนมาก ส่วนมากจะเป็นแค้ลูกเรือ หรือไม่ก็ทาสจะอยู่ในบริเวณนี้ ส่วนกัปตันจะได้อยู่ห้องที่ดีกว่านั้นคือท้ายเรือ เรือสมัยนี้ส่วนใหญ่จะติดปืนใหญ่ (ยุคแรกๆ) บริเวณด้านข้างของเรือ (ซ้าย-ขวา) ส่วนใหญ่เรือสำเภาทุกลำจะติดตั้งไม่ว่าจะเป็นเรือขนส่งสินค้า เรือพาณิชย์ เพื่อป้องกันตัวจากศัตรู และโจรสลัด ซึ่งมีค่อนข้างมากในมหาสมุทรและอันตรายน และยุคสิ้นสุดการเดินทางเรือ (End of sail) ประมาณศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ การผลิตเรือในสมัยนี้เน้นความใหญ่โตมหาศาลเพื่อนำไปรบเป็นหลัก เช่นในภาพยนตร์เรื่องไฟเร้ท ออฟเดอะแคริบเบียน เรือแต่ละลำใช้ไม้ โครงสร้างเล็กสูงมากในการทำ ในยุคนี้เป็นยุคที่เริ่มเลิกการสำรวจแล้ว เพราะยุคนี้ นักเดินทางเรือสำรวจไว้หมดเกือบทั้งโลกและนักเดินเรือทุกคนเข้าใจว่าโลกกลม เขียนแผนที่ไว้หมดทุกอย่าง จึงไม่จำเป็นต้องสำรวจเพิ่มเติมอีก เพราะไม่มีจะสำรวจแล้วแน่นอนว่าเจ้าแห่งท้องสมุทร ยังคงเป็นชาวอังกฤษ ฝรั่งเศส และอเมริกา เรือในยุคนี้เช่นเดิมยังคงเรียกว่าเรือ “เรือสำเภา” อยู่มีลักษณะคล้ายกับยุคดังกล่าว เพียงแต่เรือจะใหญ่กว่ามาก มีเรือบางลำติดตั้งเครื่องยนต์ไอน้ำแล้วซึ่งในปลายยุคนี้ เช่น ไอรอนแครท (Ironclad) และยุคนี้มีเรือดำน้ำชนิดแรก ๆ เกิดมาแล้วนั้นคือ เต่า (Turtle) ของอเมริกา (ณัฐกานต์ เกาศลและสุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, ๒๕๖๐)

เรือในของไทยโดยเฉพาะภาคเหนือตอนบนพบว่า ในแถบลุ่มน้ำที่สำคัญคือ ปิง วัง ยม น่าน จะมีการใช้เรือกันเป็นส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพ อาจจะใช้ข้ามฟากไปไร่ ไปสวน ใช้เรือขนถ่ายสินค้าจากเมืองหนึ่งไปอีกเมืองหนึ่ง สมัยก่อนนั้นจะใช้ในการขนถ่ายสินค้าระหว่างเมือง อย่างทางแม่น้ำปิง วัง น่าน ยม บางทีก็จะมาถึงปากน้ำโพ ก็จะอาศัยเรือที่เป็นเรือแม่ประจำ (ประดิษฐ์ สรรพชา, ๒๕๕๑) เรือในประเทศไทยสามารถจำแนกได้ดังนี้ (๑) เรือกาบป्ली เป็นเรือขนาดเล็กชนิดหนึ่งเกิดจากการประกอบขึ้นจากแผ่นไม้กระดานต่อเข้าด้วยกัน เรียงจากส่วนท้องขึ้นถึงแคมทั้ง ๒ ข้าง ส่วนท้องมีรูปกลมมน อุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างประกอบเรือคือ แผ่นกระดานไม้สัก ขนาดกว้างประมาณ ๖ - ๗ นิ้ว ยาวเท่ากับความยาวของแผ่นไม้กระดาน ตะปู (ในยุคก่อนใช้หมุดทำด้วยขอไม้ไผ่) งามไม้ (น้ำมันยางชัน) วิธีสร้างเริ่มจากการสรรหาท่อนไม้สักที่มีลำต้นตรงไม่มีคด ตูยาไม้ให้ตรงตลอด แผ่นไม้กระดานที่จะนำมาประกอบเรือกาบป्लीแต่เดิมนั้น จะต้องเป็นแผ่นไม้กระดานที่ผ่าออก

จากท่อนไม้ด้วยการใช้ลิ้มตีออกเป็นแผ่น ๆ ไม้กระดานที่ได้จากการเลื่อยถือว่าไม่ดี เพราะจะทำให้มีรอยแตกและการรั่วของแผ่นไม้ได้ง่าย ดังนั้นจึงต้องใช้การผ่าท่อนไม้ด้วยลิ้ม จึงต้องคัดเลือกท่อนไม้สักที่ตรงทั้งต้นและของเนื้อไม้ เมื่อได้ท่อนไม้มาแล้วเก็บไว้ในที่ร่มมีอากาศผ่านอย่างน้อย ๑ ปี ให้ท่อนไม้นั้นแห้งจึงทำการผ่า ถ้าผ่าในขณะที่ยังไม่แห้งเมื่อเป็นแผ่นแล้วมักจะมึรอยแตกได้ง่าย วิธีผ่าต้องใช้ความชำนาญ และความมีประสบการณ์ของผู้ผ่า โดยเริ่มผ่าท่อนไม้ออกเป็นสองซีกเสียก่อน จากนั้นจึงทำการตีผ่าซอยออกให้เป็นแผ่นไม้กระดานที่ใช้ต่อเรือกาบป्ली ที่มีขนาดเล็ก กว้างประมาณ ๖-๗ นิ้ว การผ่านต้องผ่าให้หนาประมาณ ๑ นิ้ว เมื่อได้ไม้กระดานที่ผ่าออกมาแล้ว ก็จะเก็บผึ่งลมไว้อย่างน้อย ๒-๓ เดือนขึ้นไป เมื่อไม้แห้งสนิทดีแล้วจึงใช้ขวานฉากแต่งให้เรียบตรง และเมื่อฉากแต่งแล้วก็จะเหลือความหนาของไม้ประมาณ ๕ นิ้ว เรือกาบป्लीที่ใช้เป็นพาหนะทั่วไป ใช้ไม้กระดาน ๕ แผ่น อย่างมากก็ ๗ แผ่นเท่านั้น การประกอบ เมื่อมีอุปกรณ์ครบแล้วจึงเริ่มประกอบเรือ เริ่มจากการเอาแผ่นไม้กระดาน ๑ แผ่น มาวางตะแคงกับพื้นดินแล้วจึงตีหลักประกบ เพื่อให้ไม้กระดานแผ่นนั้นมีรูปโค้งทั้งไว้ประมาณ ๑๐ วัน เมื่อเห็นว่าไม้กระดานแผ่นนั้นโค้งจนอยู่ตัวแล้ว จึงนำเอาแผ่นไม้กระดานอีก ๔ แผ่น มาฉากด้านข้างออกให้เรียวไปทางหัวและท้าย แล้วจึงเอาทลองประกบต่อเข้าด้วยกันกับแผ่นกลางที่โค้งนั้นข้างละ ๒ แผ่น เมื่อเข้ารูปกันดีแล้วจึงเอาไม้ไผ่กีบเล็ก ๆ มาวัดอ้อมด้านนอกของเรือตั้งแต่แคมหนึ่งไปถึงอีกแคมหนึ่ง เอาไม้นั้นมาวัดตั้งแต่หัวถึงท้ายให้ได้โกลนที่เป็นมงคล เมื่อวัดไม้ได้ก็ทำการตัดความยาวออกให้ตรงกับโกลน เอาไม้กีบขนาด ๔ x ๒ นิ้ว ยาวตั้งแต่กลางลำเรือถึงแคมเรือมาฉากให้เป็นรูปโค้งตามท้องเรือ ด้านใน ตั้งแต่กึ่งกลางท้องเรือขึ้นถึงแคมข้างละ ๑ อัน จัดใส่เป็นคู่ ๆ เรียกว่าไม้คูกง ความยาวของแต่ละคู่จะไม่เท่ากัน ตรงกลางจะยาวและจะค่อย ๆ สั้นไปที่หัวและท้ายของเรือ ใส่ระยะห่างกันประมาณ ๕๐ เซนติเมตร จำนวนก็คู่ก็แล้วแต่ความยาวของเรือ การวางไม้คูกงนั้นที่รอยต่อตรงกลางท้องเรือจะไม่ให้ติดกัน คือให้ห่างกันประมาณ ๑ นิ้ว เมื่อใช้งานแล้วเกิดมีรอยรั่วซึมของน้ำ น้ำจะได้ไหลไปรวมกันอยู่ตรงกลางทำให้ตักออกทิ้งได้ง่าย เมื่อวางไม้คูกงแล้วจึงตีตะปูหรือใส่สลักไม้ เพื่อยึดไม้กระดานให้ติดแน่นกับไม้คูกง จากนั้นจึงประกบรอยต่อของไม้กระดานด้านนอกด้วยไม้กีบขนาดเล็ก เหลาให้เรียบแบนแล้วตอกตะปูยึดกับไม้คูกง แล้วจึงขัดแต่งด้านในและด้านนอกให้เรียบร้อยอีกครั้งหนึ่ง เมื่อแต่งเรือให้เข้ารูปแล้วยังอาจมีรอยรั่วซึ่งอาจเกิดเพราะการเข้าไม้ไม่สนิทหรือมีรูเจาะ ก็จะยารูรั่วเหล่านั้น โดยจัดเรือคว่ำลงกับพื้นแล้วนำเอาขี้เถ้าหรือขี้เถ้าขี้เถ้าให้ละลายแล้วทาตรงที่มีรอยต่อของไม้โดยรอบ ก็เป็นอันเสร็จวิธีในการสร้างเรือ การใช้งานเรือกาบป्लीมีลักษณะท้องกลมมน ใช้ในการบรรทุกของที่ไม้นหนักมาก ใช้บรรทุกพืชผลทางการเกษตรจากสวนออกสู่ตลาด ใช้ในการประมงน้ำจืด เช่น ทอดแหหาปลาใช้งานสะดวก พายเข้าไปในลำน้ำล้าเหมือนที่แคบหรือน้ำไม่ลึกได้ จึงเป็นที่นิยมของชาวบ้านชาวเมืองที่อยู่ใกล้ลำน้ำทั่วไป วิธีเก็บเรือ เรือโกลน และเรือกาบป्ली เป็นเรือที่มีขนาดเล็ก การเก็บจึงง่าย โดยการฝังเสา ๔ ต้น แล้วพาดด้วยราวไม้ ความกว้างประมาณ ๘๐ เซนติเมตร ความยาวกะให้สั้นกว่าความยาวของเรือประมาณ ๒ เมตร สูงจากพื้นประมาณ ๑ เมตร เมื่อเรือไม่ได้ใช้งานก็ยกขึ้นคว่ำไว้บนรานั้น (๒) เรือโกลน เป็นเรือที่โกลนหรือชุดขึ้นจากต้นไม้มทั้งท่อนเป็นเรือที่มีขนาดเล็ก บรรทุกคนได้ประมาณ ๕-๖ คน ลักษณะทั่วไปของเรือโกลนมีรูปเกือบสี่เหลี่ยม (ยกเว้นเรือแข่ง)

การสร้างเริ่มจากการคัดเลือกต้นไม้สักที่มีเนื้อไม้ที่ดี คือไม่มีตาขนาดใหญ่ ลำต้นสวน เนื้อไม้ไม่บิดไปมา แล้วจึงวัดให้ได้ขนาดความยาวที่ต้องการ ทั้งท่อนไม้ดังกล่าวไว้ในที่ร่มมีอากาศผ่านอย่างน้อย ๖ เดือนขึ้นไป เพื่อให้ท่อนไม้นั้นแห้งพอสมควร จากนั้นจึงใช้ขวานถากแต่งให้เป็นลักษณะเรือคือตรงกลางกว้าง ๒ หัว ทำยวบเข้า ส่วนท้องด้านนอกทั้งหัวและท้ายก็ถากจากกลางขึ้นไปให้เขียดขึ้น โดยมีส่วนท้องแบนประการหนึ่ง คือการวัดขนาดกว้างของด้านนอกจากแคมหนึ่งไปถึงอีกแคมหนึ่ง แล้วนำไปวัดตั้งแต่หัวเรือถึงหางเรือให้ได้ถูกต้องตามโฉลก จึงจะเป็นเรือที่เป็นมงคล เมื่อถากเป็นเค้ารูปทรงของเรือแล้วจึงขุดไม้ส่วนในออกยาวไปตามไม้ให้เหลือแคมเรือทั้ง ๒ ข้าง หนาประมาณ ๑ นิ้ว ไม้ ๑ ท่อน ใช้เนื้อไม้ชนิดเดียว นอกนั้นขุดทิ้งออกเป็นเศษไม้ทั้งหมด เหมือนกับคำพูดที่ว่าฆ่าช้างเอางา เมื่อได้รูปทรงพอประมาณแล้วนำลงแช่น้ำไว้สักประมาณ ๑๐ วัน เพื่อให้ยางไม้ออกจากเนื้อไม้ ถ้าทิ้งไว้กลางแจ้งแล้ว ความบางของไม้ที่เหลืออยู่อาจจะทำให้เนื้อไม้มีรอยแตกขึ้นได้ เมื่อนำขึ้นจากน้ำแล้วทิ้งไว้ในร่มผึ่งให้แห้ง จากนั้นจึงทำการถากขุดให้ความหนาเท่ากัน และถากแต่งให้เกลี้ยง

การใช้งานเรือโกลน เป็นเรือที่ใช้ส่วนบุคคล ใช้เป็นพาหนะเดินทางน้ำ โดยสารได้ประมาณ ๕-๖ คน ใช้บรรทุกข้าวของ หรือสิ่งของที่เป็นสินค้าไม่มากนัก เดินทางไปค้าขายระยะใกล้ หรือบรรทุกพืชผลทางการเกษตร ส่วนดีของเรือโกลน คือไม่มีรอยต่อของแผ่นไม้ ไม่ต้องใส่ยางไม้หรือคอยระวางในการรั้วซึม ของน้ำ นอกเสียจากเมื่อใช้ไปนาน ๆ อาจจะมีรอยแตกก็ใช้ยางไม้อุดทาที่รอยแตกเท่านั้นเอง ส่วนข้อเสียของเรือโกลนคือหนักและการพลิกคว่ำง่าย เนื่องจากมีส่วนท้องที่มนนั่นเอง

การทรงตัวในน้ำจึงไม่ค่อยดี (๓) เรือขนาดใหญ่ วิธีสร้างและวิธีประกอบเรือขนาดใหญ่ ใช้วิธีเดียวกับการสร้างเรือกาบป्ली เพียงแต่ขยายให้มีขนาดความกว้าง สูง และความยาวมากกว่าเรือกาบป्लीเท่านั้น ส่วนท้องของเรือแบบนี้จะต่างจากเรือกาบป्लीเท่านั้น ส่วนท้องของเรือแบบนี้จะต่างจากเรือกาบป्लीคือเรือขนาดใหญ่ชนิดนี้จะมีส่วนท้องแหลม ทำให้บรรทุกของได้มาก แต่จะวิ่งได้ในน้ำที่มีความลึกเท่านั้น ลักษณะของหลังคางจะเป็นรูปโค้ง บางลำจะโค้งอยู่ประมาณตรงกลาง บางลำส่วนโค้งของหลังคางก็จะค่อนข้างไปทางส่วนหางของเรือ และสิ่งที่จำเป็นต้องทำยิ่งกว่าเรือขนาดเล็ก ก็คือทำความยาวให้ได้กับโฉลกที่เป็นมงคล เรือขนาดใหญ่บางชนิดมีชื่อเรียกตามลักษณะรูปร่างของเรือ บางชนิดมีชื่อเรียกตามการใช้งาน บางชนิดเรียกชื่อกันมาแต่ไม่รู้ความหมายก็มี ดูเหมือนจะเรียกชื่อเป็นภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทย (๔) เรือท้องข้าง การที่เรียกเรือแบบนี้ว่าเรือท้องข้าง อาจเป็นการเรียกตามลักษณะรูปร่างของเรือ เพราะเป็นเรือขนาดใหญ่ การสร้างการประกอบใช้วิธีเดียวกับการประกอบเรือกาบป्ली แต่ส่วนท้องของเรือท้องข้างจะไม่แหลมกินน้ำลึกเหมือนเรือ หางแมงป่อง ส่วนท้องจะมีลักษณะมนกลม ลักษณะของส่วนท้องจะหย่อนการทรงตัวจึงไม่ดีเท่ากับเรือ หางแมงป่อง หรือเรือแม่ปะ (๕) เรือสะดอ คำว่าสะดอ แปลว่าครึ่ง ๆ กลาง ๆ ดังนั้นเรือสะดอ เมื่อแปลโดยศัพท์ก็หมายถึงเรือขนาดกลาง ส่วนท้องจะมีความแหลมมากกว่าเรือสะล่า การสร้างประกอบใช้วิธีเดียวกันกับเรือสะล่าหรือเรือกาบป्ली เรือสะดอมีหลังคางโค้งตรงกลางแต่ไม่ยาวตลอดลำเรือคงมีไว้บังแดดเท่านั้นเอง

เรือชนิดนี้นิยมใช้ในการบรรทุกสินค้าออกไปค้าขายที่ไม่ไกลมาก คือติดต่อกับเมืองบริวารของเชียงใหม่ และยังใช้เป็นเรือโดยสารได้อีกด้วยเพราะวิ่งได้เร็วกว่าเรือที่มีขนาดใหญ่ (๖) เรือสะล่า เป็นเรือชนิดเล็ก แต่มีขนาดใหญ่และยาวกว่าเรือกาบป्ली วิ่งได้เร็ว ใช้ในการบรรทุกพืชผล

ทางการเกษตร และนิยมใช้ในการประมงและ (๖) เรือหางแมงป่อง (เฮือหางแมงป่อง) เรือหางแมงป่อง หรือ เรือแม่ปะ เป็นเรือขนาดใหญ่ที่ใช้เดินทางขึ้นล่องตามลำน้ำแม่ปิงในสมัยโบราณ ๆ ถ้ามีขนาดย่อม เรียกว่า เรือสะตอ หรือ เรือสึดอ และมีลักษณะของเรือคือ หัวเรือทำด้วยไม้ทั้งท่อน ด้านบนแบนเรียบตลอด ด้านล่างเป็นเหลี่ยมรูปจั่วแต่กลับเอาด้านแหลมลง ตอนบนของหัวเรื่อนี้ยกเชิดสูงชันนิด ๆ สำหรับลูก่อขึ้นไปเหยียบพร้อมกับการออกแรงถีบส่งให้เรือพุ่งไปข้างหน้า ตอนถัดจากหัวเรือขึ้นไปเป็นลานไม้กระดานกว้างพอที่คน่อขึ้นไปยืนได้หลาย ๆ คน โดยไม่เกะกะกีดขวางทางกัน เมื่อลูกเรือเอาไม้ถ่อยันดินใต้น้ำแล้วจะออกแรงเดินพร้อมกับถีบเรือส่งให้ เรือพุ่งไปข้างหน้า เมื่อถ่อพ้นหัวเรือที่ยกสูงนั้นไปแล้ว ก็จะไปยืนเหยียบไปตามแคมหัวเรือไปจนสุดช่วงลานไม้กระดานนี้แล้ว จึงดึงเอาไม้ถ่อกลับขึ้นมา แล้วยกขวางลำเรือให้สูงพอพ้นหัวลูก่อคนถ่อไปที่ถ่อตามคนแรกมานั้น จากนั้นจึงเดินกลับไปตั้งต้นถ่ออีกวนเวียนเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ ถ้าเป็นเที่ยวขาขึ้น เรือต้องทวนกระแสน้ำที่เชี่ยว ลูก่อจะต้องออกแรงอย่างหนักและต้องทำด้วยความรวดเร็ว ตอนกลางลำเรือซึ่งเป็นส่วนที่กว้างที่สุดของเรือคือ ที่สำหรับบรรทุกรุกข์สัมภาระ มีหลังคาโค้ง ทำด้วยไม้ไผ่สานทาบด้วยชัน เพื่อป้องกันแดดและฝนระหว่างทาง บนหลังคาเรื่อนี้ยังมีหลังคาเสริมอีกชั้นวางซ้อนบนราวไม้ไผ่ สามารถเดินเลื่อนออกมาได้เมื่อฝนตกหนัก เป็นการป้องกันฝนสาด ส่วนท้ายซึ่งถัดจากห้องสัมภาระ คือห้องสำหรับโดยสาร ซึ่งทำยกพื้นสูงกว่าระดับห้องสัมภาระ หลังคาห้องโดยสารนี้แยกออกต่างหากกับหลังคาห้องสัมภาระ และทำหลังคาสูงสามารถมองเห็นทิวทัศน์ได้ ทางด้านข้างมีหน้าต่างไม้กระดานเลื่อนเปิดปิดได้ ถัดจากห้องโดยสารนี้ไป จึงเป็นลานไม้กระดานท้ายเรือเช่นเดียวกับตอนหัวเรือ แต่ลานนี้มีระยะสั้นกว่าส่วนหัวเรือเล็กน้อย เพราะส่วนนี้ไม่มีความจำเป็นจะต้องใช้แรงงานคนถ่อมากเท่ากับส่วนหัวเรือ ตรงสุดของลานท้ายเรื่อนี้ เป็นที่นั่งของคนถ่อท้าย ซึ่งนั่งคัดท้ายเรือด้วยใบพายขนาดใหญ่เพื่อให้เรือแล่นไปตามทิศทางที่ต้องการ คนถ่อท้ายนี้ส่วนมากเป็นคนวัยอายุโสที่ชำนาญการเดินเรือและรู้จักร่องน้ำได้ดี ส่วนปลายท้ายสุดของเรือ เป็นไม้ทั้งท่อนเช่นเดียวกับหัวเรือ ส่วนมากแบนและใหญ่กว่าหัวเรือ เรือบางลำทำท้ายเรือเชิดสูงมากและบากเป็นปากฉลาม จึงเรียกเรือหางแมงป่อง แต่บางลำยกสูงพองาม (ณัฐกานต์ เกาศล และสุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, ๒๕๖๐)

การอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันแข่งเรือ

การแข่งขันเรือเป็นกีฬาพื้นบ้านเก่าแก่ชนิดหนึ่งของชาวกรุงเก่า ที่มีการเล่นสืบทอดกันต่อกันมาแต่สมัยโบราณ จากหลักฐานพบว่ามีการแข่งขันเรือกันมาแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ดังปรากฏในกฎมนเฑียรบาลเกี่ยวกับพระราชพิธีต่าง ๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้กล่าวถึงพระราชพิธีประจำเดือน ๑๑ ซึ่งเป็นการอาสาสุขุขีนั้น จะมีพิธีแข่งเรือด้วย นอกจากนี้ในจดหมายเหตุลาบุแบร์ยังได้กล่าวถึงการแข่งเรือของชาวบ้านในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งมักมีการพนันปะปนอยู่ด้วยและมีการละเล่นที่นิยมกันมากในสมัยนั้น การแข่งเรื่อนับเป็นกีฬาพื้นบ้านที่นิยมเล่นสืบทอดต่อเนื่องกันมาโดยตลอด แม้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็ปรากฏหลักฐานว่ามีการแข่งเรือกันเป็นประจำเสมอมา เช่น ในสมัยรัชกาลที่ ๒ เมื่อครั้งทรงโปรดให้ปรับปรุง ราชวัง มีการขุดสระภายในพระราชวัง ใน พ.ศ. ๒๓๖๑ ก็ทรงโปรดให้มีการแข่งเรือใน ครั้งนั้นด้วย ในสมัยรัชกาลที่ ๕ การแข่งเรือเป็นกีฬาที่เล่นกันอย่างแพร่หลาย

เมื่อมีชาวต่างชาติชมด้วย ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ตอนหนึ่งความว่า เย็นวันนี้มีการแข่งนาวาที่กรงน้ำต่าหนักแพแม่น้ำใหญ่ เรือที่นั่งกราบสี่เอกไชย มาพายให้เจ้าฝรั่งเขานั่งดู การเล่นแข่งเรือของชาวบ้านในสมัยก่อนมีจุดมุ่งหมาย เพื่อเป็นการทำบุญ ทำกุศล ชาวบ้านจะเล่นกันในเทศกาลทอดกฐินทอดผ้าป่า ซึ่งจะอยู่ในเดือน ๑๐ - ๑๒ ซึ่งระยะนี้จะเป็นช่วงฤดูน้ำมาก ชาวบ้านที่อยู่ตามที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำจะใช้เรือเป็นพาหนะ เมื่อมีงานพิธีทำบุญจะมีการแห่แห่นกัณฑ์ทางน้ำ เพื่อนำองค์กฐิน องค์ผ้าป่าไปยังวัดเมื่อเสร็จพิธีการทางศาสนาแล้ว ก็จะมีการเล่นแข่งเรือกัน ซึ่งถือกันว่าผู้ที่ร่วมแข่งขันจะได้บุญทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้การเล่นแข่งเรือยังเป็นการเล่นเพื่อจุดมุ่งหมายอีกประการ เช่น บางท้องถิ่นจะจัดให้มีการแข่งเรือในงานทำบุญไหว้พระประจำปีของแต่ละท้องถิ่น บางแห่งจะมีการแข่งเรือเพื่อเป็นการบรวงสรวงสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือ บางแห่งจัดให้มีการเล่นแข่งเรือเทศกาลสนุกสนานรื่นเริงต่างๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตามการแข่งเรือมักจัดการเล่นกันเฉพาะในฤดูน้ำมากเท่านั้น การเล่นแข่งเรือของชาวบ้านสมัยก่อนในภาคกลาง มักจัดเป็นประเพณีประจำปี และมีการเล่นเป็นที่แพร่หลายแทบทุกจังหวัด เช่น จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สมุทรปราการ กาญจนบุรี กรุงเทพฯ จันทบุรี อ่างทอง สุพรรณบุรี นครสวรรค์ และอุทัยธานี เป็นต้น ในปัจจุบันการแข่งเรือยังมีการเล่นกันอยู่โดยทั่วไป การแข่งเรือยาวประเพณีมีวิวัฒนาการมาจากการใช้เรือในชีวิตประจำวันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนริมแม่น้ำจุดเริ่มต้นมาจากการแข่งขันชุมชนได้นำเรือมาแข่งขันเพื่อความสนุกสนานในช่วงเทศกาลงานบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมดังกล่าวได้ทำเป็นประจำทุกปี ก่อเกิดพัฒนาการในสร้างกลไกความร่วมมือของชุมชน มีการบริหารจัดการสร้างแรงบันดาลใจเริ่มมีการมอบรางวัลและพัฒนาเป็นถ้วยรางวัลเกียรติยศพร้อมเงินสดในปัจจุบัน รูปแบบการจัดงานผู้จัดได้เพิ่มเขตมีการจัดโซนเพื่อชมการแข่งขันในจุดที่อยู่ใกล้เส้นชัยให้กับกลุ่มผู้เล่นเรือได้ลุ้นทายผลการแข่งขันรวมถึงการถ่ายทอดสดผ่านสถานีโทรทัศน์ในสนามแข่งนสำคัญ ทั้งหมดเป็นการพัฒนาและการก่อเกิดความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง กับกิจกรรมการแข่งเรือ นำมาสู่รูปแบบการเล่นเรือมีความซับซ้อนปริมาณความถี่และวงเงินพนันรูปแบบการพนัน แบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบ คือ การเดิมพัน วิธีการเล่นพนันแบบเดิมพันเหมาจ่ายคือ ผู้เล่นพนันจะเล่นเป็นทีม เงินเดิมพันสูง ผู้เล่นหลายคนรวมกันกำหนดวงเงินเดิมพัน มีการวางข้อตกลงเช่น ถ้าเรือที่ชนะคนที่ร่วมพนันด้วยจะได้รับการแบ่งเงินเท่าไร รวมถึงการเหมาจ่ายเหมาเป็นงาน ๆ คือ นับตั้งแต่เริ่มต้นการแข่งขันจนถึงสิ้นสุดงาน ผู้ที่รับพนันแบบเดิมพันเหมาจ่ายส่วนใหญ่เป็นกลุ่มมีเครือข่ายสัมพันธ์กันหลายคนเป็นกลุ่มใหญ่ นักพนันส่วนใหญ่ใช้ภาษาที่สื่อถึงการเดิมพันว่า “แชมป์หรือไม่แชมป์” หมายถึง จะชนะต่อเนื่องจากปีก่อนหรือไม่ ถ้าชนะเลิกในการแข่งขันต่อเนื่องได้เรียกว่า แชมป์ (สุพรรณิ เกลิออนกลาด, ๒๕๕๖)

ประเทศไทยมีนโยบายการแข่งขันกีฬาและการแข่งขันเรือยาวประเพณีออกพรรษา ร่วมกันกับประเทศลาวมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ สมัยที่พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีนโยบายสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลลาวขึ้น ประเพณีสงกรานต์ประเพณีตั้งเดิมของอาณาจักรล้านช้างบ้านทักไถ่ในฮีตสิบสองและคองสิบสี่ ดังนั้นประเพณีสงกรานต์หรือแข่งเรือยาวออกพรรษานี้ ในแม่น้ำโขงถือเป็นการรื้อฟื้นขึ้นมาอีกหลายชุมชนทั้งในเขตจังหวัดหนองคาย

นครพนม และมุกดาหาร ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ รัฐบาลไทยได้จัดประเพณีสว่างเหนือของจังหวัดหนองคาย นครพนม และมุกดาหาร เป็นงานประเพณีที่สืบทอดกันมาตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ ที่เจ้าเมืองและบรรดาเพี้ยกรมการเมืองทั้งหลายจะต้องประกาศให้ข้าทาสบริวารมาช่วยกันกระทำเพื่อบูชาพญานาค ทั้ง ๑๕ ตระกูล และบรรพบุรุษของตน ประเพณีดังกล่าวได้เลิกจัดไปในช่วงที่ประเทศลาวตกอยู่ใน การปกครองของฝรั่งเศส จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้มีการรื้อฟื้นขึ้นครั้งแรกที่จังหวัดหนองคาย นครพนม และมุกดาหาร ตามลำดับ ต่อมาในระยะหลังชุมชนต่าง ๆ เปิดโอกาสให้เรือต่างถิ่น เข้าร่วมการแข่งขันได้ โดยมีถ้วยรางวัลพร้อมเงินรางวัลเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจผู้เข้าร่วมการแข่งขัน ตลอดจนรัฐบาลไทยมีนโยบายสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวให้แก่ท้องถิ่น โดยใช้ประเพณีและ วัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของกลุ่มนักท่องเที่ยว การแข่งเรือในช่วงหลัง รื้อฟื้นประเพณีการแข่งขันมีการกำหนดประเภทเรือที่เข้าร่วมแข่งขันชัดเจนยิ่งขึ้น การเพิ่มเงินรางวัล ให้มากขึ้นยิ่ง สามารถดึงดูดผู้เข้าร่วมการแข่งขันให้เข้าร่วมการแข่งขันมากขึ้นด้วย ซึ่งจะทำให้ นักท่องเที่ยวสนใจ นำมาซึ่งรายได้ของจังหวัดที่จัดการแข่งขัน (ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์, ๒๕๖๐)

การแข่งขันเรือประจำปีของวัดต่าง ๆ นั้นนับว่าเป็นปกติวิสัย แต่วัดใดที่จัดให้มีการแข่งเรือ และมีคูเรือซึ่งเดิมพันแล้ว จะทำให้งานแข่งเรือของวัด นั้น ๆ มีชีวิตชีวาขึ้นมาทันที เพราะจะเป็นการ ดึงดูดผู้ชมเข้าไป ชมการแข่งขันกันมาก ฉะนั้นการแข่งขัน เรือที่มีการเดิมพันจึงจัด ได้ว่าเป็น การแข่งเรือครั้งสำคัญ เรือยาวมรดกวัฒนธรรมแห่งสายน้ำเป็นกีฬาชาวบ้านอันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต อันดีงามความผูกพัน ระหว่างสายน้ำกับชีวิต เรือกับวิถีชีวิตบนพื้นฐานของ ความศรัทธา เลื่อมใส ในคำสอนของพระพุทธศาสนา อันนำมาซึ่งความเป็น น้ำหนึ่งใจเดียวของบวร ซึ่งแปลว่า ประเสริฐ อันได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งเป็น องค์ครุ พื้นฐานของชุมชน ชนบทไทย ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของชาติ เรือยาว ประเพณีไทยได้มีวิวัฒนาการจากวิถีชีวิตมาสู่ประเพณีและวิวัฒนาการไปสู่ระบบการแข่งขัน นานาชาติ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ อันเป็นทรัพยากรด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สำคัญจนเป็นที่ นิยมแพร่หลาย ในอดีตแต่ละคุ้มบ้าน คุ้มวัด ในทุกกลุ่มน้ำสยามประเทศนิยมหาไม้ตะเคียนนำมาขุด เป็นเรือยาว ร่วมการแข่งขันอัน แสดงออกถึงความพร้อมเพรียงแห่งหมู่คณะ เพื่อสร้างชื่อเสียงเกียรติคุณ มาสู่คุ้มบ้าน คุ้มวัดของตนเอง ช่างขุดเรือที่มีชื่อเสียงของประเทศไทยเป็นบรมครูแห่งภูมิปัญญาไทย ในการขุดเรือยาว ต่อมาเรือลาวนำมาร่วมลาว-ไทย ภายหลังการแข่งขันเรือยาวเป็นที่นิยมแพร่หลาย มากขึ้น เนื่องจากอิทธิพลแห่งโลกยุคโลกาภิวัตน์ ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชน เห็นความสำคัญ ของกีฬาชาวบ้านมรดกวัฒนธรรม แห่งสายน้ำสยามประเทศ ก่อให้เกิดการ ถ่ายทอดสดในสนามต่าง ๆ จึงมีภาคเอกชนและหน่วยงาน ของรัฐ ตระหนักถึงความสำคัญส่งเสริมเรือเข้าร่วมการแข่งขัน และบำรุงรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมโบราณ จากประเทศเพื่อนบ้าน (ลาว) เข้ามาทำการตกแต่งแก้ไข ใหม่ด้วยฝีมือของชาวไทยเพราะราคาถูกกว่าเรือไทย และการก้าวสู่นานาชาติและกีฬาแห่งชาติ ปัจจุบันเรือยาวประเพณีเป็นกีฬาที่นำบนพื้นฐานของวัฒนธรรมประเพณีที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย จนก้าวสู่การแข่งขันเรือนานาชาติ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาประสบความสำเร็จสร้างชื่อเสียง ให้แก่ประเทศไทย ในการแข่งขันในนานน้ำสากลทั่วโลก ประการสำคัญ วงการเรือยาวประเพณี ได้รับการยอมรับจากวงการกีฬาระดับชาติบรรจุเข้าชิงชัยเหรียญทองในการแข่งขันกีฬาแห่งชาติ

โดยการพัฒนารูปแบบให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปให้ได้มาตรฐานกีฬาสากลทั่วไป (พระอธิการวิน ทิพย์โม, ๒๕๕๖) ดังนั้นชาวไทยเราควรสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านในการสร้างเรือจากเดิมเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นบรรพบุรุษถ่ายทอดให้กับลูกหลาน และจากการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรง เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปภูมิปัญญาได้รับการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ ในสถาบันการศึกษา ผู้มีความรู้ในการต่อเรือไม้และประกอบอาชีพต่อเรือไม้มีจำนวนน้อย เรือถูกพัฒนาให้ตรงตามวัตถุประสงค์การใช้งานมากขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงด้านวัสดุ และเทคโนโลยีที่นำมาใช้กับเรือ (ณัฐกานต์ เกาศล และสุวิชัย โภคัยยะวัฒน์, ๒๕๖๐)

ความสัมพันธ์ของประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตเมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ ทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด มีการแลกเปลี่ยนการเยือนทั้งในระดับพระราชวงศ์ รัฐบาล และกองทัพ อย่างสม่ำเสมอ และเมื่อธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องยกระดับความสัมพันธ์เป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เพื่อความเจริญเติบโตและการพัฒนาอย่างยั่งยืน มุ่งเน้นการกระชับความสัมพันธ์ในทุกมิติ จึงถือเป็นยุคทองของความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ และความสัมพันธ์ทวิภาคี สามารถครอบคลุมมิติต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง ทั้งความมั่นคง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม โดยเครื่องมือดำเนินความสัมพันธ์ทวิภาคีมีอยู่หลากหลาย ตั้งแต่การตกลงที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น สนธิสัญญา ข้อตกลง บันทึกความเข้าใจ ไปจนถึงการแลกเปลี่ยนการเยือน การหารือสองฝ่าย การประชุมร่วมกัน เช่น โครงการลาวและจีน คือโครงการก่อสร้างทางรถไฟลาว – จีน ถือเป็นเป็นส่วนหนึ่งของโครงการหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (Belt and Road Initiative – BRI) ของจีน โดยจะเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญในอนาคต เชื่อมโยงระหว่างจีนทางตอนใต้กับ สปป. ลาว และไทย และจะเปลี่ยน สปป. ลาว ซึ่งเป็นประเทศที่ไม่มีทางออกทางทะเล (Land Locked) ให้กลายเป็นประเทศเชื่อมโยงทางบก (Land Linked) เป็นโอกาสในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการค้าของประเทศทั้งสาม ลดต้นทุน และประหยัดเวลาในการขนส่งสินค้า โดยเฉพาะสินค้าด้านการเกษตรจากไทย ขณะนี้โครงการดังกล่าวมีความคืบหน้ามากขึ้น คาดว่าจะแล้วเสร็จและสามารถเปิดให้บริการได้อย่างเป็นทางการในวันที่ ๒ ธ.ค. ๒๕๖๔ ซึ่งตรงกับวันชาติ สปป. ลาว และมีความตกลงระหว่างประเทศคือเอกสารหรือตราสารที่ตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปทำข้อตกลงร่วมกันในเรื่องใดเรื่อง หนึ่งว่า แต่ละฝ่ายจะปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดระหว่างกัน โดยอาจจัดทำระหว่างรัฐกับรัฐ หรือระหว่างรัฐกับองค์การระหว่างประเทศ หรือระหว่างองค์การระหว่างประเทศกับองค์การระหว่างประเทศ หรือระหว่างหน่วยงานภายในประเทศกับหน่วยงานต่างประเทศ ก็ได้ ความตกลงระหว่างประเทศที่จัดทำขึ้นระหว่างรัฐกับรัฐ หรือระหว่างรัฐกับองค์การระหว่างประเทศ หรือระหว่างองค์การระหว่างประเทศกับองค์การระหว่างประเทศ อาจมีสถานะเป็นสนธิสัญญา (treaty) ที่มีผลผูกพันภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศก็ได้ ขึ้นกับเจตนาของภาคี ทั้งนี้ “สนธิสัญญา (Treaty)” เป็นชื่อเรียกโดยทั่วไป ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ใช้คำว่า “หนังสือสัญญา” ซึ่งหมายถึงสนธิสัญญาตามกฎหมายระหว่างประเทศนั่นเอง สนธิสัญญาอาจใช้ชื่อเรียกอื่นได้หลายชื่อ

เช่น ความตกลง (Agreement) พิธีสาร (Protocol) บันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding – MoU) บันทึกความตกลง (Memorandum of Agreement) หนังสือแลกเปลี่ยน (Exchange of Notes) ข้อตกลง (Arrangement) เป็นต้น (กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๖๓) และเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความร่วมมือทางวิชาการด้านทุนการศึกษาระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในบริบทประชาคมอาเซียน ประกอบด้วยเงื่อนไขภายในของไทย คือเงื่อนไขด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เงื่อนไขด้านเศรษฐกิจ เงื่อนไขด้านระบบการศึกษาของไทย เงื่อนไขด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ เงื่อนไขภายในของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คือ เงื่อนไขด้านนโยบายการรับความร่วมมือระหว่างประเทศของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เงื่อนไขด้านเศรษฐกิจ เงื่อนไขด้านทัศนคติของคนลาว เงื่อนไขด้านการไม่แทรกแซงกิจการภายใน เงื่อนไขภายนอก คือเงื่อนไขด้านบูรณาการในภูมิภาค เงื่อนไขด้านประเทศผู้บริจาค เงื่อนไขขององค์กรระหว่างประเทศ และเงื่อนไขร่วมของทั้งสองประเทศ คือด้านภาษา ประเพณี และวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันและที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ความเป็นบ้านใกล้เรือนเคียง (ชนาใจ หมื่นโทสงค์และคณะ, ๒๕๖๑) จะพบว่าความสัมพันธ์ไทยลาว เช่นเงื่อนไขด้านบูรณาการในภูมิภาค เงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความร่วมมือทางวิชาการระหว่างไทยและลาวประกอบด้วย อาเซียน อนุภาควิถีน้ำโขง (The Greater Mekong Sub region หรือ GMS) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจจิรวดี – เจ้าพระยา - แม่น้ำโขง (Ayeyawady - Chao Phraya - Mekong Economic Cooperation Strategy- ACMECS) และประชาคมอาเซียน สปป.ลาวได้เข้าเป็นสมาชิกอาเซียนในปี ค.ศ.๑๙๙๗ ทำให้ สปป.ลาวได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การเมืองและความมั่นคง แม้ว่าสมาชิกอาเซียนจะมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างแต่ก็ไม่ถือว่าเป็นอุปสรรคในการรวมตัว และการที่ภาษาไทยและภาษาลาวเป็นหมวดภาษาเดียวกันคือ มีความคล้ายคลึงทั้งทางด้านภาษาพูด ภาษาเขียน มีนักศึกษาลาวที่เลือกที่จะมาศึกษาต่อที่เมืองไทยส่วนหนึ่งเป็นเพราะไทยเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีภาษา วัฒนธรรม ประเพณีและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน แม้ว่าภาษาเขียนจะมีความยากลำบากบ้าง แต่พบว่านักศึกษาลาวส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยได้ดี ทั้งการอ่าน และการพูด (ชนาใจ หมื่นโทสงค์และคณะ, ๒๕๖๑)

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีทางพฤติกรรมศาสตร์ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการปรับพฤติกรรม ซึ่งเป็นที่นิยมและยอมรับกันอย่างแพร่หลาย ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา ทั้งนี้เพราะเป็นทฤษฎีที่อธิบายกระบวนการเกิดพฤติกรรมได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นในนี้จะกล่าวถึงเฉพาะทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (Albert bandura) เท่านั้น แนวคิดของทฤษฎีแบนดูรา มีความเชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์นอกเหนือจากปฏิกิริยาสะท้อนเบื้องต้นแล้วเกิดจากการเรียนรู้ทั้งสิ้นและการเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ เหล่านั้นสามารถเรียนรู้ได้โดยประสบการณ์ตรงหรือไม่ก็โดยการสังเกต องค์กรประกอบทางชีววิทยามีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้โดยพฤติกรรมคือองค์ประกอบในตัวบุคคล

มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้พฤติกรรม ในการอธิบายกระบวนการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์ แบนดูราได้อธิบายในรูปของการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องระหว่างพฤติกรรม องค์ประกอบส่วนบุคคลและองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อม โดยที่องค์ประกอบทั้ง ๓ นี้จะมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Bandura Alert, ๑๙๗๗) นอกจากนี้ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรายังได้กล่าวถึงการควบคุมพฤติกรรมด้วยปัญญาไว้ว่า การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม และผลของการกระทำจะอยู่ในรูปของความเชื่อและความคาดหวัง ซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญา ความเชื่อและความคาดหวังนี้จะทำหน้าที่ควบคุมหรือกำกับการกระทำของมนุษย์ในเวลาต่อมา การควบคุมพฤติกรรมด้วยปัญญาที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง ๓ ประการ คือ ความเชื่อเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ เงื่อนไข การคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเองและผลที่จะเกิดขึ้นและสิ่งจูงใจ สรุปแนวคิดของแบนดูรา เพื่อเป็นตัวกำหนดตัวแปรที่เกี่ยวข้องจากแนวคิดที่ว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ มีความเชื่อพื้นฐานว่าพฤติกรรมมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ นอกจากนั้น แบนดูราได้กล่าวว่า สติปัญญาเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งพฤติกรรม การที่จะลงมือปฏิบัติควรทำเป็นทีม ต้องร่วมมือร่วมใจกันเป็นองค์การเป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ โดยเฉพาะการรู้ รัก สามัคคี ย่อมเป็นปัจจัยที่ทำให้คนในสังคมไทย มีความสันติ และปัญหาความขัดแย้งจะลดลง (Bandura Alert, ๑๙๗๗)

ทฤษฎีความต้องการ (Hierarchy of Needs) มาสโลว์ กล่าวว่าพฤติกรรมของคน จะถูกกำหนดและควบคุมโดยแรงจูงใจต่าง ๆ แรงจูงใจมีลักษณะแตกต่างกัน ซึ่งเป็นทฤษฎีทั่วไป (General Theory) เกี่ยวกับการจูงใจคน มาสโลว์ ได้ ลำดับขั้นของความต้องการไว้ ๕ ระดับ คือ ๑) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการพื้นฐานขั้นแรกของมนุษย์ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับที่จะให้มีชีวิตรอดอยู่ ๒) ความต้องการทางด้านความปลอดภัย (Security or Safety Needs) ในขั้นต่อไปที่สูงขึ้น คือ มนุษย์จะเริ่มคิดถึงความปลอดภัยและความมั่นคง เช่น มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ๓) ความต้องการทางด้านสังคม (Social or Belongings Needs) คือ ความต้องการเข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์การต่าง ๆ อยากจะคบหาสมาคมกับคนอื่น รวมตลอดทั้งจะได้รับมิตรภาพและความเห็นใจจากกลุ่มเพื่อนฝูง ๔) ความต้องการมีฐานะเด่นในสังคม (Esteem or Status Needs) คือความมั่นใจในตนเอง ในเรื่องของความสามารถ รู้จักคุณค่าในตัวเอง และ ๕) ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จตามความนึกคิดทุกอย่าง (Self-Actualization and Self-realization) ความต้องการอยากจะทำสำเร็จทุกอย่างตามความนึกคิด ภายหลังจากที่มนุษย์ได้รับการตอบสนองความต้องการทั้ง ๔ ขั้น อย่างครบถ้วนแล้ว (Maslow, ๑๙๔๓) สรุปว่า มนุษย์มีความต้องการที่จะอยู่รอด ดังนั้นมนุษย์จะเกิดความต้องการและมีแรงจูงใจเมื่อตนเองได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติและเรียนรู้ จะส่งผลให้เกิดความพึงพอใจในกิจกรรมนั้น ใช้ทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์ มาประยุกต์ใช้ในการสร้างความรักสามัคคี จัดให้ประชาชนและเยาวชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกัน เมื่อดำเนินกิจกรรมแล้วจะเกิดความพึงพอใจ และมีแรงจูงใจที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมไทยให้มีความเข้มแข็งต่อไป

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation Theory) การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ สถานการณ์ที่คนส่วนหนึ่งมารวมกันด้วยความสมัครใจ ด้วยการมีสำนึกร่วมกัน มีอัตลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันเพื่อแสดงความคิดเห็น ความสนใจและกระทำการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุน กดดัน เรียกร้องและตรวจสอบให้ภาครัฐ และภาคธุรกิจ ทำงานด้วยความโปร่งใส เปิดเผย รวมทั้งมีประสิทธิภาพและเพื่อร่วมกันจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชนให้เกิดความสมดุลพอดี เพื่อการอยู่ดีมีสุข การพัฒนาที่ยั่งยืนและการมีอิสรภาพที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์ (ชาติชาย ณ เชียงใหม่, ๒๕๔๔) เลสเตอร์ (Lester) กล่าวว่าสังคมย่อมมีการกระทำทางการเมืองแตกต่างกันออกไป ตามบริบทของสังคมนั้นๆ เช่น ในสังคมหนึ่งถือว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการ กระทำที่เกิดจากความสมัครใจไม่ว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ก็ตาม หรืออาจเกิดขึ้นเพียงบางครั้งคราวหรือต่อเนื่อง อาจถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ได้ ดังนั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นทั้งการต่อต้าน เช่น เดินประท้วง และทั้งที่เป็นการสนับสนุน เช่น การให้ความร่วมมือกับทางการในการเสียภาษี การเกณฑ์ทหาร เป็นต้น เลสเตอร์ (Lester W. Milbrath & M. L. Goal, ๑๙๗๗) สรุปว่าการมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ตัดสินใจร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม

ทฤษฎีการเรียนรู้ การเรียนรู้แบบวิทยาศาสตร์ (Scientific learning) มี ๕ ขั้นตอน (SE learning cycle model) วิธีการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์ จะต้องให้ผู้เรียนใช้กระบวนการสร้างความรู้ด้วยตนเอง จะทำให้เกิดความเข้าใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริการสังคมได้ แนวทางมีดังนี้ ๑) E๑ : Engagement ขั้นสร้างความสนใจ มีกิจกรรมให้ผู้เรียนสังเกตสิ่งเร้า เพื่อเกิดความสงสัย ตั้งคำถามสำคัญ (ตั้งสมมติฐาน) และคาดคะเนคำตอบ (คำถามหลัก) ๒) E๒ : Exploration ขั้นสำรวจและค้นหา วางแผนเพื่อรวบรวมข้อมูล รวบรวมข้อมูลทั้งหมดด้วยการทดลองหรือวิธีการเก็บข้อมูลต่างๆ ๓) E๓ : Explanation ขั้นอภิปรายเพื่อสร้างคำอธิบายด้วยตัวผู้เรียนเอง แล้วเชื่อมโยงคำอธิบายที่ถูกต้องโดยผู้สอน ๔) E๔ : Elaboration ขั้นขยายความรู้ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่และพัฒนาตนเอง โดยการสร้างผลงานหรือภาระงานเพื่อบริการสังคมและ (๕) E๕ : Evaluation ขั้นประเมิน ประเมินข้อดี ข้อบกพร่อง สิ่งสงสัยในขั้น E๑-๔ (พิมพ์) พันธ์ เตชะคุปต์และเพียว ยินดีสุข (๒๕๖๐) และการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Instruction) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความรู้ ความคิดรวบยอดหรือทักษะเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้องค์รวมด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ซึ่งสอดคล้องตามแนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้หลายรูปแบบ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีกระบวนการ คิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา เห็นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก (สิริพัทธ์ เจริญโรจน์, ๒๕๓๒)

บทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๗๘ กำหนดให้รัฐต้องมีการกระจายอำนาจทางปกครองไปให้ท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน และแบ่งเบาภารกิจของส่วนกลาง รวมทั้งให้อำนาจแก่ประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นมากขึ้น (กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๖๒) ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย ทั้งหมด จำนวน ๑๐๑ หน่วยงาน มีหน้าที่ให้บริการสาธารณะประชาชนในพื้นที่ (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดเลย, ๒๕๖๒) และส่วนกลางควรสนับสนุนส่วนท้องถิ่น (สอ.) ให้มีการบริหารรูปแบบพิเศษที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ (มานิตา พรรณวดี, ๒๕๖๐) และการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่จะต้องพัฒนาต่อไป ประกอบด้วย สนับสนุนการกระจายอำนาจทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ยึดหลักธรรมาภิบาล ปรับบทบาทภารกิจของราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ให้ชัดเจน ไม่ซ้ำซ้อน และให้เชื่อมโยงกันและมีการสร้างแรงจูงใจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ทำงานดี (ชยุต อุดมเวชขวรร, ๒๕๖๐) กองพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ ข้อ ๑๐ / ๑ (๖) ส่งเสริมสนับสนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารงานและตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ (๗) ประสานรวบรวมวิเคราะห์และดำเนินการเกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อประกอบการ จัดทำค่าของงบประมาณรายจ่ายประจำปีของกรม (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๙) ซึ่งเทศบาลมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ ๑๔) พ.ศ. ๒๕๖๒ จำแนกเป็น ๒ ส่วน ประกอบด้วย มาตรา ๕๐ และมาตรา ๕๑ และอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ หมวด ๒ การกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะ มาตรา ๑๖ คือ อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ ๑๔) พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเทศบาลตำบลไว้ เป็น ๒ ส่วน ประกอบด้วย มาตรา ๕๐ ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายเทศบาลตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตเทศบาล ดังต่อไปนี้ ๑) รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ๒) ให้มีและบำรุงทางบกและทางน้ำ ๓) รักษาความสะอาดของถนน หรือทางเดินและที่สาธารณะ รวมทั้งการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ๔) ป้องกันและระงับโรคติดต่อ ๕) ให้มีเครื่องใช้ในการดับเพลิง ๖) จัดการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา ศาสนา และการฝึกอบรม ให้แก่ ประชาชน รวมทั้งการจัดการหรือสนับสนุนการดูแลและพัฒนาเด็กเล็ก ๗) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ ๘) บำรุงศิลปประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น ๙) หน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ ๑๐) การปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของเทศบาลต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยใช้วิธีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี และให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนา การจัดทำงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง การตรวจสอบ การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับว่าด้วยการนั้น

และหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด และมาตรา ๕๑ ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย เทศบาลตำบลอาจจัดทำกิจการใด ๆ ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ดังนี้ ๑) ให้มีน้ำสะอาดหรือการประปา ๒) ให้มีโรงฆ่าสัตว์ ๓) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือและท่าข้าม ๔) ให้มีสุสานและฌาปนสถาน ๕) บำรุงและส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร ๖) ให้มีและบำรุงสถานที่ทำการพิทักษ์รักษาคนเจ็บไข้ ๗) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น ๘) ให้มีและบำรุงทางระบายน้ำ ๙) เทศพาณิชย์ อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้ แก่องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ หมวด ๒ การกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะ มาตรา ๑๖ ให้เทศบาลมีอำนาจและหน้าที่ ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของ ประชาชนในท้องถิ่นด้วยตนเอง ดังนี้ ๑) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ๒) การจัดให้มี และบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ ๓) การจัดให้มีและควบคุมตลาด ท่าเทียบเรือ ท่าข้าม ที่จอดรถ ๔) การสาธารณสุขโรคและการก่อสร้างอื่น ๆ ๕) การสาธารณสุขการ ๖) การส่งเสริม การฝึก และการประกอบอาชีพ ๗) การพาณิชย์ และการส่งเสริมการลงทุน ๘) การส่งเสริมการท่องเที่ยว ๙) การจัดการศึกษา ๑๐) การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส ๑๑) การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดี ของท้องถิ่น ๑๒) การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดและการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ๑๓) การจัดให้มี และบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ๑๔) การส่งเสริมการกีฬา ๑๕) การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค สิทธิเสรีภาพของประชาชน ๑๖) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น ๑๗) การรักษาความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ๑๘) การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย ๑๙) การสาธารณสุข การอนามัยครอบครัว การรักษาพยาบาล ๒๐) การจัด ให้มีและควบคุมสุสานและฌาปนสถาน ๒๑) การควบคุมการเลี้ยงสัตว์ ๒๒) การจัดให้มีและควบคุม การฆ่าสัตว์ ๒๓) การรักษาความปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการอนามัยโรงมหรสพ และสถานอื่น ๆ ๒๔) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๒๕) การผังเมือง ๒๖) การขนส่งและการวิศวกรรมจราจร ๒๗) การดูแลรักษาที่สาธารณะ ๒๘) การควบคุมอาคาร ๒๙) การป้องกันและบรรเทา สาธารณภัย ๓๐) การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกัน และรักษาความ ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และ ๓๑) กิจการอื่นใดที่เป็นผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น ตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด และด้านการศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีภารกิจที่เกี่ยวข้องคือ การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น, การศึกษา การทำนุบำรุงศาสนา และการส่งเสริมวัฒนธรรม, การจัดการศึกษา, การส่งเสริมการกีฬา จารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น (ราชกิจจานุเบกษา, (๒๕๕๙)

การบูรณาการเนื้อหาหลักสูตรสู่ท้องถิ่นของสถาบันอุดมศึกษา

การปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ โดยให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน เพื่อพัฒนาประเทศให้มุ่งสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ซึ่งมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ที่เกี่ยวข้องเช่น การเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากรในทุกช่วงวัยหล่อหลอมให้คนไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสำนึกที่ต่อสังคมส่วนรวมการเตรียมความพร้อมของกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะเปลี่ยนแปลงโลกในอนาคตให้ความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติและการสร้างความเข้มแข็งพื้นที่เศรษฐกิจชายแดน (ปรเมธี วิมลศิริ, ๒๕๕๙) และการจัดการศึกษาในปัจจุบันต้องใช้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้ เพื่อเตรียมเยาวชนในศตวรรษที่ ๒๑ ให้เยาวชนได้รับการกล่อมเกลาให้รู้จักตนเอง ปฏิบัติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย และการเรียนรู้ประเพณีท้องถิ่นของเยาวชนจังหวัดเลย เริ่มต้นจากครอบครัวโดยได้รับการบ่มเพาะจากบุคคลในครอบครัว และการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวความคิดเรื่องการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะการบ่มเพาะเริ่มจากวัยเด็ก ในสถานศึกษาให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสถานที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นการให้ความสำคัญแสดงการระลึกถึงสถานที่ ในครอบครัวก็ส่งเสริมให้เรียนรู้ประเพณีท้องถิ่น โดยผู้นำครอบครัวจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีต่อเยาวชนเพื่อให้เยาวชนเกิดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติต่อไป (กัลยา ยศคำลือ, ๒๕๖๑) สถานการณ์ปัจจุบันจังหวัดเลยเป็นจังหวัดที่มีอัตลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยการบ่มเพาะเยาวชนที่เป็นบุตรหลานให้สืบทอดให้ยั่งยืนต่อไป รวมทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดเลย ให้สอดคล้องตามนโยบายไทยเลย ๔.๐ จังหวัดเลย (THAILOEI ๔.๐) นายชัยวัฒน์ ชื่นโกสุม ผู้ว่าราชการจังหวัดเลยร่วมกับทุกภาคส่วนร่วมดำเนินการสอดคล้องตามนโยบายประกอบด้วย ๑) Tourism เมืองแห่งการท่องเที่ยวและการกีฬา ๒) Health เลย เมืองแห่งสุขภาพ ๓) Agriculture เลยเมืองแห่งการเกษตรผสมผสาน ๔) Investment and Trade การลงทุนและการค้า ๕) Loei for All ชาวเลยทุกคนได้รับการยกระดับคุณภาพชีวิต ชุมชนเข้มแข็ง ๖) Open Town to Arts and Culture เลยเมืองแห่งศิลปะและวัฒนธรรม เทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ๗) Education เมืองแห่งการศึกษานำการปฏิบัติสู่การสร้างนวัตกรรม และ ๘) Integrity เมืองแห่งคุณธรรม (จังหวัดเลย, ๒๕๖๑) และการที่จะได้รับการยอมรับว่าประเพณีในสิ่งที่ดีงามและถูกต้องกับผู้อื่น เช่น เคารพนับถือผู้ใหญ่ เมื่อพบผู้ใหญ่ที่รู้จัก โดยการยกมือไหว้เพื่อทักทาย และแสดงความเคารพและการมีจิตอาสา ขณะเดียวกันผู้ใหญ่ก็ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้ความสำคัญในเรื่องการสืบทอดมรดกภูมิปัญญา วัฒนธรรมไทยและประเพณีท้องถิ่นไทยเลยให้แก่ลูกหลานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการทำบารุงศิลปะและวัฒนธรรมถือเป็นพันธกิจสำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย โดยมีจุดเน้นที่แตกต่างกันตามศักยภาพ และอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย เพื่อนำไปสู่การสืบสานการสร้างความรู้ ความเข้าใจในศิลปะและวัฒนธรรมในท้องถิ่น (เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏ, ๒๕๖๒)

ซึ่งชุมชนเป็นกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันมีแนวคิดและการปฏิบัติเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนของตนเอง ซึ่งแต่ละชุมชนจะมีความคล้ายกันหรือแตกต่างกัน ซึ่งหลักการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย ๑) กลไกการพัฒนาชุมชนที่มีศักยภาพและขีดความสามารถของผู้นำชุมชน อาสาสมัคร กลุ่ม องค์กร และเครือข่าย และ ๒) การบริหารจัดการชุมชนมีระบบในประเด็น (๑) ระบบการบริหารจัดการชุมชน (มีองค์กรบริหารการพัฒนา มีแผนชุมชน และมีข้อมูลเพื่อการพัฒนา) (๒) กระบวนการพัฒนา มีการวิเคราะห์ มีการวางแผน มีการปฏิบัติตามแผน มีการแบ่งปันผลประโยชน์ และมีการติดตามผล และ (๓) กระบวนการพัฒนาจะต้องมีกระบวนการที่คนเศรษฐกิจพอเพียง มีกระบวนการที่คนชุมชน มีกระบวนการที่คนมุ่งสู่นวัตกรรมร่วมกัน และมีกระบวนการที่คนพึ่งตนเอง (กัลยา ยศคำสือ และจุลดิษฐ์ อุปฮาด, ๒๕๖๒) ดังนั้น มหาวิทยาลัยราชภัฏจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นจึงมีบทบาทการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดเลยให้สอดคล้องตามนโยบายไทยเลย ๔.๐ จังหวัดเลยด้วย การดำเนินงานภายใต้ภารกิจยุทธศาสตร์ที่ ๒ การวิจัย วิจัยค้นหานวัตกรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเพิ่มมูลค่าใช้ในการดำรงชีวิตและพัฒนาอาชีพชุมชนท้องถิ่น นำผลการวิจัยไปใช้พัฒนานักศึกษา บริการทางวิชาการแก่สังคมและการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยกล่อมเกล่าให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมให้มีการวิจัยทางศิลปวัฒนธรรม บูรณาการ การจัดการเรียนการสอนและบริการท้องถิ่น และส่งเสริมแลกเปลี่ยน เผยแพร่ผลงานทางศิลปวัฒนธรรมทั้ง ในประเทศและต่างประเทศ (มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๙)

สรุป

๑) การใช้เรือกาบของชุมชนบ้านท่าดีหมี อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ในวิถีชีวิตริมแม่น้ำสองสายคือแม่น้ำโขงและแม่น้ำเหือง วิถีชีวิตที่สงบเรียบง่ายของชาวบ้านท่าดีหมี นอกจากอาชีพเกษตรกรรมแล้วยังมีอาชีพประมงในลำน้ำโขงและลำน้ำเหือง เป็นอาชีพในท้องถิ่นที่ผูกพันกับลำน้ำสองสายนี้มาอย่างยาวนาน แต่ปัจจุบันการขึ้นลงของระดับน้ำแม่น้ำโขงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อการอพยพของปลา หรือที่ชาวประมงเรียกว่าปลาหลงน้ำหรือปลาอพยพ จนปริมาณปลาลดลง และปลามีขนาดเล็กลง ส่งผลให้อาชีพประมงลดลงจากเดิม นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาน้ำท่วม และภัยแล้ง ส่งผลต่อการเกษตรริมโขงถูกน้ำกัดเซาะและบางส่วน ชุมชนริมน้ำโขงและชาวประมงสูญเสียรายได้และสูญเสียความมั่นคงทางอาหารที่สำคัญ ในอดีตการหาปลาเป็นการหาเพื่อยังชีพ ชาวบ้านมีความรู้ในการดำรงชีพ การใช้เรือและอุปกรณ์ในการหาปลาเพื่อบริโภคในครัวเรือน เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

๒) การอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือกาบของชุมชนบ้านท่าดี อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย จังหวัดเลย บ้านท่าดีหมีมีประเพณีแข่งเรือทุกปีหลังวันออกพรรษา ชาวบ้านเรียกว่า “เรือกาบ” หรือเรือหางยาว การแข่งโดยการบอกกล่าวพี่น้องชาวลาวและชุมชนบ้านท่าดีหมี เรียกว่า “ประเพณีการแข่งขันเรือกาบระหว่างไทยและลาว” จัดขึ้นในช่วงเทศกาลงานบุญออกพรรษา โดยความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนทั้งสองฝั่งโขง ที่ใช้เรือกาบในการสัญจรไปมาระหว่างกันในชีวิตประจำวัน

เช่น ชาวลาวเข้ามาจับจ้างปลูกพืชและเก็บผลผลิตทางการเกษตร และการเข้ามาทำบุญในเทศกาลฮีตสิบสองคองสิบสี่ในพื้นที่บ้านท่าดีหมี บ้านนาจาน ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เมื่อว่างเว้นจากการเกษตรกรรมและการหาปลา จึงนำเรือกาบมาแข่งขันกันเพื่อกระชับสัมพันธ์ของประชาชนสองฝั่งโขง การแข่งขันนี้จัดขึ้น ณ แม่น้ำเหือง บ้านท่าดีหมี โดยแบ่งกระบวนการออกเป็น ๔ ระยะเวลา คือ ระยะเวลาเตรียมงาน ระยะเวลาปฏิบัติตามแผน ระยะเวลาแข่งขัน และระยะหลังการแข่งขัน ซึ่งเป็นประเพณีและความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา แนวโน้มในอนาคตชุมชนต้องการให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือกาบอย่างต่อเนื่อง

๓) บทบาทการฟื้นฟู อนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเลย องค์กรการบริหารส่วนตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย มีภารกิจหลักและภารกิจรอง คือ ภารกิจหลักประกอบด้วย การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน, การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภค, การฟื้นฟูวัฒนธรรมและส่งเสริมประเพณีท้องถิ่น, การพัฒนาการเมืองและการบริหารจัดการภายในองค์กร, การพัฒนาการศึกษาและการส่งเสริมกีฬา, การพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสและการควบคุมและป้องกันโรค และควบคุมกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ส่วนภารกิจรอง ประกอบด้วย การส่งเสริมประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน, การส่งเสริมการเกษตร, การสนับสนุนและส่งเสริมส่งเสริมอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น, การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยและการป้องกัน ปรามปรามยาเสพติดและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด องค์กรบริหารส่วนตำบลปากตมปฏิบัติตามบทบาท โดยสนับสนุนให้มีกิจกรรมฟื้นฟู อนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีท้องถิ่นในหมู่บ้านที่รับผิดชอบบ้านให้ต่อเนื่อง โดยเฉพาะการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือเพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังมีโอกาสได้เรียนรู้และช่วยกันไว้ไม่ให้สูญหายไป

๔) มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ให้บริการผลิตบัณฑิตที่ได้คุณภาพและมาตรฐาน การจัดการเรียนการสอนตามกรอบ มาตรฐานการอุดมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ประกอบด้วยคุณภาพบัณฑิต การบริหารจัดการการอุดมศึกษาและการสร้าง การพัฒนาสังคมฐานความรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อดำเนินการให้บริการจัดการกิจกรรมการเรียน การสอน ส่งเสริมให้นักศึกษาที่กำลังศึกษาได้มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามกรอบ แนวคิดการมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นักศึกษาสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ใช้การวิจัยเป็นฐาน มีการบริหารกิจการนิสิตนักศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับหลักสูตรและการเรียนการสอน เมื่อสำเร็จ การศึกษาเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพตามกรอบมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่คณะกรรมการการอุดมศึกษา กำหนดและครอบคลุมอย่างน้อย ๕ ด้าน คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบและด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศชาติ อย่างยั่งยืนเมื่อสำเร็จการศึกษา (มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา, ๒๕๕๙) ในช่วงการแพร่ระบาดของ ไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙) ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๒ นโยบายมหาวิทยาลัยราชภัฏเลยให้สอนแบบออนไลน์ การใช้สารสนเทศแบบดิจิทัล เช่น Facebook Line Google classroom google meet Calender meet Sildes Form Docs กิจกรรมกลุ่มผ่าน whiteboard ดังนั้นในปี

การศึกษา ๒๕๖๒ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตได้บูรณาการกิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นของหลักสูตรฯ ในพื้นที่จังหวัดเลย โดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนและการลงภาคสนาม ซึ่งหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จัดกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาการเปียบวิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ในชั้นเรียน นักศึกษาจะต้องลงภาคสนาม สํารวจข้อมูลประวัติชุมชน ภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม (กัลยา ยศคำลือ ศราวุธ พิมพ์ศรีและคณะ, ๒๕๖๓) นักศึกษา ๓ ได้เรียนรู้ประเพณีท้องถิ่นไทยเลยในชั้นเรียนและลงพื้นที่ภาคสนาม การเรียนรู้ในชั้นเรียนแบบวิทยาศาสตร์ ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป รายวิชาไทยเลยศึกษา รหัส ๐๐๐๓๑๐๔ หมวดวิชาเฉพาะ รายวิชาการเปียบวิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ รหัส ๒๕๕๔๙๐๓ และหมวดวิชาเลือกเสรี คือ รายวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการบริหารจัดการท้องถิ่น รหัส ๒๕๕๓๔๐๓ และลงภาคสนามเรียนรู้แบบบูรณาการเนื้อหาประเพณีฮีดลิสบองคองลิสสี่ และประเพณีท้องถิ่นไทยเลย เช่น บุญหลวง การละเล่นผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย แหล่งต้นดอกไม้บ้านแสงภา อำเภอนาแห้ว บุญบั้งไฟล้าน อำเภอเอราวัณและผิชนน้ำ บ้านนาซ่าว อำเภอเชียงคาน บุญข้าวจีบ้านนาอ้อ อำเภอเมืองเลย เป็นต้น จากสัมภาษณ์นักศึกษาพบว่า การได้รับความรู้จากพ่อแม่ ครูอาจารย์ และประสบการณ์ในประเพณีท้องถิ่น ทำให้ได้รับรู้ว่าตนเองควรจะมีพฤติกรรมอย่างไรที่จะทำให้คนในสังคมยอมรับว่าดีงาม และถูกต้อง ควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง นำผลการดำเนินกิจกรรมมาติดตามประเมินผลว่ามีอุปสรรคอย่างไร เพื่อจะได้หาแนวทางพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป (กัลยา ยศคำลือ กัลยาวัลย์ ราชโยธาและคณะ, ๒๕๖๓)

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

๑. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ควรให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมไทยเพิ่มขึ้น เพื่อบ่มเพาะให้นักศึกษาตระหนักถึงบทบาทหน้าที่เยาวชนต่อการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมไทย โดยให้มีส่วนร่วมสร้างเครือข่ายในกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
๒. หลักสูตรในมหาวิทยาลัยราชภัฏเลยควรมีรายวิชาที่มีการบูรณาการจัดการเรียนการสอนในการส่งเสริมการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมสอนนักศึกษา
๓. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย วัฒนธรรมจังหวัดเลยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรบูรณาการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์การแข่งเรือสองฝั่งโขง เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ไทยและลาวอย่างต่อเนื่อง
๔. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย ควรส่งเสริมและสนับสนุนทรัพยากรการจัดกิจกรรมการแข่งเรือในงานทำบุญไหว้พระประจำปีของแต่ละท้องถิ่น เป็นการสืบทอดประเพณีท้องถิ่นให้ต่อเนื่อง
๕. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม ควรวิจัยเรื่องการอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือในอำเภอของจังหวัดเลยเพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังมีโอกาสได้เรียนรู้และช่วยกันการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยก่อนที่จะสูญหายไป

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

- กระทรวงการต่างประเทศ. ๒๕๖๓. **ความตกลงกับไทย**. กรุงเทพฯ: กรมเอเชียตะวันออก.
- กระทรวงมหาดไทย. ๒๕๖๒. **แนวทางการปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขในระดับพื้นที่สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. เทศบาล) และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.)**. กรุงเทพฯ: กองสาธารณสุขท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์ข่าวเวกซ์เน็ต.
- กัลยา ยศคำลือ. ๒๕๖๑. **เยาวชนลุ่มน้ำโขงจังหวัดเลยใส่ใจวัฒนธรรมท้องถิ่น**. อุดรธานี: ประชุมวิชาการระดับชาติ พื้นถิ่น โขง ซี มูล ครั้งที่ ๓ “ถอดรื้อพรมแดนความรู้: ความท้าทายของสหวิทยาการในการพัฒนาท้องถิ่น โขง ซี มูล วันที่ ๒๕-๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๑ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- กัลยา ยศคำลือ และจุลดิษฐ์ อุปฮาด. ๒๕๖๒. **การเรียนรู้ศาสตร์พระราชายของเยาวชนจังหวัดเลย**. เชียงราย: ประชุมสังคมศาสตร์วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑๕ “การขับเคลื่อนพลังชุมชนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้” วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๒ ณ หอประชุมรัชมงคลที่ ๙ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย จังหวัดเชียงราย, หน้า ๕๐๙-๕๒๔.
- กัลยา ยศคำลือ และอิสริยาภรณ์ ชัยกุลหาบ. ๒๕๖๓. **การมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์สำหรับพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านท่าดีหมีอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย**. กรุงเทพฯ: การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ ๑๐ ๕๓๔-๕๔๗.
- กัลยา ยศคำลือ ศราวุธ พิมพ์ศรี ชนิตา จันทะบุตร สกฤรัตน์ ต้นฟู และนริชา นาครักษา : ๒๕๖๓. **วิวัฒนาการของผ้าทออีสานและการอนุรักษ์ผ้าทอชุมชนบ้านก้างปลา อำเภอเมือง จังหวัดเลย**. มหาสารคาม: ประชุม วิชาการระดับชาติ “เวทีวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมศึกษา” ครั้งที่ ๓ “สังสม หล่อหลอม สร้างสรรค์ มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อลูกหลาน” วันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ณ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, หน้า ๑๖๙-๑๘๑.
- กัลยา ยศคำลือ และคณะ. ๒๕๖๓. **การเรียนรู้ประเพณีท้องถิ่นไทยเลยของนักศึกษาสาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย**. มหาสารคาม : บทความวิจัยในประชุมวิชาการระดับชาติ เวทีวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมศึกษา” ครั้งที่ ๓ “สังสม หล่อหลอม สร้างสรรค์ มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อลูกหลาน” วันศุกร์ที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ณ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคามและถ่ายทอดสด การประชุมออนไลน์ วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๒๓, หน้า ๑๒๐-๑๓๙.
- ขวัญทอง สอนศิริ. ๒๕๕๖. **การแข่งเรือยาวประเพณี**. พิษณุโลก: เลขานุกรมชมรมเรือยาวจังหวัด พิษณุโลก กรรมการบริหารสมาคมเรือพายแห่งประเทศไทย. สัมภาษณ์. ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๖

เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏ. ๒๕๖๒. **คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ**. กรุงเทพมหานคร: เค.พี. จันทระเกษม, หน้า ๑๓.

จังหวัดเลย. (๒๕๖๑). **นโยบายจังหวัดเลย : ไทยเลย ๔.๐**. เลย : สำนักงานจังหวัดเลย.

चनाใจ หมื่นไธสง สุกัญญา เอ็มอีธรรมและ ประภัสสร เทพชาติรี. มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในบริบทประชาคมอาเซียน: เงื่อนไขความร่วมมือทางวิชาการระหว่างประเทศด้านทุน การศึกษา. **ขอนแก่น:วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ หน้า ๗๕-๑๑๓.

ณัฐกานต์ เกาศล และสุวิชัย โกศัยยะวัฒน์. กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐. เรือ: ภูมิปัญญาวิถีชีวิต พื้นบ้านและบทบาทในสังคมไทยภาคกลาง. กรุงเทพฯ: **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต** ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑

ไทยโรจน์ พวงมณี. เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๙. การศึกษากระบวนการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ชุมชน ท้องถิ่นสู่การเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปะและวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. เลย: **ว.สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย** ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓๖, หน้า ๒๒-๓๓.

ประดิษฐ์ สรรพชา. ๒๕๕๑. **เรือไทยในภาคเหนือ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ประยูร วรนาม. ๒๕๔๓. **วิวัฒนาการเรือลำชี**. มหาสารคาม: วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา (กลุ่มสังคมศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ปรเมธี วิมลศิริ ๒๕๕๙. **ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี อนาคตประเทศไทย เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร:หลักสูตรวิทยาการประกันภัยระดับสูง (วปส.) รุ่นที่ ๖ ปี ๒๕๕๙ วันศุกร์ที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๙ ณ ห้องประชุมสถาบันวิทยาการประกันภัยระดับสูง ชั้น ๒ สำนักงานคณะกรรมการประกันภัยระดับสูง : คปก.

ผจญจิตต์ อธิคนันท์. ๒๕๕๙. **การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พระอธิการวิน ทีปธมโม (อิมใจ). ๒๕๕๖. **บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณี การแข่งเรือยาว วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร**. พระนครศรีอยุธยา: วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์ และพะเยาว์ ยินดีสุข. ๒๕๖๐. **ทักษะ ๗C ของครู ๔.๐. (พิมพ์ครั้งที่ ๓)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพศาล สอนเสียง. ๒๕๖๓. **ข้อมูลชุมชนบ้านท่าดีหมี่**. เลย: แหล่งท่องเที่ยวบ้านท่าดีหมี่.

ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์. มกราคม –กรกฎาคม ๒๕๖๐. ประเพณี “สว่างเฮือ” ของชุมชนชายฝั่งแม่น้ำโขง : ความเป็นมาและการรื้อฟื้นหลังนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา** ๒ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑, หน้า ๒-๓๐.

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. ๒๕๕๙. ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔. เลย:
กองนโยบายและแผน.
เมตตา กลิ่นมาล. มกราคม-เมษายน ๒๕๖๓. รูปแบบการคิดของนักศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ. ธนบุรี: **ว.มนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์** มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑, หน้า ๑๒๕.
ราชกิจจานุเบกษา. ๒๕๕๙. **กฎกระทรวง**. กรุงเทพฯ: แบ่งส่วนราชการกรมส่งเสริมการปกครอง
ท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๕๙ เล่มที่ ๑๓๓ ตอนที่ ๖ ก, หน้า ๓๔-๓๕.
ราชกิจจานุเบกษา. ๒๕๖๐. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐**. แหล่งที่มา
<https://www.ratchakitcha.soc.go.th/๑๙> ธันวาคม ๒๕๖๓
สิริพัชร เลขภาวิโรจน์. ๒๕๓๒. การเรียนรู้แบบบูรณาการ. สืบค้นเมื่อวันที่ วัน ๒๕ มกราคม ๒๕๖๓
www.edu.ru.ac.th
สุพรรณิ เกื่อนกลาด. กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖. โครงการศึกษาการพินันกับการแข่งเรือยาว
ประเพณี. ขอนแก่น; **วารสาร บัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

A.H. Maslow. ๑๙๔๓. **A Theory of Human Motivation**. Psychological Review ๕๐ :
๓๗๐-๙๖.
Bandura, A. ๑๙๗๗. **Principle of Behavioral Modification**. New york : Holt, Rinehart
& Winston.
Feldman, Jack. ๑๙๗๕. Considerations in the use of causal-correlational technique
in applied psychology. **Journal of Applied Psychology**, Vol ๖๐(๖), Dec ๑๙๗๕,
pp.๖๖๓-๖๗๐.
Fishbein and Ajzen. ๑ ๙ ๗ ๕ . **Belief Attitude Intention and Behavior: An
Introduction to theory and Research**. Mass : Addison-Wesley.
Herzberg Frederoc and Block Snyderman. ๑๙๕๙. **The Motivation of Work (๒nded)**.
New York: John Wiley Andersons Inc.
Rogers, J. ๒๐๐๕. Aspiring to leadership—identifying teacher-leaders. **Medical Teacher
Journal**, ๒๗(๗), p ๖๒๙-๖๓๓.

การออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม : แนวคิดการ สร้างสรรค์ลายอัตลักษณ์ ผ้าไหมปุมโบราณสุรินทร์

Cultural Product Design : Creative Concept of Surin Identity
Almanac Silk Pattern.

สมบัติ สัมครสมาน* **

Sombat Samaksamarn

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

บทคัดย่อ

จากร่องรอยทางประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์บ่งบอกได้ว่า ในอดีตพื้นที่ที่ตั้งของจังหวัดสุรินทร์ เป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรมขอมโบราณ ซึ่งได้แผ่อิทธิพลทางศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนวิทยาการต่าง ๆ เจริญรุ่งเรืองครอบคลุมอาณาบริเวณแห่งนี้ โดยเฉพาะอาณาจักรเจนละบก ที่มีความเชื่อความศรัทธา ในศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ลัทธิไสวณิกาย และ ศาสนาพุทธมหายาน ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงวิทยาการทางภูมิปัญญา ไม่ว่าจะเป็นชิ้นงานศิลปกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีการ ดนตรี การแสดง นาฏกรรม ศิลปหัตถกรรม ฯลฯ งานศิลปหัตถกรรมแขนงหนึ่ง ที่ได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมขอมมาแต่โบราณก็คือ การทอผ้าไหม ช่างทอผ้าไหมของจังหวัดสุรินทร์ มีความสามารถในการทอผ้าไหมได้หลากหลายชนิดประเภท ทอผ้าได้ตั้งแต่ผ้า ๒ ตะกอ - ๑,๔๐๐ กว่าตะกอ (ผ้ายกดอกคันทอง) แต่ที่ทำกันมากและโดดเด่นที่สุด คือ การทอผ้าไหมมัดหมี่ หรือภาษา เขมรดั้งเดิมเรียกว่า “ไซ้ตจองโฮล” ผ้าไหมมัดหมี่มีตั้งแต่ทอเพื่อใช้เป็นผ้านุ่งจุกกระเบน ผ้านุ่งทั่วไป ผ้ามัดหมี่ ผ่าสไบ ฯลฯ ผ้ามัดหมี่ที่มีระดับฝีมือชั้นสูง คือ ผ่าโฮลประาะห์ ผ่าปุมโบราณ ผ่าปิตาล (เป็นผ้าไหมที่ทอใช้ในพิธีการความเชื่อความสำคัญในพิธีการศาสนาเท่านั้น) ผ้าที่มีคุณค่า มูลค่า ช่างทอฝีมือส่วนน้อยที่จะทำได้ ที่ได้รับการยกย่องมากที่สุด คือ “ผ้าปุมโบราณ” เป็นผ้าที่มีเทคนิค การทอ โครงสร้างลวดลาย กระบวนการทำที่ซับซ้อนมากที่สุด แต่ลวดลายก็ยังมีลักษณะไม่แตกต่าง จากผ้าทอทั่ว ๆ ไป จึงควรมีการออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม ด้วยการนำเอาเทคโนโลยีการออกแบบ และกระบวนการด้านการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์มาช่วยในการออกแบบลายอัตลักษณ์ผ้าไหม ปุมโบราณสุรินทร์ให้มีความโดดเด่น ทั้งยังส่งเสริมและพัฒนายกระดับฝีมือรังสรรค์การทอผ้ามาก ยิ่งขึ้น ดังเช่นผลงานการออกแบบลวดลายผ้าไหมปุมโบราณในส่วนของห้องผ้าปุมและกรุยเชิง ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากรูปสลักในปฏิมากรรมทับหลังปราสาทศีขรภูมิ รูปพระองค์ศิวนาฏราช ๑๐ กร และรูปอวตารปางที่ ๔ ของพระวิษณุเป็นเกียรติमुख (หน้ากาล) มาสร้างสรรค์เป็นลายประกอบในผ้าไหม ปุมโบราณสุรินทร์ได้อย่างเหมาะสม เพื่อเป็นผ้าทอที่เล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม สื่อสารด้วยงานศิลปหัตถกรรมการทอผ้าได้อีกช่องทางหนึ่ง สร้างความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตนเอง และมีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น คือมรดกวัฒนธรรมทางภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่ายิ่งต่อการส่งเสริม อนุรักษ์ พัฒนาให้ยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ: การออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม, เทคโนโลยีเพื่อการออกแบบลวดลาย, ผ้าไหมปุมโบราณ, ผ้าไหมลายอัตลักษณ์, อารยธรรมขอมโบราณ

Abstract

Historical traces of Surin indicates that in the past, the location of Surin Province was part of ancient Khmer civilization which influenced art and culture as well as various technologies of this land, especially the kingdom of Jen Lapok that has the belief and faith in Brahmanism (Hinduism) Shivaism and Mahayana Buddhism. These various historical traces appear as the knowledge of wisdom including arts traditions rituals music performances dramatic works handicrafts and etc. One of the handicraft that has been influenced by Khmer civilization since ancient times is silk woven. Surin Province silk weavers are capable of weaving a variety of types of silk from ๒ heddles up to ๑,๔๐๐ heddles and more (golden thread brocaded), but the most common and most remarkable is the Mudmee silk or in traditional Khmer language known as "Zodjong Hol". Mudmee silk woven can be used as loincloth, general clothing, shawl, loincloth and etc. Mudmee silk woven with advanced craftsmanship are "Hol Prok" ancient almanac and Pidal silk (silk woven used in ceremonies beliefs and important religious ceremonies only). Only fewer skilled silk weavers can weave valuable silk and the most regarded is "ancient almanac silk" which is silk woven that weaves with a complicated process. However, the silk pattern still does not differ from general silk woven, therefore, cultural product design should be included. By using design technology and product development processes to design remarkable Surin identity almanac silk pattern that promotes developing and enhancing the higher skill of silk woven creating. For example, the ancient almanac silk pattern design works in the body part and the bottom part of the almanac cloth, that was inspired by a sculpture in the sculpture on the Lintel of Prasat Sikhoraphum, the image of King Siva Nataraj with ten hands and the fourth avatar of Lord Vishnu are honorable porches (Na Karn) to be created as a suitable composition in the Surin ancient almanac silk. Moreover, this silk woven could communicate history art and culture about silk crafts weaving which create a unique local identity as a cultural heritage of local wisdom that should be promoted conservation and sustainable development.

Keywords: Cultural Product Design, Pattern Design Technology, Almanac Silk, Identity Silk Pattern, Ancient Khmer Civilization

การออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม : แนวคิดการสร้างสรรคัลายอัตลักษณ์ ผ้าไหมปุมโบราณสุรินทร์

สมบัติ สมัครสมาน

บทนำ

จากการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์อารยธรรมขอมที่มีหลักฐานบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร พบได้จากศิลาจารึกและเอกสารจีน (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง และ ศานติ ภักดีคำ. ๒๕๕๗ : ๕) ได้กล่าวถึงรัฐยุคแรกที่เกิดขึ้นในดินแดนที่เป็นดินแดนที่เป็นประเทศกัมพูชาในปัจจุบันไว้ ๒ คือ รัฐผู้หนาน (พุนัน) และรัฐเงินล่า (เงินละ) เริ่มก่อตั้งราวพุทธศตวรรษที่ ๖ ผ่านการเปลี่ยนแปลงจากอาณาจักรผู้หนาน หรือ พุนัน ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ สันนิษฐานว่าน่าจะตรงกับคำว่า “บนัม” หรือ “พนม” ภาษาเขมรแปลว่า “ภูเขา” สันนิษฐานว่าอาณาจักรโบราณแห่งนี้มีที่ตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้ หรือที่ราบปากแม่น้ำโขง ถือกันว่าผู้หนานเป็นบรรพบุรุษของประเทศกัมพูชา แต่ดินแดนของรัฐผู้หนานก็ทำได้ตรงกับประเทศกัมพูชาในปัจจุบันไปทั้งหมด ความเจริญรุ่งเรืองสามารถปกครองไปถึงอ่าวไทยรวมทั้งดินแดนแม่น้ำโขงตอนล่าง เช่น โบราณสถานในเมืองออกแก้ว ประเทศเวียดนาม แต่ไม่รวมดินแดนบริเวณทะเลสาบเขมร หรือที่เรียกว่า “โตนเลสาบ” ในปัจจุบัน ในช่วงปลายของอาณาจักรผู้หนานได้มีอาณาจักรหนึ่งถือกำเนิดขึ้นในบริเวณปากแม่น้ำมูล - ลุ่มแม่น้ำโขง คือ อาณาจักรเงินล่า หรือเงินละ โดยมีศูนย์กลางอยู่บริเวณวัดภูในแขวงจำปาศักดิ์ ของประเทศลาว ปรากฏหลักฐานใน “สุยชู” หรือ พงศาวดารสมัยราชวงศ์สุย ซึ่งบันทึกไว้ว่า “...ประเทศเงินล่าอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหลินอี่...” (คือ จามปา เมืองโบราณในเอกสารจีน มีดินแดนครอบคลุมประเทศเวียดนามในปัจจุบัน) แบ่งออกเป็น ๒ เงินล่า คือ ครึ่งหนึ่งทางใต้ใกล้ทะเล เรียกว่า เงินล่าน้ำ (เงินละน้ำ) และ อีกครึ่งหนึ่งอยู่ทางเหนือเต็มไปด้วยเขา เรียกว่า เงินล่าบกหรือ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เหวินตาน (เงินละบก) มาสู่ยุคเมืองพระนคร อารยธรรมขอมแบ่งออกเป็นยุคใหญ่ ๓ ยุค คือ ยุคก่อนเมืองพระนคร (พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๕) ยุคเมืองพระนคร (พุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๘) และยุคหลังเมืองพระนคร (หลังพุทธศตวรรษที่ ๑๙ จนสิ้นอาณาจักรขอม) จากวันเวลาอันยาวนานทำให้ขอมมีศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองตามแต่ละยุคสมัย อาทิหมาปราสาทนครวัด นครธม ปราสาทบายัน ปราสาทบันทายศรี ฯลฯ ที่ปัจจุบันอยู่ในเสียมเรียบ หรือเสียมราฐ (สยามราบ) ประเทศกัมพูชา จึงกล่าวได้ว่าในยุคสมัยหนึ่งอารยธรรมขอมโบราณได้มีอิทธิพล อารยธรรม “ขอม” ถือว่าทรงอิทธิพลมากที่สุดในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ใช้สมมุติเรียกเพื่อยกย่องคนบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาที่นับถือและมีความเชื่อความศรัทธาในลัทธิพราหมณ์ (ฮินดู) และ พุทธมหายาน ศูนย์กลางขอมครั้งแรกอยู่ที่รัฐละโว้ (ลพบุรี) ต่อมา ย้ายลงไปอยู่ที่อโยธยาศรีรามเทพ (ต่อไปคือกรุงศรีอยุธยา) แล้วขยายไปอยู่กัมพูชา ซึ่งนี่มีที่มาหลายความเชื่อแต่ที่ได้รับการอ้างอิงมากที่สุดก็เห็นจะเป็นชื่อที่ใช้เรียกกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งเป็นชื่อทางวัฒนธรรม ไม่ได้ใช้เรียกชนชาติ ซึ่งถึงแม้ว่าคนทั่วไปจะเข้าใจว่าขอมคือกัมพูชาในปัจจุบันแต่แท้จริงแล้วกัมพูชาเป็น

ส่วนหนึ่งของขอมเท่านั้น คำว่า “ขอม” สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “เขมร” และ “กรอม” (ที่แปลว่าใต้) เมื่อพูดเร็วเข้าก็จะกลายเป็น “ขอม” ด้วยเหตุนี้ไม่ว่า มอญ เขมร มลายู ลาว จีน จาม หรือ ไทย ฯลฯ ที่นับถือลัทธิพราหมณ์ (ฮินดู) และ พุทธมหายาน อยู่ในสังกัดรัฐ อโยธยา-ละโว้ และอาณาจักรกัมพูชา รวมได้ชื่อว่า “ขอม” ทั้งนั้น แล้วเรียกอักษรเขมรอย่างเคารพยกย่องว่า “อักษรขอม” (สุจิตต์ วงษ์เทศ. ๒๕๕๖ : ๒๔) จึงผนวกรวมได้วาระรูปแบบผลงานศิลปกรรม ที่ยังปรากฏพบจวบจนปัจจุบันในหลาย ๆ พื้นที่ไม่ว่า ประเทศกัมพูชา ประเทศไทย ประเทศลาว ประเทศพม่า ประเทศเวียดนาม ประเทศอินโดนีเซีย ฯลฯ มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เชื่อมโยงได้ว่าเป็น “ศิลปกรรมขอมโบราณ”

๑. ศิลปะขอมในเขตอีสานใต้

จากการที่ขอมได้รับวัฒนธรรมและความเชื่อในศาสนาฮินดูมาจากอินเดีย ผ่านเข้ามาทางการเดินเรือค้าขายสินค้า ทำให้ศิลปะของขอมได้รับการพัฒนามาจากพื้นฐานทางศาสนาฮินดูแม้ว่าต่อมาในบางสมัยขอมจะเปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธมหายาน ซึ่งทั้งสองศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองตามแต่กษัตริย์ที่นับถือแต่ละศาสนา ประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของขอมนอกจากจะทำให้มีการพัฒนาด้านงานศิลปกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เป็นของตัวเองแล้ว ยังแผ่อิทธิพลไปในอาณาจักรใกล้เคียงในละแวกอินโดจีนรวมถึงอาณาจักรสยามด้วย อารยธรรมขอมเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทยในราว ๆ พุทธศตวรรษที่ ๑๒ ในสมัยอาณาจักรเจนละ ซึ่งตรงกับยุคทวารวดีของไทย หรือประเทศ “ตัวหัวใจปดตี๋กั่ว” โดยเข้ามาทางภาคอีสานเป็นแห่งแรก ซึ่งเข้ามาโดยผ่านทางศาสนาทั้งศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธมหายาน หลังจากยุคทวารวดีต่อมาถึงยุคสุโขทัย ออยุธยา จนมาถึงรัตนโกสินทร์ ก็ยังได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะขอมและนำมาผสมผสานเข้ากับศิลปะท้องถิ่นของตัวเองโดยเฉพาะสถาปัตยกรรมซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นสถาปัตยกรรมที่อยู่ภายในวัด และส่วนที่ปรากฏให้เห็นอิทธิพลจากศิลปะขอมได้อย่างเด่นชัดคือ พระปรางค์

ในจังหวัดสุรินทร์ปราสาทศีขรภูมิ หรือปราสาทระแงง หรือปราสาทบ้านปราสาท ตั้งอยู่ในบ้านปราสาท ตำบลระแงง อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เป็นปราสาทที่มีอายุยาวนานและมีองค์ประกอบที่ศิลปกรรมและทับหลังที่สมบูรณ์ที่สุด ประกอบด้วยปราสาทอิฐจำนวน ๕ หลัง ที่ตั้งอยู่บนฐานไพทีเดียวกัน โดยปราสาทประธานตั้งอยู่ตรงกลางและล้อมรอบไปด้วยปราสาทบริวารอีก ๔ มุม ลักษณะเช่นนี้แตกต่างไปจากปราสาทที่พบในประเทศไทยโดยทั่วไปที่มีมักเป็นปราสาท ๓ หลัง ล้อมรอบด้วยคูน้ำคันดินทางด้านทิศตะวันออก ซึ่งเป็นทางเข้าปราสาทแห่งนี้สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ซึ่งตรงกับศิลปะนครวัด โดยสามารถกำหนดอายุได้จากลวดลายบนกรอบประตูและทับหลังของปราสาทประธาน อย่างไรก็ตามปราสาทแห่งนี้ยังคงสร้างด้วยอิฐ อันแตกต่างไปจากปราสาทสมัยนครวัดในประเทศกัมพูชาที่นิยมสร้างด้วยหินทรายเสมอ แผนผังของปราสาทศีขรภูมิ มีความพิเศษที่แตกต่างไปจากปราสาทหลังอื่น ๆ ในประเทศไทย เนื่องจากเป็นปราสาท ๕ หลัง ตัวปราสาทประธานปรากฏทับหลังรูปศิวนาฏราช จึงเป็นไปได้สูงที่ปราสาทหลังนี้สร้างขึ้นในลัทธิไศวนิกาย ปราสาททั้ง ๕ หลัง นี้จึงอาจเคยประดิษฐานศิวลึงค์อันเป็นสัญลักษณ์ของพระศิวะก็ได้ ในระยะหลังปราสาทแห่งนี้ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นศาสนสถานในพุทธศาสนาเถรวาทโดยชาวลาวที่อพยพเข้ามาภายหลัง หลักฐานที่สำคัญได้แก่จารึกกรอบประตูและการซ่อมแปลงยอดของปราสาทบางหลัง รายละเอียดทับหลัง

ของปราสาทประธาน ปราสาทศีขรภูมิ เป็นภาพพระพรหม ๔ พักตร์ ๔ กร และพระคเณศซึ่งมีเศียรเป็นช้างและมี ๔ กร กำลังเล่นดนตรีเพื่อประกอบการเดินรำของพระศิวนาฏราช ที่ด้านข้างของถนนแต่ละวง ยังปรากฏรูปบุคคลสี่สิงห์และฤๅษี เนื่องด้วยทับหลังชิ้นนี้แสดงภาพศิวนาฏราชแวดล้อมด้วยตรีมูรติ จึงแสดงให้เห็นชัดเจนว่า ปราสาทหลังนี้ควรสร้างอุทิศให้กับลัทธิไศวนิกาย การเดินรำของพระศิวะแสดงถึงการดำเนินไปของจักรวาล เทพเจ้าต่าง ๆ ทั้งหมดล้วนแต่เป็นบริวารของพระองค์ ส่วนแสดงถึงตรีมูรติ คือพระวิฆณุทางด้านขวาและพระพรหมทางด้านซ้าย กำลังเล่นดนตรีเพื่อประกอบการเดินรำของพระองค์ศิวนาฏราชที่ปรากฏ ๑๐ พระกร ทรงเดินในท่าจตุระโดยไม่เคยพระบาทขึ้นจากพื้น ซึ่งเป็นลักษณะโดยทั่วไปของศิวนาฏราชในศิลปะขอม ด้านข้างที่ด้านบนของเสี้ยวยังปรากฏภาพเล่าเรื่องต่าง ๆ แทรกเข้ามาอีก เช่น เรื่องกิริตารชุน เป็นต้น

ภาพที่ ๑ ปราสาทศีขรภูมิ

ภาพที่ ๒ ทับหลังภาพพระพรหม ๔ พักตร์ ๔ กร และพระคเณศซึ่งมีเศียรเป็นช้างและมี ๔ กร กำลังเล่นดนตรี

ภาพที่ ๓ ทับหลังภาพการเต้นรำของพระองค์ควินาภูราชที่นี้ปรากฏ ๑๐ พระกร ทรงเต้นในท่า จตุระโดยไม่เคยพระบาทขึ้นจากพื้น

๒. ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมผ้าทอโบราณในเขตอีสานใต้

งานศิลปหัตถกรรมโบราณแขนงหนึ่งที่ผูกพันกับวิถีชีวิตชาติพันธุ์ในละแวกนี้และสัมพันธ์กับ ปัจจัย ๔ ในการดำเนินชีวิต คือ ด้านเครื่องนุ่งห่ม ศิลปหัตถกรรมการทอผ้าโดยเฉพาะผ้าไหมทอมือ ชนในภูมิภาคนี้ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพชนมาอย่างยาวนาน ต่างมีผ้าทอที่เป็น เอกลักษณ์ของตนเอง มีเทคนิคการทอที่หลากหลายและพัฒนาต่อเนื่องตามลำดับ ซึ่ง สนั่น บุญลา (๒๕๕๓ : ๑๐๒-๑๑๔) ได้จัดแบ่งประเภทผ้าทอมือไว้ ดังนี้ คือ ผ้าลายขัดทอมือ ผ้ายก ผ้าขีด (การเก็บขีดแบบดั้งเดิม การเก็บขีดเป็นตะกอลอย และการเก็บขีดเป็นตะกอแฉง หรือ ตะกอนแฉง) ผ้าจก ผ้ามัดหมี่ ผ้าเกาะหรือล้วง ผ้าหางกระรอก ผ้ายกมุก ผ้ายก ดอก ผ้าแพรว ผ้ากาบบัว (กาบบัวธรรมดา กาบบัวจก และกาบบัวคำ) กลุ่ม ๔ จังหวัดอีสานใต้ ที่ประกอบไปด้วย จังหวัด สุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มจังหวัดนี้มีเทคนิคการทอผ้า ไหมที่หลากหลายชนิดด้วยกัน แต่มีการทอผ้าไหมมัดหมี่ชั้นสูงชนิดหนึ่งของกลุ่ม ๔ จังหวัดอีสานใต้ ที่มีมาแต่โบราณโดยทั่ว ๆ ไป ผืนผ้ามีความยาวประมาณ ๔ หลา (๓.๖๐ เมตร) ที่ชาวเขมรสมัยเป็น เมืองขึ้น ได้ส่งเป็นเครื่องราชบรรณาการ นำมาถวายพระเจ้าแผ่นดินสยามอยู่เสมอ และผ้าทอดังกล่าว ยังกลายเป็นเครื่องแต่งกายเพื่อแสดงบรรดาศักดิ์ของขุนนางในราชสำนักไทยสมัยนั้นด้วย และยกเลิก ไปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ซึ่งคนไทย เรียกว่า “ผ้าสมปักปุม” หรือ “ผ้าปุม” (ศิริ ผาสุก. ๒๕๔๕ : ๑๗๕) ผ้าปุม ลักษณะการทำคล้ายผ้ามัดหมี่ ที่มีการมัดลายและ ย้อมสีก่อนการนำไปทอ ส่วนใหญ่ผ้าปุมจะมีสีแดง ลวดลายแบ่งแยกเป็นลายขอบริมผ้า กับลายที่ผืนผ้า (ท้องผ้า) ลายริมขอบผ้ามักจะทำเป็นลายเชิง หรือลายกรวยเชิง ริมผ้าด้านยาวเป็นลายก้านแย่งขนบ ด้วยลายเส้นแดง ๆ ต่อด้วยลายกรวยเชิงสั้น ๆ ตัวผ้าปุมมักจะทำยกดอกเครือเถา ก้านแย่งทั้งผืน ลวดลายในผ้าปุมนั้น จะไม่เห็นลายเด่นชัดอย่างลายปัก หรือ ลายพิมพ์ จะเป็นลายโครงคร่าว ๆ

ผ้าปุมมีการทำขึ้นหลายแห่ง เช่น ผ้าปุมไทย ผ้าปุมเขมร และผ้าปุมมลายู สำหรับปุมเขมรคงทำขึ้นมา ก่อนไทยเราเอาอย่างมาจากเขมร เพราะคำเรียกชื่อ “ปุม” มิใช่ภาษาไทย ตรงกับชื่อเรียกภาษาเขมร คือ “ซิมปีวตปุม” แต่ชาวไทยเรารู้จักในชื่อที่เรียกว่า “ผ้ามัดหมี่ปุม” หรือ “ผ้าปุมโบราณ” หรือ “ผ้ามัดหมี่โฮลปุม” ในบทความนี้ ผู้เขียนบทความขออนุญาตใช้ชื่อเรียกเพื่อเข้าใจร่วมกันว่า “ผ้าไหมปุมโบราณ” ซึ่งเป็นภูมิปัญญาแต่โบราณชั้นเลิศที่ช่างทอจังหวัดอื่น ๆ ผ้าชนิดนี้พบน้อยมาก ด้วยช่างทอปัจจุบันมีความชำนาญการไม่มีใครจะสูงนัก แม้นแต่ในประเทศกัมพูชาที่เป็นแหล่งที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้าไหมชนิดนี้ กลับมีการพัฒนาการการทอผ้าไหมชนิดนี้น้อยมากเช่นกัน ภูมิปัญญาผ้าไหมปุมโบราณนี้ได้รับการถ่ายทอดกันต่อ ๆ มา เพียงไม่กี่กลุ่มใน ๔ จังหวัดอีสานใต้ แต่ที่ได้รับการยอมรับฝีมือการทำผ้าไหมปุมโบราณมากที่สุด คือ กลุ่มชาติพันธุ์เขมรสุรินทร์ ที่มีการทอผ้าชนิดนี้มาอย่างยาวนาน ลวดลายจำนวนมากล้วนสัมพันธ์กับลายในศิลปกรรม ขอมโบราณ โดยเฉพาะในส่วนของปฏิมากรรม ที่เป็นองค์ประกอบร่วมในสถาปัตยกรรมของปราสาทโบราณ ตลอดจนลักษณะโครงสร้างองค์ประกอบลวดลายผ้าไหมปุมโบราณ ก็มีความละม้ายคล้ายคลึงกับอาภรณ์เครื่องแต่งกายตัวละครในงานปฏิมากรรมแทบทั้งสิ้น

ภาพที่ ๔ ผ้าไหมปุมโบราณ

เนื้อหา

อิทธิพลจากอารยธรรมขอมโบราณต่าง ๆ เหล่านี้ ทั้งที่เป็นงานทางวัตถุ เช่น งานสถาปัตยกรรม ปฐมกรรม จิตรกรรม และ ภูมิปัญญาต่าง ๆ เช่น ประเพณี พิธีการ การแสดง ดนตรี นาฏกรรม ศิลปะหัตถกรรม ฯลฯ โดยเฉพาะศิลปะหัตถกรรมทางวัฒนธรรมด้านการทอผ้าไหม จะได้เห็นรูปแบบของผ้าและลวดลายผ้าที่มีความเชื่อมโยงกับส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมตามศาสนสถานต่าง ๆ มากมาย ทั้งในงานปฐมกรรมภาพปั้น ภาพแกะสลัก หรือลวดลาย ชุดอาภรณ์การแต่งกาย เครื่องประดับ และลวดลายที่เป็นส่วนประกอบของปฐมกรรมเหล่านั้น ถูกลำมาใช้เป็นลายแม่ ลายลูก และส่วนต่าง ๆ ในผืนผ้าทอแต่ละชนิด แสดงให้เห็นถึงการซึมซับทางวัฒนธรรมที่เป็นเนื้อเดียวกันในวิถีการดำเนินชีวิต จนยากที่จะแยกความสัมพันธ์ออกจากกัน โดยเฉพาะการทอผ้าไหมกลุ่มผ้าไหมโบราณ กลุ่มผ้าไหมมัดหมี่ หรือภาษาเขมรดั้งเดิมเรียกว่า “ไซต์จองโฮล” หรือผ้าไหมมัดหมี่ที่มีระดับฝีมือสูงขึ้นมาอีก คือ ผ้าโฮลประาห์ ผ้าปุมโบราณ และที่เป็นผ้าไหมที่ทอใช้ในพิธีการความเชื่อความสำคัญในพิธีการศาสนา เท่านั้น และถือว่ามีความค่าทางจิตใจสูงสุดของผ้ามัดหมี่แล้ว คือ ผ้าปาดาล และกลุ่มผ้าไหมยกดอกต่าง ๆ ตั้งแต่ผ้า ๔ - ๑,๐๐๐ กว่าตะกอ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการทอผ้าไหมในภูมิภาคนี้ที่ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญามาอย่างยาวนาน ไม่ใช่ทอแค่ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มเพียงอย่างเดียว แต่ยังสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองและมีคุณค่ายิ่งต่อการส่งเสริมอนุรักษ์

๑. การออกแบบลวดลายผ้าไหมปุมโบราณ

การทอผ้าไหมเป็นศิลปะแขนงหนึ่งของชาติ ภายใต้กระบวนการผลิตผ้าไหมที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายลิขสิทธิ์ ๒ รูปแบบด้วยกัน คือ งานออกแบบลวดลายบนผืนผ้าไหม และ ลวดลายบนผืนผ้าไหม รูปแบบแรกงานออกแบบลวดลายบนผืนผ้าไหมย่อมเป็นงานออกแบบผลิตภัณฑ์ นักออกแบบสามารถเลือกใช้วิธีการออกแบบได้ถึง ๓ วิธีการด้วยกัน คือ วิธีการแรก การออกแบบด้วยวิธีทอผ้าไหมหรือการขึ้นลายระหว่างทอ วิธีที่สอง การออกแบบลวดลายผ้าไหมบนกระดาษ และวิธีที่สาม การออกแบบลวดลายผ้าไหมด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทั้ง ๓ วิธี มีวิธีคิดและทำอยู่ในลักษณะ ๓ ลักษณะ คือ

๑.๑. เลือกลายที่จะเขียนตามแบบต้นแบบ โดยทั่วไปจะนิยมเลือกลายตามลวดลายโบราณที่พบเห็นในท้องถิ่น ผู้ที่พบเห็นก็จะทราบร่วมกันว่าคือลายอะไร เหมาะสำหรับผ้าทำทอที่ยังนิยมลายโบราณอยู่ การสวมใส่จะอยู่ทั้งงานประเพณีท้องถิ่น หรือการเข้าวัดเข้าวา กลุ่มผู้บริโภคจะอยู่ในวัยสูงอายุหรือบางทีก็เป็นของฝากแขกบ้านแขกเมืองเพื่อการให้ระลึกถึงผู้ให้

๑.๒ เลือกลายโดยการตัดทอนผสมลายอื่น เป็นการผสมลายจากลายผ้าชิ้นหรือผ้านุ่งผืนต่าง ๆ มาอยู่ในผืนเดียวกัน นับว่าเป็นแนวทางที่มีความคิดสร้างสรรค์ขึ้น เพิ่มช่องทางการตลาด และดูแล้วไม่ซ้ำซากมากนัก ผู้บริโภคกลุ่มนี้จะอยู่กลุ่มชั้นกลางและมีปริมาณมาก กำลังซื้อสูง เหมาะสำหรับการใช้ในหลายกาลเทศะ พลิกแพลงการนำไปตัดเย็บได้ในระดับหนึ่ง

๑.๓ ออกแบบลายขึ้นใหม่ เป็นการคิดสร้างสรรค์ออกแบบลายใหม่ ๆ ตามแนวทางศิลปะหรือการออกแบบ กลุ่มนี้นับว่าเป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อสภาวะการจำหน่ายสูง แต่ส่วนใหญ่กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่มีแนวทางการตลาดแบบธุรกิจ จึงชำนาญการและจะหาตลาดล่วงหน้าก่อน ส่วนใหญ่จะมีร้านค้า

ของตนเอง มีการออกแบบเสื้อผ้า บางที่ถึงขั้นจัดเดินแฟชั่น เพื่อการแนะนำสินค้า กลุ่มผู้บริโภคจะอยู่ในกลุ่มผู้มีรายได้สูง มีรสนิยมสูง พร้อม ๆ กับการเทียบเคียงแฟชั่นจากต่างประเทศ

ด้วยเหตุที่ลวดลายบนผืนผ้าไหมมิใช่เป็นเพียงเครื่องแสดงความสวยงามเท่านั้น แต่ลวดลายบนผืนผ้าไหมยังเป็นการแสดงออกทางประเพณีวัฒนธรรมของช่างทอ ลวดลายผ้าไหมจึงเป็นลวดลายที่มีประวัติอันยาวนาน พร้อม ๆ กับแนวคิดสร้างสรรค์ของศิลปินรุ่นใหม่ ๆ จวบจนปัจจุบันลวดลายบนผืนผ้าไหมจึงมีความหลากหลาย และลวดลายเหล่านี้สามารถจำแนกออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ลวดลายทางวัฒนธรรม ได้แก่ ลวดลายโบราณต่าง ๆ ซึ่งลวดลายเหล่านี้ช่างทอได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน เป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาก็คือ ลวดลายโบราณเหล่านี้ไม่อาจถือเป็นงานที่มีลิขสิทธิ์ ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ลวดลายโบราณเหล่านี้เป็นงานสาธารณะ หรือหมดอายุความคุ้มครองลิขสิทธิ์ (Public domain) สาธารณะชนจึงสามารถใช้ประโยชน์จากลวดลายเหล่านี้ได้อย่างอิสระ ยกเว้นตัวอย่าง ลายผ้าโฮลสุรินทร์ เพียงลายเดียวเท่านั้น ที่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๔๖ แต่อย่างไรก็ตามลวดลายโบราณเหล่านี้อาจกลับมาเป็นงานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์ได้อีกครั้ง หากช่างทอได้ใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ปรับปรุงลวดลายโบราณเสียใหม่ และช่างทออาจใช้เทคนิคการทอประสมผสานเพื่อสร้างลวดลายบนผืนผ้า รูปแบบลวดลายโบราณในรูปแบบใหม่ก็จะกลายเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทศิลปประยุกต์ตามมาตรา ๔ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ เช่น ผ้าไหมกลุ่มจันทร์โสมา หมู่บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ ฯลฯ

กลุ่มที่ ๒ ลวดลายที่ถูกผลิตขึ้นมาใหม่ ได้แก่ ลวดลายที่อาจเกิดขึ้นจากการดัดแปลงหรือรวบรวมลายอื่น ๆ เข้าด้วยกันและเกิดลวดลายใหม่และถูกผลิตขึ้นมาใหม่มีความสวยงามทางศิลปะและเพื่อประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เหล่านี้อาจเป็นงานศิลปประยุกต์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ไทย พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้ (ทวีพทธี ศิริศักดิ์บรรจง และ ร.ต.อ.ชูชีวรรณ ตมิศานนท์. ๒๕๕๖ : ๒-๕)

ลวดลาย สีสัน บนผืนผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์ ภูมิปัญญาและทักษะการสร้างสรรค์ลายมีมากมาย มีการทำซ้ำ ๆ กัน ประยุกต์ไปประยุกต์มา จนอาจจะยากที่จะแยกแยะว่าเป็นลายหรือผลงานของใคร ศิลปินช่างทอคนไหน กลุ่มไหน แห่งหนตำบลใด เป็นผู้สร้างสรรค์ แม้นคนต่างถิ่นพอจะมองรู้ว่าเป็นฝีมือของคนสุรินทร์ แต่ยากที่จะระบุตัวตน กลุ่ม ชุมชน สถานที่ที่มาของชิ้นงานผ้าทอนั้น ๆ จึงบอกได้ว่าผ้าไหมทอมือแห่งนี้มีคุณค่า มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แต่ขาดความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของตนเอง ช้ำยังอาจส่งผลในเชิงลบหากมีการออกแบบสร้างสรรค์ลายตามวิธีหรือลักษณะงานดังที่กล่าวมาและการนำไปใช้ที่ไม่ถูกต้อง ผู้เขียนบทความจึงประสงค์ที่จะนำเสนอแนวทางการออกแบบสร้างสรรค์พัฒนาลวดลายด้วยเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เพื่อการออกแบบ กรณีผู้มีทักษะด้านนี้ เพราะมีความสะดวกรวดเร็ว เสมือนจริงในผลงานผืนผ้าแม้นยังไม่มีการผลิตขึ้นมาเลย สำหรับการถ่ายทอดต่อกลุ่มภูมิปัญญาศิลปินช่างทอ หรือเพื่อกระตุ้นสร้างแรงบันดาลใจให้กลุ่มดังกล่าวสามารถสร้างสรรค์ผลงานตามวิธีหรือลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น การถ่วงรอนการคิดและการปฏิบัติโดยเลือกใช้วิธีการขั้นตอนของการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์อันเป็นวิทยาการสากลเพื่อการสร้างสรรค์ลายอัตลักษณ์ผ้าไหมปุมโบราณให้ตรงตามวัตถุประสงค์ หรือคลี่คลายข้อขัดปัญหาระหว่างกระบวนการผลิต ลดความเสี่ยงการสูญเสียต่อกระบวนการ ตลอดจนคุณภาพของผลิตภัณฑ์ผ้าทอ

๒. กรณีศึกษาการออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม

จากงานวิจัยของผู้เขียนบทความ โครงการวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดเทคโนโลยีการออกแบบ ลวดลายผ้าไหมปุมโบราณแนวคิดสร้างสรรค์จากศิลปกรรมขอมโบราณให้กับชุมชนกลุ่มผ้าไหมทอมือจังหวัดสุรินทร์ (สมบัติ สมัครสมาน. ๒๕๖๑ : ๑๑๑ – ๑๑๘) ในขั้นตอนการใช้เทคโนโลยีเพื่อ การออกแบบลวดลายผ้าไหมปุมโบราณ ผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป Illustrator CS เพื่อออกแบบ ลวดลาย ในรูปลายตารางกราฟหรือกริด ได้ใช้ขั้นตอนการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการได้ ต้นแบบลวดลายผ้าไหมปุมโบราณ ที่ควรนำไปเป็นแนวทางต่อการสร้างสรรค์ลายอัตลักษณ์ผ้าไหมปุม โบราณ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑.๑ การออกแบบลายผ้าไหมเบื้องต้น จะทำตามจำนวนลำของการมัดเส้นพุ่งในท้องผ้าปุม ในเบื้องต้นก่อน ซึ่งต้องออกแบบลงในตารางกราฟเป็นหลัก ส่วนลวดลายในหน้านาง จะออกแบบ ประกอบในขั้นตอนที่ได้ผ่านการกลั่นกรอง ผลจากกระบวนการระดมสมองกลุ่มผ้าไหมทอมือสามารถ สร้างได้แนวคิดลายในส่วนท้องผ้าปุมด้วยการพิจารณาเลือกส่วนองค์ประกอบของปฏิมากรรมทับหลัง ปราสาทศีขรภูมิมาเป็นลวดลายในส่วนท้องผ้าปุมที่เป็นลายแม่ ได้แก่ แบบที่ ๑ มีแนวคิดจาก พระองค์ คิวนาฏราช ๑๐ กร ทรงเดินในท่าจตุระโดยไม่ยกพระบาทขึ้นจากพื้น ชาย-ขวา มีรูปเทพทรงคชสีห์ สื่อถึงการรับรู้ในทิศทั้ง ๔ และร่ำเรียงบนสรวงสวรรค์ ทรงเป็นเทพที่ลัทธิไสวณิกายให้ความเคารพบูชา สูงสุด ที่มีแนวคิดจาก อวตารปางที่ ๔ ของพระวิษณุ เป็นเกียรตีมุข (หน้ากาล) กำลังคายนรสิงห์สอง ตัว มือยึดขาสึงหิ้วข้างละตัว สื่อถึงอำนาจ บารมี การทำลายล้างมารผจญ ทั้งแบบที่ ๑ และ ๒ มีชุด กรอบสังเวียนรอบท้องผ้าปุม ประกอบด้วยลายประจำยามและลายอุษะ สื่อถึงความเป็นมงคลคุ้มภัย

ภาพที่ ๕ แบบที่ ๑

ภาพที่ ๒ แบบที่ ๒

๑.๒ ผลการออกแบบทอผ้าปุม ผู้วิจัยได้การกั้นกรองและวิเคราะห์การออกแบบ นี้ทำให้เกิดชุดภาพแนวคิดจาก ๒ ชุดภาพ ได้แก่

๑) พระองค์ศิวนาฏราช ๑๐ กร ทรงเด่นในท่าจตุระโดยไม่ยกพระบาทขึ้นจากพื้น ช้าย-ขวา มีรูปเทพทรงคชสีห์ แยกเป็น ขาว-ดำ และ สี ประกอบด้วย ๓ แบบ

แบบที่ ๑

แบบที่ ๒

แบบที่ ๓

ภาพที่ ๗ ชุดภาพกลั่นกรองชุดที่ ๑

๒) ชุดภาพแนวคิดจาก อวตารปางที่ ๔ ของพระวิษณุ เป็นเกียรตีมุข (หน้ากาล) กำลังคายนรสิงห์สองตัว มีอียัดขาสึงหิ้วข้างละตัว แยกเป็น ขาว-ดำ และ สี ประกอบด้วย ๓ แบบ

แบบที่ ๔

แบบที่ ๕

แบบที่ ๖

ภาพที่ ๘ ชุดภาพกลั่นกรองชุดที่ ๒

๑.๓ ผลการออกแบบท้องผ้าปุมและกรวยเชิง ผู้วิจัยได้หาข้อสรุปของการออกแบบที่ดีที่สุด โดยผ่านคำปรึกษา ข้อเสนอแนะ จากผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านวิชาการ และภูมิปัญญาการทอผ้าจาก ๖ แบบ ที่มีองค์ประกอบท้องผ้าปุมลายแม่และลายลูกมีกรอบทั้ง ๔ ด้าน พร้อมลายกรวยเชิงหรือหน้านาง ทั้งด้านซ้าย-ขวา เพื่อนำไปมัดย้อมเป็นเส้นพุ่งสำหรับการใช้ในการทอผ้าไหมมัดหมี่ปุมโบราณได้จริง เหมาะสมกับการทำผ้าของกลุ่มตัวเอง ที่แยกออกเป็นกลุ่มหน้าใหญ่ และกลุ่มหน้าผ้าเล็ก กลุ่มละ ๑ แบบ ดังนี้

๑) ท้องผ้าปุมรูปพระองค์ศิวนาถราช ๑๐ กร ทรงเด่นในท่าจตุระโดยไม่เคยพระบาทขึ้น จากพื้น ซ้าย-ขวา มีรูปเทพทรงศศิ์ มีลายพื้นเป็นลายประจายามหรือลายโคม สื่อถึงความเป็นมงคลสูงยิ่ง กรวยเชิง และหน้านาง ๑ ชั้น ลายไปไม้ขนาดเล็กคล้ายฟันปลา สื่อถึงเขี้ยวเล็บป้องกันภัย แยกเป็น ขาว-ดำ และ สี ประกอบด้วย ๓ แบบ

กลุ่มแบบที่ ๑

ภาพที่ ๙ ชุดภาพปรับแก้ตามข้อเสนอแนะชุดที่ ๑

๒) ท้องผ้าปทุมรูปอวตารปางที่ ๔ ของพระวิษณุ เป็นเกียรติมุข (หน้ากาล) กำลังคายนรสิงห์ สองตัว มีอียิตขาสิงห์ไว้ข้างละตัว มีลายพื้นเป็นลายตัดทอนมาจากเสา ๘ เหลี่ยม สื่อถึงความมั่นคง อารูธปราบมาร กรูยเชิง และหน่านาง ๑ ชั้น ลายดอกบัวตูม สื่อถึงความสดใส มงคล แยกเป็น ขาว-ดำ และ สี ประกอบด้วย ๓ แบบ

กลุ่มแบบที่ ๒

ภาพที่ ๑๐ ชุดภาพปรับแก้ตามข้อเสนอแนะชุดที่ ๒

๑.๔ ผลการคัดเลือกผ้าปุมลายโบราณที่มีท้องผ้าและกรวยเชิงต้นแบบ ผู้วิจัยนำผ้าที่ได้ผ่านการออกแบบที่เหมาะสมในข้อ ๓ ทั้ง ๖ แบบ มาให้กลุ่มทอผ้าที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประเมิน และคัดเลือกผ้าปุมลายโบราณที่เหมาะสมกับกลุ่มทอผ้าจังหวัดสุรินทร์ โดยผลการประเมินในขั้นตอนนี้มีข้อเสนอแนะ คือควรเพิ่มหน้านาง ๒ ชั้น เพื่อความเหมาะสมสวยงามต่อการทำผ้าไหมปุมโบราณ และพร้อมนำไปผ่านกระบวนการทำผ้าจนได้ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ปุมโบราณที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตนตามข้อเสนอแนะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) ชุดต้นแบบแนวคิดจากพระองค์ศิวนาฏราช ๑๐ กร ทรงเด่นในท่าจตุระโดยไม่ยกพระบาทขึ้นจากพื้น ชาย-ขวา มีรูปเทพทรงคชสีห์ ทอด้วยกัพิมพ์ไม่น้อยกว่า ๖๐ ฟันหวี ส่วนท้องผ้าปุม มีจำนวนลำไม่น้อยกว่า ๒๗๘ ลำ (มัดหมี่อย่างน้อย ๒ หัว หรือ ๒ โย่ง จำนวน ๑๓๙ ลำ ประกบกัน) ส่วนชุดกรวยเชิงหน้านาง ๒ ชั้น จำนวนลำไม่น้อยหรือตั้งแต่ ๘๕-๑๒๑ ลำ (ลำน้อยหน้านางลายเล็กละเอียด)

กลุ่มแบบที่ ๑

ภาพที่ ๑๑ ชุดภาพผ่านการคัดเลือกชุดที่ ๑

๒) ชุดต้นแบบแนวคิดจาก อวตารปางที่ ๔ ของพระวิษณุ เป็นเกียรติมูข (หน้ากาล) กำลึงคายนรสิงห์สองตัว มีอียิตขาสึงทัวไว้ข้างละตัว ทอด้วยก็พิมพ์ไม่น้อยกว่า ๖๐ ฟินหวี ส่วนทอองผ้าปุม มีจำนวนลำไม่น้อยกว่า ๒๔๒ ลำ (มัดท้อมี้อย่างน้อย ๒ หัว หรือ ๒ โย่ง จำนวน ๑๒๑ ลำ ประกบกกัน) ส่วนชุดกรุยเชิงหน้านาง ๒ ชั้น จำนวนลำไม่น้อยหรือตั้งแต่ ๘๕-๑๒๑ ลำ (ลำน้อยหน้านางลายเล็กละเอียดย)

กลุ่มแบบที่ ๒

ภาพที่ ๑๒ ชุดภาพผ่านการคัดเลือกชุดที่ ๒

อนึ่ง สิ่งที่ผู้สร้างสรรค์ออกแบบลายอัญมณีผ้าไหมปุมโบราณ โดยการได้แนวคิดมาจากแรงบันดาลใจไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ ในศิลปกรรมโบราณ หรือมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรม ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรมต่าง ๆ ต้องพึงระลึกหรือตระหนักความเหมาะสมในการเอาลายมาเป็นองค์ประกอบโครงสร้างผืนผ้าไหมเสมอว่า ความเชื่อ ความศรัทธา หรือรูปเคารพบูชา มิควรจะนำเอาสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นมาเป็นลวดลายประกอบในผืนผ้า เพื่อใช้เป็นผ้าทอในการนุ่งห่ม หากแต่สามารถนำมาใช้ได้ก็ต่อสูงตั้งแต่ระดับไหล่ขึ้นไป หรือทอเพื่อใช้ประกอบในพิธีการเคารพศรัทธาทางความเชื่อ ศาสนา

และต้องคำนึงถึงตำแหน่งการจัดวางลายแม่ ลายลูก ลายประกอบย่อย ตามโครงสร้างการวางลายของผ้าไหมปุมโบราณอย่างเคร่งครัด มิฉะนั้นจะเป็นการสร้างสรรคัลายที่ขัดต่อข้อปฏิบัติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี สิ่งเคารพ หรือศีลธรรมอันดี และสร้างความบิดเบือน บิดเบี้ยว ต่องานศิลปหัตถกรรมการทอผ้าที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน แทนที่จะเป็นการส่งเสริม พัฒนายกระดับ กลับเป็นการทบทำลายสิ่งที่ถูกต้อง ดีงาม เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมของบรรพชน ด้วยน้ำมือของอนุชนรุ่นเราจะเป็นสิ่งที่น่าเศร้าใจยิ่งนัก

สรุป

การออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม : แนวคิดการสร้างสรรคัลายอัตลักษณ์ผ้าไหมปุมโบราณสุรินทร์ นับว่าเป็นการสร้างสรรคัลวดลายผ้าไหมปุมโบราณของจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเดิมแม้ว่าลวดลายผ้าจะมีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตนเองอยู่แล้ว ตามการวางลายในโครงสร้างของของผ้าปุม แต่บางทีคนที่ท้องถิ่นอื่นที่รู้จักการทำผ้าไหมเพียงเล็กน้อยก็ยากจะแยกแยะว่าผ้าไหมปุมโบราณนี้เป็นของจังหวัดไหนใน ๔ จังหวัดอีสานตอนล่างหรืออีสานใต้ คือ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และนครราชสีมา แนวคิดการสร้างสรรคัลายอัตลักษณ์ผ้าไหมปุมโบราณสุรินทร์ ถือได้ว่าเป็นต้นแบบแนวคิดการสร้างสรรคัลายอัตลักษณ์ผ้าไหมปุมโบราณหรือเหมาะสำหรับการนำไปใช้ในการทำผ้าทอในลักษณะเทคนิคอื่นทั้งของสุรินทร์และจังหวัดอื่น ด้วยการดึงเอาความคิดสร้างสรรค์รูปแบบลวดลาย ที่มีแรงบันดาลใจจากอารยธรรมขอมโบราณ กรณีผลงานการออกแบบลวดลายผ้าไหมปุมโบราณในส่วน ของห้องผ้าปุมและกรุยเชิง ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากรูปสลักในปฏิมากรรมทับหลังปราสาทศีขรภูมิ รูปพระองค์ศิวนาฏราช ๑๐ กร และรูปอวตารปางที่ ๔ ของพระวิษณุเป็นเกียรติมุข (หน้ากาล) มาสร้างสรรคัลายเป็นลายประกอบในผ้าไหมปุมโบราณสุรินทร์ ที่สะท้อนบ่งบอกพิภพถึงความ เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของดินแดนแห่งนี้ว่าเป็นดินแดนที่มีอารยธรรมเจริญรุ่งเรืองขั้นสูงในอดีตกาล และยังมีร่องรอยหลงเหลือเป็นที่ประจักษ์ทั้งโบราณสถาน วิธีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ความคิด ประเพณี พิธีกรรม การละเล่น การแสดง ตลอดจนวิทยาการต่าง ๆ งานศิลปหัตถกรรมผ้าไหมทอมือสามารถเป็นเครื่องมือช่วยสื่อสารเล่าเรื่องราวผลงาน แนวคิด ทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ โดยการใช้วิทยาการการออกแบบผลิตภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีเพื่อการออกแบบลวดลาย ที่ผ่านขั้นตอน กระบวนการด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์สะดวกรวดเร็ว กลั่นกรองการคิด การปฏิบัติ อย่างเป็นสากล เชื่อถือและยอมรับได้ ในการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญา พัฒนาผลิตภัณฑ์หรือได้นวัตกรรมใหม่ อันเป็นศิลปะประยุกต์ สร้างความรู้ความเข้าใจและความซาบซึ้งในคุณค่ามรดกทางศิลปวัฒนธรรม ต่อศิลปินช่างทอ และผู้พบเห็น ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางพัฒนาต่อยอดสร้างเป็นงานศิลปะประยุกต์ลายอัตลักษณ์ของท้องถิ่นตนเอง การสร้างสรรคัลายออกแบบแฟชั่นร่วมสมัย การผสมผสานความลงตัว เรื่องราวในอดีตและปัจจุบัน เพื่อการจรรโลงวิวัฒนาการอนาคต ให้อนุชนสามารถปรับตัวด้วยรูปแบบวิถีเฉพาะด้วยการดำรงอยู่ก้าวทันท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่หมุนเวียนเปลี่ยนไปตามกาลเวลา อย่างไม่หยุดนิ่ง อย่างมีภูมิคุ้มกันทางภูมิปัญญา วิทยาการ สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ดีมีสุขอย่างเหมาะสม เพื่อการสร้างโอกาสทั้งคุณค่าและมูลค่าเชิงพาณิชย์

ข้อเสนอแนะ

ผลงานลวดลายผ้าที่ออกแบบสร้างสรรค์ขึ้นมาควรคำนึงถึงความเหมาะสมหรือข้อห้ามที่ไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถูกต้อง หากผ้าที่ได้รับการทอแล้วควรทำเป็นผ้าประเภทผ้าประดับ ตกแต่งผนัง ผ้าคลุมไหล่ ผ้าห่ม และไม่ควรนำไปเป็นผ้านุ่งหรือจุกกระเบนเพื่อการสวมใส่

บรรณานุกรม

- จักรพงษ์ เจือจันทร์, ๒๕๕๒. การจัดทำฐานข้อมูลสวดลายแกะสลักปราสาทประธานปราสาท
ศิขรภูมิ.[ระบบออนไลน์], แหล่งที่มา <http://prasatsikhorphum.wordpress.org> เข้าดู
เมื่อวันที่ ๑๐/๑๐/๒๕๖๑
- ทรงพันธ์ วรรณมาศ, ๒๕๔๗. การจัดระบบฐานข้อมูลแบบสวดลายที่เป็นเอกลักษณ์และสีย้อม
ธรรมชาติในผ้าทอพื้นบ้านภาคเหนือ เพื่อพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยระบบ
คอมพิวเตอร์. โครงการความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ สำนักงานคณะ
กรรมการการอุดมศึกษา และกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม.
- ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง และ ชูชีวรรณ ตมิศานนท์, ๒๕๕๖. การศึกษาเรื่องลิขสิทธิ์ในงาน
ผ้าไหมไทย : ศึกษากรณีผ้าไหมจังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิรัช สุตสังข์, ๒๕๔๘. การวิจัยการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
_____, ๒๕๔๘. ออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ปานฉัตต์ อินทร์คง, ๒๕๕๙. การออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม : แนวคิด รูปแบบ และการวิเคราะห์.
กรุงเทพฯ : เทนเดอทซ์.
- ปิยะนุช ไสยกิจ เกรียงศักดิ์ เขียวมั่ง และนพคุณ นิศามณี, ๒๕๕๘. ศึกษาสวดลายกราฟิก
บนผ้าไหมมัดหมี่อำเภอชนบทจังหวัดขอนแก่น เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์, วารสารวิชาการ
ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๖(๒), ๑๔๘ - ๑๖๔.
- พินาลี สารียา, ๒๕๔๙. การออกแบบสวดลาย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ภภาพล จันทรวิวัฒน์กุล, ๒๕๖๐. ๓๐ ปราสาทขอมในเมืองพระนคร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี :
เมืองโบราณ.
- มูโอต์, อ็องรี, ๒๕๕๘. บันทึกการเดินทางของอ็องรี มูโอต์ ในราชอาณาจักรสยาม กัมพูชา ลาว และ
อินโดจีนตอนกลางส่วนอื่นๆ. แปลโดยกรรณิกา จรรย์แสง. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ยอร์ช เซเดส์, ๒๕๕๖. เมืองพระนคร นครวัด นครธม. แปลโดยปราณี วงษ์เทศ. พิมพ์ครั้งที่ ๙.
กรุงเทพฯ : ดรีม แคทเซอร์.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง และ ศานติ ภัคดีคำ, ๒๕๕๗. ศิลปะเขมร. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ศิริ ผาสุก, ๒๕๔๕. ผ้าไหมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สมบัติ ประจัญสานต์, ๒๕๕๕. โครงการวิจัยการออกแบบผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าไหมมัดหมี่
สวดลายเรขศิลป์ ๒ มิติ จากสวดลายส่วนประดับของปราสาทขอมในจังหวัดบุรีรัมย์.
คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

สมบัติ สมัครสมาน, ๒๕๖๑. การถ่ายทอดเทคโนโลยีการออกแบบลวดลายผ้าไหมปุมโบราณแนวคิด
สร้างสรรค์จากศิลปกรรมขอมโบราณให้กับชุมชนกลุ่มผ้าไหมทอมือจังหวัดสุรินทร์.

คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

_____ , ๒๕๔๙. การออกแบบและพัฒนาผ้าไหมมัดหมี่ไทย – เขมรสุรินทร์. สุรินทร์ : รุ่งธนเกียรติ
ออฟเซ็ท.

สนั่น บุญลา, ๒๕๕๓. ความรู้เรื่องผ้าทอ. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ.

สุจิตต์ วงษ์เทศ, ๒๕๕๖. ANGKOR เมืองพระนคร นครวัด นครธม. กรุงเทพฯ : ดิเรก แคมป์เซอร์.

รัตนเรขา มีพร้อม และ ทศนียา นิลฤทธิ์, ๒๕๖๒. การออกแบบลวดลายมัดหมี่ไหม เพื่อการนำไป
สู่การพัฒนาเป็นสินค้าแฟชั่น กรณีศึกษาลวดลายผ้าโฮลเปราะห์ จังหวัดสุรินทร์, วารสาร
สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๐(๒), ๒๓ - ๓๕.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, ๒๕๓๐. ผ้าไทย พัฒนาการทางอุตสาหกรรม และสังคม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์
พรินต์ติ้ง กรุ๊ป.

อธิกานต์ สุทธิวงษ์ และ ศุภรัก สุวรรณวัจน์, ๒๕๕๙. การออกแบบลายพิมพ์ผ้าตีนจกสำหรับสร้างสรรค์
แฟชั่นร่วมสมัยจากภูมิปัญญาไทยพวน จังหวัดสุโขทัย, วารสารวิชาการศิลปะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๗(๒), ๑๔๖ - ๑๕๘.

อรัญ วานิชกร, ๒๕๕๙. การออกแบบผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาพประกอบ :
หोजดหมายเหตุแห่งชาติ

๓๓

“แซนกะโม้ย” สายสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นกับคนตาย ของชาวไทยกวย

"San Ka moy"

Ceremony of The Relationship Between The Living and

The Dead the Thai Kui People.

ทองดา คลังฤทธิ์*

ยโสธารา ศิริภาพระภากร**

สุริยา คลังฤทธิ์****

Thongda klangrit

yasothara Siriphaphagon

Suriya klangrit

* ประชาชนชาวบ้านและนักวิชาการอิสระ

** ดร., รองผู้อำนวยการสำนักงานสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดสุรินทร์ แห่งที่ 2

และอาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

*** นักวิชาการอิสระ

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “แซนกะโม้ย” สายสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นกับคนตายของชาวไทยถูกจากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนจากพิธีแซนกะโม้ยมีระบบสำคัญ 3 อย่าง คือ (1) โครงสร้างระหว่างกลุ่มชนที่มีต่อความเชื่อและก่อให้เกิดพิธีกรรม (2) โครงสร้างระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่มีกิจกรรมรูปแบบ ขั้นตอน องค์ประกอบที่สำคัญของพิธีกรรม และ(3) โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นกับคนตาย แซนกะโม้ยจึงเป็น พิธีกรรมที่สร้างความสำคัญต่อบรรพบุรุษ เป็นการแสดงเจตนา ด้านความกตัญญู ความตระหนักรู้ในบุญคุณ และยังเป็นสายใยในความคิดถึงกัน ถือเป็นพิธีกรรมที่มาอยู่กันพร้อมหน้าระหว่างคนเป็นกับคนตาย พิธีกรรมนี้ยังสร้างสรรค์ อนุเคราะห์ และเกื้อกูลแก่สมาชิกในครอบครัวและกลุ่มชนจนกลายเป็นกลายเป็นความเหนียวแน่นทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ: แซนกะโม้ย, สายสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นกับคนตาย, ชาวไทยถูก

Abstract

An article entitled "San Ka moy", the relationship between the living and the dead of the Thai Kui people. From the analysis of reflections from the San Ka moi ritual, there are three important systems: (1) intergroup structure towards belief and ritual formation (2) structure between family members with procedural activity. An essential element of ritual and (3) the relationship between the living and the dead. San ka moy is Rituals that are important to the ancestors Intention Gratitude Awareness of merit And is also a link in nostalgia It is a ritual that comes together between the living and the dead. The ritual is also helpful and supportive of family members and ethnic groups until they become culturally strong.

Keywords: San ka moy, Living Relationship with the Dead, Thai Kui

“แขนงโหม่ย” สายสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นกับคนตายของชาวไทยกุย

ทองดา คลังฤทธิ

ยโสธรรา ศิริภาพระภากร

สุรียา คลังฤทธิ

บทนำ

วัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญของกลุ่มชนชาวไทยกุย มีประเพณีความเชื่อและพิธีกรรมที่สำคัญ ได้แก่ พิธีแต่งงาน พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีฉลองความสำเร็จ พิธีกรรมเช่นปะกำข้าง พิธีกรรมแกลมอ แกลล่อ พิธีกรรมแห่น้ำห้อย หรือ อาหะจ้วย พิธีกรรมแขนงโหม่ย (ยโสธรรา ศิริภาพระภากร, ๒๕๖๐ : ๕) พิธีกรรมเหล่านี้มักมีความเกี่ยวข้องกับดวงวิญญาณ อำนาจเหนือมนุษย์ และเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตา โดยมีความเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้สามารถให้คุณและโทษได้ (มาริโอเก กาโตะ, ๒๕๓๘: ๕๕) จากการศึกษา ได้ทราบว่ามักจะมีความเจ็บป่วยที่รักษาทางการแพทย์ไม่หายมีชีวิตที่ติดขัดลุ่ม ๆ ดอน ๆ ทำมาหากินไม่เจริญงอกงามและแม้ชีวิตจะดี ๆ ก็ตามอาจเกิดเหตุมีอันเป็นไปให้เสียชีวิตเกิดการทะเลาะวิวาทระหว่างพี่น้อง ครอบครัว สมาชิก และอาจเกิดความร้ายรอนกรวณกรวายด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้สาเหตุที่มาของเรื่องเหล่านี้มักเป็นส่วนหนึ่งของดวงวิญญาณบรรพบุรุษ (ทิตยาวัตติ อินทรางกูร, ๒๕๖๒: ๕) และสิ่งที่มองไม่เห็นเป็นต้น

รากฐานทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีต่อพิธีกรรมแขนงโหม่ย มีประเด็นสำคัญอยู่ ๒ อย่าง ได้แก่ (๑) แขนงบรรพบุรุษเพื่อบอกกล่าวเรื่องราว ข้อสำคัญของงาน ที่มาและสรุปใจความสำคัญ เพื่อให้รับรู้และช่วยอวยพรทั้งนี้สายใยของครอบครัวยังมีความผูกพันต่อผู้วายนอย่างเหนียวแน่นและคิดถึงและอยากให้ทราบเป็นประเด็นสำคัญ (๒) การให้ความสำคัญในฐานะผู้อาวุโส และการให้ความสำคัญตระหนักในการอบรมและสั่งสอน จนกลายเป็นปรีกแผ่น มั่นคง เช่น ทรัพย์สินสมบัติ ที่ดินของต้นตระกูล กิจการของบรรพบุรุษที่ทำมา หรือเกียรติยศของวงศ์ตระกูล อาจมีเชื้อสายผู้ตืขุนนาง จนทำให้รุ่นลูกหลานได้มีชื่อเสียงและได้รับผลประโยชน์ไปด้วยกัน (ยโสธรรา ศิริภาพระภากร, ๒๕๖๐ : ๓) เป็นต้น

การนับถือผีวิญญาณบรรพบุรุษ มีรากฐานมาจากความเชื่อที่สืบต่อกันมารุ่นสู่รุ่น และมีผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์เป็นสำคัญก่อให้เกิดวัฒนธรรมการนับถือผีวิญญาณ เช่น วิญญาณปู่ย่า ตายาย และดวงวิญญาณเชื่อว่าที่สถิตตามอากาศ วิญญาณที่รักษาบ้านเรือน วิญญาณประจำพื้นที่ตามถนนหนทาง (วิชาภรณ์ แสงมณี, ๒๕๓๖) เมื่อผสมผสานเข้าจึงกลายเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของคนใน ชุมชน และสังคม ความเชื่อเหล่านี้โดยเฉพะกลุ่มชาวไทยกุยมีความเกี่ยวข้องและปฏิบัติตามความเชื่อนี้อยู่ประจำทุกช่วงวันสำคัญ คนในครอบครัวจะทำพิธีกรรมร่วมกันที่มีขึ้น (วิรัช นิภาวรรณ, ๒๕๓๓) กลุ่มชาวไทยกุยมีความเชื่อในพิธีแขนงโหม่ย และมักให้ความสำคัญมาก โดยมีองค์ประกอบ ได้แก่ อาหารหวาน คาว น้ำ ผลไม้ ข้าวต้ม กล้วยน้ำว้า น้ำหวาน เหล้าสาโท เหล้า ๔๐ ดีกรี และเครื่องใช้ แป้ง กระจก หวี

น้ำหอม เสื้อผ้า สไบไหม ผ้าถุงไหม ดอกไม้ขาว รูปเทียนและเงินที่กำหนดขึ้นและใช้ ๑๒ บาท ๒๔ บาท เป็นสูตรโบราณ (สัมภาษณ์พระครูโสภณธรรมรังสี, ๒ มกราคม ๒๕๖๒) จุดประสงค์ที่สำคัญในพิธีแซนกะโม้ย เป็นการสื่อสารดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ในรูปแบบบอกกล่าวในเรื่องราวต่างๆ การต้อนรับสมาชิกใหม่ของคนในครอบครัว (สัมภาษณ์พระปัญญา วชิรญาณ, ๒ มกราคม ๒๕๖๒) เพื่อความเป็นสิริมงคล และเป็น ชาวไทยกุยมีความเชื่อว่าวิญญาณบรรพบุรุษยังวนเวียนดูแล รักษาคุ้มครองอยู่ และสามารถช่วยเหลือให้ความเจริญในด้านต่างๆได้ (ยโสธรา ศิริภาประภากรคณะ, ๒๕๕๖: ๒๕)

ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของกลุ่มชาวไทยกุย

เป็นกลุ่มชนที่มีประวัติศาสตร์มายาวนานเป็นกลุ่มชนที่มีความสามารถในการตีเหล็ก ตีดาบ ตีมีด และอาวุธ มีความสามารถเชี่ยวชาญในการจับช้างป่านำมาใช้งานในครอบครัว และการศึกษาสงครามในอดีตเป็นกลุ่มที่มีเพียงภาษาพูดที่ใช้ในการสื่อสารแต่ไม่ปรากฏว่ามีตัวอักษรในการเขียน จดจารึกบันทึก เป็นชนกลุ่มหนึ่งที่มีเชื่อในอำนาจวิญญาณของบรรพบุรุษ และอำนาจที่มองไม่เห็นเชื่อว่าธรรมชาติก็ยังมีดวงวิญญาณสถิตอยู่ ที่เป็นผีประจำชนเผ่า เช่น ผู้นำ ผู้กล้า ชนชั้นปกครอง และบรรพบุรุษที่เป็นสายเลือดของตนเองซึ่งยังเชื่อถึงดวงวิญญาณที่คอยเฝ้าดูแล กลุ่มชนของตนเองอยู่จึงมีฐานคติมาจากความเชื่อเรื่องวิญญาณที่มีอยู่จริงและผสมผสานเข้ากับฐานคติตามบริบทพื้นที่ของตนเองที่มีความเชื่ออยู่ก่อนหน้านั้นด้วย ความเชื่อที่มีต่อวิญญาณนี้ได้ส่งผลให้เกิดเป็นพิธีกรรมรูปแบบวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชน ที่อาศัยในพื้นที่ท้องถื่น (อิสราพร จันทอง, ๒๕๓๗) สิ่งเหล่านี้ยังยึดถือปฏิบัติอยู่เป็นความเชื่อดั้งเดิมใน ที่ยังยึดถือสืบทอดต่อกันมา (ศิริพร สุเมธรัตน์, ๒๕๓๕ : ๓๗๓) แบบดั้งเดิมที่พัฒนาการมาจากอำนาจเหนือธรรมชาติอำนาจลึกลับของวิญญาณ เป็นต้น

ความเชื่อต่อการแซนกะโม้ย

ความเชื่อที่มีต่อ “ผีบรรพบุรุษ” ของชาวไทยกุยจะให้ความเชื่อ คือ สามารถให้คุณให้โทษได้ ผีบรรพบุรุษในที่นี้ไม่ได้หมายถึง เป็นเพียง ปู่ย่า ตายาย เท่านั้น แต่หมายถึงดวงวิญญาณที่รักษาดูแลบ้าน เช่น ผีบ้านผีเรือน ผีเจ้าที่ เจ้าทาง เจ้าแม่ธรณี ที่อยู่อาศัยใกล้ชิดมนุษย์มีความเชื่อวิญญาณเหล่านี้มีจริงและถ้าทำการบูชากราบไหว้ หรือ เซ่นไหว้แล้วยอมเกิดความสมบูรณ์พูนสุขได้ (วิลาสินี ศรีนุเคราะห์, ๒๕๔๓ : ๒๓)

แซนกะโม้ยแบบชาวไทยกุย

“แซน” หมายถึง เซ่นไหว้ “กะโม้ย” หมายถึง “ผี” หรือ “ดวงวิญญาณ” เป็นภาษากุยความหมายของประโยค คือ พิธีเซ่นไหว้ผีวิญญาณของบรรพบุรุษ อาจเป็นวิญญาณอื่นๆก็ได้ในพิธีกรรมอาจมีลักษณะผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิม มีการแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ลูกกลับมาจากทางไกล ได้รับราชการ เลื่อนขั้น ได้รับยศ ทำมาหากินกลับมาร่ำรวย เป็นต้น เพื่อให้ดวงวิญญาณได้รับรู้และอวยพรด้วย (อุษา หม้อทอง, ๒๕๔๘: ๕๔) พิธีกรรมแซนกะโม้ย มีระเบียบแบบแผน ขั้นตอน ของพิธีกรรม

(พจนานุกรม ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒ : ๗๘๘) ได้แก่

๑) รูปแบบของพิธีกรรมจะวิเคราะห์ได้จากองค์ประกอบของการจัดพิธีกรรมแซนกะโม้ยจะเป็นรูปแบบการรวมตัวของสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติ อาจมีบุคคลอื่น ๆ ที่มีเกียรติเข้าร่วมในพิธีกรรมด้วยเช่นกัน (สัมภาษณ์บุญญา คลังฤทธิ์, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๒)

๒) องค์ประกอบของพิธีกรรมส่วนสำคัญหลักๆ ที่เป็นส่วนประกอบหลัก คือ ผู้มาร่วมในพิธีกรรม สถานที่ในการประกอบพิธีกรรม วัน เวลา และเครื่องที่ใช้ในพิธีกรรม ที่ประกอบด้วยอาหารข้าวของเครื่องใช้ เป็นต้น (สัมภาษณ์แก้วตา คลังฤทธิ์, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๒)

๓) ขั้นตอนในพิธีกรรม ลำดับขั้นตอนที่สำคัญ ได้แก่ (๓.๑) การเตรียมสถานที่ (๓.๒) เวลาที่กำหนด (๓.๓) ผู้มาร่วมพิธีกรรม (๓.๔) เชิญผู้มาร่วมนั่งรอบเครื่องไหว้จุดธูปเทียนและกล่าวเชิญโดยผู้อาวุโส (๓.๕) ทุกคนที่มาต่างเรียกขานและแสดงความต้อนรับดวงวิญญาณ พร้อมทั้งขานชื่อ นามสกุล (สัมภาษณ์พระสำเร็จ โกวิท, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๒)

ความสำคัญของพิธีกรรมแซนกะโม้ยจะก่ออำนาจพิเศษขึ้นมาเป็นการเพิ่มพลังและสีสันอำนาจให้แก่การดำเนินชีวิต (Richard Lawrence, ๒๕๔๒ : ๒๐๖-๒๐๗) เป็นรูปแบบของจิตและพฤติกรรม (Denny Sergeant, Global Ritualism, ๒๕๔๒ : ๒๙-๓๕) การเช่นไหว้บรรพบุรุษเป็นการประกอบพิธีกรรมของคนในสายตระกูล “แซนกะโม้ย” เป็นความเชื่อที่ได้ปฏิบัติกันมาแต่โบราณได้มีการสืบทอดและได้รับนับถือปฏิบัติกันมาผู้รับมานั้นอายุก็มากเพราะบางท่านได้กล่าวว่านับถือ แม้นปัจจุบันก็ยังปฏิบัติ “แซนกะโม้ย” เป็นการประกอบพิธีกรรมเพื่อสื่อสารกับวิญญาณของบรรพบุรุษด้วยการบูชาเช่นไหว้ เพื่อขอความคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุขด้วยการประกอบพิธีกรรมขึ้นในครอบครัวเป็นการบูชาดวงวิญญาณบรรพบุรุษ และเป็นการเชิญดวงวิญญาณบรรพบุรุษมาให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ของลูกหลาน ก็เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขเพื่อการขอขมาและให้คุ้มครอง

ภาพที่ ๑ พิธีกรรมแซนกะโม้ยที่มีการร่วมตัวของเครือญาติตั้งแต่ผู้สูงอายุในครอบครัวจะเชิญมาเพื่อให้เกียรติและเชิญดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ ถ่ายเมื่อ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๒.

บทบาทของพิธีกรรมแขนงโมบาย

๑. พิธีแต่งงานจะมีพิธี “แขนงโมบาย” เพื่อบอกกล่าวดวงวิญญาณบรรพบุรุษให้รับรู้ว่าคุณหลานได้จัดพิธีมงคล เพื่อให้วิญญาณบรรพบุรุษได้มาอวยพรให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข

๒. ขึ้นบ้านใหม่ มีความเชื่อถือว่า การขึ้นบ้านใหม่เป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่ ดังนั้น การเซ่นไหว้ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษวิญญาณที่เชื่อว่ายังรักษาผีบ้านผีเรือนนั้นจำเป็นอย่างยั้งที่จะต้องเซ่นไหว้บอกกล่าวด้วย

๓. เซ่นไหว้ประจำปี มีวัฒนธรรมเฉพาะตนการเซ่นไหว้ในรอบปีเพื่อให้เกิดผลผลิตทางการเกษตรดี มีน้ำที่อุดมสมบูรณ์

๔. กรณีที่ลูกหลาน ได้สำเร็จทางหน้าที่การงาน ดิยศ รับตำแหน่ง มีหน้าที่การงาน มีความเชื่อว่า ผีบรรพบุรุษให้ความช่วยเหลือด้วยและถือว่าลูกหลานได้งานที่ดีทำ มีหน้าตาในสังคมก็จะเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษบอกกล่าวให้รับรู้และให้อวยพรให้ลูกหลานนั้นมีความสำเร็จยิ่งขึ้นไป

๕. กรณีที่คนในบ้านเกิดการเจ็บป่วย อาการรักษาไม่หาย ไม่รู้สาเหตุ มีอาการไม่เหมือนคนปกติ จะทำพิธีกรรมเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษเพื่อขอการคุ้มครองรักษาให้หายป่วย

๖. กรณีพิธีเลี้ยงของรักษาประจำบ้าน ตระกูล จะมีพิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ผีบ้าน ผีเรือน ผีเจ้าที่ เพื่อให้มีความเป็นสิริมงคลในครอบครัวของตนเอง

วัฒนธรรมของชาวไทยกุยที่ได้รับสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษของตนเองและมีความเชื่อในอำนาจผีวิญญาณมากจึงมีอิทธิพลต่อคนในชุมชน สังคม เกียรติ (Geertz. ๑๙๖๓ : ๖) ได้มีแนวทางการศึกษาในด้านมานุษยวิทยาสัญลักษณ์ ที่เน้นการตีความพฤติกรรมมนุษย์ซึ่งพยายามอธิบายพฤติกรรมมนุษย์ที่แสดงออก ทางภาษาและการกระทำกล่าวคือความคิดของมนุษย์เป็นแนวการทำงาน โดยธรรมชาติและเป็นอิสระจากการกระทำของร่างกายมีขบวนการทางระบบความคิดมีเหตุผลในตัวเองโดยปราศจากการบงการของร่างกาย และระบบความคิดจะเป็นตัวบงการการกระทำของคนซึ่งจะแสดงออกได้ ๒ ด้านคือด้านภาษาและด้านการกระทำซึ่งผู้ที่ต้องการสื่อความคิดของตนให้รับรู้และเข้าใจต้องจงใจใส่ความหมาย (Encode) เข้าไปในคำพูดหรือการกระทำของตนและมุ่งสื่อต่อคนที่ตนจงใจให้รับรู้สำหรับผู้ที่เข้าใจความคิดของผู้อื่นได้ต้องสามารถตีความหรือถอดความหมายคำพูดหรือการกระทำของผู้นั้นได้ (Decode) ผู้สื่อความคิดและผู้รับความคิดจะเข้าใจซึ่งกันและกันได้ต้องรู้กฎวัฒนธรรมเดียวกัน หรืออยู่ในสิ่งแวดล้อมแบบเดียวกันส่วนระบบตีความพฤติกรรมคือระบบสัญลักษณ์ ซึ่งหมายถึงการตีความหมายหลายชั้น ตัวแทนความหมายและตัวที่ถูกแทนความหมายอาจไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกันมากนักเป็นการแทนความหมายโดยอิสระ ดังนั้น ระบบสัญลักษณ์มาจากระบวนการทำงานของระบบความคิดในใจของมนุษย์ซึ่งเป็นระบบนามธรรมที่ลึกซึ้งและพฤติกรรมทุกๆ ด้านของมนุษย์เป็นระบบสัญลักษณ์ สัญลักษณ์ที่นำมาใช้อธิบายเป็นความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญา ที่มีปรัชญา ช่อนเร้นและคำสอน สามารถเกิดประโยชน์มากมาย การนำมาเสนอแนวคิดนี้เพื่อให้รู้ถึงข้อสำคัญ ความสำคัญ ความหมาย

ภาพที่ ๒ เครื่องประกอบพิธีกรรมแซนกะโม้ยการรวมกลุ่มเครือญาติเครื่องใช้ในพิธีกรรม ถ่ายเมื่อ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๒

พิธีกรรมแซนกะโม้ย

พิธีกรรมแซนกะโม้ย ถือว่าเป็นปรากฏการณ์เกิดขึ้นมานานนับร้อยปี ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่จำเป็นต้องมีในกลุ่มชนนี้ ภาพสะท้อน พิธีกรรมแซนกะโม้ย ได้แสดงถึงพฤติกรรม ความคิด การมีส่วนร่วมในพิธีกรรม ภาพสะท้อนที่ปรากฏในพิธีกรรมได้สะท้อนถึงโครงสร้างในครอบครัว ความเชื่อในบรรพบุรุษ และด้านชุมชนสังคม ๓ ประการ ดังนี้

๑) พิธีกรรมแซนกะโม้ยได้สะท้อนถึงความเชื่อที่ตนมีต่อบรรพบุรุษ อาจเป็น ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ หรือผู้กล้าในอดีต คุณค่าในพิธีกรรมของภาพสะท้อนนี้ได้ซ่อนปรัชญา คำสอน คุณค่าทางจริยศาสตร์ไว้อย่างมากมาย อาทิ

๑.๑ ความกตัญญู ที่สมาชิกในครอบครัวมีต่อบรรพบุรุษ

๑.๒ ความเชื่อในอำนาจวิญญาณว่ายังคงอยู่และรักษาจนเป็นที่มาของการทำความดี การทำบุญ ถวายสิ่งของเพื่อส่งไปให้แต่บรรพชนของตนเอง เป็นการฝึกและพัฒนาการให้ การแบ่งปัน การรักษาทางกาย และใจให้ตั้งตามและการชำระใจของตนเองให้สะอาด เป็นสมมติ ภาพสะท้อนเหล่านี้

เป็นที่มาของบ่อเกิดทางสติปัญญาและความมดงามทางใจ ก่อให้เกิดความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพชน กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มดงาม

๑.๓ คำสอนที่ปรากฏในความเชื่อแขนงโหม้ยโดยหลักเป็นการสอนในเรื่องความกตัญญูรู้คุณ การให้ความเคารพบรรพชนของตนเอง

๑.๔ ความเชื่อแบบดั้งเดิมได้ถูกพัฒนาผสมผสานของกับทางพระพุทธศาสนาที่มาร่วม ปฏิบัติร่วมกันนั่นคือ การทำบุญอุทิศให้บรรพชนด้วย

๒) โครงสร้างทางครอบครัวที่เป็นภาพสะท้อนในพิธีกรรมแขนงโหม้ยได้สะท้อนภาพที่ปรากฏ ในพิธีกรรมทางครอบครัว ดังนี้

๒.๑ การรวมสมาชิกในครอบครัว

๒.๒ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัว

๒.๓ รวมกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว

๒.๔ ความนอบน้อม

๒.๕ การแสดงขอขมาต่อพ่อแม่ที่ยังมีชีวิต

๒.๖ ความอบอุ่นสมัคสมานในสมาชิกครอบครัว

๓) ด้านชุมชน สังคม พิธีกรรมแขนงโหม้ยยังปรากฏเป็นภาพสะท้อนที่มีผลต่อ อิทธิพล บทบาทต่อจิตใจของกลุ่มชนชาวไทยกุยเป็นภาพสะท้อนที่ปรากฏ ดังนี้

๓.๑ วัฒนธรรมเก่าแก่ได้รับการสานต่อจากอนุชนรุ่นต่อไป

๓.๒ เป็นมรดกจากบรรพบุรุษที่มีค่าต่อกลุ่มชนชาวไทยกุยถือเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

๓.๓ การประกอบพิธีกรรมแขนงโหม้ยถือเป็นจุดศูนย์ของกลุ่มชนที่ตนมีต่อบรรพชนแสดงถึง คุณธรรมพื้นฐาน คือ ความกตัญญู

คุณค่าที่เกิดขึ้นจากพิธีกรรมแขนงโหม้ยของชาวไทยกุย

“แขนงโหม้ย” เป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นค่าได้เป็นอย่างดีและเป็นที่ยอมรับแก่คนหมู่มากว่ามีคุณค่า ในกลุ่มชนชาวไทยกุยมาแต่อดีตพิธีกรรมแขนงโหม้ย มีคุณค่าทางจริยศาสตร์ คือ คุณค่าในด้านความ ประพฤติของคนใน ชุมชน สังคม ที่เชื่อและการนับถือมีการแสดงมิตรไมตรีการเอาใจใส่ การแบ่งปัน และให้กำลังใจกัน ตลอดถึงโครงสร้างทางความเชื่อนี้สามารถควบคุมพฤติกรรมของคนในตระกูล ชุมชน สังคม ได้สิ่งเหล่านี้เป็นคุณค่าทางความประพฤติที่เกิดจากพิธีกรรมตามโครงสร้างความเชื่อ ความรู้ที่ เกิดจากพิธีกรรมเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดสู่รุ่นต่อรุ่น มีความรู้ที่ก่อให้เกิดความประพฤติ ความคิด การใช้ชีวิตรอบจารีตประเพณีที่จำต้องปฏิบัติตาม เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางความรู้ ด้วยวิธีหนึ่ง อนุนิสัย หลักของการประพฤติพฤติกรรมของมนุษย์ความประพฤติของมนุษย์จะเป็นกระ จกเงาส่งให้เราเห็นอนุนิสัยและนิสัยของคนจะช่วยชี้ค่าของมนุษย์โดยการมองทางอนุนิสัยนิสัยใจคอ และความประพฤติตามทีบุคคลนั้นแสดงออกมาทาง ภาย วาจา ใจ คุณค่านี้เป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นค่าของ สิ่งทั้งปวงได้เป็นอย่างดี มีความรู้ที่ก่อให้เกิดความประพฤติ ความคิด การใช้ชีวิต ครอบจารีตประเพณี ที่จำต้องปฏิบัติตามเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางความรู้ด้วย

สรุป

พิธีกรรมได้กล่าวถึงสายสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นกับคนตาย “แซน” หมายถึง เช่นไหว้ “กะโม้ย” หมายถึง “ผี” หรือ “ดวงวิญญาณ” เป็นภาษากุย ความหมายของประโยค คือ พิธีเช่นไหว้ ผีวิญญาณของบรรพบุรุษอาจเป็นวิญญาณอื่นๆก็ได้ในพิธีกรรมอาจมีลักษณะผสมผสานระหว่าง ความเชื่อดั้งเดิม ได้แก่ การแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ลูกกลับมาจากทางไกล ได้รับราชการ เลื่อนชั้น ได้รับยศ ทำมาหากินกลับมาร่ำรวย เป็นต้น เพื่อให้ดวงวิญญาณได้รับรู้และอวยพรด้วยความเชื่อ ต่อการแซนกะโม้ย ที่มีต่อ “ผีบรรพบุรุษ” คือ เป็นผู้ที่สามารถให้คุณให้โทษได้ผีบรรพบุรุษในที่นี้ไม่ได้ หมายถึงแต่เป็นเพียง ปู่ย่า ตายาย เท่านั้น แต่หมายถึงดวงวิญญาณที่รักษาดูแลบ้าน เช่น ผีบ้านผีเรือน ผีเจ้าที่ เจ้าทาง เจ้าแม่ธรณี ที่อยู่อาศัยใกล้ชิดคนมนุษย์มีความเชื่อวิญญาณเหล่านี้มีจริงและถ้าทำการบูชา กราบไหว้ เช่นไหว้แล้วยอมเกิดความสมบูรณ์พูนสุขได้การนับถือผีวิญญาณของบรรพบุรุษ มีรากฐาน มาจากความเชื่อที่สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่นและมีผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ด้วยเป็นสิ่งสำคัญ เช่น วิญญาณปู่ย่า ตายาย เมื่อผสมผสานเข้าจึงกลายเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของคนในชุมชน ในพิธีกรรมแซนกะโม้ย องค์ประกอบจะมีเครื่องเช่นไหว้ ได้แก่ อาหารหวาน คาว น้ำเปล่า ผลไม้ ข้าวต้ม ไก่ต้ม ไก่ย่าง น้ำหวาน เหล้า ๔๐ ตีกริ และเครื่องใช้ แป้ง กระจก หวี น้ำหอม เสื้อผ้า ดอกไม้ขาว รูปเทียนและเงิน ๑๒ บาท ๒๔ บาท เป็นสูตรโบราณ จุดประสงค์การแซนกะโม้ยเพื่อเป็นการสื่อสารดวงวิญญาณบรรพบุรุษ รูปแบบการบอกกล่าวในเรื่องราวต่างๆ เพื่อความเป็นสิริมงคล ความเชื่อของชาวไทยกุยเชื่อว่า ดวงวิญญาณบรรพบุรุษยังให้การดูแล วนเวียน รักษา ค้ำครองอยู่ และสามารถช่วยเหลือให้ความเจริญ ในด้านต่างๆได้ พิธีกรรมแซนกะโม้ย ถือเป็นโครงสร้างทางครอบครัว ขยายออกไปกว้างถึงชุมชน สังคม ที่สามารถที่ควบคุมพฤติกรรมทางสังคมได้ พิธีกรรมได้บอกเรื่องราว สามารถแยกส่วนที่สำคัญ ได้ ดังนี้ (๑) สร้างความกตัญญูรู้คุณ (๒) การทำความดี การทำบุญถวายสิ่งของเพื่อส่งไปให้แต่บรรพชน เป็นการฝึกและพัฒนา ในด้านการให้การแบ่งปันการรักษาทางกายและใจให้ดี งดงามและการชำระ ใจของตนเองให้สะอาดเป็นสมาธิ ภาพสะท้อนเหล่านี้เป็นที่มาของบ่อเกิดทางสติปัญญาและ ความงดงามทางใจ ก่อให้เกิดความกตัญญูรู้คุณ ต่อบรรพชนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่งดงาม (๓) คำสอนที่ปรากฏในความเชื่อแซนกะโม้ยเป็นการสอนในเรื่องความกตัญญู พิธีกรรมแซนกะโม้ย ของกลุ่มชนชาวไทยกุย ภาพที่ปรากฏในพิธีกรรมทางครอบครัว ดังนี้ (๑) การรวมสมาชิกในครอบครัว (๒)การมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัว (๓)รวมกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว (๔)ความนอบน้อม (๕)การแสดง ขอบมาต่อพ่อแม่ที่ยังมีชีวิต (๖) ความอบอุ่นในสมาชิกครอบครัวด้านชุมชน สังคม พิธีกรรมแซนกะโม้ย ยังปรากฏเป็นภาพสะท้อนที่มีผลต่อ อิทธิพล บทบาทต่อจิตใจของกลุ่มชนชาวไทยกุย

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

ศิริพร สุเมธรัตน์. ๒๕๕๓. **ประวัติศาสตร์ถิ่นเมืองสุรินทร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์: โรงพิมพ์ ส.พันธ์เพ็ญ.

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๔๒. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมี บุ๊คส์พับลิเคชั่น.

Richard Lawrence ,Unlock Your Psychic Powers . ๒๕๔๒. **ศาสตร์แห่งพลัง**. แปลโดย สมชาย สัมฤทธิ์ทรัพย์.กรุงเทพมหานคร: มาสเตอร์พริ้งตึง.

DennySergeant, Global Ritualism. ๒๕๔๒. **พิธีกรรมของโลก**. แปลโดย ทิพยอาภา กรุงเทพมหานคร: บริษัท จูนพับลิชชิ่ง จำกัด.

วิชาการณ์ แสงมณี. ๒๕๓๖. **ผีในวรรณคดี**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร.

วิรัช นิภารวรรณ . ๒๕๓๓. **การเข้าทรงและร่างทรง**. กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พริ้นตึง เฮาส์.

มานิต มานิตเจริญ. ๒๕๑๔. **พจนานุกรมใหม่ – ทันสมัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การพิมพ์พระนคร.

ยโสธารา ศิริภาพระภากร. ๒๕๖๐. **ระเบียบเครื่องแขวน องค์ประกอบชั้นตอนของพิธีกรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรตามความเชื่อในพิธีกรรมไล่ลมะมีวด**. วารสารมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

_____. ๒๕๖๐. **คุณค่าทางจริยศาสตร์ พิธีกรรมแกลมอของชาวไทยกุย**. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๔๑ กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๐ ISSN ๑๙๐๕-๑๘๖.

_____. ๒๕๖๐. **การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเทพบริบาลแห่งชนเผ่ากับกลุ่มชาวไทยกวย-ส่วย อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์**, วารสารวามัญองแหรภพุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม -ธันวาคม, ISSN ๒๕๖๖-๓๖๘๓.

มารีโกะ กาโดะ. ๒๕๓๘. **การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน : กรณีศึกษาหมอลำผีฟ้าบ้านหนองใหญ่ อำเภอยางน้อย จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ทิตยวดี อินทรางกูร,ยโสธารา ศิริภาพระภากร, สำเริง อินทุง, สุรียา คลังฤทธิ์. ๒๕๖๒. **พิธีแขนงโหม้ยกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์บนรากฐานทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาวไทยกุย จังหวัดสุรินทร์**, การประชุมสัมมนาวิชาการระดับชาติ เหวีวิจัยและศิลปวัฒนธรรมศึกษา (ครั้งที่ ๒) สถาบันวิจัยและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมอีสานมหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อุษา หม้อทอง. ๒๕๔๘. **การนับถือผีของกลุ่มชาติพันธุ์กวยในประเทศไทยและส่วยในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

Steward, Julian H. ๑๙๕๙. *The Concept and Method of Cultural Ecology*. In *Readings In Anthropology*.

Geertz, Clifford. ๑๙๖๓. *Agricultural Involvement : the Process of Ecological Change in Indonesia*. The Regents of the University of California.

สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมรังสี, ๒ มกราคม ๒๕๖๒

สัมภาษณ์ พระสำเร็จ โกวิท, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๒

สัมภาษณ์ พระปัญญา วชิรญาโณ, ๒ มกราคม ๒๕๖๒

สัมภาษณ์ บุญสา คลังฤทธิ์, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๒

สัมภาษณ์ แก้วตา คลังฤทธิ์, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๒

ภาพประกอบ :

<https://mgronline.com>

บทสรภัญญะและลายฟ้อนถวายความอาลัย ธ สถิตในดวงใจตราบนิรันดร์

Sarapanya and Dance Melody of Condolence:

His Majesty in Heart for Eternity

วรพจน์ มานะสมปอง* **

Worrpoj Manasompong

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์

**อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

บทคัดย่อ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ พระมหากษัตริย์ผู้ทรงทุ่มเทพระราชกายเพื่อประชาชนชาวไทยมาโดยตลอด พระราชกรณียกิจที่ปรากฏต่อทุกสายตาของประชาชนตลอดระยะเวลากว่า ๗๐ ปี แห่งการครองราชย์ พระองค์ทรงสละพ่ายกล้องถ่ายรูปและทรงถือแผนที่ในพระหัตถ์ ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปยังผืนแผ่นดินที่แห้งแล้ง ทรงตรากตรำพระราชกายเพื่อเสด็จฯ ไปเยี่ยมเยียนพสกนิกรของพระองค์ในพื้นที่ทุกแห่งหน ไม่ว่าจะยากลำบากเพียงใดก็ตาม ตลอดระยะเวลาแห่งการทรงงานในพระชนม์ชีพ ได้ก่อเกิดเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ นำพาประชาชนชาวไทยไปสู่ความสุข ความเจริญก้าวหน้า และอยู่ดีกินดี สมดังพระปฐมบรมราชโองการที่ในหลวง รัชกาลที่ ๙ ได้พระราชทานไว้เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓ “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

ในฐานะพสกนิกรชาวไทยคนหนึ่งที่มีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ ผู้เขียนจึงได้ประพันธ์บทสรภัญญะ และลายพ็อนถวายความอาลัย ๓ สถิตในดวงใจตราบนิรันดร์ ซึ่งเป็นงานประพันธ์ด้านวรรณกรรม และดนตรีกรรมในรูปแบบลักษณะของอารมณ์ความรู้สึกที่โศกเศร้าเสียใจอย่างหาที่สุคติมิได้ ที่ต้องสูญเสียพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นที่รักยิ่งของปวงชนชาวไทย แต่ถึงกระนั้น ก็เป็นการจุดประกายความรัก ความสามัคคี ความเสียสละ และหล่อหลอมหัวใจของทุกคนให้รวมเป็นหนึ่งเดียว ในการยึดมั่นทำความดีเพื่อพระองค์ท่านต่อไป

คำสำคัญ: บทสรภัญญะ, ลายพ็อน, โปงกลาง

Abstract

King Bhumibol Adulyadej, Rama 9, the king has always devoted himself to the Thai people. The work that has appeared to everyone throughout the 70 years of reign. His Majesty carried a camera and carried a map, travel to an arid place worked hard to visit his people everywhere will be difficult alright. Throughout the duration of life has emerged as a project originating from more than 4,000 projects, bringing Thai people to happiness progress well - being In accordance with the sacred words he had given on May 5, 1950, “I will possess the land with Dhamma for the benefit of the people of Siam”

As a Thai people with loyalty to King Bhumibol Adulyadej, Rama 9, I have composed the Sorapanya and Dance Melody of condolence: His Majesty In heart for eternity. Which is the literary and musical literature in the form of the most regretful emotions. However it will spark the love, unity, sacrifice, and shape everyone's heart in sticking to doing good deeds for His Majesty.

Keywords: Sarapanya, Dance Melody, Pong lang

บทสรุกลัญญาและลายพื่อนถวยความอาลัย ธ สถิตในดวงใจตราบนิรันดร์

วรพจน์ มานะสมปอง

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ จักรีนถุดินทร สยามมินทรอารีราช บรมนาถบพิตร เป็นพระมหากษัตริย์ไทย รัชกาลที่ ๙ แห่งราชวงศ์จักรี ทรงเสด็จขึ้นครองราชย์ เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ ทรงสถานะเป็นพระประมุขแห่งรัฐตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้งนี้ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงครองราชย์ยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์ชาติไทย

ภาพที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙
ที่มา : <https://www.chorsaard.or.th/content/16884> /พระบรมราโชวาท-พระราชดำรัส-เกี่ยวกับความซื่อสัตย์

พระบาทสมเด็จพะบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระองค์เสด็จพระราชสมภพในราชสกุล “มหิตล” อันเป็นสายหนึ่งในราชวงศ์จักรี ณ โรงพยาบาลเมคค้ออเบอริน เมืองเคมบริดจ์ มลรัฐแมสซาชูเซตส์ สหรัฐอเมริกา เมื่อวันจันทร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีมะเสาะ นพศก จุลศักราช ๑๒๘๙ ตรงกับวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๐ ซึ่งเหตุที่พระราชสมภพในสหรัฐอเมริกา เนื่องจากพระบรมราชชนกและพระบรมราชชนนีกำลังทรงศึกษาวิชาการศึกษาอยู่ที่นั่น พระองค์ทรงเป็นพระโอรสองค์ที่ ๓ ในสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิตลอดุลเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ (สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก) และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงมีพระนามขณะนั้นว่า “พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภูมิพลอดุลเดช” ทรงมีพระเชษฐภคินีและสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช ๒ พระองค์ คือ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิตล

พุทธศักราช ๒๔๗๕ ทรงเจริญพระชนมายุได้ ๔ พรรษา ทรงเสด็จเข้าศึกษาที่โรงเรียนมาแตร์เดอี จนถึงเดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ จากนั้นทรงเข้าศึกษาต่อชั้นประถมศึกษา ณ โรงเรียนเมียร์มองต์ เมืองโลซาน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ต่อมาเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๗ พระองค์เจ้าอานันทมหิตล พระบรมเชษฐาธิราช เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๘ แห่งราชวงศ์จักรี ก็ทรงได้รับการสถาปนาฐานันดรศักดิ์เป็น “สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลเดช” พุทธศักราช ๒๔๘๘ ทรงรับประกาศนียบัตรทางอักษรศาสตร์ จากโรงเรียนยิมนาส คลาสสิก กังโตนาล แล้วทรงเข้าศึกษาต่อ ณ มหาวิทยาลัยโลซาน แผนกวิทยาศาสตร์

เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิตล เสด็จสวรรคตอย่างกะทันหัน ณ พระที่นั่งบรมพิมาน สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลเดช ได้ตัดสินพระทัยรับตำแหน่งพระมหากษัตริย์ เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ สืบราชสันตติวงศ์ในวันเดียวกันนั้น แต่เนื่องจากยังมีพระราชกิจด้านการศึกษา จึงทรงอำลาประชาชนชาวไทย เสด็จพระราชดำเนินไปศึกษาต่อ ณ มหาวิทยาลัยโลซาน แต่เปลี่ยนสาขาจากวิทยาศาสตร์ ไปเป็นสาขาสังคมศาสตร์ นิติศาสตร์ และรัฐศาสตร์ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับตำแหน่งประมุขของประเทศ

เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๙๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ณ พระตำหนักสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ในวังสระปทุม ซึ่งในการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสนี้ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาหม่อมราชวงศ์หญิงสิริกิติ์ กิติยากร ขึ้นเป็น สมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ ทรงตั้งพระราชสัตยาธิษฐานในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก และได้พระราชทานพระปฐมบรมราชโองการไว้เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบรมมหาราชวัง พระราชทานอารักขาแก่พสกนิกรชาวไทยทั้งหลายว่า

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถมีพระราชโอรสและพระราชธิดาด้วยกัน ๔ พระองค์ตามลำดับ ดังนี้

- ๑) ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี
- ๒) สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร
- ๓) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี
- ๔) สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี

นับตั้งแต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงหลังทักษิณทก ตั้งพระราชสัตยาธิษฐาน และพระราชทานพระปฐมบรมราชโองการแก่พสกนิกรชาวไทยทั้งหลายว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ในพระราชหฤทัยของพระองค์ท่านก็ยังมีแต่พสกนิกรชาวไทยอย่างแท้จริง ทรงห่วงใยทุกข์สุขของประชาชนทุกคน มีต่างจากทุกข์สุขของพระองค์เอง และทรงอุทิศพระองค์อย่างมีรู้จักเห็นดีเห็นชอบ เพื่อทรงคลายร้อนผ่อนล่าเค็ญ นำพาความร่มเย็นเป็นสุขมาสู่ปวงชนชาวไทยทั้งประเทศ สมกับที่ทรงได้รับการยกย่องให้เป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงงานหนักที่สุดในโลก และทรงเป็นพระมหากษัตริย์แห่งพระมหากษัตริย์ ผู้เปรียบพร้อมด้วยทศพิธราชธรรม

“พระเจ้าอยู่หัวยังต้องเหนื่อยต้องลำบากทุกวันนี้ เพราะว่าประชาชนยังยากจนอยู่ เมื่อประชาชนยากจนแล้ว อิศรภาพเขาจึงไม่มี และเมื่อเขาไม่มีอิสรภาพ เขาก็เป็นประชาธิปไตยไม่ได้”

พระราชดำรัสดังกล่าวของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นพระมหากษัตริย์ผู้เสียสละเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง และคงไม่เกินไปหากจะกล่าวว่า ในบรรดาสถาบันกษัตริย์ที่มีอยู่ทั่วโลกนั้น ไม่มีพระมหากษัตริย์พระองค์ใดจะทรงงานหนักกับประชาชนเท่ากับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงวางพระองค์ในฐานะผู้ให้บริการรับใช้ประชาชน ถึงแม้ว่าจะทรงเป็นประมุขของประเทศ

นับตั้งแต้เดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗ พระบาทสมเด็จพะเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ เสด็จแปรพระราชฐานไปประทับรักษาพระอาการพระโรคไข้หวัดและพระปีปผาสะอ๊กเสบ ณ อาคารเฉลิมพระเกียรติ โรงพยาบาลศิริราช ตลอดมา แต่พระอาการประชวรได้ทรุดหนักลงตามลำดับ และเสด็จสวรรคตเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๙ เวลา ๑๕ นาฬิกา ๕๒ นาที สิริพระชนมพรรษา ๘๘ พรรษา ๓๑๓ วัน

ภาพที่ ๒ พระบาทสมเด็จพะเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงงานเพื่อประชาชนชาวไทย
ที่มา : <https://goodlifeupdate.com/healthy-mind/70429.html>

ลายพือนบ้านอีสานถวยความอาลัย

เพื่อแสดงความจงรักภักดีและน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมได้ของพระบาทสมเด็จพะบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ร่วมกับ จังหวัดนครราชสีมา จึงร่วมจัดงานแสดงศิลปะและวัฒนธรรมนานาชาติ ในเทศกาลโคราชศิลปะและวัฒนธรรมนานาชาติ ๒๕๖๐ “KORAT International Art & Culture Festival ๒๐๑๗” ระหว่างวันที่ ๓๑ มกราคม - ๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๖๐ ณ ลานอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี และ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา จุดเด่นในเทศกาลโคราชศิลปะและวัฒนธรรมนานาชาติ ๒๕๖๐ คือ พิธีถวยความอาลัยพระบาทสมเด็จพะบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ให้การสนับสนุนอนุรักษ์ สืบทอดศิลปวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา ๗๐ ปี แห่งการครองราชย์ ในกาครั้งนี้ ผู้เขียนมีความคิดที่จะประพันธ์บทสรุภัญญะและบทเพลงขึ้นใหม่ เป็นลักษณะวัฒนธรรมด้านดนตรีของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีรูปแบบลักษณะ “ลายพือนบ้านอีสาน” เพื่อบรรเลงด้วยวงโปงลางประกอบการแสดงในงานดังกล่าว

ศิลปะวัฒนธรรมด้านดนตรีและการละเล่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน ถือเป็นวัฒนธรรมอีสานอีกสาขาหนึ่งที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน ในด้านความแตกต่างของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งสามารถแบ่งวัฒนธรรมด้านดนตรีและการละเล่นออกเป็น ๓ กลุ่มวัฒนธรรม ได้แก่

๑) วัฒนธรรมโคราช เป็นวัฒนธรรมชาวไทยโคราช มีการละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ เพลงโคราชและลิเก

๒) กลุ่มวัฒนธรรมกันตริม เป็นวัฒนธรรมของชาวไทยเขมร ชาวไทยกาย ที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ การแสดงที่เป็นหลักและเป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ เจริญกันตริม ปี่พาทย์ และมโหรีกันตริม

๓) กลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ เป็นวัฒนธรรมของชาวไทยที่อยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ ขอนแก่น เลย มหาสารคาม นครพนม หนองคาย อุดรธานี มุกดาหาร สกลนคร ชัยภูมิ และอุบลราชธานี ซึ่งมีการละเล่นและการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ หมอลำ วงกลองยาวอีสาน วงมโหรีอีสาน และวงโปงลาง (เจริญชัย ชนไฟโรจน์, ๒๕๒๙)

แต่เดิม ดนตรีพื้นบ้านอีสาน เป็นดนตรีที่แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดประกอบกับสำนวนและสำเนียงซึ่งแต่งขึ้นโดยศิลปินพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้านได้สะท้อนถึงขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี วัฒนธรรม สภาพความเป็นอยู่ ความอุดมสมบูรณ์ และความแห้งแล้ง โดยภาพสะท้อนเหล่านี้พบได้จาก “สำเนียงของบทเพลง” เนื่องจาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน มีอากาศที่ร้อนและแห้งแล้ง เมื่อถึงเวลาฤดูฝน ชาวอีสานต้องรีบทำมาหากินเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ไม่มีเวลาที่จะสนุกสนานมากนัก เครื่องดนตรีจึงไม่ได้มีความประณีตสวยงาม ประดิษฐ์ขึ้นอย่างง่าย ๆ และใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้จากธรรมชาติในท้องถิ่น การบรรเลงก็มีลักษณะที่รวดเร็ว - คึกคัก กระชับ - สนุกสนาน และแสดงถึงความเร่ร่อน เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานมีลักษณะหลากหลายรูปแบบ และมีเครื่องดนตรีหลายประเภท เช่น โปงลาง พิณ แคน โหวด กลองยาว เป็นต้น (เจริญชัย ชนไฟโรจน์, ๒๕๒๖)

การแสดงโปงลาง

โปงลาง มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หมากกลิ้งกล่อม หรือ หมากเตอะเต็น เป็นเครื่องดนตรีที่พัฒนามาจาก “เกราะลอ” หรือ “ขอลอ” คำว่า โปงลาง นี้ ใช้เรียกดนตรีชนิดหนึ่ง ที่มีการละเล่นแพร่หลายทางภาคอีสานตอนกลางและตอนบน โดยเฉพาะจังหวัดกาฬสินธุ์ มีความนิยมแพร่หลายมาก เพราะเป็นต้นกำเนิดโปงลาง ความหมายของโปงลางนั้นมาจากคำ ๒ คำ คือ คำว่า “โปง” และคำว่า “ลาง”

โปง เป็นสิ่งที่ใช้ตีบอกเหตุ เช่น ติเวลายามวิกาลแสดงว่ามีเหตุร้าย ติเวลาเช้าก่อนพระบิณฑบาต เพื่อให้ญาติโยมเตรียมตัวทำบุญตักบาตร และติเวลาเย็นเพื่อให้คนหลงปากกลับมาถูก เพราะเสียงโปงกลางจะดังกังวานไปไกล และสมัยก่อนใช้ตีในวัด ส่วนคำว่า “กลาง” นั้น หมายถึง กลางตีและกลางร้าย

ภาพที่ ๓ โปงกลาง

ที่มา : <http://siamdontrithai.com/catalog.php?idp=๙๖๙>

ตำนานการสร้างโปงกลางนั้น มีประวัติโดยย่อ คือ ท้าวพรหมโคตร ซึ่งเคยอยู่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นผู้คิดทำเกราะล่อขึ้น โดยเลียนแบบลักษณะของ “เกราะ” ซึ่งใช้ตีในหมู่บ้านสมัยนั้น เกราะล่อ ทำด้วยไม้หมากเลื่อม เป็นไม้เนื้ออ่อน สีขาว และมีเสียงดังกังวาน ใช้เถาวัลย์มัดร้อยเรียงกัน ใช้ตีไล่ฝูงนกฝูงกาที่บินมากินข้าวในนา ต่อมาท้าวพรหมโคตรได้ย้ายถิ่นฐานมาอาศัยอยู่ที่บ้านกลางเหมือน อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และได้ถ่ายทอดวิธีการตีเกราะล่อนี้ให้แก่นายปาน ต่อมา นายปานได้ปรับเปลี่ยนเกราะล่อ ซึ่งจากเดิมมี ๖ ลูก เพิ่มเป็น ๙ ลูก และมีไม้ตี ๕ เสียง ได้แก่ เสียงโต เร มี ซอล และ ลา เมื่อนายปานเสียชีวิตลง นายชานซึ่งเป็นน้องชายของนายปานได้รับการถ่ายทอดวิธีการตีเกราะล่อ และนายชานก็เป็นผู้ถ่ายทอดวิธีการตีเกราะล่อนี้ให้กับนายเปลื้อง ฉายรัศมี ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีพื้นบ้าน) ประจำปี พุทธศักราช ๒๕๒๙ และเป็นผู้ที่พัฒนาเครื่องดนตรีโปงกลางให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย

โปงกลาง นอกจากจะใช้บรรเลงตามลำพังแล้ว ยังนิยมใช้บรรเลงเป็นวงร่วมกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ เช่น พิณ แคน โหวด เป็นต้น ใช้บรรเลงเพื่อการฟังเพลิดเพลินและใช้บรรเลงประกอบการฟ้อนแบบพื้นบ้านอีสาน

คำว่า ลาย หมายถึง ทำนองเพลง ใช้สำหรับเรียกชื่อทำนองเพลงต่าง ๆ ที่มีเฉพาะทำนองอย่างเดียว จะเรียกว่า “ลาย” เช่น ทำนองเพลงลมพัดพร้าว ก็เรียกว่า “ลายลมพัดพร้าว” เป็นต้น ลายพื้นบ้านอีสานที่เป็นลายโบราณ ในหนึ่งลายจะใช้โน้ต ๕ เสียง สันนิษฐานว่า ในสมัยก่อน คงมีข้อจำกัดในเรื่องเสียงของเครื่องดนตรี หรือเนื่องจาก อารมณ์ของผู้บรรเลง มีลักษณะอารมณ์ที่ครึกครื้น สนุกสนาน

ลายต่าง ๆ มีที่มาจาก ๔ ประการ คือ ธรรมชาติที่ปรากฏเฉพาะ อารมณ์ความรู้สึก ประเพณีต่าง ๆ และวิถีการดำรงชีวิต

๑) ธรรมชาติที่ปรากฏเฉพาะ ผู้ประพันธ์ลายเพลง เมื่อได้เห็น ได้ยิน และได้สัมผัสกับธรรมชาติบางอย่าง จึงเกิดความประทับใจแล้วถ่ายทอดลักษณะของธรรมชาตินั้น ๆ ออกมาเป็นทำนองเพลง เช่น ลายลมพัดไฟ ลายลมพัดพร้าว ลายแมงกูดอมดอก เป็นต้น

๒) อารมณ์ความรู้สึก ผู้ประพันธ์อาศัยอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง หรืออาจจินตนาการถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่น แล้วนำมาถ่ายทอดเป็นทำนองเพลง เช่น ลายแม่ฮ้างกล่อมลูก ลายสาวคอยอ้าย เป็นต้น

๓) ประเพณีต่าง ๆ โดยมาก ผู้ประพันธ์จะประพันธ์ขึ้นเพื่อประกอบการแสดง หรือจำลองสถานการณ์ประเพณีต่าง ๆ ของภาคอีสาน เช่น ลายเซ็งบั้งไฟ ลายผีตาโชน เป็นต้น

๔) วิถีการดำรงชีวิต ผู้ประพันธ์อาจหยิบยกเอาวิถีการดำรงชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีลักษณะเด่น มีเอกลักษณ์ชัดเจน และถ่ายทอดได้ง่าย นำมาประกอบเป็นชุดการแสดง โดยประพันธ์ทำนองลายเพลงประกอบ เช่น ลายเซ็งกระต๊อบข้าว ลายเหยงไหมดแดง เป็นต้น

พอน หมายถึง ศิลปะการรำร่าแบบพื้นเมืองที่มีลีลาการรำร่าค่อนข้างช้า การแต่งกายเป็นแบบพื้นเมือง มีจุดประสงค์เพื่อแสดงความงดงามอ่อนช้อย พร้อมเพรียง และแสดงออกถึงวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น

ลายพอนถวายนความอาลัย ๖ สกิดในดวงใจตราบนิรันดร์ จึงเป็นลายที่ประพันธ์ประกอบการพอนในรูปแบบลักษณะของอารมณ์ความรู้สึกที่โศกเศร้าเสียใจอย่างหาที่สุดมิได้ ที่ต้องสูญเสียพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นที่รักยิ่งของปวงชนชาวไทย แต่ถึงกระนั้น ก็เป็นการจุดประกายความรัก ความสามัคคี ความเสียสละ และหล่อหลอมหัวใจของทุกคนให้รวมเป็นหนึ่งเดียวในการยึดมั่นทำความดีเพื่อพระองค์ท่านต่อไป โดยผู้เขียนได้ประพันธ์บทสรุภัญญะขึ้นเพื่อเกริ่นนำก่อนเข้าสู่การบรรเลง

สรภัญญะ

สรภัญญะ เป็นทำนองการสวดลักษณะหนึ่ง มีต้นกำเนิดมาจากการสวดทางพระพุทธศาสนา แรกเริ่มใช้เป็นทำนองเทศน์โปรดพุทธศาสนิกชน ต่อมาจึงมีการฝึกหัดให้ฆราวาส สำหรับการสวดสรภัญญะในภาคอีสานนั้น จะนิยมสวดในเทศกาลเข้าพรรษา ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวบ้านว่างจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรอช่วงการเก็บเกี่ยวที่จะมาถึง ชาวบ้านจึงใช้เวลาช่วงนี้ไปร่วมทำบุญทำกิจกรรมที่วัด เช่น จัดดอกไม้ ทำตะเกียงน้ำมันจากพืช เป็นต้น เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงจุดให้มีแสงสว่างพอที่พระสงฆ์จะใช้ในเวลากลางคืน

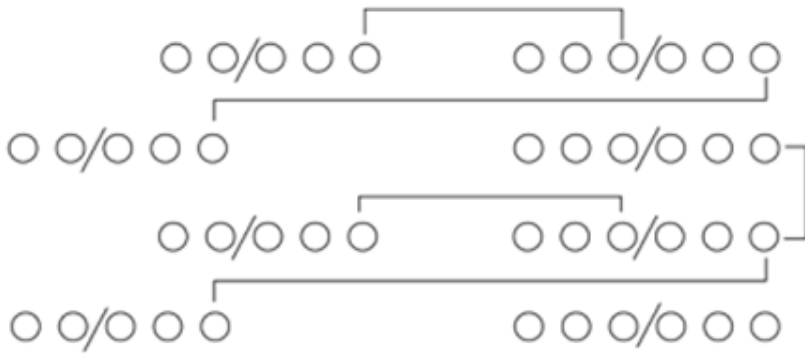
ประวัติความเป็นมาของการสวดสรภัญญะนั้น ไม่สามารถสืบค้นได้ว่ามีมาตั้งแต่เมื่อใด ปัจจุบัน การสวดสรภัญญะของชาวอีสาน จะนิยมสวดกันในงานศพ งานทอดผ้าป่า งานกฐิน งานกวนข้าวทิพย์ และในกิจกรรมวันธรรมสวนะ หรือวันพระ การสวดสรภัญญะมีจุดประสงค์เดียวกัน คือ เป็นการเผยแพร่ธรรมะ หรือ เป็นการสรรเสริญคุณความดี ดังนั้น เนื้อหาที่ใช้สวดสรภัญญะ จึงมักให้แง่คิดและคติธรรม เช่น เรื่องเวสสันดรชาดก ชาดกต่าง ๆ เป็นต้น การสวดหรือการขับร้องสรภัญญะ จะประกอบด้วยสมาชิก จำนวนตั้งแต่ ๓ - ๗ คน ผู้ที่มีเสียงไพเราะจะเป็นผู้นำในการสวดหรือขับร้อง

ภาพที่ ๔ การสวดหรือการขับร้องทำนองสรภัญญะ

ที่มา : <http://isc.mbu.ac.th/web/index.php/th/๒๐๑๑-๑๐-๐๓-๑๕-๒๗-๐๒/๖๐๑-๒๐๑๒-๐๗-๓๐-๑๒-๐๐-๒๑>

บทสรภัญญะจะใช้รูปแบบลักษณะของกาพย์ยานี ๑๑ ซึ่ง กาพย์ยานี คือ กาพย์ชนิดหนึ่ง มี ๑๑ คำในหนึ่งบาท นิยมใช้ในการเล่าเรื่อง ในหนังสือประเภทคำกาพย์ ร่วมกับกาพย์ชนิดอื่น ๆ หรือในหนังสือประเภทคำฉันท์ ร่วมกับกาพย์และฉันท์ชนิดอื่น ๆ ในยุคปัจจุบัน นิยมแต่งกาพย์ยานีเป็นบทสั้น ๆ โดยไม่ได้อยู่กับฉันทลักษณ์ประเภทอื่น ๆ กาพย์ยานี ๑๑ แสดงแผนผังของฉันทลักษณ์ได้ ดังนี้

บทสรภัญญะถวายเป็นความอาลัย ๘ สถิตในดวงใจตราบนิรันดร์

๗๐ ปี ๘ ครองราชย์	ชนทั้งชาติเป็นสุขศรี
ด้วยเพราะพระบารมี	หมั่นไทยนี้ให้ร่มเย็น
สีพันกว่าโครงการ	ช่วยชาวบ้านพ้นทุกข์เข็ญ
พลิกฟื้นผืนดินเค็ม	ต่อเติมเต็มกสิกรรม
ฝนแล้งแห้งเหือดจาง	ทรงชี้ทางสร้างสุขล้ำ
หยดน้ำเย็นชื่นฉ่ำ	ดื่มด่ำใจใช้ทำกิน
ชาวเขาที่อยู่ไกล	ก็ล้วนไทยในแดนดิน
เลิกลดตดปลูกฝิ่น	ขจัดสิ่งสิ่งเป็นภัย
ส่งเสริมพืชทดแทน	ผลตอบแทนคือกำไร
ปานน้ำยั้งคงไว้	ลูกหลานใช้ชั่วชีวิ
แต่นี้หาไม่มี	พระทรงชัยประเสริฐศรี
ก้มกราบบาทฐลี	องค์ภูมิเสด็จไกล
หมู่เฮาชาวอีสาน	ศิระกรานด้วยดวงใจ

อีกทั้งผองชาวไทย	สุดอลัยไม่ต่างกัน
จะยี้ดตามคำสอน	เปรียบตั้งพรจากสวรรค
สามัคคีพึ่งพากัน	สมานฉันท์ตลอดไป
สรภัญญ์ปวงข้าฯ นี้	ขอภักดีมิเปลี่ยนใจ
รองพระบาททุกชาติไสร	สถิตในไทยนิรันดร

ลายพืชนกสายความอลัย ๘ สถิตในดวงใจตราบนิรันดร

ลายซ้ำ ท่อน ๑ (ถวายนกสายความอลัย)

- - - ล	- ด - ร	- ม - ล	- ด - ร	- ซ - ม	- ร - ด	- ร - ล	ซลดริ
- - - -	ซลดริ	- ม - ล	ซลดริ	- ซ - ม	- ร - ด	- ร - ล	ซลดริ
- - - -	- ลดริ	- - - -	- มดริ	- ด - ล	- ซ - ฟ	- ซ - ร	ซฟมร
- ลดริ	ดลดริ	ดลมริ	ดลซล	ดลซล	ดลซฟ	ซฟมฟ	- ซ - ล
- - - -	- ล - ซ	ลซฟร	- ฟ - ซ	- - - -	- ลดริซ	ลซฟร	ดริฟซ
- ฟรฟ	ซลฟซ	ลฟลซ	ฟรดร	- ฟรฟ	ซลดริซ	ลฟลซ	ฟรดร

ลายซ้ำ ท่อน 2 (๘ สถิตในดวงใจ)

- - - -	- มริดิ	- ท - ด	ริมิริดิ	- ท - ล	- ด - ฟ	- ฟ - ซ	ลดิ - ล
- - - -	- มริดิ	- ท - ด	ริมิริดิ	- ท - ล	- ด - ฟ	- ฟ - ซ	ลดิ - ล
- - - -	- ร - ล	ดลซฟ	มฟซล	- ด - -	- ลดิ - ร	ฟรดร	ฟซดล

----	ชลด็รึ	- ซึ - มึ	รึค็ลึรึ	- ซึ - มึ	รึค็ลึล	- ฟรฟ	ชลดชล
------	--------	-----------	----------	-----------	---------	-------	-------

----	- ลค็ช	ลชฟร	- ฟ - ช	----	- ลค็ช	ลชฟร	ดรฟช
------	--------	------	---------	------	--------	------	------

- ฟรฟ	ชลดฟช	ลฟลช	ฟรดร	- ฟรฟ	ชลดค็ช	ลฟลช	ฟรดร
-------	-------	------	------	-------	--------	------	------

ลายเร็ว (ตราบนึรึนดร์)

----	--- รึ	-- ค็ล	- ช - รึ	-- ค็ล	- ช - ล	ค็ลชฟ	- ช - ร
------	--------	--------	----------	--------	---------	-------	---------

----	--- รึ	-- ค็ล	- ช - รึ	-- ค็ล	- ช - ล	ค็ลชฟ	- ช - ร
------	--------	--------	----------	--------	---------	-------	---------

----	- รฟช	ค็ลชฟ	ชลดฟช	----	ดรฟช	ค็ลชฟ	ชลดฟช
------	-------	-------	-------	------	------	-------	-------

- ฟรฟ	ชลดฟช	ลฟลช	ฟรดร	ชฟรฟ	ชลดค็ช	ค็ลชล	ค็ลค็ล
-------	-------	------	------	------	--------	-------	--------

ภาพที่ 5 การแสดงพอนถวยความอาลัย ๘ สล็ดในดวงใจตราบนึรึนดร์

ที่มา : วรพจนึ มานะสมปอง, ๑ กุมภาพันึ ๒56๐ ณ ลานอนุสาวรึยั้ท้าวสุรนารึ จังหวัดนครราชสีมา

สรุป

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ พระมหากษัตริย์ผู้ทรงทุ่มเทพระวรกายเพื่อประชาชนชาวไทยมาโดยตลอด พระราชกรณียกิจที่ปรากฏต่อทุกสายตาของประชาชนตลอดระยะเวลากว่า ๗๐ ปี แห่งการครองราชย์ พระองค์ทรงสละพสกนธ์กายรูปและทรงถือน้ำมันที่ในพระหัตถ์ ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปยังผืนแผ่นดินที่แห้งแล้ง ทรงตรากตรำพระวรกายเพื่อเสด็จฯ ไปเยี่ยมเยียนพสกนิกรของพระองค์ในพื้นที่ทุกแห่งหน ไม่ว่าจะยากลำบากเพียงใดก็ตาม ตลอดระยะเวลาแห่งการทรงงานในพระชนม์ชีพ ได้ก่อให้เกิดเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ นำพาประชาชนชาวไทยไปสู่ความสุข ความเจริญก้าวหน้า และอยู่ดีกินดี สมดังพระปฐมบรมราชโองการที่ในหลวง รัชกาลที่ ๙ ได้พระราชทานไว้เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

ในฐานะพสกนิกรชาวไทยคนหนึ่งที่มีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ ผู้เขียนจึงได้ประพันธ์บทสรุบทศักราชและลายพ่อนถวายความอาลัย ๖ สกิตในดวงใจตราบนิรันดร์ ซึ่งเป็นงานประพันธ์ด้านวรรณกรรมและดนตรีกรรมในรูปแบบลักษณะของอารมณ์ความรู้สึกที่โศกเศร้าเสียใจอย่างหาที่สุดมิได้ ที่ต้องสูญเสียพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นที่รักยิ่งของปวงชนชาวไทย แต่ถึงกระนั้น ก็เป็นการจุดประกายความรัก ความสามัคคี ความเสียสละ และหล่อหลอมหัวใจของทุกคนให้รวมเป็นหนึ่งเดียว ในการยึดมั่นทำความดีเพื่อพระองค์ท่านต่อไป

บรรณานุกรม

- กูดไลฟอัปเดต. ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๓. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงงานเพื่อประชาชนชาวไทย. [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <https://goodlifeupdate.com/healthy-mind/๗๐๔๒๙.html>
- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. ๒๕๒๖. **ดนตรีพื้นบ้านอีสาน**. มหาสารคาม : ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตมหาสารคาม.
- ๒๕๒๙. **ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านอีสาน**. มหาสารคาม : ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตมหาสารคาม.
- ช่อสะอาด. ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๓. **พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร**. [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <https://www.chorsaard.or.th/content/๑๖๘๘๔/พระบรมราโชวาท-พระราชดำรัส-เกี่ยวกับความซื่อสัตย์>
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน. ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๓. **การสวดหรือการขับร้องทำนองสรภัญญะ**. [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://isc.mbu.ac.th/web/index.php/th/๒๐๑๑-๑๐-๐๓-๑๕-๒๗-๐๒/๖๐๑-๒๐๑๒-๐๗-๓๐-๑๒-๐๐-๒๑>
- สยามดนตรีไทย. ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๓. **โปงลาง**. [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก <http://siamdontrithai.com/catalog.php?idp=๙๖๙>

ร่องรอยวัฒนธรรมแบบเขมรในจังหวัดสกลนคร

Traces of Khmer culture in Sakon Nakhon Province

พจนวราภรณ์ เขจรเนตร*

Pojjahnawaraporn Khejonnet**

* นักวิชาการศึกษา สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

บทคัดย่อ

จังหวัดสกลนครเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ปรากฏร่องรอยวัฒนธรรมแบบเขมร ที่มีความเจริญรุ่งเรืองเมื่อราวประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ก่อนเสื่อมอำนาจไปในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยการศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาร่องรอยวัฒนธรรมเขมรที่ปรากฏในพื้นที่จังหวัดสกลนคร ประกอบด้วย ศาสนสถาน เมืองโบราณและระบบสาธารณูปการ รวมไปถึงพาณิชศิลป์ – เครื่องใช้โดยหลักฐานร่องรอยต่าง ๆ ที่พบเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงอำนาจและอิทธิพลวัฒนธรรมเขมร ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญส่งผลให้ชุมชนในบริเวณพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนโดยเฉพาะจังหวัดสกลนคร เป็นบ้านเมืองตามแบบแผนในวัฒนธรรมเขมรอีกด้วย

คำสำคัญ: วัฒนธรรมแบบเขมร, จังหวัดสกลนคร

Abstract

Sakon Nakhon Province is one of the provinces in the upper Northeast. There are signs of Khmer culture. That flourished around the end of the ๑๖th century to the beginning of the ๑๗th Buddhist century before the decline of power in the ๑๘th century. This study aimed to study the traces of Khmer culture that appeared in the Sakon Nakhon Province area including religious places, ancient cities and public utilities. Including commerce and art - appliances, the evidence found these traces of power and influence of Khmer culture. Which is important evidence resulting in communities in the upper Northeast, especially Sakon Nakhon Province is a country according to the pattern in Khmer culture as well.

Keywords: Khmer culture, Sakon Nakhon Province

ร่องรอยวัฒนธรรมแบบเขมรในจังหวัดสกลนคร

พจนวราภรณ์ เขจรเนตร

บทนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะในแถบลุ่มน้ำมูลตอนล่าง หรือในบริเวณแอ่งโคราช แถบจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และนครราชสีมา พบหลักฐานศิลปกรรมแบบเขมรอยู่ทั่วไป อาทิ ศาสนสถาน รูปเคารพทางศาสนา ทั้งในศาสนา พราหมณ์ - ฮินดูและพระพุทธศาสนา อยู่เป็นจำนวนมาก กระแสวัฒนธรรมเขมรที่เข้ามาอย่างมากมาย ในช่วงตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๕ นอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและ วัฒนธรรมของชุมชนโบราณที่มีมาก่อนแล้ว ยังนำความเจริญทางเทคโนโลยีเข้ามาด้วยดังจะเห็นได้จาก วิธีการต่างๆ เช่น การวางรูปแบบผังเมือง การสร้างถนนและการวางระบบชลประทาน เป็นต้น (ธีรวัฒน์ แสนคำ, ๒๕๕๗: ๓๔ - ๓๕) ทั้งนี้ การขยายอิทธิพลทั้งทางด้านอำนาจและรูปแบบศิลปกรรมในช่วง เวลาดังกล่าวนี้มีได้ปรากฏเฉพาะในแอ่งโคราช เท่านั้นหากแต่ยังแพร่กระจายมาสู่พื้นที่แอ่งสกลนคร โดยเฉพาะในพื้นที่ของจังหวัดสกลนครด้วย

จังหวัดสกลนคร เป็นจังหวัดหนึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคอีสานตอนบน มีภูมิประเทศอันประกอบด้วยพื้นที่สูงของแนวเทือกเขาภูพานทางด้านทิศใต้ แล้วลาดต่ำลงมาทางทิศเหนือในลุ่มน้ำสงคราม และบริเวณที่ราบลุ่มต่ำของแอ่งสกลนครทางทิศตะวันออกในลุ่มน้ำหนองหารโดยมีทรัพยากรธรรมชาติ ที่สำคัญ อันประกอบด้วย “หนองหาร” ทะเลสาบน้ำจืดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในภาคอีสาน และ “เทือกเขาภูพาน” ที่ประกอบด้วยชนิดของป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณและป่าดิบแล้ง อันเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าต่างๆ ชนิด รวมไปถึงความหลากหลายทางธรรมชาติพื้นที่ชุ่มน้ำป่าบุ่งป่าทามอีกด้วย จากสภาพความเหมาะสมทางธรรมชาติดังกล่าว ทำให้พื้นที่จังหวัดสกลนคร มีสภาพภูมิประเทศที่มีความเหมาะสมเหมาะสำหรับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์นับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในลักษณะของ ชุมชนสังคมเกษตรกรรมกลุ่มวัฒนธรรมบ้านเชียง ซึ่งมีอายุราว ๓,๕๐๐ - ๑,๕๐๐ ปี นับเป็นสิ่งยืนยันได้ว่า สกลนครเป็นแหล่งอารยธรรมของมนุษย์ที่มีความเก่าแก่ยาวนานแห่งหนึ่งของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จนกระทั่งมีวิวัฒนาการขึ้นเป็นชุมชนเมืองโดยการรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอก เมื่อราว ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๕ ในสมัยวัฒนธรรมทวารวดี และการเข้ามาของวัฒนธรรมเขมร โดยเฉพาะหลักฐานอิทธิพลทางศาสนาที่เข้ามาพร้อมกับวัฒนธรรมเขมรในสมัยต่อมา

บทความนี้ศึกษาร่องรอยวัฒนธรรมเขมรที่ปรากฏในจังหวัดสกลนครแสดงให้เห็นถึงการแผ่ขยายอิทธิพลของอาณาจักรเขมรเหนือดินแดนอีสานตอนบน เมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ หลักฐานเหล่านั้นประกอบด้วย ศาสนสถาน เมืองโบราณและระบบสาธารณูปการ รวมไปถึง พาณิชยศิลป์ - เครื่องใช้ ซึ่งแสดงถึงการติดต่อแลกเปลี่ยนไปมากับเมืองศูนย์กลางในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลของแอ่งโคราช สู่ชุมชนอีกฝั่งหนึ่งของเทือกเขาภูพานอย่างต่อเนื่องยาวนาน

วัฒนธรรมเขมรโบราณ

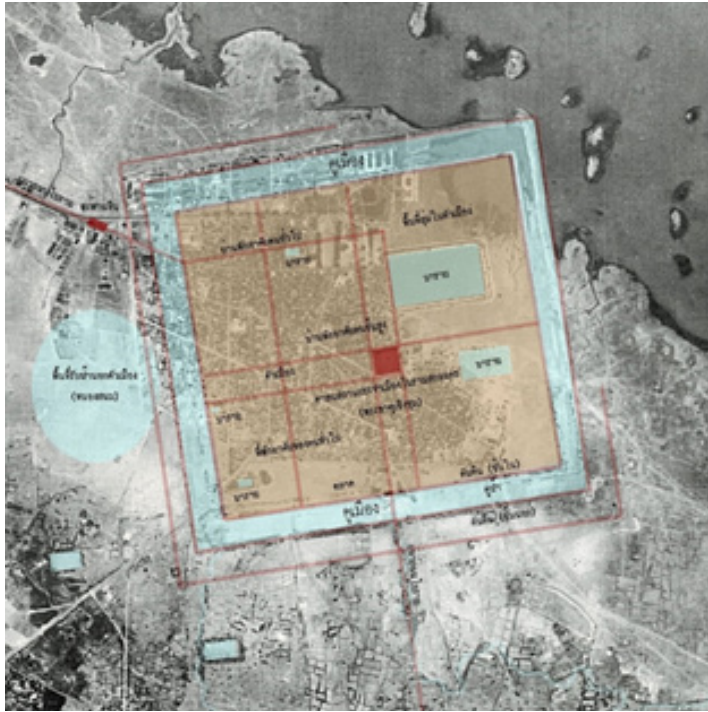
อาณาจักรเขมรโบราณถือได้ว่าเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีศูนย์กลางอยู่ในประเทศกัมพูชา และเป็นที่รู้จักในหลายชื่อ ปรากฏในจดหมายเหตุจีนเรียกว่า “เจนละ” ส่วนจารึกของอาณาจักรเขมรโบราณเรียกตนเองว่า “กัมพูเทศ” หรือที่ต่อมากลายเป็นชื่อประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน สำหรับคนไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา เรียกอาณาจักรนี้ว่า “ขอม” หรือ “เขมร” (กฤษฎา พินศิริ, ๒๕๕๓ : ๓๙) “วัฒนธรรมเขมร” มีรากฐานมาจากการรับเอาวัฒนธรรมทางศาสนามาจากอินเดีย ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ ๖ – ๑๒ นอกจากนี้กษัตริย์แห่งอาณาจักรเขมรหลายพระองค์ยังแผ่ขยายอำนาจออกไปสู่ดินแดนใกล้เคียง โดยเฉพาะประเทศไทย หลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรเขมรโบราณที่เข้ามาตั้งแต่สมัยก่อนเมืองพระนคร (ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ – ๑๔) ทั้งนี้ การค้นพบจารึกระบุพระนามกษัตริย์เขมรหลายพระองค์ สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจการปกครองและอิทธิพลทางวัฒนธรรมเขมรที่มีมาอย่างต่อเนื่องยาวนานเหนือดินแดนใกล้เคียงอีกด้วย

ช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๗ เป็นต้นมา อาณาจักรเขมรโบราณมีกษัตริย์หลายพระองค์ปกครอง ในจำนวนนี้มีกษัตริย์บางพระองค์เป็นผู้สืบเชื้อสายจากราชวงศ์มทธรปุระ ซึ่งเป็นราชวงศ์ที่อยู่ในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, ๒๕๕๑ : ๑๗) อย่างไรก็ตามช่วงเวลาที่ยกษัตริย์เขมรแผ่อำนาจไปยังดินแดนใกล้เคียงนี้ ยังมีการค้นพบจารึกกล่าวถึงชื่อเมืองและพระนามของกษัตริย์ต่างออกไปจากพระนามของกษัตริย์เขมรด้วย ทั้งนี้ อาจแสดงให้เห็นว่าบางพื้นที่ บางช่วงเวลา ดินแดนในราชอาณาจักรไทยในปัจจุบันเมื่อครั้งอดีตนั้นมีผู้ปกครองอย่างเป็นอิสระจากอำนาจของกษัตริย์เขมรมาก่อน

จากลวดลายสลักที่ใช้ประดับบริเวณทับหลังด้านทิศใต้และชิ้นส่วนของเสากรอบประตูที่ยังหลงเหลืออยู่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของศิลปะเขมรแบบบาปวน จึงอาจกำหนดอายุของปราสาทคูมไว้ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๗ สร้างขึ้นเนื่องในศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไศวะนิกาย โดยที่ตั้งของปราสาทแห่งนี้ ศาสตราจารย์ ดร.ธาดา สุทธิธรรม ได้ให้ความเห็นว่า เป็นที่ตั้งชุมชนเขมรเดิมก่อนมีการสถาปนาเมืองโบราณสกลนคร ในราวประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๗

ภาพที่ ๒ ปราสาทคูม ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

ภาพที่ ๓ ผังสัณนิษฐานเมืองโบราณสกลนคร เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ แสดงแนวคันคู ถนน สะพาน และบาราย

ที่มา : ปรับปรุงจาก ธาดา สุทธิธรรม.(๒๕๔๕). เมืองหนองหานหลวง (เมืองสกลนคร) อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร , ผังเมืองในประเทศไทย : ผังชุมชนและการใช้ที่ดิน สายอารยธรรมเขมรในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ. หน้า ๑๔๐.

ตลอดช่วงระยะเวลาดังกล่าว วัฒนธรรมเขมรมีความเจริญรุ่งเรืองครอบคลุมพื้นที่จังหวัด สกลนคร ดังปรากฏรูปแบบการวางผังเมืองโบราณสกลนคร ซึ่งจัดเป็นผังเมืองโบราณหนึ่งใน ๒ แห่ง ที่พบ ในบริเวณแอ่งสกลนคร นอกจากนี้ยังปรากฏร่องรอยของชุมชนขนาดเล็กโดยรอบ การศึกษาและสำรวจ พบว่า ชุมชนโบราณในวัฒนธรรมเขมรที่พบในจังหวัดสกลนคร มีการทับซ้อนต่อเนื่องมาตั้งแต่ยุคก่อน ประวัติศาสตร์ กระทั่งเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ในสมัยวัฒนธรรมทวารวดี โดยมีอยู่ ๒ ลักษณะที่เด่นชัด คือ

๑. ชุมชนที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบและมีระบบสาธารณูปการ เป็นชุมชนที่ปรากฏคูน้ำคันดิน ศาสนสถานประจำชุมชน บารายและสะพาน เห็นได้จากตัวเมืองโบราณสกลนคร

๒. ชุมชนที่พบเพียงสระน้ำบารายและมีระบบสาธารณูปการ เป็นชุมชนที่ปรากฏศาสนสถาน ประจำชุมชนและร่องรอยของบารายแต่ไม่ปรากฏคูน้ำคันดินล้อมรอบ เห็นได้จากชุมชนที่อยู่ภายนอก ตัวเมืองโบราณสกลนคร อาทิ ชุมชนโบราณบริเวณบ้านธาตุนาเวง ชุมชนโบราณบริเวณบ้านธาตุคูม อำเภอเมืองสกลนคร ชุมชนโบราณบ้านพันนา อำเภอสว่างแดนดิน เป็นต้น

เมืองโบราณสกลนครแห่งนี้ มีลักษณะเป็นเมืองโบราณอยู่ในผังรูปสี่เหลี่ยมตามแบบอิทธิพลวัฒนธรรมเขมร ตั้งอยู่ที่ราบริมฝั่งด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหนองหารหรือด้านทิศตะวันตกของเทือกเขาภูพาน อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๑๖๖ เมตร ปรากฏผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาดกว้างประมาณ ๑,๓๕๐ เมตร (ทิศเหนือ - ใต้) ยาวประมาณ ๑,๕๐๐ เมตร (ทิศตะวันออก - ตะวันตก) กว้างไม่น้อยกว่า ๔๐ เมตร บางตอนด้านทิศใต้และทิศเหนือกว้าง ๑๐๐ - ๓๐๐ เมตร ประกอบด้วยคันดินสองชั้นคันด้วยคูน้ำลึกถึงระดับกักเก็บน้ำ แนวคันดินชั้นนอกกว้างกว่าชั้นในเป็นสองเท่า และมีความต่อเนื่อง ใช้ประโยชน์ในการป้องกันโดยมีช่องทางน้ำเชื่อมต่อกับหนองหารและหนองสนม ใช้หล่อเลี้ยงคูเมืองและประโยชน์ในการคมนาคม (พัชนี จันทรสาขา, ๒๕๕๕ : ๑๐๐ - ๑๐๑) ภายในตัวเมืองมีพื้นที่ประมาณ ๒.๕ ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่สูงต่ำไม่เท่ากัน บริเวณศูนย์กลางเมืองมีลักษณะเป็นที่ดอน โดยปรากฏการสร้างศาสนสถานสำหรับเมือง (ปราสาทหินในองค์พระธาตุเชิงชุม) ที่พบหลักฐานสำคัญคือ “จารึกวัดพระธาตุเชิงชุม” ปรากฏบนกรอบประตูหินทรายทางเข้าภายในห้องครรภคฤหะทางด้านทิศตะวันออก เนื้อหาโดยสังเขปกล่าวถึง การแบ่งเขตการปกครองที่ดินแก่หัวหน้าหมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้าน รวมไปถึงการอุทิศกัลปนา คน สัตว์ พืชผล ที่ดิน ให้กับเทวสถาน ปรากฏชื่อหมู่บ้านสำคัญคือ “ขระเลง” และ “พนุรพิเนา” โดยจากการพิจารณาองค์ประกอบทางภูมิศาสตร์และความเหมาะสมหลายประการและมีความเป็นไปได้ว่า บ้านขระเลง ตั้งอยู่ภายในบริเวณเขตคูเมืองโบราณสกลนคร ส่วนบ้านพนุรพิเนา เป็นชุมชนตั้งอยู่นอกเมืองทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ในบริเวณที่ตั้งของพระธาตุนารายณ์เจงเวง นอกจากนี้ยังปรากฏตำแหน่งของบุคคลคือ “กำเสตง” และ “โกลยพล” ๔ นับเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึง การปกครอง ระบบความเชื่อโดยหอสมุดแห่งชาติกำหนดอายุจากตัวอักษรที่มีในจารึกอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๗

นอกจากศาสนสถานประจำเมืองแล้ว ยังประกอบไปด้วย บาราย (สระพังทองหรือสระพังทอง) ซึ่งเป็นสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ห่างจากวัดพระธาตุเชิงชุมไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ ๕๐๐ เมตร ลักษณะของสระมีฝั่งทางยาวอยู่ในแนวทิศตะวันออกและตะวันตก คันสระอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางราว ๑๗๐ เมตร และสูงกว่าพื้นดินโดยรอบประมาณ ๒ เมตร มีน้ำขังอยู่ตลอดปี นับเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการวางผังเมืองในวัฒนธรรมเขมร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการเป็นสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ประจำศาสนสถานและเพื่อการอุปโภคบริโภคในชุมชนด้วย อีกทั้งยังพบพหุวัฒนธรรมศิลปะ - เครื่องใช้ ที่เรียกว่า “เครื่องถ้วยเขมร” และ “เครื่องถ้วยจีน” ในรูปแบบต่าง ๆ ประกอบด้วย เครื่องถ้วยเคลือบสีเขียวอ่อนทรงขวด มีแหล่งผลิตจากเตาทุเลน ประเทศกัมพูชา กระปุกรูปสัตว์ คนโท และไหทรงสูง มีแหล่งผลิตจากเตาบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ และเครื่องถ้วยจีน อาทิ ตลับรูปแดงหอม ตลับทรงแปดเหลี่ยม และทรงกลมแบน ที่มีแหล่งผลิตจากเตาหนานอัน และเตาเต๋อฮั่ว ประเทศจีน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการติดต่อค้าขาย และการไปมาหาสู่ระหว่างเมืองโบราณสกลนคร ที่นับว่า เป็นเมืองในอาณาบริเวณชายขอบตั้งอยู่ห่างไกล กับเมืองศูนย์กลางของวัฒนธรรมเขมร เมื่อช่วงประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ถึงประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘

นอกจากนี้ยังปรากฏคติการสร้าง “เทวบรรพต” ไม่ไกลจากตัวเมือง จำนวน ๒ แห่ง โดยแห่งแรกปัจจุบันเรียกว่า “ปราสาทนารายณ์เจงเวง” อยู่ห่างจากตัวเมืองสกลนครไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๖.๕ กิโลเมตร โดยตั้งอยู่บนเนินลาดตัวปราสาทหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีลักษณะเป็นปราสาทหินทรายมีฐานศิลาแลง ปราสาทมีมุขยื่นออกมาทางทิศตะวันออกซึ่งเป็นทางเข้าสู่ห้องครรภคฤหะ ส่วนอีก ๓ ด้าน ทำเป็นประตูหลอก ถัดขึ้นไปเป็นส่วนยอด ประกอบด้วยชั้นวิมานซ้อนลดหลั่นกัน แต่ละชั้นประดับตกแต่งด้วยซุ้มบัญชาชร บรรพธูแลงและนาคปัก (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, ๒๕๕๑ : ๑๒๘) โดยรอบประสาทแกะสลักเรื่องราวของเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์และวรรณกรรมเรื่องรามายณะ นับเป็นปราสาทที่สวยงามและสมบูรณ์ที่สุดในพื้นที่อีสานตอนบนเพียงแห่งเดียว จากลวดลายสลักที่ใช้ประดับปราสาททั้งตามหน้าบันและทับหลังแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของศิลปะเขมรแบบบาปวน จึงอาจกำหนดอายุของปราสาทนารายณ์เจงเวงไว้ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๗ (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, ๒๕๕๑ : ๑๒๘) สร้างขึ้นเนื่องในศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไศวะนิกาย

ภาพที่ ๔ ปราสาทนารายณ์เจงเวง ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร

เทวบรรพตประจำเมืองโบราณสกลนครอีกแห่ง ปัจจุบันเรียกว่า “ปราสาทภูเพ็ก” ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองสกลนครไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๑๖ กิโลเมตร โดยตั้งอยู่บนยอดภูเพ็ก มีลักษณะเป็นปราสาทหินทรายขนาดใหญ่ที่ยังก่อสร้างไม่เสร็จสมบูรณ์ก่อได้เพียงผนังเรือนธาตุถึงระดับคานทับหลังของปราสาท มีทางเข้าสู่เรือนธาตุทางด้านทิศตะวันออกเพียงด้านเดียว ส่วนอีกสามด้านเป็นประตูหลอก นอกจากนี้ยังประกอบด้วยมุขกระสันเชื่อมกับมณฑปในผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ฐานล่างสุดเป็นฐานบัวคว่ำบัวหงาย เนื่องจากเป็นปราสาทที่ยังก่อสร้างไม่สำเร็จและไม่มีลวดลายที่สามารถใช้เปรียบเทียบเพื่อกำหนดอายุได้ นักโบราณคดีจึงสันนิษฐานว่า สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ในรูปแบบศิลปะเขมรสมัยบาปวน และสร้างขึ้นเนื่องในศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไศวะนิกายเช่นเดียวกัน

ภาพที่ ๕ ปราสาทภูเพ็ก ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม

ภาพที่ ๖ สะพานขอม ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร ตั้งอยู่นอกเมืองทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

การเดินทางไปสักการะเทวบรรพตทั้งสองแห่งนี้สามารถเดินทางไปตามคันดินถนนโบราณด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของตัวเมืองโบราณสกลนคร โดยปรากฏการสร้างสะพานปัจจุบันเรียกว่า “สะพานขอม” ปัจจุบันพบเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย มีโครงสร้างก่อด้วยหินศิลาแลง ขนาดสะพานมีความกว้าง ๔ เมตร ยาว ๑๖ เมตร สูง ๓ เมตร ก่อฐานทำช่องสำหรับน้ำไหลผ่านจำนวน ๑๑ ช่อง ด้านบนเป็นพื้นเรียบยกขอบราวสะพานทั้งสองข้าง (พีซี จันทรสภา, ๒๕๕๕ : ๑๑๙) โดยสะพานแห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของของคันดินถนนโบราณที่นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า เป็นเส้นทางสัญจรระหว่างชุมชนภายในเมืองโบราณสกลนครกับชุมชนภายนอกที่อยู่บริเวณปราสาทนารายณ์เจงเวง และเดินทาง

ต่อไปยังที่ตั้งของปราสาทภูเพ็ก ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางมณฑลจักรวาลแห่งดินแดนอีสานตอนบนของชาวเขมร โดยใช้เส้นทางลัดเลาะไปตามที่ราบเชิงเขาของเทือกเขาภูพาน การพบชิ้นส่วนเครื่องถ้วยเขมร กลุ่มเตาบ้านกรวด อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ในพื้นที่บ้านภูเพ็ก ตำบลนาหัวบ่อ บ้านคำข่า และบ้านกุดก้อม ตำบลไร่ อำเภอพรรณานิคม ซึ่งเป็นหมู่บ้านตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบเชิงเขา แสดงให้เห็นว่า ชาวเขมรโบราณมีการใช้เส้นทางดังกล่าว นอกจากนี้การศึกษาของรองศาสตราจารย์ ดร.ธาดา สุทธิธรรม ยังชี้ให้เห็นว่า เส้นทางดังกล่าวยังสามารถเชื่อมโยงไปยังชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ – ทวารวดี และชุมชนเขมรตอนบนแถบพื้นที่แอ่งสกลนครอีกด้วย โดยมีชุมชนที่สำคัญในเส้นทาง อาทิเช่น ชุมชนบ้านพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ชุมชนบ้านเชียง และเมืองโบราณหนองหาน อำเภอหนองหาน ชุมชนบ้านดอนแก้ว อำเภอกุมภวาปี และชุมชนบ้านจิด อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น

ถึงแม้ว่า อิทธิพลเขมรในช่วงระยะเวลาดังกล่าวจะมีความรุ่งเรืองก็ตาม หากแต่ปรากฏว่า ปราสาทหินที่พบในพื้นที่จังหวัดสกลนครบางแห่งสร้างไม่แล้วเสร็จปล่อยให้ร้างไปดังปรากฏที่ปราสาทภูเพ็ก ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร (สุรัตน์ วรวงค์รัตน์, ๒๕๔๔ : ๔) ทั้งนี้ อาจเกิดจากการเสื่อมคลายอำนาจอิทธิพลทางศาสนาพราหมณ์ ในช่วงปลายรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ ๒ และรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ ๒ (ประมาณ พ.ศ.๑๖๕๐ – ๑๗๐๐)

ครั้นประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบว่า มีการสร้างศาสนสถานทางพระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดสกลนครปัจจุบันเรียกว่า “ปราสาทบ้านพันนา” หรือ “กู่แก้ว” ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองสกลนครไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ ๗๐ กิโลเมตร โดยตั้งอยู่บนพื้นที่ราบ จัดอยู่ในกลุ่มเป็นศาสนสถานประจำโรงพยาบาล หรือที่เรียกว่า “อโรคยศาล” เป็นกลุ่มอาคารก่อด้วยศิลาแลง เป็นวัสดุหลักในการก่อสร้าง องค์ประกอบผังอาคารประกอบด้วย ปราสาทประธาน และบรรณาลัย ตั้งอยู่ภายในกำแพงศิลาแลง มีทางเข้าออกผ่านโคปุระด้านทิศตะวันออกกำแพงด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือมีสระน้ำรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่อด้วยศิลาแลง (พัชนี จันทรสาขา, ๒๕๕๕ : ๑๒๓) กรมศิลปากรขุดแต่งในปี พ.ศ.๒๕๔๒ พบโบราณวัตถุที่สำคัญได้แก่ เศียรรูปเคารพชิ้นส่วนพระโพธิสัตว์ วิชระปาดิทรนครุฑ พระยมทรงกระบือ และยังพบชิ้นส่วนท่อนพระกรของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรอีกด้วย จากหลักฐานต่าง ๆ ที่พบบ่งบอกได้ว่า ปราสาทแห่งนี้สร้างขึ้นตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาแบบมหายาน ในวัฒนธรรมเขมรสมัยบาบ (ประมาณ พ.ศ.๑๗๒๐ – ๑๗๘๐) ตรงกับช่วงรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๑๗๒๔ – ๑๗๖๒) ซึ่งพระองค์ทรงให้การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ลัทธิมหายาน ซึ่งต่างจากบรรดาจักรีเขมรหลายพระองค์ก่อนหน้าซึ่งนับถือศาสนาพราหมณ์แทบทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตามเมื่อสิ้นสุดรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ อำนาจทางวัฒนธรรมเขมรที่ศูนย์กลางเมืองพระนคร ในราชอาณาจักรกัมพูชาในปัจจุบันก็เสื่อมอำนาจลง และส่งผลกระทบต่ออำนาจผู้ปกครองเมืองต่างๆ ภายใต้อิทธิพลวัฒนธรรมเขมร ละทิ้งบ้านเมืองเป็นเมืองร้างไปในที่สุด

ภาพที่ ๗ ปราสาทบ้านพันนา หรือ กูแก้ว ตำบลพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

สรุป

จากร่องรอยหลักฐานดังกล่าวเป็นประจักษ์พยานแสดงให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนวัฒนธรรมเขมรลุ่มน้ำหนองหานในแอ่งสกลนครกับชุมชนโบราณลุ่มน้ำมูลในแอ่งโคราชหลายรูปแบบ ทั้งทางด้านระบบความเชื่อ วัฒนธรรมและสังคม รวมไปถึงเศรษฐกิจการติดต่อค้าขาย แลกเปลี่ยนภายในและกับต่างประเทศ จากศูนย์กลางอาณาจักรเขมรที่เมืองพระนครฝั่งราชอาณาจักรกัมพูชาผ่านเมืองรายทางเข้าสู่สกลนคร ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยช่วงเวลาดังกล่าวนี้นับตรงกับศิลปะเขมรสมัยบาปวนตอนครวัด (พ.ศ.๑๕๖๐ - ๑๖๓๐) และศิลปะเขมรสมัยบายัน (พ.ศ.๑๗๒๐ - ๑๗๘๐) ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม ศาสตราจารย์ ดร.ธาดา สุทธิธรรม ได้ให้ความเห็นว่า เนื่องจากการแผ่ขยายอำนาจของอาณาจักรเขมรมาถึงพื้นที่แอ่งสกลนครเป็นไปอย่างล่าช้ากว่าในพื้นที่แอ่งโคราช อาจเนื่องมาจากการที่ต้องเดินทางอ้อมเทือกเขาภูพาน และเป็นการเดินทางที่ห่างไกลมาจากเมืองศูนย์กลางการปกครองในภูมิภาคอีสานในขณะนั้น ซึ่งอยู่ที่เมืองพิมาย การเข้ามาครอบครองพื้นที่และการตั้งถิ่นฐานชุมชนขึ้นเป็นบ้านเมืองที่มีรูปแบบวัฒนธรรมเขมรในอาณาบริเวณแอ่งสกลนครโดยเฉพาะจังหวัดสกลนครนั้น จึงมีอายุในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ หรือประมาณ ๒๐๐ ปี ก่อนที่จะเสื่อมอำนาจลง ซึ่งภายหลังในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เป็นต้นมา พื้นที่แถบนี้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรล้านช้าง และการปกครองของอาณาจักรสยาม ในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน

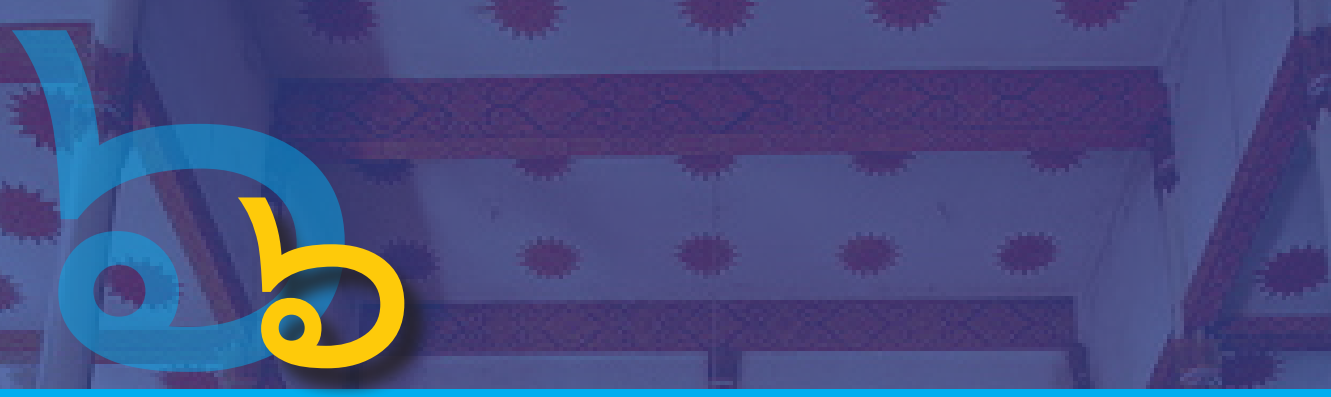
บรรณานุกรม

- กฤษฎา พิณศรี. (๒๕๕๔). ศิลปกรรมแบบเขมร ในจังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ธาดา สุทธิธรรม. (๒๕๕๕). ผังเมืองในประเทศไทย : ผังชุมชนและการใช้ที่ดิน สายอารยธรรมเขมร ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ขอนแก่น : บริษัท ขอนแก่นพิมพ์พัฒนา จำกัด.
- ธีรวัฒน์ แสนคำ. (๒๕๕๘). ร่องรอยวัฒนธรรมพระพุทธศาสนา สมัยทวารวดี – ลพบุรี ในพื้นที่จังหวัดเลย. เลย : บจก.รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์.
- พัชนี จันทรสชา. (๒๕๕๑). ร้อยรอยเก่าสกลนคร. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด.
- สุรัตน์ วราภรณ์. (๒๕๔๔). ประวัติศาสตร์สกลนคร. สกลนคร : สกลนครการ

ภาพประกอบ :

<https://www.mueangkhukhanculturalcouncil.org>

หลวงพ่โตเมืองศรีสะเกษ : ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สองฝั่งโขง

Luang Pho To Mueang Sisaket :
History of relationship between both sides of Mekong River

ธัญพงษ์ สารรัตน์*
Thanyapong Sararat

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาความสัมพันธ์ของหลวงพ่อดโตเมืองศรีสะเกษกับการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มชนในบริบทประวัติศาสตร์ลาวล้านช้าง โดยสาเหตุของการอพยพมีหลายประการ เช่น การสงคราม และการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เป็นต้น และเป็นผลจากการสำรวจหลวงพ่อดโตศิลปะล้านช้างที่พบในเมืองศรีสะเกษปัจจุบัน ซึ่งผู้ศึกษาพบว่า หลวงพ่อดโตเมืองศรีสะเกษทำจากวัสดุที่ทำจากธรรมชาติ เช่น หินทราย ดินหรือปูนปั้นผสมน้ำรัก โดยอาจหล่อครอบพระพุทธรูปศิลาจำหลักสมัยขอมอีกชั้นหนึ่ง พระพุทธรูปเหล่านี้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีที่สะท้อนให้เห็นถึงพุทธศิลป์ที่งดงามและยังมีเรื่องเล่าและตำนานพระพุทธรูปที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองศรีสะเกษ ได้แก่ ตำนานหลวงพ่อดโต วัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองศรีสะเกษ ตำนานหลวงพ่อดโต วัดเขียนบูรพาราม อำเภอขุขันธ์ และตำนานหลวงพ่อดโต วัดจอมพระบ้านจอม อำเภอขามเฒ่า ซึ่งมีส่วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของคนลาวล้านช้างจากเวียงจันทน์และจำปาศักดิ์ และกลุ่มชาวกูย (ส่วย) ชาวกะแมร (เขมร) ที่พัฒนามาจากอาณาจักรเจนละ อาณาจักรขอม (เขมร) และสร้างโบราณสถาน รวมทั้งพระพุทธรูปแถบนี้มาก่อน และที่เคยอาศัยในแถบลาวตอนใต้ที่อพยพเข้ามาสร้างบ้านแปงเมืองศรีสะเกษ อันแสดงให้เห็นถึงวิถีแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาของคนไทย – ลาว ที่มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ร่วมกันในสังคมสองฝั่งโขง และยังสะท้อนถึงความสำคัญขององค์หลวงพ่อดโตโดยการประดิษฐานในอารามที่สำคัญในแต่ละท้องถิ่นของเมืองศรีสะเกษ

คำสำคัญ: หลวงพ่อดโต, ประวัติศาสตร์ศรีสะเกษ, สองฝั่งโขง, ลาวล้านช้าง

Abstract

This article aimed to study the relationship between Luang Pho To Mueang Sisaket and Migration of people in the historical context of Laos Lan Chang was caused by several factors They are, for instances wars and family relation ship and the outcome from the survey on Luang Pho To, a piece of Lan Chang art found currently in Sisaket. The researcher found that Luang Pho To Mueang Sisaket was made of natural materials such as sandstone, clay or molded lime mixed with melanorrhoea latex. The Buddha image may be casted to cover an engraved stone Buddha image of the Khmer era. These Buddha images are historical and archaeological evidence that reflect beautiful Buddhist art, stories and legends of Buddha images associated with local history of Mueang Sisaket, i.e. the legend of Luang Pho To, Wat Maha Buddharam, Royal Temple, Mueang district, the legend of Luang Pho To, Wat Khianboorapharam, Khukhan district, and the legend of Luang Pho To, Wat Jomphra, Ban Jom, Yang Chum Noi district that their stories are associated with the history of Laotian Lan Chang from Vientiane and Champasak and groups of Kuy people who used to live in the southern Laos and migrated to settle down in Sisaket, Including the people of Khmer developed from the Jenla kingdom Khmer Kingdom and buit historic sites Including the Buddha image in the area before and bult a buddha image. In this regard, it shows the path of faith in Buddhism of Thai people-Laotians who mutually have had historical relationships on both sides of Mekong River and reflects the importance of Luang Pho To for being situated in significant temples in each area of Mueang Sisaket.

Keywords: Luang Pho To; history of Sisaket, both sides of Mekong River, Laos Lan Chang

หลวงพ่โตเมืองศรีสะเกษ :

ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สองฝั่งโขง

อัญพงค์ สารรัตน์

บทนำ

พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวไทยและพุทธศาสนิกชนทั่วโลก ประวัติความเป็นมาของการสร้างพระพุทธรูปมีหลักฐานทางด้านโบราณคดีระบุว่า เริ่มมีการสร้างพระพุทธรูปเกิดขึ้นครั้งแรกหลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานล่วงแล้วเกือบ ๗๐๐ ปี (ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ๒๕๕๔: ๒๗) พระพุทธรูปในยุคแรกจัดเป็นศิลปะคันธารราชูร์ โดยได้รับอิทธิพลทางด้านรูปแบบมาจากช่างชาวกรีก ซึ่งสร้างรูปเทพเจ้าตามลัทธิความเชื่อของตน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ ๒๕๓๖: ๕๕-๕๖) ต่อมาชาวพุทธได้นำแบบอย่างมาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวอินเดียพื้นเมืองที่นับถือศาสนาที่มีการสร้างรูปเคารพอยู่ก่อน (दनัย ไชโยธา ๒๕๓๐: ๑๑๕) โดยมีวิธีคิดที่แตกต่างจากหลักธรรมทางพุทธศาสนาซึ่งเป็นแบบอเทวนิยม ชาวพุทธให้ความสำคัญกับพระพุทธรูปในฐานะสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า มิได้ต้องการสร้างรูปเหมือนของพระพุทธรองค์หรือรูปเคารพในความหมายแบบศาสนาเทวนิยมที่มีมาแต่เดิม (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ๒๕๔๗: ๕๗) ต่อมาเกิดการสร้างพระพุทธรูปจากอินเดียได้แพร่หลายไปสู่ดินแดนที่รับนับถือพระพุทธศาสนา นายช่างศิลปินในดินแดนต่างๆ ได้สร้างสรรค์ผลงานปฏิมากรรม (ศัพท์ที่ใช้เฉพาะพระพุทธรูป) (กรมศิลปากร ๒๕๕๐: ๒๕๗) โดยปรับปรุงรูปแบบให้สอดคล้องกับสุนทรียภาพและรสนิยมของผู้คนในท้องถิ่น ตลอดจนสามารถพัฒนาให้เกิดลักษณะเฉพาะของตนได้ในที่สุด (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๐: ๙๑-๙๒)

ประวัติความเป็นมาของคติการสร้างพระพุทธรูปในประเทศไทยมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับประวัติการแพร่เข้ามาของพุทธศาสนาในช่วงเวลาต่างๆ เป็นเหตุให้รูปแบบของพระพุทธรูปในแต่ละยุคสมัยมีลักษณะแตกต่างกันออกไป (สมพร อยู่โพธิ์ ๒๕๑๔: ๕) และศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้เสนอเพิ่มเติมว่า พระธรรมของพระพุทธรองค์นั้นเองที่สร้างแรงบันดาลใจให้ปฏิมากรทั้งหลายได้สร้างสรรค์พระพุทธรูปให้เกิดขึ้น (ศิลป์ พีระศรี ๒๕๔๕: ๙๘) ซึ่งระเบียบแบบแผนทางด้านความงามในรูปทรงพระพุทธรูปมีพัฒนาการต่อเนื่องทั้งรูปแบบและสุนทรียภาพ จากรูปสัญลักษณ์ไปสู่รูปทรงที่มีลักษณะของบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ ได้แก่ มหาบุรุษลักษณะของพระพุทธเจ้า ทั้งนี้คติการสร้างพระพุทธรูปทุกยุคทุกสมัยล้วนมีที่มาจากพลังความศรัทธาเพื่อการถวายเป็นพุทธบูชา (ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ๒๕๕๗: ๑๘) โดยเฉพาะในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยที่ได้รับอิทธิพลจากอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งเป็นดินแดนที่มีพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาอย่างยาวนาน (เต็ม วิภาคย์พจนกิจ ๒๕๔๐: ๕๖-๕๗)

คติการสร้างพระพุทธรูปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทุกยุคทุกสมัย ล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลด้านความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอยู่ก่อน (ธวัช ปุณโณทก ๒๕๒๙: ๒๘) เรื่องราวและพัฒนาการของงานศิลปะจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองของบ้านเมือง และประวัติศาสตร์การเผยแพร่เข้ามาของพระพุทธศาสนาในสมัยต่างๆ เป็นอย่างมาก (กรมศิลปากร ๒๕๑๖: ๑๑) โดยเฉพาะศิลปะล้านช้างยุคหลังราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ศิลปะล้านช้างได้แพร่หลายเข้ามาสู่ท้องถิ่นศรีสะเกษพร้อมกับคนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในวัฒนธรรมลาว – เขมร ในแต่ละช่วงเวลา (สมชาย นิลาอาชี, ถอดความ ๒๕๔๐: ๔๕) และปรากฏในดินแดนที่เป็นเขตที่อยู่อาศัยของชาวลาวมาแต่เดิม (ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ๒๕๕๔: ๑๑๖) ส่งผลต่อการสร้างสรรค์ประติมากรรมและรูปเคารพทางศาสนาหนึ่งในนั้นคือประติมากรรมหลวงพ่อดโต ศิลปะล้านช้าง แห่งเมืองศรีสะเกษ

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างหลวงพ่อดโตเมืองศรีสะเกษกับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย – ลาว พบว่าไม่มีผู้ศึกษา แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ค่อนข้างมีความหลากหลายพอสมควร คือ งานวิจัยของ จันทน์ภา ดวงวิไล (๒๕๕๖) เรื่อง “ตำนานพระพุทธรูปในชุมชนชายแดนไทย – ลาว : การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมและบทบาทการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม” งานวิจัยนี้เป็นประโยชน์คือ ทำให้ได้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับตำนานพระพุทธรูปในชุมชนชายแดนไทย – ลาว รวมถึงหลวงพ่อดโตในเขตจังหวัดศรีสะเกษด้วย งานศึกษาของธัญพงศ์ สารรัตน์ (๒๕๖๑) เรื่อง “หลวงพ่อดโตคู่บ้าน : ศรีสะเกษในปฏิมากรรมหลวงพ่อดโต วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ” ซึ่งทำให้ได้รายละเอียดเพิ่มเติมว่าประวัติศาสตร์มีความสัมพันธ์กับการถือกำเนิดของหลวงพ่อดโต งานวิจัยของศุภกร ทรงงาม (๒๕๖๑) เรื่อง “อิทธิพลทางสังคมและการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของพระอารามหลวงในจังหวัดศรีสะเกษ” งานวิจัยของธัญพงศ์ สารรัตน์ และคณะ (๒๕๖๓) เรื่อง “การดำรงอยู่ของทรัพยากรวัฒนธรรมในวัดมหาพุทธาราม (พระอารามหลวง) อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ” งานวิจัยของธัญพงศ์ สารรัตน์ และคณะ (๒๕๖๓) เรื่อง “ประวัติและลักษณะรูปแบบพุทธปฏิมา “หลวงพ่อดโต” วัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ” และงานวิจัยของพระครูสารภักทรกิจ (พานิช ดวงมณี) (๒๕๖๑) เรื่อง “ศึกษาคติการสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ในสังคมไทย: กรณีศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ” จากงานกลุ่มดังกล่าวทำให้ทราบถึงความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมในวัดพระโต (หรือวัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง) เบื้องต้น

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ใกล้เคียงกับองค์ความรู้เรื่องหลวงพ่อดโตโดยกล่าวถึงพระพุทธรูปในวัฒนธรรมล้านช้าง เช่น บทความของธัญพงศ์ สารรัตน์ (๒๕๖๓) เรื่อง “ประวัติ รูปแบบศิลปกรรม และความสัมพันธ์กับหลักฐานด้านประวัติศาสตร์ของพุทธปฏิมา “หลวงพ่อดโต” วัดเขียนบูรพาราม อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” บทความของตึก แสนบุญ เรื่อง “พระพุทธรูปอีสาน : ตัวตนคนอีสาน พระวรกายผิวดอก พระพักตร์แสดงอารมณ์” (๒๕๕๕) งานวิจัยของธีระวัฒน์ แสนคำ (๒๕๕๙) เรื่อง “พระบางคูวัดมหาชัย : ประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์พระพุทธรูปสำคัญคูเมืองหนองบัวลำภู” งานวิจัยของธีระวัฒน์ แสนคำ (๒๕๖๑) เรื่อง “หลวงพ่อดโตพระพุทธรูปศรีวิชัย : พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์แห่งเมืองหนองบัวลำภู” งานวิจัยของปรกรณ์ ปุกหุด (๒๕๕๙) เรื่อง “พระบางเมืองอุบลราชธานี: การจำลอง

พุทธศิลป์และความศักดิ์สิทธิ์จากล้านช้างสู่อีสาน” งานวิจัยของปรกรณ์ ปุกหุด (๒๕๕๖) เรื่อง “พระพุทธรูปแก้วผลึก : ศรัทธาแห่งมหาชนเมืองนักปราชญ์” (๒๕๕๖) และถูกปรับปรุงและตีพิมพ์ซ้ำในเอกสารเรื่อง “สรรพภิกษุวิชา ครูบุงา “รัตนปาจารีย์” ลือคำหาญวารินชำราบ (๒๕๕๘) โดยมีปรกรณ์ ปุกหุด เป็นบรรณาธิการ และบทความวิจัยของสมศรี ชัยวนิชยา (๒๕๕๓) เรื่อง “พระพุทธรูปแก้วผลึกเมืองอุบลราชธานี : ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สองฝั่งโขง” งานกลุ่มหลังได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มพระพุทธรูปแก้วผลึก พระบางจำลอง และองค์พระประธานในเขตอีสานเหนือในวัฒนธรรมล้านช้าง งานวิจัยของชาญชัย คงเพ็ชรธรรม และคณะ (๒๕๖๒) เรื่อง “การผสมผสานความเชื่อทางศาสนาในวัดทางพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา : วัดในอำเภอเมืองอุบลราชธานี และอำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธรูปศิลปะล้านช้างในเชิงการท่องเที่ยวของเมืองอุบลราชธานี ซึ่งผู้เขียนนำมาใช้เป็นแนวทางศึกษาต่อยอดได้ และงานของชานนท์ ไชยทองดี (๒๕๖๑) เรื่อง “ภูมิปัญญาอัตลักษณ์ และเรื่องเล่าในวรรณกรรมเมืองศรีสะเกษ” ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเล่าในเมืองศรีสะเกษ รวมถึงเรื่องของพระพุทธรูปในท้องถิ่นบางส่วน ด้วยเหตุนี้จากงานที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้ศึกษาจึงศึกษาวิธีการเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ศึกษาในกรณีหลวงพ่อดโตในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษต่อไป

โดยสรุปจากการทบทวนวรรณกรรมจากงานศึกษาที่ผ่านมาไม่ได้ให้ภาพประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของกลุ่มชนสองฝั่งโขงที่เชื่อมโยงกับหลวงพ่อดโตและประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษได้ชัดเจนเท่าใดนัก แต่ยังคงขาดการมองเรื่องความสัมพันธ์ของพระพุทธรูปในบริบทประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สองฝั่งโขง ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาพระพุทธรูปแต่ละองค์ โดยจะให้ความสำคัญกับองค์หลวงพ่อดโตที่วัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง มากที่สุด ซึ่งยังมีได้วิเคราะห์เชื่อมโยงให้เห็นลักษณะร่วมของพระพุทธรูปทั้งสามองค์ในบริบทประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สองฝั่งโขงที่ชัดเจน แม้ผู้เขียนจะไม่เน้นกล่าวถึงเรื่องพุทธศิลป์และวัสดุ แต่ก็ต้องกล่าวไว้บ้างเพื่อความสมบูรณ์ในฐานะที่ประติมากรรมเหล่านี้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และกาญจณี ละอองศรี, บรรณาธิการ ๒๕๕๕: ๓๘๖ – ๓๙๓) ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาอย่าลุ่มลึกเพื่อให้เข้าใจลักษณะโดยทั่วไปของหลวงพ่อดโตในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษมากยิ่งขึ้น

โดยบทความนี้เป็นผลจากการสำรวจพระพุทธรูป (หลวงพ่อดโต) ศิลปะล้านช้างที่พบในเมืองศรีสะเกษ ที่เป็นหลักฐานทางโบราณวัตถุที่สะท้อนให้เห็นถึงพุทธศิลป์ที่งดงาม และยังมีเรื่องเล่าและตำนานพระพุทธรูปที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศรีสะเกษ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ของคนลาวล้านช้างที่อพยพมาสร้างบ้านแปงเมืองศรีสะเกษ โดยใช้วิธีการศึกษาโดยการสำรวจเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์จากข้อมูลเอกสารและการลงพื้นที่เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เรียบเรียง นำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษาต่อไป และผู้เขียนหวังว่าการศึกษานี้จะเป็นสื่อสร้างสำนึกและความศรัทธาต่อองค์หลวงพ่อดโต อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติสืบไป ตลอดจนเป็นทุนทางวัฒนธรรม เพื่อต่อยอดด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไป

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษกับการก่อกำเนิดประติมากรรม

หลวงพ่อดำโดยกลุ่มชนในวัฒนธรรมลาว

ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวไว้ว่า พื้นที่แถบศรีสะเกษเขตเขมรป่าดงนี้เป็นถิ่นที่อยู่ของชนชาวเขมร ซึ่งในระยะหลังมีความสัมพันธ์กับกลุ่มชนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง กล่าวคือ มีพวกกวยหรือส่วยอพยพข้ามฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ปะปน (ศรีศักร วัลลิโภดม ๒๕๓๘: ๒๗๔ - ๒๗๖) โดยเฉพาะภายหลังจากลาวล้านช้างและอีสานมารวมกับอาณาจักรสยามในสมัยกรุงธนบุรีถึงสิ้นรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มชนชาวกวย (ชาวกวยหรือกวย) หรือที่คนไทยลาวเรียกว่า “ส่วย” มีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางภาคใต้ของลาวและภาคเหนือของเขมรราว พ.ศ.๒๒๐๐ ชาวกวยในลาวใต้ในพื้นที่ต่อมาเป็นเมืองอัตตะปือ เมืองแสนปาง ได้อพยพเข้ามาสู่อีสานใต้มาตั้งถิ่นฐานใหม่ เนื่องจากปัญหาเรื่องสงคราม และการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ คือ บ้านเมืองที่บ้านกุดหวาย บ้านเมืองสิง บ้านลำดวน บ้านอัตตบึง และบ้านจาระพัต ต่อมาใน พ.ศ.๒๓๐๒ ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศยกบ้านเป็นเมือง ๔ เมือง คือ เมืองขุขันธ์ เมืองสังขะหรือสังขะ เมืองสุรินทร์ เมืองรัตนบุรี เมืองศรีสะเกษ และเมืองบุรีรัมย์ (สุวิทย์ ธีรศาตวัต ๒๕๔๗: ๑๐๒) ซึ่งปรากฏหลักฐานด้านศิลปกรรมเกี่ยวกับหลวงพ่อดำ พระโต หรือหลวงพ่อดำใหญ่ที่เห็นเด่นชัดในเขตอำเภอเมืองศรีสะเกษ อำเภอขุขันธ์ และอำเภอยางชุมน้อย ซึ่งเป็นหลวงพ่อดำที่ถูกสร้างในคติวัฒนธรรมล้านช้าง เนื่องจากมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพราะมีประวัติศาสตร์และพัฒนาการร่วมกันตลอดมา มีแนวคิดในการสร้างหลายอย่างเหมือนกัน โดยเฉพาะคติความเชื่อที่ว่าเมื่อสร้างพระพุทธรูปเพื่อถวายเป็นพุทธรูปบูชาแล้วยังจะได้รับอานิสงส์เป็นอันมาก โดยปรากฏหลักฐานในคัมภีร์เกี่ยวกับอานิสงส์ต่างๆ รวมทั้งในตำราการสร้างพระพุทธรูปที่ให้ความสำคัญกับพุทธลักษณะและการเลือกสรรวัสดุที่นำมาสร้าง (दनัย ไชโยธยา ๒๕๔๘: ๔๗) อันเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงภูมิปัญญาของผู้คนในท้องถิ่น ตลอดจนสามารถสะท้อนให้เห็นคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ โบราณคดี และศิลปกรรม และสิ่งสำคัญที่สุดก็คือ คุณค่าที่มีต่อจิตใจของชาวพุทธทุกคนในปัจจุบัน ศรัทธาในการสร้างพระพุทธรูปตามประเพณีไทยดั้งเดิมยังดำรงอยู่ ชาวพุทธส่วนใหญ่มีความศรัทธาในการสร้างบุญกุศลเพื่อการสืบทอดพระพุทธศาสนาตามวัฒนธรรมอันดีงาม ในขณะที่เดียวกันยังสะท้อนถึงประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สองฝั่งโขงที่มีมาอย่างยาวนานเช่นกันด้วยในระหว่างกลุ่มคนไทย - ลาว ที่มีการสืบทอดทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายหลังจากที่กลุ่มชนลาวมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงแถบเมืองศรีสะเกษแล้ว

ภาพที่ ๑ แผนที่แสดงตำแหน่งการประดิษฐานของ “หลวงพ่อดำ” ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

พระพุทธรูปกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

ปฐม หงษ์สุวรรณ ได้กล่าวว่า พระพุทธรูปเปรียบเสมือนอารักษ์บ้านอารักษ์เมือง เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยบันดาลให้ประสบความสำเร็จในเรื่องต่างๆ รวมทั้งยังเป็นตัวแทนของ พระพุทธเจ้าที่ยังคงดำรงอยู่ในชุมชนและบ้านเมืองด้วย (ปฐม หงษ์สุวรรณ ๒๕๕๔: ๘๑) และสอดคล้องกับข้อเสนอของวิรวารณ นฤปิติ (๒๕๕๗: ๕๑-๕๒) ที่ว่า การประดิษฐานพระพุทธรูปมีจุดประสงค์เพื่อทำนุบำรุงศาสนาและประดิษฐานความศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อทางศาสนาในเมืองหรือชุมชนใหม่ ซึ่งการบูรณปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปทับของเดิมโดยผู้นำชุมชนหรือผู้ปกครองเมืองคล้ายกับเป็นการแสดงตัวตนทางการเมืองว่าวัฒนธรรมใหม่มีบทบาทแทนที่วัฒนธรรมเดิมในอดีต (วิรวารณ นฤปิติ ๒๕๖๐: ๖๗) ทั้งนี้การสร้างงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานั้นโดยเฉพาะพระพุทธรูปนั้นพบหลักฐานปรากฏขึ้นครั้งแรกในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ ๖ เป็นฝีมือช่างแคว้นคันธาระ ปัจจุบันอยู่ในเขตปากีสถานและอัฟกานิสถาน (สาวิตรี เจริญพงศ์ ๒๕๕๕: ๑๑) กบที่ เป็นฝีมือช่างเมืองมถุรา (दनัย ไชโยธยา ๒๕๓๘: ๑๑๗) หลังจากนั้นเพียงเล็กน้อยก็เกิดสกุลช่างขึ้นอีกสกุลหนึ่ง ณ เมืองอมราวตีทางภาคใต้ของอินเดีย (กรมศิลปากร ๒๕๔๐: ๑๕) และภายหลังจากการสร้างงานศิลปะพระพุทธรูปข้างต้นแล้ว ความนิยม

ในการสร้างพระพุทธรูปก็ได้แพร่หลายกระจายออกไปยังดินแดนต่างๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะในดินแดนสุวรรณภูมิ (เน้นบริเวณประเทศไทย กัมพูชา และลาว) อันเป็นดินแดนที่รับวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาจากอินเดียในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ เป็นต้นมา (ผาสุข อินทรารุช ๒๕๔๗: ๒๓-๒๔.; และ สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ ๒๕๔๕: ๕๒) ทั้งนี้ หลักฐานการสร้างพระพุทธรูปที่เกิดขึ้นนักประวัติศาสตร์ศิลปะได้จัดเรียงลำดับที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางพุทธศิลป์สมัยต่างๆ คือ สมัยศิลปะคันธาระ สมัยศิลปะอินเดีย สมัยศิลปะลังกา สมัยศิลปะทวารวดี สมัยศิลปะศรีวิชัย สมัยศิลปะลพบุรี สมัยเชียงแสน สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ (สุภัทรดิศ ดิศกุล ๒๕๔๘: ๑๑) ส่วนพิริยะ ไกรฤกษ์ ได้แบ่งต่างออกไป กล่าวคือ ศิลปะแบบชุมชนภาคใต้ ศิลปะแบบมอญ ศิลปะแบบเขมร และศิลปะแบบไทย (พิริยะ ไกรฤกษ์ ๒๕๒๑: ๔๕) ซึ่งในที่นี้ศิลปะลาวล้านช้างและศิลปะพื้นที่อีสานได้ถูกจัดรวมในศิลปะแบบไทย ซึ่งการแบ่งสมัยทางพุทธศิลป์ดังกล่าวเป็นการช่วยให้นักประวัติศาสตร์นำหลักฐานการแบ่งสมัยดังกล่าวมาวิเคราะห์ให้สัมพันธ์กับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สมัยต่างๆ ที่ศึกษา

นอกจากการแบ่งสมัยการสร้างพระพุทธรูปเป็นสมัยต่างๆ แล้ว การปรากฏตำนานเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปก็เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่งในการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ในดินแดนต่างๆ ที่มีการใช้แนวคิดพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต (วีณา เอี่ยมประไพ ๒๕๔๔: ๑๑.; สาวิตรี พิสมพงษ์ ๒๕๔๓: ๗.; และสาวิตรี พิสมพงษ์ ๒๕๕๕: ๑๕) เช่น ตำนานหลวงพ่อดำเมืองศรีสะเกษในงานของชาติ ภูมิธรรม และเกษม สืบเสน ซึ่งเป็นตำนานเกี่ยวกับหลวงพ่อดำเมืองศรีสะเกษทั้ง ๓ องค์ คือ หลวงพ่อดำวัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวงอำเภอเมืองศรีสะเกษ หลวงพ่อดำวัดเขียนบูรพาราม อำเภอขุขันธ์ และหลวงพ่อดำวัดบ้านจอมพระอำเภอยางชุมน้อย ที่สัมพันธ์กับกลุ่มชนในวัฒนธรรมล้านช้าง (ชาติ ภูมิธรรม ๒๕๒๑: ๓-๕, เกษม สืบเสน มปป.: ๑-๒) โดยในเนื้อความประวัติของหลวงพ่อดำได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นที่หลวงพ่อดำได้ไปปรากฏอยู่ ซึ่งความสำคัญของพระพุทธรูปในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะรวบรวมข้อมูลและตำนานเกี่ยวกับหลวงพ่อดำเมืองศรีสะเกษเพื่อจะศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์สองฝั่งโขง

พระพุทธรูปศิลปะล้านช้างในประเทศไทย

สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้อธิบายถึงความเป็นมาของพระพุทธรูปสำคัญที่เป็นศิลปะล้านช้างในประเทศไทยดังนี้ “...พระพุทธรูปสำคัญเชิงภูมาแต่เขตล้านช้าง คือ เมืองเวียงจันทน์ และเมืองอื่นทางตะวันออกหลายพระองค์เป็นพระพุทธรูปสร้างที่อื่นตกไปอยู่ในอาณาเขตล้านช้างโดยประวัติบ้าง สร้างขึ้นในเขตล้านช้างแต่เมื่อยังเป็นประเทศศรีสัตนาคนหุตบ้าง พระพุทธรูปที่สร้างทางเขตล้านช้างมักเรียกกันว่าฝีมือลาวพุงขาว...” (สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ๒๕๔๗: ๑๐๔) และนอกจากจะทรงเล่าถึงฝีมือช่างในการสร้างพระพุทธรูปแล้ว สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้เล่าถึงคติเกี่ยวกับพระพุทธรูปของชาวล้านช้างคือ “...พวกลาวล้านช้างเชื่อกันแต่โบราณว่าพระพุทธรูปสำคัญย่อมมี “ผี” คือเทวดารักษาทุกพระองค์ ผู้ปฏิบัติบูชาจำเป็นต้องเช่นสรวงผีรักษาพระพุทธรูป

ด้วย เพราะถ้าผืนนั้นไม่ได้ความพอใจก็อาจบันดาลให้เกิดภัยอันตรายต่างๆ หรืออีกอย่างหนึ่ง ถ้าฝึกรักษาพระพุทธรูปต่างพระองค์เป็นนริกัน ถ้าและเอาพระพุทธรูปไว้ใกล้กันก็มักเกิดภัยอันตรายด้วยฝีมือกันเลยขีดเคืองถึงผู้ปฏิบัติบูชา...” (สมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ๒๕๔๗: ๑๐๔-๑๐๕) ดังกล่าวว่าจะสัมพันธ์กับเรื่องราวของพระแก้วมรกตและพระบางในกรุงเทพมหานคร (ไพฑูริย์ มีกุล ๒๕๓๑: ๘๖) ซึ่งการอธิบายและเล่าถึงความเป็นมาเบื้องต้นของพระพุทธรูปล้านช้างในประเทศไทยของสมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพข้างต้น นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศิลปะล้านช้างแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของไทยกับล้านช้างในสมัยต่างๆ จากความเคลื่อนไหวของกลุ่มคนลาวในราชสำนักลาวสมัยอยุธยาและการทำสงครามระหว่างกันนับตั้งแต่สมัยธนบุรี รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่นเดียวกับเรื่องราวของพระพุทธรูปแก้วผลึกเมืองอุบลราชธานี และพระบางจำลองเมืองอุบลราชธานีที่เคยมีผู้ศึกษาไว้ก่อนหน้านี้แล้ว รวมถึงหลวงพ่อดโตหรือพระเจ้าใหญ่องค์ที่อยู่อีกหลายองค์ ที่ใกล้เคียงกับบริบทของหลวงพ่อดโต ที่แปลว่าใหญ่และหนักแน่นอีกหลายองค์ ซึ่งคำว่า “ตื้อ” น่าจะเป็นสิ่งที่เกิดในล้านนามาก่อน (ประภัสสร ชูวิเชียร ๒๕๖๒: ๗๖) ซึ่งคำล้านนา “ตื้อ” แปลว่า “พันล้าน” และนิยมสร้างเป็นพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่ที่ประดิษฐานเป็นพระปฏิมาประธานขนาดใหญ่ตามโบสถ์ต่างๆ ในเมืองนครเวียงจันทน์โดยฝีมือช่างเวียงจันทน์ที่เรียกกันว่า “พระเจ้าองค์ตื้อ” ซึ่งมีหลายองค์ในพื้นที่สองฝั่งโขง (สงวน รอดบุญ ๒๕๒๖: ๑๗๙) อันเป็นผลจากการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มเจ้าพระวอและกลุ่มเจ้าพระตานับตั้งแต่สมัยธนบุรีสืบเนื่องมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์

กล่าวโดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับล้านช้างในสมัยดังกล่าวข้างต้นได้ส่งผลให้มีกลุ่มชาวล้านช้างอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างแพร่กระจาย โดยเฉพาะที่เมืองศรีสะเกษมีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มศิขย์เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กในราวปลายสมัยอยุธยา (สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ ๒๕๔๒: ๕-๖) รวมถึงกลุ่มบรรพบุรุษของพระยาไกรภักดีศรีนครลาดวนที่อพยพมาจากลาวใต้ (สิลา วีระวงค์ ๒๕๔๐: ๕๖) และบรรพชนลาวในท้องถิ่นอื่นๆ ทำการบูรณปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปในวัฒนธรรมล้านช้างโดยสร้างสวมทับไปบนก้อนหินศักดิ์สิทธิ์หรือจอมปลวกศักดิ์สิทธิ์อีกครั้งหนึ่ง และการเข้ามาตั้งถิ่นฐานดังกล่าวอาจพิจารณาได้จากพระพุทธรูปศิลปะล้านช้างจากทั้ง ๓ องค์ที่ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์และสร้างครอบทับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เดิมพร้อมกับการตั้งถิ่นฐานที่เมืองศรีสะเกษ (สมพร อยู่โพธิ์ ๒๕๑๖: ๙)

หลวงพ่อดำกับคติความเชื่อของชาวล้านช้างเมืองศรีสะเกษ

การตั้งเมืองในอดีต สิ่งสำคัญที่มีมาจขาดได้คือการสถาปนา “อาราม” หรือ “วัด” อันเป็นศูนย์กลางของสังคมในการบำเพ็ญกุศลและเป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของกุลบุตร ซึ่งการสร้างวัดและพระพุทธรูปนอกจากจะเป็นสิ่งสำคัญในการสานต่อจารีตตามธรรมเนียมของชาวล้านช้างแล้ว การให้ความสำคัญกับองค์ พระพุทธรูปก็มีความสำคัญเช่นกัน (พิริยะ ไกรฤกษ์ ๒๕๕๒: ๑๑๗.; และสมพร อยู่โพธิ์ ๒๕๑๖: ๑๗) โดยหลวงพ่อดำในพื้นที่เมืองศรีสะเกษเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่และไม่ได้ถูกเคลื่อนย้ายมาจากแหล่งใด มีลักษณะพื้นเมืองที่ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์โดยช่างพื้นบ้านหรือระดับขุนนางเจ้าเมืองเป็นสำคัญ (ประภัสสร ชูวิเชียร ๒๕๕๗: ๔๘) เห็นได้จากความไม่สมส่วนของพระวรกาย พระพักตร์มีรูปแบบไม่แน่นอน วัสดุที่สร้างก็เป็นวัสดุที่มีราคาถูกและหาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น การนำปูนมาพอกกับหินพระพุทธรูปในวัฒนธรรมขอมที่มีอยู่เดิมและลงรักปิดทองทับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของศักดิ์ชัย สายสิงห์ ที่ว่า หลวงพ่อดำเมืองศรีสะเกษทั้ง ๓ องค์ เป็นพระพุทธรูปศิลปะพื้นบ้านในภาคอีสานที่มีลักษณะของงานช่างพื้นบ้านเข้าผสมด้วย โดยเฉพาะหลวงพ่อดำวัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง และหลวงพ่อดำวัดเขียนบูรพารามที่ถือได้ว่าเป็นฝีมือช่างล้านช้างจำปาศักดิ์ ซึ่งน่าจะแสดงให้เห็นว่าชุมชนชาวลาวในศรีสะเกษมีความสัมพันธ์กับเมืองนครจำปาศักดิ์จากกลุ่มศิษย์ของเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ซึ่งคนกลุ่มนี้เคยตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองนครจำปาศักดิ์แล้วเคลื่อนย้ายลงมาตั้งถิ่นฐานใหม่ในภาคอีสานแถบเมืองศรีสะเกษ ทำให้ศิลปะจากจำปาศักดิ์ผสมกับแบบพื้นบ้าน คือ พระเนตรโต พระโอษฐ์กว้าง พระหัตถ์ใหญ่ ซึ่งหลวงพ่อดำวัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง จะมีขนาดพระเกศาเป็นตุ้มแหลมเล็กมาก พระรัศมีเป็นเปลวใหญ่และสูง พระหัตถ์และนิ้วพระหัตถ์ใหญ่มาก (ตึก แสนบุญ ๒๕๕๕: ๑๑๒.; ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ๒๕๕๕: ๒๑๒.; และสุรศักดิ์ ศรีสำอาง ๒๕๕๕: ๑๑๗) ส่วนหลวงพ่อดำวัดเขียนบูรพารามถือได้ว่าเป็นฝีมือช่างล้านช้างจากกลุ่มชนลาวเวียงจันทน์ที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานที่จำปาศักดิ์เช่นกัน โดยมีรูปแบบผสมกับศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย (พระวรกายสูง พระพักตร์เหลี่ยม) และสกุลช่างพื้นเมือง แต่คาดว่าถูกบูรณปฏิสังขรณ์โดยฝีมือช่างหลวงสายเมืองนครจำปาศักดิ์ที่ผสมผสานกับช่างพื้นเมืองในวัฒนธรรมเขมรป่าดง (รูปแบบไม่แน่นอน) แต่มีความใกล้เคียงกับฝีมือช่างหลวงแบบนครเวียงจันทน์ (พุทธศิลป์แบบล้านช้างโดยทั่วไป) แม้จะมีพระโอษฐ์กว้างและพระหัตถ์ใหญ่ก็ตาม และในส่วนหลวงพ่อดำวัดจอมพระ บ้านจอม จะมีความแตกต่างจากสององค์แรก คือ เป็นพระพุทธรูปที่ชาวบ้านช่วยกันสร้างขึ้น หรืออาจใช้ช่างที่หาได้ในบริเวณใกล้เคียง มีสัดส่วนไม่สมดุล

ข้อเสนอดังกล่าวสอดคล้องกับงานศึกษาของตึก แสนบุญ (๒๕๕๒) และมีขนาดเตี้ยไปเมื่อเทียบกับสององค์แรก พระเศียรใหญ่ไม่สอดคล้องกับพระวรกาย และพระหัตถ์ใหญ่ ซึ่งยังคงค่อนข้างมีความแตกต่างในรายละเอียดปลีกย่อยอยู่บ้าง แต่ทั้ง ๓ องค์มีลักษณะร่วมกันคือ ถูกค้นพบในป่าและมีการต่อเติม บูรณะต่อเติมจากหลักหินและองค์พระพุทธรูปเดิม และนิยมสร้างด้วยปูนปั้นประทับปางมารวิชัยที่ถือเป็นปางสำคัญยิ่งกว่าปางอื่นๆ เพราะแสดงถึงการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และเป็นตอนขณะมาร จึงเรียกพระพุทธรูปที่ประทับนั่งทำพระหัตถ์แสดงท่วงท่าสัมพัทธ์ธรรมนี้ว่า “พระพุทธรูปปางมารวิชัย” ซึ่งหมายถึงเรื่องราวของพระพุทธเจ้าตอนทรงขณะมาร (ไชศรี ศรีอรุณ ๒๕๕๓: ๑๒)

ฉะนั้นจึงถือเป็นคติมาแต่โบราณที่นิยมสร้างปางนี้เป็นพระประธานตามวัดต่างๆ ทั่วไป (สมพร อยู่โพธิ์ ๒๕๑๔: ๒๔) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสงวน รอดบุญ ในงานเรื่อง “พุทธศิลป์ลาว” ที่พยายามเชื่อมโยงศิลปกรรมกับประวัติศาสตร์เข้าด้วยกันที่ว่า “พระพุทธรูปลาวทั้งที่หล่อด้วยสำริดและปั้นปูนส่วนมากเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยนั่งขัดสมาธิราบตามอิทธิพลของ “สกุลช่างเชียงใหม่” ส่วนปางอื่นๆ มีน้อย สำหรับอิทธิพลจากสกุลช่างเชียงแสนก็มีไม่มากนัก” (สงวน รอดบุญ ๒๕๒๖) โดยงานของศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล เรื่อง “ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทยใกล้เคียง” ได้อธิบายถึงรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปแบบลาวที่สอดคล้องกับงานของสงวนด้วย (สุภัทรดิศ ดิศกุล ๒๕๔๕: ๓๕๕) แต่ในที่นี้จะเน้นศิลปะล้านช้างสายจำปาศักดิ์และศิลปะพื้นบ้าน และมีลักษณะและประเภทของตำนานหลวงพ่อดำร่วมกันตามที่จันทนิภา ดวงวิไล ได้เสนอไว้ว่าเป็นกลุ่มเรื่อง “พระพุทธรูปมาจากป่า” ซึ่งเป็นการพบพระพุทธรูปในป่า เนื่องจากมีคนเข้าไปในป่าเพื่อหาของป่าหรือมีผู้คนอพยพจากที่อื่นแล้วมาสร้างบ้านแปงเมืองบริเวณที่เป็นป่าร้าง ขณะที่ถางป่าก็พบพระพุทธรูปมีต้นไม้อายุหรือจอมปลวกปกคลุม จึงอัญเชิญมาประดิษฐานและบูรณปฏิสังขรณ์หรือสร้างโบสถ์วิหารครอบที่เดิมและบริเวณที่พบบ้างก็สร้างเป็นวัดขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน (จันทนิภา ดวงวิไล ๒๕๕๖: ๑๑๔) และยังเกี่ยวข้องกับ “พระพุทธรูปมาจากอื่น” คือ หลวงพ่อโตวัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง พบโผล่จากดินครึ่งองค์ (จันทนิภา ดวงวิไล ๒๕๕๖: ๑๑๑) และเป็นกลุ่มเรื่อง “พระพุทธรูปที่มีลักษณะพิเศษ” ได้แก่ พระพุทธรูปปลั่งเสียงออกมาได้ดังเช่นมนุษย์ร้องอุทานเมื่อมีอาการหรือความรู้สึกบางอย่างหรือมีแสงสว่างลอยไปมา เพราะมีอารักษ์ คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เฝ้าดูแลอยู่ (จันทนิภา ดวงวิไล ๒๕๕๖: ๑๓๙, ๑๔๓) เช่น กรณีหลวงพ่อดำวัดเขียนบูรพารามและวัดบ้านจอมพระ และ “กลุ่มเรื่องอื่นๆ” เห็นเด่นชัดในกรณีหลวงพ่อดำวัดเขียนบูรพาราม โดยมีโครงเรื่องแบบพระพุทธรูปถูกลักขโมย โดยคนเชื่อว่าพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ หรือเห็นว่าเครื่องประดับของพระพุทธรูปมีค่าจึงอยากได้ไว้ในครอบครอง (จันทนิภา ดวงวิไล ๒๕๕๖: ๑๕๒-๑๕๓) และในกรณีของหลวงพ่อดำวัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง ที่กล่าวถึงความพิเศษของพระพุทธรูป คือ มีอภินิหารโดยโอบไม่รอบจากที่เคยมองเห็นว่ามีขนาดเล็กและหนึ่งคนสามารถโอบได้ และยังมีอภินิหารอื่นๆ อีกมากมายของหลวงพ่อดำวัดมหาพุทธารามภายหลังการสร้างวัดแล้วเสร็จ (ธัญพงศ์ สารรัตน์ ๒๕๖๑: ๔๙.; และ จันทนิภา ดวงวิไล ๒๕๕๖: ๑๓๙) และสอดคล้องกับแนวคิดของจันทนิภา ดวงวิไล ในประเด็น “กลุ่มเรื่องพระพุทธรูปเป็นผู้ช่วยเหลือ” โดยเฉพาะการดลบันดาลให้สิ่งที่หายไปกลับคืนมา และช่วยเหลือเรื่องสุขภาพ ตลอดจนช่วยเหลือไม่ให้ติดทหาร เป็นต้น (ธัญพงศ์ สารรัตน์ ๒๕๖๑: ๔๙.; และ จันทนิภา ดวงวิไล ๒๕๕๖: ๑๔๖-๑๔๗)

ในส่วนหลวงพ่อดำวัดบ้านจอมพระ หากพิจารณาตามคำบอกเล่าของชลิลา บุษบงก์ แล้วจะพบว่าพระพุทธรูปองค์นี้เป็นพระพุทธรูปพี่น้องกันกับพระประธานบ้านเขาน้อย (วัดโพธิ์ชัยศรี) อำเภอยางชุมน้อย (ชลิลา บุษบงก์ ๒๕๖๓: สัมภาษณ์) ดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของจันทนิภา ดวงวิไล ที่ว่า หลวงพ่อดำที่อำเภอยางชุมน้อยนี้เป็นพระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ใกล้กันจึงอนุมานให้เป็นพี่น้องกันในที่นี้คือประดิษฐานอยู่ในอำเภอยางชุมน้อย (จันทนิภา ดวงวิไล ๒๕๕๖: ๑๓๐-๑๓๑) ซึ่งอาจแสดงถึงความเชื่อมโยงของกลุ่มชนลาวที่อพยพมาจากพื้นที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง

อย่างไรก็ดี พุทธลักษณะของหลวงพ่อดำเมืองศรีสะเกษในฐานะที่เป็นเมืองในขอบข่ายทางวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านช้าง (เวียงจันทน์และจำปาศักดิ์) ข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นถึงสำนึกด้านคติความเชื่อเบื้องต้นของชาวล้านช้างในเมืองศรีสะเกษที่มี คือ หลวงพ่อดำ อันเป็นของคู่บารมีผู้ปกครองและเป็นศูนย์ศรัทธาของชาวล้านช้างในท้องถิ่นอันสามารถสื่อถึงทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ซึ่งอาจมีการต่อยอดเชิงการท่องเที่ยวชุมชนต่อไปในอนาคตได้ ทั้งนี้ผู้เขียนพบว่าในจังหวัดศรีสะเกษปัจจุบันมีหลวงพ่อดำที่สำคัญที่มีรูปแบบพุทธศิลป์เป็นแบบล้านช้าง ๓ องค์ คือ หลวงพ่อดำ พระประธานวัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองศรีสะเกษ หลวงพ่อดำ พระประธานวัดเขียนบูรพาราม อำเภอขุขันธ์ และหลวงพ่อดำ พระประธานวัดบ้านจอมพระ อำเภอขามเฒ่า ซึ่งมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมสองฝั่งโขง ดังปรากฏในภูมิหลังของหลวงพ่อดำในจังหวัดศรีสะเกษ ดังนี้

๑. หลวงพ่อดำวัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองศรีสะเกษ

หลวงพ่อดำวัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองที่ชาวจังหวัดศรีสะเกษเลื่อมใสศรัทธามาก ค้นพบโดยจารย์ศรีธรรมมา ชาวเมืองนครจำปาศักดิ์ ซึ่งเป็นสามีของนางวันนา พี่สาวของพระยารัตนวงศา (ท้าวอุ่น) พบที่ใจกลางป่าแดง ไม่ทราบว่าเป็นสร้างขึ้นในสมัยใด แต่สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างในสมัยเมืองศรีนครเขต ซึ่งตรงกับสมัยเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร (พ.ศ.๒๒๓๖ – ๒๒๘๐) เจ้าผู้ครองเมืองนครจำปาศักดิ์ (ซึ่งในอดีตมีอาณาเขตครอบคลุมบริเวณพื้นที่อีสานตอนใต้ ได้แก่ บริเวณจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์ในปัจจุบัน) (บุญมี เทปสีเมือง ๒๕๕๖: ๕๐-๕๑) สมัยนั้นมีเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก พระมหาสมณะยอดแก้ว (เทียบพระสังฆราช) หรือสมณนามว่า “ญาคูขี้หอม” เป็นพระมหาเถระผู้ทรงวิทยาคณ และเป็นหลักชัยแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งเจ้าผู้ครองนครจำปาศักดิ์ ข้าราชการบริวาร ประชาชนชาวเมืองจำปาศักดิ์และเมืองเวียงจันทน์ให้ความเคารพศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กได้ส่งศิษย์ที่มีความรู้ความสามารถซึ่งล้วนผ่านการบวชเรียนมาแล้วไปตั้งบ้านแปงเมืองในที่ต่างๆ โดยให้จารย์เชียงแห่งบ้านโนนสามขาเป็นผู้ตั้งเมืองศรีนครเขต (ศรีสะเกษ) และสร้างวัดป่าแดงใน พ.ศ.๒๒๕๕ (สุจิตต์ วงษ์เทศ ๒๕๔๗: ๑๐๗) โดยบริเวณที่สร้างวัดเป็นป่าไม้แดงจึงได้ชื่อว่า “วัดป่าแดง” ต่อมาได้กลายเป็นวัดร้างตั้งแต่ พ.ศ.๒๒๕๓ เป็นต้นมา และปรากฏให้เห็นลิ้มเก้อของวัดป่าแดงที่ร้างไปพร้อมกับเมืองศรีนครเขต (ภราดร ศรีปัญญา และคณะ ๒๕๕๘: ๑๗) และองค์ประธานของวัดนี้เองได้เป็นที่มาของนามวัด โดยได้นำเอานามวัดพระโตที่แปลว่า วัดพระใหญ่ ไปแปลกลับเป็นคำภาษาบาลี ซึ่งแยกคำดังนี้ “มหา” แปลว่า “โต” “พุทธ” แปลว่า “พระ” “อาราม” แปลว่า “วัด” และเมื่อนำคำทั้งหมดมารวมกันก็จะเป็น “วัดมหาพุทธาราม” แปลว่า วัดพระโตหรือวัดพระใหญ่ ซึ่งก็คือนามเดิมของวัดนั่นเอง (ทศพล จังพาศิษย์กุล ๒๕๕๕: ๕๕.; และทศพล จังพาศิษย์กุล ๒๕๕๖: ๑๐๕) และจากที่ตั้งที่เป็นศูนย์กลางของวัดเก่าแก่ที่มีอายุใกล้เคียงกันรายล้อมวัดมหาพุทธารามอยู่ทุกๆ ด้านเหมือนเป็นปราการเฝ้าระวังของนครหลวงอยู่ ๕ วัด คือ วัดหลวงศรีสมังค์ วัดป่าโรงช้าง วัดท่าเหนือ วัดเลียบ และวัดเจ็ยอีศรีมงคลวราราม (ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดศรีสะเกษ ๒๕๕๘: ๓๑-๓๒) ย่อมสื่อความได้ว่าหลวงพ่อดำเป็นศูนย์รวมความศักดิ์สิทธิ์ของเมืองอย่างแท้จริง

และจากความเป็นมาของวัดพบว่าองค์หลวงพ่อโตคือตุ๊กตาหินหรือศิลาจำหลัก สันนิษฐานว่าเป็นพระพุทธรูปสมัยขอมซึ่งมีอายุร่วมพันปี แต่มาสร้างเพิ่มเติมเมื่อใดไม่แน่ชัดสอดคล้องกับแนวคิดของหม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ที่ว่า พระองค์นี้เป็นพระพุทธรูปศิลปะล้านช้าง ได้สร้างซ้อนทับวัฒนธรรมขอมที่แสดงถึงอิทธิพลของล้านช้างที่เข้ามาภายหลังและมีอิทธิพลเหนือวัฒนธรรมขอมที่เสื่อมไปแล้วนั่นเองโดยมีองค์จริงอยู่ภายใน (สุภัทรดิศ ดิศกุล ๒๕๔๕: ๘๖.; และวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณะและภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ ๒๕๔๙: ๒๑)

ในสมัยที่พระยาวิเศษภักดี (ขม) เป็นเจ้าเมืองศรีสะเกษ ซึ่งในขณะที่สร้างเมืองศรีสะเกษนั้นได้ไปพบบริเวณบ้านโนนแดง (ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดศรีสะเกษ ๒๕๔๘: ๓๑) มีต้นไม้และจอมปลวกปกคลุม ได้บูรณปฏิสังขรณ์สร้างเป็นวัดป่าแดง เมื่อ พ.ศ.๒๓๒๘ (ขณะนั้นบริเวณวัดพระโตเป็นป่าไม้แดงหรือโนนป่าแดง) และบางหลักฐานกล่าวว่าพระยาวิเศษภักดี (ขม) มอบหมายให้จารย์ครูศรีธรรมมาซึ่งเป็นช่างฝีมือจากเมืองนครจำปาศักดิ์มาสร้างพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยศิลปะจำปาศักดิ์ (พระราชธรรมสารสุธี มปป.: ๕) ปัจจุบันคือ วัดมหาพุทธาราม (วัดพระโต) พระอารามหลวง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ โดยหลวงพ่อโตเป็นพระพุทธรูปศิลปะล้านช้างประทับนั่งปางมารวิชัยจากฐานถึงยอดเกศสูง ๖.๘ เมตร หน้าตักกว้าง ๓.๕๐ เมตร นับเป็นพระพุทธรูปที่มีขนาดใหญ่ (ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดศรีสะเกษ ๒๕๔๙: ๓๕)

ภาพที่ ๒,๓,๔,๕,๖ ภาพหลวงพ่อดำวัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง จากเอกสารประวัติศาสตร์ และภาพเขียนเล่าตำนานหลวงพ่อดำในป่าแดง ณ วัดบ้านสร้างเรือง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

แต่ในเอกสารของหน่วยอนุรักษ์ศิลปกรรมท้องถิ่นได้กล่าวถึงผู้ที่ค้นพบองค์พระพุทธรูปว่า คือ ชาวกรุงเทพฯ ที่มาตั้งกองสักเลกหมอยูริมป่าตาลห้วยน้ำคำใกล้หมู่บ้านเจียงอี และได้พากันมายิงนกบริเวณป่าไม้แดงและได้พบต้นไม้ใหญ่กับพุ่มไม้แห่งหนึ่งที่มีเถาวัลย์ปกคลุมหนาแน่น เมื่อได้ตามนกเข้ามาก็พบว่าในพุ่มไม้มีซากอิฐและจอมปลวกสูงประมาณ ๑.๕๐ เมตร ที่จอมปลวกมีช่องพอที่จะมองเห็นได้ว่ามีพระพุทธรูปซ่อนอยู่ภายในโดยโผล่เหนือดินครึ่งองค์ ต่อมาชาวบ้านได้ช่วยกันถากถางเถาวัลย์และกะเทาะดินออกจากพระพุทธรูป และได้พบว่า มีพระพุทธรูปหินเกลี้ยงสีดำ (บ้างก็ว่า สีเขียว สีแดง) ขนาดสูง ๑ เมตร ได้พากันสร้างกุฏิขนาดเล็กขึ้น ๑ หลัง และนิมนต์พระจากชุมชนจำพรรษา ๒ รูป มีการสมโภชเป็นการใหญ่ ต่อมาชาวบ้านได้สร้างกุฏิขึ้นใหม่อีก ๒ หลัง รวมเป็น ๓ หลัง และสร้างอุโบสถขึ้นทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ขององค์พระพุทธรูป ส่วนองค์พระพุทธรูปนั้นได้ทำประรำมุงหญ้าครอบไว้ ใช้อิฐและปูนโบกทับองค์พระพุทธรูปเดิมเสีย ครั้นในสมัยพระยาวิเศษภักดี (ชม) เจ้าเมืองศรีสะเกษ ได้อุปการะวัดแห่งนี้เป็นวัดคู่บ้านคู่เมือง (แหล่งศิลปกรรมจังหวัดศรีสะเกษ ๒๕๓๙: ๖๘) และข้อมูลดังกล่าวนี้ใกล้เคียงกับเอกสารทางวัดที่ว่า มีพรานบ้านพานทา เข้าไปล่าสัตว์ในบริเวณป่าไม้แดง และได้ติดตามกึ่งที่วิ่งหายเข้าไปหลบบริเวณเนินดินที่มีต้นไม้ครึ้มด้วยเถาวัลย์ จึงพบว่าเนินดินกลายเป็นสิมเก่า (โบสถ์) ที่ร้างไป หลังจากพระครูโพชนเสเมี่ยมมรณภาพ มีพระพุทธรูปหินดำเกลี้ยง

โผล่เหนือดินมาครึ่งองค์ จึงไปแจ้งให้เจ้าเมืองทราบ ต่อมามีการถวายพระนามว่า “หลวงพ่อดิ่งองค์
ดี” แต่ชาวบ้านนิยมเรียกว่า “หลวงพ่อดิ่ง” ,นามทางการว่า “พระพุทธรูปทองคำ” (บุญณเมธโรภิกขุ
๒๕๖๓: ๒-๓)

ภาพที่ ๗ หลวงพ่อดิ่งวัดมหาพุทธารามองค์จำลองบริเวณด้านหน้าวิหาร

๒. หลวงพ่อดิ่งวัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองศรีสะเกษ

หลวงพ่อดิ่งวัดเขียนบูรพาราม (เดิมเรียกว่าวัดเขมร) (ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญา
ท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์จังหวัดศรีสะเกษ ๒๕๔๘: ๔๒) เพราะเป็นที่อยู่ของกลุ่มชนเขมร แต่คนทั่วไป
นิยมเรียกวัดนี้ว่า “วัดเขียน” ซึ่งเป็นสำเนียงเสียงที่เพี้ยนไปจากคำว่า “เขมร” นั่นเอง เนื่องจากวัดนี้
ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกของเมืองขุนันธ์หรืออำเภอขุนันธ์ในปัจจุบัน เมื่อมีการตั้งชื่อวัดเป็นทางการจึง
เปลี่ยนเป็น “วัดบูรพารามมหาพุทธาราม” ดังชื่อที่ปรากฏในปัจจุบัน (ภราดร ศรีปัญญา และคณะ ๒๕๕๘:
๖๐) หลวงพ่อดิ่งมีพุทธลักษณะเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปิดทองปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๓.๕๐
เมตร สูง ๖.๘๐ เมตร มีลักษณะศิลปะที่ผสมผสานกันระหว่างศิลปะล้านช้าง (เวียงจันทน์และจำปา
ศักดิ์) และศิลปะอยุธยาตอนปลาย (สกุลช่างญวน) มีชื่อและขนาดเดียวกับหลวงพ่อดิ่งวัดมหาพุท
ธาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองศรีสะเกษ (วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์
และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ ๒๕๔๙: ๒๑) หลวงพ่อดิ่งเป็นพระพุทธรูปที่ใหญ่โตและศักดิ์สิทธิ์มาก
องค์หนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ เป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะงดงามและศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองมานานกว่า
๒๐๐ ปี ซึ่งประดิษฐานที่ศาลาบุตร นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ศึกษาเอกสารประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษ ได้
ตั้งข้อสังเกตว่า เมื่อ พ.ศ.๒๓๒๓ พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน (เชียงชั้น) เจ้าเมืองคนที่ ๒ พร้อมด้วย
บริวารซึ่งมีบรรพชนอพยพมาจากอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์ (เชียงชั้นไม่ได้มาจากจำปาศักดิ์ แต่เคย
ไปรบศึกเวียงจันทน์ได้ภรรยาและพระแก้วเนรมิตมาด้วย) (ประดิษฐาน ศาลาบุตร ๒๕๖๓: สัมภาษณ์) พร้อม
ด้วยกรมการเมือง ได้นำราษฎรไปถางป่าบริเวณบ้านพรายบ้านตะแบกเพื่อเตรียมการสร้างเมืองใหม่

(ยกบ้านแตระและบ้านภูมิเป็นเมืองขุขันธ์) ระหว่างที่ทำการถางป่าบริเวณที่ตั้งวัดเขียนในปัจจุบันได้พบก้อนหินสีแดงโผล่ขึ้นเหนือจอมปลวกมีลักษณะคล้ายพระพุทธรูป จึงได้บัญชาการให้ราษฎรตกแต่งบริเวณนั้น เสริมฐานแล้วสร้างเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่สวามทับพระพุทธรูปนั้น เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีพุทธลักษณะที่งดงามสร้างไว้กลางแจ้ง ต่อมามีการสร้างวัดขึ้นในบริเวณนั้นแล้วนิมนต์พระมาอยู่ เนื่องจากบริเวณดังกล่าวอยู่ไกลและกั้นการน้ำ ไม่มีราษฎรออาศัยอยู่ทำให้วัดร้างไป ถูกปล่อยให้รกร้างมีสภาพป่าดงรกทึบมากถึงขนาดมีเสือต้องแกมคอดลูกบนหน้าตักท่าน ต่อมาพระหลักคำอูดพระหลักคำประจำเมืองขุขันธ์ได้มาพบแล้วเกิดศรัทธาจึงได้ชักชวนชาวบ้านร่วมกันบูรณะวัดร้างนั้นขึ้นมาและสร้างอุโบสถครอบองค์พระพุทธรูป ต่อมามีคนไปขโมยแกะเอาแก้วพระเนตรขององค์หลวงพ่อดำทั้งสองข้างไป และด้วยอำนาจพระบารมีอันศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระพุทธรูปทำให้ชาวบ้านละแวกนั้นได้ยินเสียงร้องก้องไปทั้งป่า ครั้นรุ่งเช้าชาวบ้านได้เข้าไปดูจึงทราบว่าเป็นพระเนตรขององค์พระพุทธรูปทั้งสองข้างถูกขโมยไป ชาวบ้านจึงเข้าใจว่าท่านได้บันดาลให้เกิดเสียงเพื่อบอกเล่าให้ชาวบ้านทราบ

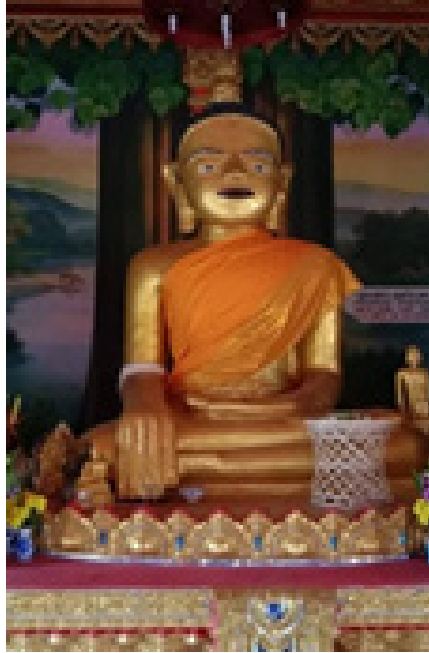
ภาพที่ ๘,๙ (ซ้าย) หลวงพ่อดำวัดเขียนบูรพาราม (ขวา) องค์จำลองของหลวงพ่อดำบริเวณทางเข้าวิหาร

พ.ศ.๒๓๒๕ พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน (บุญจันทร์) เจ้าเมืองขุขันธ์คนที่ ๓ ซึ่งเป็นคนเวียงจันทน์ ได้บูรณะซ่อมแซมครั้งใหญ่ด้วยการก่ออิฐหุ้มองค์เดิมโดยสร้างฐานให้สูงขึ้น ถือเป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะงดงามและมีขนาดใหญ่ที่สุดในขณะนั้นจึงเรียกว่า “หลวงพ่อดำ” มาจนกระทั่งปัจจุบัน และใน พ.ศ.๒๔๗๑ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ พระสมุห์เนตร จันทาโท เจ้าอาวาสวัดเขียนขณะนั้นได้ทำการบูรณะซ่อมแซมอีกครั้งหนึ่ง โดยได้จ้างช่างญวนทำการก่ออิฐถือปูนหุ้มพระพุทธรูปองค์เดิมให้ใหญ่ขึ้นอีกจนมีขนาดเท่าปัจจุบัน ผนวกกับความศรัทธาของศาสนิกชนที่ช่วยบริจาคทรัพย์เพื่อบูรณะ ปัจจุบันองค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง ๓.๕๐ เมตร สูงจากฐานถึงยอดพระเมาลี ๖.๘๐ เมตร มีการรื้อโรงหลังคาสังกะสีเก่าออกและทำการสร้างใหม่ ก่ออิฐถือปูนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้าง ๑๒.๗๖ เมตร ยาว ๒๐.๐๖ เมตร จำนวน ๕ ห้อง (ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ ๒๕๔๙: ๓๗) ทั้งนี้หลวงพ่อดำองค์นี้ยังมีความศักดิ์สิทธิ์เรื่องการตั้งจิตอธิษฐานขอพรให้สมปรารถนาโดยการโอบแขนพระให้รอบและไม่รอบด้วยเช่นกัน

๓. หลวงพ่อดำวัดจอมพระ อำเภอยางชุมน้อย

หลวงพ่อดำวัดจอมพระ บ้านจอม อำเภอยางชุมน้อย เป็นพระพุทธรูปองค์เดียวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก (ปกติพระประธานในอุโบสถทั่วไปจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออก) (คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ ๒๕๓๗: ๑๑๕) ประดิษฐานอยู่บนศาลาการเปรียญวัดจอมพระ บ้านจอม และเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และเก่าแก่มาก คาดว่ามีอายุประมาณกว่า ๕๐๐ ปี สร้างในช่วง พ.ศ.๑๘๐๐ - ๑๙๐๐ และถูกต่อเติมขึ้นในภายหลัง และทั้งนี้หากวิเคราะห์เชิงคติขนิพินาในทัศนะของปฐม หงษ์สุวรรณ จะพบว่า หมู่บ้านแห่งนี้มีน้ำล้อมรอบซึ่งเปรียบเสมือนแม่น้ำโขง ศาลาที่ประดิษฐานจะต้องขนานไปกับลำน้ำ (ในที่นี้อยู่คนละแนวกับแม่น้ำ) พระประธานต้องหันหน้าไปในทิศทางคือแดนที่ประสูติของพระพุทธรูป คือ ทิศตะวันตกบริเวณเทือกเขาหิมาลัย (ปฐม หงษ์สุวรรณ ๒๕๕๖: ๑๕๐) หรือบางครั้งการตั้งทิศอาจเกิดจากความไม่รู้ของชาวบ้านเองก็เป็นได้ แต่ในทัศนะของอาจารย์ ชลิลลา บุชบงก์ ซึ่งเป็นคนอำเภอยางชุมน้อยได้เสนอว่า หลวงพ่อดำวัดบ้านจอมพระ (ผินพระพักตร์ทางทิศตะวันตก) เป็นพี่น้องกับพระประธานหรือพระโตวัดบ้านเขาน้อย (วัดโพธิ์ชัยศรี) (ผินพระพักตร์ทางทิศตะวันออก) อำเภอยางชุมน้อย จึงผินพระพักตร์หากัน (ชลิลลา บุชบงก์ ๒๕๖๓: สัมภาษณ์) ซึ่งองค์พระเดิมจะมีลักษณะคล้ายๆ หลวงพ่อดำวัดบ้านจอมพระ แต่ภายหลังมีการสร้างพระครอบทับอีกชั้นประเด็นนี้ชวนให้สงสัยและนำวิเคราะห์ว่า เหตุใดจึงผินพระพักตร์ไปทางตะวันตก ซึ่งเป็นองค์เดียวในอีสาน ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะมีการวิเคราะห์ศึกษากันต่อไป

โดยในอดีตพื้นที่แถบนี้ชาวบ้านที่เป็นชาวลาวอพยพจากเวียงจันทน์และจำปาศักดิ์ มาตั้งถิ่นฐานพื้นที่แถบนี้เดิมเป็นชุมชนโบราณในวัฒนธรรมขอมเดิม มีหนองน้ำล้อมรอบหมู่บ้าน มีถนนสมัยโบราณเชื่อมกับหมู่บ้านต่างๆ หลายบ้าน และมีคำขวัญประจำหมู่บ้านคือ “บ้านจอมหอมล้อมชลธิ มีพระองค์ใหญ่ สร้างในสมัยขอม หอมกระเทียมดี ประเพณีบุญบั้งไฟ ยิ่งใหญ่แห่ข้าวพันก้อน” (พระอาจารย์จำปา, คุณยายกระสอบ วรรรงค์ และคุณยายล้อม ศรีนาม มป.บ.: ๑) ชาวบ้านได้มาปลูกสร้างบ้านในบริเวณที่สูงและรกร้าง มีสิ่งปลูกสร้างที่เป็นวัดร้างปรักหักพังและยังไม่พบหลวงพ่อดำอยู่ต่อมาก็ทางป่าทำไร่ทำสวนและไล่ต้อนฝูงโคกระบือก็ไปพบพระพุทธรูปขนาดใหญ่ มีปารกทึบปกคลุมไว้ ประชาชนจึงช่วยกันบูรณปฏิสังขรณ์ต่อมาและเรียกกันว่าหลวงพ่อดำในบริบทศิลปะลาวจำปาศักดิ์และศิลปะพื้นบ้าน และสร้างวัดขึ้นในบริเวณนี้ แต่บางเอกสารระบุว่าพรานล่าสัตว์มาพบพระพุทธรูปที่ห่อหุ้มด้วยจอมปลวกในบริเวณที่เป็นป่าทึบเต็มไปหมด อันเป็นที่มาของชื่อ “วัดบ้านจอมพระ” (วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดศรีสะเกษ ๒๕๔๙: ๑๐๔)

ภาพที่ ๑๐ หลวงพ่อดำวัดบ้านจอมพระ

หลวงพ่อดำมีขนาดหน้าตักกว้าง ๑.๗๕ เมตร สูง ๒ เมตร ปางมารวิชัย ผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก จากประวัติที่เก่าแก่โบราณมานานของหลวงพ่อดำ ชาวบ้านในอำเภอและพื้นที่ใกล้เคียงในแถบนี้ นั้น โดยเฉพาะชาวตำบลยางชุมน้อยและตำบลลิ้นฟ้าบางส่วน มีความเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างมาก ประชาชนต่างก็เดินทางมานมัสการตลอดมา ปัจจุบันทางวัดได้จัดกิจกรรมวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาโดยไม่ขาดสายในทุกวันเพ็ญเดือน ๖ ของทุกปี ประชาชนจะเดินทางมานมัสการหลวงพ่อดำพร้อมทุกหมู่บ้านอย่างพร้อมเพรียงและมีการแห่บุญข้าวพันก้อน จัดเครื่องบายศรีและจัดทำบังไฟมาถวายเพื่อขอฟ้าขอฝน และมีการแห่เทียนเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาในวันวิสาขบูชา (ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดศรีสะเกษ ๒๕๔๙: ๓๘) และในวันพระจะมีลูกแก้วคล้ายดวงไฟพุ่งออกมาจากหลวงพ่อดำไปทางทิศตะวันตกทุกวันคืน พระเณรในวัดหากรูปใดในวัดปฏิบัติผิดศีลจะมีอาการผิดปกติของร่างกาย ชาวบ้านจะนำโคกระบือมาเลี้ยงใกล้ที่หลวงพ่อดำประดิษฐานไม่ได้ รวมถึงอภินิหารอื่นๆ อีก (พระอาจารย์จำปา, คุณยายกระสอบ วรรรงค์ และคุณยายล้อม ศรีนาม มปป.: ๑) และยังมีการเล่าเรื่องราว หลวงพ่อดำวัดจอมพระ เป็นพระที่สร้างเพื่อชุกซ่อนอาวุธจากคนลาวที่อพยพมาจากผลของสงคราม มีเรื่องเล่าว่า เคยมีผู้ไปกะเทาะแขน (พระกร) ของหลวงพ่อดำ พบว่ามีหอกดาบชุกซ่อนอยู่ แต่เรื่องราวดังกล่าวเป็นเพียงการเล่าสืบทอดกันมาและไม่มีหลักฐานลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน (ประดิษฐ์ ศิลานบุตร ๒๕๖๓: สัมภาษณ์) ดังกล่าวอาจจัดอยู่ในโครงเรื่อง “พระพุทธรูปกลุ่มอื่นๆ” จากงานวิจัยของจันทน์นิภา ดวงวิไล คือ พระพุทธรูปช่วยปกปิดของมีค่าบางอย่าง (จันทน์นิภา ดวงวิไล ๒๕๕๖: ๑๕๓) ในที่นี้คือ อาวุธ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ความเป็นมาของหลวงพ่อดโตทั้ง ๓ องค์ ล้วนมีภูมิหลังร่วมสมัยในประวัติศาสตร์ไทย-ลาว ซึ่งมาพร้อมกับกลุ่มชนท้องถิ่นที่อพยพมาจากฝั่งล้านช้างในสมัยอยุธยา ธนบุรี และต้นรัตนโกสินทร์ และมีการซ่อมแซมมาจนถึงปัจจุบัน อันแสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อเกี่ยวกับหลวงพ่อดโต และประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของคนไทย - ลาว ในสังคม ๒ ฝั่งโขง

พัฒนาการของการสร้าง “หลวงพ่อดโต” เมืองศรีสะเกษ จากข้อมูลและเอกสารประวัติศาสตร์

ชินยศ สารีพันธ์ (ข้อมูล, ร่าง)
บัญชาพล ไชยสง (ออกแบบ)
หนังสือประวัติทางศิลปะส่วนภูมิภาคจังหวัดศรีสะเกษ
ภัทรพล ชินยศพิชญ์, ภราดร ศาปัญญา และวีระชัย สายอินทร์ประเสริฐ (ภาพ)

หลวงพ่อดโตวัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองศรีสะเกษ

หลวงพ่อดโตวัดเขื่อนบูรพาราม (วัดบูรพามหาพุทธาราม (เขื่อน)) อำเภอขุขันธ์

หลวงพ่อดโตวัดจอมพระ บ้านจอม อำเภอยางชุมน้อย

ภาพที่ ๑๑ พัฒนาการของการสร้างหลวงพ่อดโตเมืองศรีสะเกษจากข้อมูลและเอกสารประวัติศาสตร์

สรุป

การนำเสนอข้อมูลจากบทความนี้เป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้นที่เริ่มศึกษาจากหลักฐานตำนาน หลวงพ่อดำเมืองศรีสะเกษในบริบทประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สองฝั่งโขง เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจได้ศึกษาต่อยอดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย - ลาว โดยผู้เขียนเห็นว่ายังคงมีรายละเอียดอีกจำนวนไม่น้อยที่ควรจะมีการศึกษาและอธิบายต่อไป ทั้งในประเด็นความเป็นมาและความสำคัญของหลวงพ่อดำวัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง หลวงพ่อดำวัดเขียนบูรพาราม และหลวงพ่อดำวัดบ้านจอมพระ ล้วนมีภูมิหลังร่วมสมัยในประวัติศาสตร์ไทย-ลาว ซึ่งถูกบูรณปฏิสังขรณ์โดยกลุ่มคนในวัฒนธรรมไทย-ลาว ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในท้องถิ่นศรีสะเกษ โดยอพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ และเมืองนครจำปาศักดิ์ในปลายสมัยอยุธยา ธนบุรี ถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ รวมถึงถูกบูรณปฏิสังขรณ์โดยคนในท้องถิ่นเอง อันแสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อเกี่ยวกับหลวงพ่อดำและประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของคนไทย - ลาว (โดยเฉพาะวัฒนธรรมล้านช้างและจำปาศักดิ์) ในสังคมสองฝั่งโขงในเอกสารประวัติศาสตร์ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เพราะเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนในด้านความศักดิ์สิทธิ์ และยังแสดงถึงบุญบารมีของผู้นำเมืองและผู้นำท้องถิ่นอันเนื่องมาจากความสำคัญในฐานะพระพุทธรูปอันเป็นมิ่งขวัญของเมืองและท้องถิ่น ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่ามาจากการถือจารีตของพระพุทธศาสนาแบบล้านช้าง แม้วัดที่เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อดำจะมีประวัติการสร้างที่ไม่ยาวไกล หากแต่มีข้อมูลว่าได้รับการถ่ายทอดคัมภีร์ องค์ความรู้ต่างๆ มาจากเวียงจันทน์และจำปาศักดิ์ และถ่ายทอดไปยังวัดอื่นๆ ใกล้เคียง และความสัมพันธ์ดังกล่าวแม้จะไม่ได้สืบสายจากล้านช้างโดยตรง เพราะมีการผสมผสานกับวัฒนธรรมอยุธยาและท้องถิ่นด้วย แต่ก็เป็น “ความร่วมมือกันทางวัฒนธรรม” ที่เห็นได้ชัดเจนจากการใช้จารีตพระพุทธศาสนาเดียวกัน และทั้งนี้การนำเสนอข้อมูลจากบทความนี้เป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้นที่เริ่มศึกษาจากหลักฐาน ตำนาน และองค์หลวงพ่อดำศิลปะล้านช้างผสมกับศิลปะพื้นเมืองและศิลปะอยุธยาตอนปลายในบางองค์ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจได้ศึกษาต่อยอดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย - ลาว ในท้องถิ่นศรีสะเกษ โดยอาจศึกษาผ่านรูปแบบศิลปกรรมประเภทอื่นๆ ทั้งนี้ผู้เขียนคิดว่าน่าจะมีการวิเคราะห์ศึกษาต่อไป ไม่ว่าจะเป็นการขยายความต่อหรือถกเถียงโดยผู้อ่านที่มีความสนใจ ซึ่งหวังว่าการโยนหินถามทางของผู้เขียนจะเปิดช่องให้มีการศึกษาและอธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์สองฝั่งโขงผ่านรูปแบบศิลปกรรมอื่นๆ ในมิติที่ลุ่มลึกยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป และการศึกษาอาจจะขยายพื้นที่ออกไปเพื่อเปรียบเทียบรูปแบบศิลปกรรมที่คล้ายคลึงกัน หรือศึกษาในบริเวณพื้นที่ที่แคบลงแต่ศึกษาหลายด้านให้ลึกซึ้งเจาะจงกว่าเดิมก็ได้ และเพื่อเสนอให้เห็นภาพประวัติศาสตร์สองฝั่งโขงที่มีได้มองผ่านจากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์เพียงประการเดียว หากแต่มองผ่านหลักฐานทางพุทธศิลป์และตำนานที่ผู้คนบนสองฝั่งโขงได้ร่วมกันสร้างสรรค์เพื่อสร้างสำนักแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาาร่วมกัน เพราะอาจกล่าวได้ว่าได้ร่วมกันสร้างสรรค์เพื่อสร้างสำนักแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนาาร่วมกัน เพราะสัญลักษณ์พระพุทธเจ้าช่วยสร้างความหมายศักดิ์สิทธิ์ให้กับแม่น้ำโขงไม่ทางใดก็ทางหนึ่งตามแนวคิดของปฐม หงษ์สุวรรณ แต่ในที่นี้คือการสร้างความหมายผ่านพุทธวัตถุ อีกทั้งมีความศักดิ์สิทธิ์ผ่านพุทธศิลป์ เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ และมีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์และศิลปะจากอาณาจักรล้านช้าง (ปฐม หงษ์สุวรรณ ๒๕๕๐: ๑๔๖)

อย่างไรก็ตาม “หลวงพ่อดำเมืองศรีสะเกษ” ได้สะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของผู้คนเมืองศรีสะเกษที่แต่เดิมใช้จารีตวัฒนธรรมขอมสืบมาถึงล้านช้างผ่านการสร้างหรือมีหลวงพ่อดำอยู่หลายองค์ในเมืองศรีสะเกษ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธเจ้ามีพลังอำนาจสูงสุดและยังสอดแทรกความเชื่อดั้งเดิมที่ปะปนไปด้วยอิทธิทธิปาฏิหาริย์ รวมทั้งยังทำให้เห็นพลังศรัทธาของคนพื้นเมืองที่มีต่อความเชื่อดั้งเดิมที่ยังคงแทรกปะปนอยู่กับระบบความเชื่อทางพุทธศาสนาได้อย่างน่าสนใจและยังเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่าความเชื่อดั้งเดิมนั้นได้ส่งเสริมให้พุทธศาสนากลายเป็นศาสนาที่เป็นที่ยอมรับนับถือกันอย่างกว้างขวางจนถึงปัจจุบัน (ปฐม หงษ์สุวรรณ ๒๕๕๐: ๓๕๑ – ๓๕๒) จึงสมควรที่จะมีการศึกษาในวงกว้างในเรื่องอื่นๆ ต่อไป เช่น เปรียบเทียบรูปแบบการสร้างหลวงพ่อดำเมืองศรีสะเกษกับในท้องถิ่นอื่นๆ ของอีสาน ประเทศลาวและประเทศกัมพูชา ความสำคัญของหลวงพ่อดำที่เกี่ยวข้องกับบาทด้านการทำนุบำรุงศาสนาของเจ้านายพื้นถิ่น การสำรวจพระพุทธรูปสำคัญในท้องถิ่นเมืองศรีสะเกษเพิ่มเติม ตลอดจนการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ศิลปะต่อไป เพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัตถุคือ “หลวงพ่อดำเมืองศรีสะเกษ” อันเป็นมรดกของพวกเราทั้งหลายให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

กราบনมัสการขอพระคุณพระเถรานุเถระทุกรูปที่อนุเคราะห์ให้ข้อมูล และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เขียน และความกรุณาของคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดีและวัฒนธรรม ได้แก่ ผศ.ดร.สมชาติ มณีโชติ (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม) และ ผศ.สาวิตรี พิสนุพงศ์ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ) ผศ.ดร.ดนิตา (จันทน์ภา) ดวงวิไล (มหาวิทยาลัยขอนแก่น) ซึ่งงานของท่านล้วนเป็นแนวทางของการศึกษาเรื่องนี้

ขอขอบคุณ ผศ.ดร.ประดิษฐ์ ศิลาบุตร ปราชญ์เมืองศรีสะเกษ ที่กรุณาตรวจบทความนี้และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ยิ่ง อนึ่ง คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากบทความนี้ผู้เขียนขอมอบถวายเป็นพุทธบูชาแด่องค์หลวงพ่อดโตเมืองศรีสะเกษที่ทำให้ผู้เขียนเกิดสติปัญญาและคุณธรรมทั้งหลายอันเป็นเครื่องชี้ทางส่องสว่างไปสู่ความสำเร็จในชีวิตของผู้เขียนต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร, ๒๕๑๖. **พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน ใน เมืองในภาคอีสาน** (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระยาอุดรธานี (จิตร จิตตยโสธร) ณ ฌาปนสถานวัดโพธิสมภรณ์ จังหวัดอุดรธานี วันที่ ๙ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- กรมศิลปากร, ๒๕๔๐. **พระพุทธรูปปางต่างๆ**. กรุงเทพฯ: กรมฯ.
- กรมศิลปากร, ๒๕๕๐. **ศัพทานุกรมโบราณคดี**. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๒๙. **ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดศรีสะเกษ**. กรุงเทพฯ: กระทรวงฯ. เกษม สีบเสน, มปป.. **ประวัติเมืองศรีสะเกษ**. มปป.: มปป..
- ไซศรี ศรีอรุณ, ๒๕๕๓. **พระพุทธรูปปางต่างๆ ในสยามประเทศ**. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๕๓๗. **ประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ ฉบับสมบูรณ์**. ศรีสะเกษ: ศรีสะเกษการพิมพ์.
- จันทน์ภา ดวงวิไล, ๒๕๕๖. **ตำนานพระพุทธรูปในชุมชนชายแดนไทย – ลาว : การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมและบทบาทการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชลิลลา บุชบงก์ (อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ). สัมภาษณ์, ๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๓.
- ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม และคณะ, ๒๕๖๒. **การผสานความเชื่อทางศาสนาในวัดทางพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดในอำเภอเมืองอุบลราชธานี และอำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี**. อุบลราชธานี: คณะศิลปศาสตร์ และกองส่งเสริมการวิจัย บริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๒.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และกาญจน์ ละอองศรี (บรรณาธิการ), ๒๕๕๕. **ความสัมพันธ์สองฝั่งโขง ผู้คนและวัฒนธรรม**. ใน **น้ำโขง : แม่น้ำโขง ณ นครพนม**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. น.๓๘๖ – ๓๙๓.
- ชาติ ภูมิธรรม, ๒๕๒๑. **ประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษ**. มปป.: มปป..
- ชานนท์ ไชยทองดี (เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์, บรรณาธิการ), ๒๕๖๑. **ภูมิปัญญา อัตลักษณ์ และเรื่องเล่าในวรรณกรรมเมืองศรีสะเกษ**. ศรีสะเกษ: โครงการพัฒนาผลงานทางวิชาการเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

ดนัย ไชโยธธา, ๒๕๓๐. **ประวัติศาสตร์เอเชียใต้ยุคโบราณ**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ดนัย ไชโยธธา, ๒๕๓๙. **มนุษย์กับอารยธรรมในเอเชียใต้ เล่ม ๑**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ดนัย ไชโยธธา, ๒๕๔๘. **กระบวนการเกิดนานาศาสนา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ตึก แสตนบูล, ๒๕๕๕. **พระพุทธรูปอีสาน : ตัวตนอีสาน พระวรกายผิวดอก พระพักตร์แสดงอารมณ์**.

ศิลปวัฒนธรรม. ๑๗(๙). มกราคม ๒๕๕๕: ๑๑๕ – ๑๓๒.

เต็ม วิภาคย์พจนกิจ, ๒๕๔๐. **ประวัติศาสตร์ลาว**. กรุงเทพฯ: มุลินีโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ทศพล จังพานิชย์กุล, ๒๕๔๕. **พระพุทธรูป มรดกล้ำค่าของเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: คอมม่า.

ทศพล จังพานิชย์กุล, ๒๕๕๖. **พระพุทธรูป มรดกล้ำค่าของเมืองไทย เล่ม ๒**. กรุงเทพฯ: คอมม่า.

ธัญพงศ์ สารรัตน์, ๒๕๖๑. “หลวงพ่อดำที่บ้าน : ศรีสะเกษในปฏิมากรรมหลวงพ่อดำ วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ. **ทางอีสาน**. ๗(๘๖). ธันวาคม ๒๕๖๑: ๖๕-๗๘.

ธัญพงศ์ สารรัตน์ และคณะ, ๒๕๖๓. การดำรงอยู่ของทรัพยากรวัฒนธรรมในวัดมหาพุทธาราม (พระอารามหลวง) อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ. **บทความในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ราชภัฏเลยวิชาการครั้งที่ ๖** (ออนไลน์) วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๓. เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. น.๔๘๗-๕๐๑.

ธัญพงศ์ สารรัตน์ และคณะ, (๒๕๖๓). ประวัติและลักษณะรูปแบบพุทธปฏิมา “หลวงพ่อดำ” วัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ. **รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓ : สังคม หล่อหลอม สร้างสรรค์มรดกทางวัฒนธรรม เพื่อลูกหลาน สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๓. น.๙๕-๑๑๒.

ธัญพงศ์ สารรัตน์, (๒๕๖๓). ประวัติ รูปแบบศิลปกรรม และความสัมพันธ์กับหลักฐานด้านประวัติศาสตร์ของพุทธปฏิมา “หลวงพ่อดำ” วัดเขียนบูรพาราม อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ **รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓ : พลัฒภาคประชาสังคมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน พลัฒกลุ่มพลัฒชุมชนสู่การปรับตัวที่ยั่งยืนในสถานการณ์ New Normal**. วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๓ ณ อาคารพัชรกิติยาภา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ. น. ๒๗- ๔๐.

ธีระวัฒน์ แส่นคำ, ๒๕๕๙ . พระบางคูวัดมหาชัย : ประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ พระพุทธรูปสำคัญคู่มือเมืองหนองบัวลำภู. ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติพื้นถิ่นโขง ซี มูลราชภัฏอุดรธานีครั้งที่ ๑ “พัฒนาการของศิลปะในอีสาน” วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ ณ ห้องประชุม ๑ อาคารเฉลิมพระเกียรติ ศูนย์การเรียนรู้พุทธศิลป์ถิ่นอีสาน สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

- ธีระวัฒน์ แสนคำ, ๒๕๖๑. หลวงพ่อพระพุทธรูปศรีวิชัย : พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์แห่งเมืองหนองบัวลำภู. วารสารวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ. ๒(๑). กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๑: ๑๔-๒๑.
- ธีวัช ปุณโณทก, ๒๕๒๙. ศิลจารีอีสานสมัยไทย - ลาว. กรุงเทพฯ: คุณพินอักษรกิจ.
- บุญมี เทบสีเมือง, ๒๕๕๖. ความเป็นมาของชนชาติลาว เล่ม ๓. แปลโดย ไพท ภูธา. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- ปกรณ์ ปุกหุด, ๒๕๕๖. พระพุทธรูปภูมิแก้วผลึก : ศรีทธาแห่งมหาชนเมืองนักปราชญ์. ในจดหมายข่าว ศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ฉบับ “เข้าพรรษามหาสมัย ศรีวนาลัยอุบลราชธานี. ๑(๒). กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๖: ๕-๑๕.
- ปกรณ์ ปุกหุด (บรรณาธิการ), ๒๕๕๘. พระพุทธรูปภูมิแก้วผลึก : ศรีทธาแห่งมหาชนเมืองนักปราชญ์. ในสรรพภิกษุวิเศษ ครุบุชา “รัตนปาจารย์” ลือคำหาญวารินชำราบ. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. น.๗-๑๙.
- ปกรณ์ ปุกหุด, ๒๕๕๙. “พระบาง” เมืองอุบลราชธานี : การจำลองพุทธศิลป์และความศักดิ์สิทธิ์ จากล้านช้างสู่อีสาน. วารสารพื้นถิ่น โขง ชี มูล. ๒(๒). กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๑: ๑-๔๔.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ, ๒๕๕๐. กาลครั้งหนึ่ง : ว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ, ๒๕๕๔. ตำนานพระพุทธรูปล้านนา : พลังปัญญาทางความเชื่อและความสัมพันธ์กับท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ปฐม หงษ์สุวรรณ, ๒๕๕๖. นานมาแล้ว : มีเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน ชีวิต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประดิษฐ์ ศิลาบุตร (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ). สัมภาษณ์, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๓.
- ประภัสสร ชูวิเชียร, ๒๕๖๒. ศิลปะลาว. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดศรีสะเกษ, ๒๕๔๘. ศรีสะเกษ: สภาวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษและสำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ.
- ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดศรีสะเกษ, ๒๕๔๙. ศรีสะเกษ: สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษและภาคีเครือข่าย.
- ปยุตต์เมธา โภคิน, ๒๕๖๓. กราบหลวงพ่โตวัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง เมืองศรีสะเกษ. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.
- พิริยะ ไกรฤกษ์, (๒๕๒๑). แบบศิลปะในประเทศไทย : คัดเลือกจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ส่วนภูมิภาค. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

พระครูสารภักทรกิจ (พานิช ดวงมณี), ๒๕๖๑. **ศึกษาคติการสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ใน
สังคมไทย : กรณีศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชธรรมสารสุธี, (มปป.). **วัดมหาพุทธาราม.** มปท.: มปป..

พระอาจารย์จำปา, คุณยายกระสอบ วรรรงค์ และคุณยายล้อม ศรีนาม, มปป. **ประวัติหลวงพ่อดำวัด
จอมพระ.** มปท.: มปป..

พิริยะ ไกรฤกษ์, ๒๕๕๒. สถาบันกษัตริย์กับพระพุทธรูปปฏิมา. ใน เอกลักษณ์ไทย เล่มที่ ๑ : **พระพุท
ปฏิมา.** กรุงเทพฯ: ธนาคารกรุงเทพ จำกัด มหาชน.

ไพฑูริย์ มีกุล, ๒๕๓๑. **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยต้น.** มหาสารคาม: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

ผาสุข อินทรารุช, ๒๕๔๗. สุวรรณภูมิ : **จากหลักฐานด้านโบราณคดี.** กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภราดร ศรีปัญญา และคณะ, ๒๕๕๘. ศรีสะเกษ ๑ : **ประวัติศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม.**
อุบลราชธานี: ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป.

วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาเมืองศรีสะเกษ, ๒๕๔๕.
กรุงเทพฯ: ศุภสภา.

วิราวรรณ นฤปิติ, ๒๕๕๗. **แนวความคิดรวบรวมพระพุทธรูปช่วงสร้างกรุงเทพฯ ถึงรัชกาลที่ ๕.**
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิราวรรณ นฤปิติ, ๒๕๖๐. **การเมืองเรื่องพระพุทธรูป.** กรุงเทพฯ: มติชน.

วิภา เอี่ยมประไพ, ๒๕๔๔. **หลักฐานทางประวัติศาสตร์.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐. **พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรมอักษร ก-ฮ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.**
กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ๒๕๔๗. **พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย.** กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ๒๕๕๕. **เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน.** กรุงเทพฯ:
มิวเซียมเพรส.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ๒๕๕๗. **พุทธปฏิมา : งานช่างแห่งศรัทธา.** กรุงเทพฯ: มติชน.

ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๓๘. **แองอารยธรรมอีสาน : แฉหลักฐานโบราณคดี พลิกโฉมหน้า
ประวัติศาสตร์ไทย.** กรุงเทพฯ: มติชน.

- ศิลป์ พีระศรี, ๒๕๔๕. บทความ **ข้อเขียน และงานศิลปกรรมของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี**. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ศุภกร ทรงงาม, ๒๕๖๑. **อิทธิพลทางสังคมและการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของพระอารามหลวงในจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.๒๕๑๓ – ๒๕๕๒**. ศรีสะเกษ: สำนักพิมพ์สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.
- สงวน รอดบุญ, ๒๕๒๖. **พุทธศิลปลาว**. ธนบุรี: ภาควิชาศิลปศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูธนบุรี.
- สมชาย นิลอาธิ (ถอดความ), ๒๕๔๐. **ประวัติศาสตร์ฉบับกระทรวงศึกษาธิการฯ ลาว**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๗. **ตำนานพระพุทธรูปสำคัญ**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สมพร อยู่โพธิ์, ๒๕๑๔. **พระพุทธรูปปางต่างๆ**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากรพิมพ์ถวายพระภิกษุสามเณร ซึ่งเข้าขมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ในเทศกาลเข้าพรรษา พ.ศ.๒๕๑๔.
- สมพร อยู่โพธิ์, ๒๕๑๖. **พระพุทธรูปปางต่างๆ และลักษณะพระพุทธรูปสมัยต่างๆ ในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. เนื่องในโอกาสเป็นอนุสรณ์นางผึ้ง ศรีวิเชียร ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖. กรุงเทพฯ: ครูสภา.
- สมศรี ชัยวณิชยา, ๒๕๕๓. **พระพุทธรูปแก้วผลึกเมืองอุบลราชธานี : ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สองฝั่งโขง**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- สาวตรี เจริญพงศ์, ๒๕๔๕. **การตารยะ : อารยธรรมอินเดียตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงหลังได้รับเอกราช**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สาวตรี พิสนุพงศ์, ๒๕๔๓. **โบราณสถานกับการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สาวตรี พิสนุพงศ์, ๒๕๕๕. **วัดและโบราณสถานกับการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ลีลา วีระวงศ์, ๒๕๕๗. **ประวัติศาสตร์ลาว**. แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์. กรุงเทพฯ: มติชน
- สุจิตต์ วงษ์เทศ, ๒๕๔๗. **ปลั่งลาว ชาวอีสาน มาจากไหน?**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ), ๒๕๓๖. **อัฟกานิสถาน : แหล่งผลิตพระพุทธรูปองค์แรกในโลก**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ), ๒๕๕๒. **หลวงพ่อดี๋หอม : เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก พระสงฆ์ผู้นำชุมชนและการเมืองสองฝั่งโขง**. กรุงเทพฯ: มติชน.

- สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ), ๒๕๔๕. **สุวรรณภูมิอยู่ที่นี้ ที่แผ่นดินสยาม**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล (หม่อมเจ้า), ๒๕๔๕. **ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล (หม่อมเจ้า), ๒๕๔๘. **ศิลปะในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุรศักดิ์ ศรีสำอาง, ๒๕๔๕. **ลำดับกษัตริย์ลาว**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรม
และประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- สุวิทย์ อิศาศวัต, ๒๕๔๗. **ประวัติศาสตร์อีสาน**. ขอนแก่น: ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- แหล่งศิลปกรรมจังหวัดศรีสะเกษ**, ๒๕๓๙. ศรีสะเกษ: หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ
ศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ.

บทความวิจัย

ภาพประกอบ :

www.thailandexhibition.com

www.facebook.com/thungbuachom

ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยว อำเภอ วังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Tourists' Satisfaction on travelling
in Thung Bua Chom Floating Market,
Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

ปิยธิดา พิเชษฐ*
กนกวรรณ โส่สำราญ*
สุบิน พลสงคราม*
ณัฐฐา หลาบงาม*
ทัศนีย์ สุขสมบัติ*
สุพัฒนรา สนวนใหม่*
ณัฐพร ทองอ่อน*
อรวรรณ แห่งทอง*
จิรารวรรณ สมหวัง**

* นักศึกษาสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (๒) เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และภูมิฐานะกลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม จำนวน ๔๐๐ คน สุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คือ แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพ มีความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๐๐ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มด้วยการทดสอบ T-test และการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) ด้วยการทดสอบ (F-test) และ LSD ผลการวิจัยพบว่า ๑) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีผลต่อการท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ได้แก่ ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และด้านภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว และ ๒) การเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามอายุ และระดับการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๐๑ และเมื่อจำแนกตามสถานภาพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และภูมิฐานะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนจำแนกตามเพศ อาชีพ ไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: ความพึงพอใจ, ตลาดน้ำทุ่งบัวชม, การท่องเที่ยว

Abstract

The purposes of this research were to 1) study tourists' satisfaction on travelling in Thung Bua Chom floating market, Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, and 2) to compare tourists' satisfaction on travelling in Thung Bua Chom floating market classified by gender age marriage status, educational level, occupation, average monthly income, and residence. The samples were 400 tourists who travelled in Thung Bua Chom floating market by selected by the random sampling technique. Research tool used for collecting this data was a questionnaire with the reliability of 0.900. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, F-test (One-Way ANOVA), and Least significant difference. The results showed that tourists' satisfaction on travelling in Thung Bua Chom floating market was high level in overall. When considering each aspect, descending order of mean were tourism resources, tourism facilities, and tourism image. According to the comparison of tourists' satisfaction on travelling in Thung Bua Chom floating market, when classified by age and educational level, there were significantly different at .001 level. When classified by marriage, average monthly income, and residence, there were statistically significant at the .05 level. When classified by gender, and occupation, there was not statistically significant.

Keywords: Satisfaction, Thung Bua Chom floating market, Tourism

ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำ ทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปิยธิดา พิเชษฐ
กนกวรรณ โล่สำราญ
สุบิน พลสงคราม
ณัฐฐา หลาบงาม
ทัศนีย์ สุขสมบัติ
สุพัฒตรา สวนใหม่
ณัฐพร ทองอ่อน
อรวรรณ แห่งทอง
จิราวรรณ สมหวัง

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กล่าวว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีความสำคัญมาก โดยองค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) ได้พยากรณ์แนวโน้มการท่องเที่ยวโลก เมื่อถึงปี คริสต์ศักราช 2020 จะมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศจำนวนถึง 1,600 ล้านคน การท่องเที่ยวระยะไกล จะมีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นในช่วงระยะเวลา 25 ปี ข้างหน้า (คริสต์ศักราช1995-2020) โดยจะเพิ่มจากสัดส่วนเดิมที่มีอยู่ร้อยละ 18 ในปี คริสต์ศักราช 1995 เป็นร้อยละ 24 ใน คริสต์ศักราช 2020 หากพิจารณาแต่ละภูมิภาค จะพบว่านักท่องเที่ยวจากทวีปยุโรปจะเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ประมาณร้อยละ 14 ของประชากร หรือทุก ๆ 1 ใน 7 คน ประเทศที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศมากที่สุดในโลก ได้แก่ เยอรมัน สหราชอาณาจักร และฝรั่งเศส (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2553: 346-347)

จากนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นไปสู่การพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนการท่องเที่ยว ร่วมกับความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน นำไปสู่การผลักดันการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาลให้บรรลุตามเป้าหมาย ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนสถานการณ์การท่องเที่ยวหลายอย่าง โดยเฉพาะสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศที่ค่อนข้างสงบ ไม่เกิดเหตุการณ์ความวุ่นวายตลอดทั้งปี รวมทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการภาวะวิกฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศสนใจเดินทางมายังประเทศไทย และสามารถเรียกความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้าไทยได้อย่างรวดเร็วขึ้นหลังสิ้นวิกฤต นอกจากนี้รัฐบาลยังให้ความสำคัญกับนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว

ไทยมากขึ้น มีการจัดทำโครงการและกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวตลอดทั้งปี โดยจะเน้นในเรื่องของประเพณี ศิลปวัฒนธรรมความเป็นไทย เพื่อช่วยกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวไปยังภูมิภาคต่างๆ ของประเทศเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมุ่งเน้นพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแนวโน้มรูปแบบการท่องเที่ยวในอนาคต (ยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา 2559: 9)

ในปัจจุบันประเทศไทยมีสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นเป้าหมายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอยู่หลายพื้นที่ เนื่องจากมีการปลูกกระแสการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรมากขึ้น นักท่องเที่ยวจึงให้ความสนใจที่จะเดินทางท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง หนึ่งในนั้นคือการท่องเที่ยวรูปแบบ “ตลาดน้ำ” (Floating Market) ถือเป็นรูปแบบหนึ่งที่ได้รับคามนิยมเป็นอย่างมาก เพราะทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิต และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนที่อยู่ริมน้ำ อีกทั้งตลาดน้ำส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ หรือปริมณฑล ทำให้สะดวกต่อการเดินทางท่องเที่ยว ตลาดน้ำเป็นชื่อเรียกแหล่งค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันในท้องน้ำ โดยอาศัยเรือเป็นพาหนะ แต่เดิมนอกจากจะเรียก “นัด” แล้ว ยังมีเรียกชื่ออื่นอีกว่า “ตลาดเรือ” หรือ “ตลาดท้องน้ำ” และในที่สุดก็กลายเป็น “ตลาดน้ำ” (อุดม เขยกิจวงศ์ 2552: 21)

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งเป็นที่ตั้งของกรุงศรีอยุธยาในอดีต หรือที่มีชื่อเต็มว่า “กรุงเทพมหานครศรีอยุธยา” เป็นจังหวัดหนึ่งที่นักท่องเที่ยวจำนวนมากนิยมมาท่องเที่ยว เนื่องจากมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูง มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและมีปัจจัยที่เอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวหลายด้าน เช่น ที่ตั้งของจังหวัดอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ และสามารถเดินทางได้หลายเส้นทาง ทั้งทางบก โดยรถยนต์ส่วนตัว รถประจำทาง รถไฟ หรือทางน้ำ อีกทั้งมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา(วรราช พรหมศิลป์ 2556: 874)

สำหรับตลาดน้ำทุ่งบัวชม ถือเป็นอีกแหล่งท่องเที่ยวที่เปิดโครงการยิ่งใหญ่ โดยมีแนวคิดผสมผสานระหว่างสมัยเก่าย้อนยุคกับแนวคิดร่วมสมัย ตั้งอยู่บนเนื้อที่ทั้งหมด 18 ไร่ บริเวณ อำเภอลำสนธิ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ติดถนนพหลโยธิน เส้นมุ่งหน้าเข้าสู่สถานถนนมิตรภาพ นอกจากนี้ ตลาดน้ำทุ่งบัวชม ยังเป็นอีกหนึ่งสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นความภูมิใจของชาวอยุธยา เพราะที่นี่ได้รวมสินค้าที่เป็นของดีสี่ภาค ของขึ้นชื่อ รวมไปถึงของฝากจากอยุธยาหลากหลายรายการมาให้เลือกซื้อเลือกชิมกันพร้อมกันนี้ ตลาดน้ำทุ่งบัวชม ยังมีสินค้าสไตล์เก่า ๆ ดีไซน์เก๋ ๆ ซึ่งเป็นสินค้าที่มีแนวคิดผสมผสานระหว่างสมัยเก่าย้อนยุคกับแนวคิดร่วมสมัยเข้าไว้ด้วยกันอย่างลงตัว รวมไปถึงงานแฮนด์เมดเจ๋ง ๆ เช่น ปลาตะเพียนใบลาน ตุ๊กตาชาววัง งอบ บ้านเรือนไทยจำลอง มีออริจินัล หม้อดินเผา หินแกะสลัก เป็นต้น และยังมีผลิตภัณฑ์จากศูนย์ศิลปาชีพบางไทร สินค้า OTOP เครื่องประดับเครื่องจักสาน สินค้าหัตถกรรม เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ของประดับ ของที่ระลึกรวมถึงสินค้าต่าง ๆ อีกจำนวนมากไว้จำหน่าย (พิชา นามไพร 2555: 3)

จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่ได้ไปเที่ยวชมตลาดน้ำทุ่งบัวชมมาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบปัญหาของตลาดน้ำทุ่งบัวชมดังนี้ 1) ปัญหาทางเดินคับแคบ ห้องน้ำไม่เพียงพอ ที่จอดรถไม่เพียงพอ ถึงขยะไม่เพียงพอ 2) มีสินค้าขายน้อย และไม่หลากหลาย ไม่ค่อยมีการพัฒนาหรือวางจำหน่าย

สินค้าใหม่ ๆ สินค้าราคาแพง สินค้าที่เป็นของกินมีน้อย 3) ร้านอาหารมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอ และร้านค้าบางร้านมีกลิ่นเหม็นอับในร้าน และ 4) แม่ค้าบริการไม่สุภาพ (บังอร หนูสอนศรี, จันทิมา ปานเนียม, ปิยธิดา พิเศษฐ, กนกวรรณ โล่สำราญ, และจตุพร บุญไทย)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นคณะผู้วิจัยจะต้องศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชมเพื่อให้มีการบริหารจัดการแก้ไขและปรับปรุงปัญหาในด้านต่างอย่างศักยภาพในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่ได้ไปเที่ยวชมตลาดน้ำทุ่งบัวชมมาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อตอบสนองความต้องการแก่นักท่องเที่ยวเพื่อสร้างความพึงพอใจสูงสุดในการท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และภูมิลำเนา

ขอบเขตของงานวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ บริเวณแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. ขอบเขตด้านประชากร คือ นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีจำนวนที่ไม่แน่นอน ในระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2559 ถึง วันที่ 31 ธันวาคม 2559
3. ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ ตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบไปด้วย ตัวแปรอิสระ คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม ตัวแปรตาม คือ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุง พัฒนา และเพื่อให้ทราบถึงความพึงพอใจนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กรอบแนวคิดการวิจัย

การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรตาม คือ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม เพื่อเป็นแนวทาง

ในการปรับปรุง พัฒนา และเพื่อให้ทราบถึงความพึงพอใจนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตัวแปรอิสระ (independent variables)	ตัวแปรตาม (dependent variable)
<p>ปัจจัยส่วนบุคคล</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เพศ 2. อายุ 3. สถานภาพ 4. ระดับการศึกษา 5. อาชีพ 6. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 7. ภูมิลำเนา 	<p>ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ทรัพยากรท่องเที่ยว 2. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว 3. ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. วิธีดำเนินการวิจัย

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่มาตลาดน้ำทุ่งบัวชม ซึ่งมีจำนวนที่ไม่แน่นอน (Infinite population)

- กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน คณะผู้วิจัย จึงใช้สูตรตารางสำเร็จรูปการคำนวณขนาดตัวอย่างในกรณีที่ไม่ทราบจำนวนประชากรของ Taro Yamane โดยกำหนดค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 400 คน (กัลยา วาณิชย์บัญชา 2553: 74) และใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) โดยสูตรในการคำนวณที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ $n = \frac{P(1-P) Z^2}{E^2}$ เมื่อ n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง, P คือ ค่าสัดส่วนของประชากร = 50% หรือ $P=0.5$, E คือ ร้อยละความคลาดเคลื่อนจากกลุ่มตัวอย่าง = 0.05 และ Z คือ ระดับความเชื่อมั่นที่นักวิจัยกำหนดไว้ ณ ความเชื่อมั่น 95%

ซึ่งเท่ากับ 1.96 เมื่อแทนค่าจากสูตรจะได้ผลลัพธ์เท่ากับ 385 ซึ่งเป็นขนาดตัวอย่างที่น้อยที่สุดและขนาดตัวอย่างที่เก็บควรมากกว่าขนาดตัวอย่างที่คำนวณได้จึงใช้ขนาดตัวอย่างเท่ากับประมาณ 400 คน ถือว่าเหมาะสม

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามชนิดปลายปิด (Close ended questionnaire) และแบบสอบถามชนิดปลายเปิด (Open ended questionnaire) โดยแบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมานำไปใช้สอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกห้องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามชนิดแบบสำรวจรายการ (Check list) เป็นข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ต่อเดือน ภูมิลำเนา และข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย แหล่งข้อมูลการท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกห้องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) 5 ระดับคะแนน (ปวีณา ทวีวงศ์โอฬาร 2552: 47) ประกอบด้วย 3 ด้านได้แก่ ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ด้านภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีการกำหนดค่าระดับคะแนน ดังนี้

- คะแนน 5 หมายถึง ระดับความพึงพอใจของประชาชนมากที่สุด
- คะแนน 4 หมายถึง ระดับความพึงพอใจของประชาชนมาก
- คะแนน 3 หมายถึง ระดับความพึงพอใจของประชาชนปานกลาง
- คะแนน 2 หมายถึง ระดับความพึงพอใจของประชาชนน้อย
- คะแนน 1 หมายถึง ระดับความพึงพอใจของประชาชนน้อยที่สุด

1.3 ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

ผู้ศึกษาค้นคว้าดำเนินการสร้างเครื่องมือตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- ศึกษาค้นคว้าจากแนวคิดทฤษฎี ตำราและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของประชาชน โดยศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรด้านต่าง ๆ

- กำหนดกรอบแนวคิด จากตัวแปรที่ต้องการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และภูมิลำเนา เพื่อทราบความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกห้องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม ทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วย ได้แก่ ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ด้านภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว

- คณะผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม โดยกำหนดประเด็นให้ครอบคลุมรอบแนวคิดในการวิจัยความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม โดยแบ่งเป็น 2 ตอน คือแบบสอบถามชนิดสำรวจรายการ (Check list) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า

1.4 การหาคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

- ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้ และนำเสนอเพื่อพิจารณาตรวจสอบขั้นต้นจากผู้เชี่ยวชาญ

- ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความเที่ยงตรง เพื่อขอความเห็นชอบและเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ แล้ววิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Itemobjective Congruence index: IOC) โดยค่าดัชนีที่ได้จะต้องมีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ถึง 1.0 หากมีบางข้อได้ค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า 0.5 จะต้องปรับปรุงและแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา

- หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขให้มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยการนำแบบสอบถามที่ได้เรียบเรียงแล้วนั้นนำมาเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลตัวอย่างจำนวน 30 ชุด

- นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาจากการเก็บข้อมูลตัวอย่าง มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา ใช้วิธีการของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) (กัลยา วานิชย์บัญชา 2553: 34-36) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.900

- นำแบบสอบถามที่ผ่านการหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบ แล้วจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการวิจัยต่อไป

1.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

- ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการออกชุดแบบสอบถาม เพื่อศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำนวน 400 ชุด เมื่อเก็บรวบรวมแบบสอบถามได้ครบแล้ว นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล แล้วนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติวิเคราะห์

- ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่คณะผู้ศึกษาเก็บรวบรวมค้นคว้าจากเอกสารบทความ ข้อมูลทางสถิติและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รายงานค้นคว้าแบบอิสระ เอกสารเผยแพร่ และข้อมูลจาก Website ต่าง ๆ และหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลเบื้องต้นและเป็นแนวคิดพื้นฐานในการศึกษาวิจัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
- 2) เอกสารทางวิชาการ ได้แก่ วารสาร จุลสาร รายงานการวิจัย
- 3) สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ สารสนเทศจากอินเทอร์เน็ต

1.6 การวิเคราะห์และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมสำเร็จรูป และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง โดยวิเคราะห์ข้อมูลและทดสอบสมมติฐานได้ ดังนี้

- นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความถูกต้อง ในการตอบแบบสอบถามแล้วนำข้อมูลที่ได้มากำหนดรหัสและลงรหัสข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป
- วิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลวิเคราะห์เพื่อแปลความหมายด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ (Frequency distribution) และค่าร้อยละ (Percentage) ของข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม (ธานินทร์ ศิลป์จารุ 2555: 148)

2) วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ของคะแนนที่ได้มาจากแบบสอบถามที่วัดระดับความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกห้องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม (ธานินทร์ ศิลป์จารุ 2555: 149)

3) แปลความหมายของคะแนน แบ่งเป็น 5 ระดับ แล้วแปลผลค่าเฉลี่ยโดยใช้หลักเกณฑ์การกำหนดระดับ ดังนี้ (ธานินทร์ ศิลป์จารุ 2555: 336)

ค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 4.50 - 5.00 หมายถึง ระดับความพึงพอใจของประชาชนมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 3.50 - 4.49 หมายถึง ระดับความพึงพอใจของประชาชนมาก

ค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 2.50 - 3.49 หมายถึง ระดับความพึงพอใจของประชาชนปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 1.50 - 2.49 หมายถึง ระดับความพึงพอใจของประชาชนน้อย

ค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 1.00 - 1.49 หมายถึง ระดับความพึงพอใจของประชาชนน้อยที่สุด

4) ทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ย โดยใช้การทดสอบค่าที่ (t-test) สำหรับตัวแปรที่มีลักษณะ 1 กลุ่ม ได้แก่ ตัวแปรเพศ ในส่วนของการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way ANOVA) โดยการทดสอบค่าเอฟ (F-test) สำหรับตัวแปรที่แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มขึ้นไป ได้แก่ ตัวแปรอายุ แบ่งออกเป็น 1) น้อยกว่า 25 ปี 2) 25 - 35 ปี 3) 36 - 45 ปี 4) 46 - 55 ปี และ 5) มากกว่า 55 ปี, ตัวแปรสถานภาพ แบ่งออกเป็น 1) โสด 2) สมรส และ 3) หม้าย/หย่าร้าง , ตัวแปรระดับการศึกษา แบ่งออกเป็น 1) ไม่ได้ศึกษา 2) ประถมศึกษา 3) มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า 4) อนุปริญญา หรือเทียบเท่า และ 5) ปริญญาตรี/สูงกว่าปริญญาตรี, ตัวแปรอาชีพ แบ่งออกเป็น 1) นักเรียน/นักศึกษา 2) พนักงานบริษัทเอกชน/ลูกจ้าง 3) ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ และ 4) อื่นๆ , ตัวแปรรายได้เฉลี่ยต่อเดือน แบ่งออกเป็น 1) น้อยกว่า 10,000 บาท 2) 10,000 - 20,000 บาท 3) 20,001 - 30,000 บาท และ 4) มากกว่า 30,000 บาท, ตัวแปรภูมิภาค แบ่งออกเป็น 1) ภาคเหนือ 2) ภาคกลาง 3) ภาคใต้ และ 4) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อมีนัยสำคัญทางสถิติใช้เปรียบเทียบรายคู่ โดยใช้วิธีการของฟิชเชอร์ (Fisher's Least Significant Difference : LSD) (ธานินทร์ ศิลป์จารุ 2550: 176-178)

2. การคัดเลือกผู้บอกภาษา

คณะผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้บอกภาษาคือ มีภูมิลำเนาอยู่ในจุดเก็บข้อมูล ใช้ภาษาถิ่นโคราชในชีวิตประจำวัน มีอายุระหว่าง 50-85 ปี มีอวัยวะในการออกเสียงสมบูรณ์ไม่เป็นอุปสรรคต่อการออกเสียง และไม่เคยย้ายที่อยู่ไปยังอำเภอหรือจังหวัดอื่นเกิน 1 ปี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ประกอบไปด้วยข้อมูล 2 ส่วน คือ ข้อมูลพื้นฐาน และรายการคำศัพท์พื้นฐาน จำนวน 16 หมวด ได้แก่ ภูมิประเทศ สัตว์ ที่อาศัยของสัตว์ อวัยวะ สี รสชาติ รูปร่าง คำกริยา การทำอาหาร อุปกรณ์ห้องครัว การเกษตร เครื่องมือ ระยะเวลา ผลไม้ ผัก และตัวเลข รวมทั้งสิ้น 371 คำ

4. วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลยังจุดเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาด้วยการถามตรง ๆ หรือให้ดูภาพประกอบ หรือมีการแสดงท่าทางประกอบ เพื่อให้ผู้บอกภาษาเข้าใจและออกเสียงคำศัพท์ภาษาถิ่นโคราชที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง มีการบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์เพื่อใช้ตรวจสอบข้อมูลในภายหลัง พร้อมทั้งจดบันทึกคำศัพท์ภาษาถิ่นโคราชด้วยสัทอักษรสากล (IPA) และถ่ายภาพประกอบ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยวิเคราะห์การออกเสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำในภาษาถิ่นโคราช จากจุดเก็บข้อมูล ทั้ง 17 จุด เพื่อหาลักษณะร่วม และลักษณะเฉพาะของการออกเสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำจากรายการคำศัพท์พื้นฐานภาษาถิ่นโคราช ทั้งนี้เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการของการออกเสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำ โดยเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และให้เห็นถึงแนวโน้มของการออกเสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำภาษาถิ่นโคราชในอนาคต

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม จำนวน 400 คน ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญเป็นผลการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และ 3) ด้านภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว โดยหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวม
ความพึงพอใจรายด้านของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยว
ตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระดับความพึงพอใจ

ความพึงพอใจรายด้านของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยว ตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความพึงพอใจ		
	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
1. ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว	3.89	0.68	มาก
2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว	3.87	0.74	มาก
3. ด้านภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว	3.85	0.66	มาก
ภาพรวม	3.87	0.62	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่าความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = 0.62) เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปค่าเฉลี่ยต่ำสุดได้ดังนี้ ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.68) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = 0.74) และด้านภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.66)

ตอนที่ 2 การเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

2.1 ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม เมื่อจำแนกตามเพศ ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

2.2 ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม เมื่อจำแนกตามอายุ ในภาพรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2.3 ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม เมื่อจำแนกตามสถานภาพ พบว่า ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.4 ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2.5 ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม เมื่อจำแนกตามอาชีพ พบว่า ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

2.6 ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม เมื่อจำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.7 ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม เมื่อจำแนกตามตามภูมิลำเนา ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวของความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม ภาพรวม ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และด้านภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว

ความพึงพอใจ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p
จำแนกตามอายุ	ระหว่างกลุ่ม	15.080	4	3.770	10.867	.000***
	ภายในกลุ่ม	137.036	395	0.347		
	รวม	152.116	399			
จำแนกตามสถานภาพ	ระหว่างกลุ่ม	1.706	2	0.853	2.251	.107
	ภายในกลุ่ม	150.410	397	0.379		
	รวม	152.116	399			
จำแนกตามระดับการศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	11.943	4	2.986	8.414	.000***
	ภายในกลุ่ม	140.173	395	0.355		
	รวม	152.116	399			

จำแนกตามอาชีพ	ระหว่างกลุ่ม	1.110	3	0.370	0.971	.407
	ภายในกลุ่ม	151.006	396	0.381		
	รวม	152.116	399			
จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน	ระหว่างกลุ่ม	1.673	3	2.584	7.088	.000***
	ภายในกลุ่ม	69.727	396	0.365		
	รวม	71.400	399			
จำแนกตามภูมิภาค	ระหว่างกลุ่ม	8.047	3	2.682	7.373	.000***
	ภายในกลุ่ม	144.069	396	0.364		
	รวม	152.116	399			

จากตารางที่ 2 พบว่าการเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม จำแนกตามสถานภาพ จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน และจำแนกตามภูมิภาคแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และเมื่อจำแนกตามอายุ จำแนกตามระดับการศึกษา จะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001 ส่วนจำแนกตามเพศ และจำแนกตามอาชีพไม่แตกต่างกัน

การอภิปรายผล

1) ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อจำแนกตามเพศ พบว่า ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ นัยนา ไพบูลย์ (2552, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวภายในประเทศตามตัวชี้วัดการจัดการโลจิสติกส์ด้านการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาสถานที่ท่องเที่ยว เกาะช้าง เกาะล้าน เกาะเสม็ด เมื่อจำแนกตามสถานภาพ พบว่าในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อจำแนกตามอายุ พบว่า ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 จึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของปณิศา ลิระรุ่งโรจน์ กนก (2559, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการจัดการโลจิสติกส์การท่องเที่ยวกรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เมื่อจำแนกตามอายุ พบว่าในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อจำแนกตามสถานภาพ พบว่า ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของเถกิงศักดิ์ ชัยชาล

(2555, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการโลจิสติกส์การท่องเที่ยวในปัจจุบันอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เมื่อจำแนกตามสถานภาพ พบว่าในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว จากผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีตลาดมีการตกแต่งสถานที่สวยงาม ควรปรับปรุง การตกแต่งสถานที่ให้เป็นที่น่าดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว สร้างเอกลักษณ์ให้กับสถานที่เพราะจะทำให้นักท่องเที่ยวสนใจและมาท่องเที่ยวมากขึ้น

2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว จากผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีมาตรการรักษาความปลอดภัยที่ดี ดังนั้น ตลาดน้ำทุ่งบัวชม ควรจะมีระบบความปลอดภัยในพื้นที่ให้มากขึ้น ได้แก่ การติดตั้งระบบกล้องวงจรปิด ทั่วทุกพื้นที่ภายในตลาดน้ำทุ่งบัวชม เพื่อดูแลสอดส่อง และตรวจตราความปลอดภัยภายในพื้นที่ตลาดน้ำทุ่งบัวชม เพื่อป้องกันจากการโจรกรรม การก่อวินาศกรรม และอุบัติเหตุ ฯลฯ ที่อาจเกิดขึ้น และสร้างความเสียหายแก่สถานที่ที่ทรัพย์สินต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม

3) ด้านภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว จากผลการวิจัยพบว่า พบว่า ความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อเพื่อแนะนำนักท่องเที่ยว ควรปรับปรุงกิจกรรมตามวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการจัดกิจกรรมตามวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีในปัจจุบันและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) การวิจัยในครั้งนี้พบว่า นักท่องเที่ยวไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร เพราะฉะนั้นควรชี้แจงให้นักท่องเที่ยวเห็นถึงความสำคัญของการทำวิจัยครั้งนี้มากขึ้น

2) ในการทำวิจัยในครั้งต่อไปผู้วิจัยสามารถกำหนดกรอบแนวคิดจากตัวแปรที่ต้องการศึกษาเพิ่มเติม เพื่อทราบความพึงพอใจของประชาชนที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น ด้านการให้บริการ, ด้านการสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ โล่สำราญ, 2560. นักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์
กัลยา วานิชย์บัญชา, 2553. สถิติสำหรับงานวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2553. **สถานการณ์ท่องเที่ยว**. ค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2560,
จาก [http://](http://thai.tourismthailand.org/) <https://thai.tourismthailand.org/>
- จตุพร บุญไทย, 2560. พนักงานอัตรากำลังสภาอากาศจังหวัดนครสวรรค์. สัมภาษณ์
- จันทิมา ปานเนียม, 2560. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 ตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์
- ชานินทร์ ศิลป์จารุ, 2550. การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ 7.
กรุงเทพฯ: วี.อินเตอร์ พรีน.
- ชานินทร์ ศิลป์จารุ, 2555. การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS. (13).
กรุงเทพฯ: สามัญพิศชินเนสอาร์แอนด์ดี.
- บังอร หนูสอนศรี, 2560. พนักงานบริษัทมินิแบร์ จำกัด จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์
- ปวีณา ทวีวงศ์โอฬาร, 2552. **ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการท่องเที่ยวในจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา: การค้นคว้าอิสระ** ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ปิยธิดา พิเชษฐ, 2560. นักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี. สัมภาษณ์
- พิชา นามไพร, 2555. **ตลาดน้ำทุ่งบัวชม**. ค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2560, จาก <https://travel.mthai.com/blog/58538.html>
- ยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559. **การเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนา
สถานการณ์และแนวโน้มด้านการท่องเที่ยวและกีฬา**. ค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2560, จาก
http://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=7100
- วรรษชา พรหมศิลป์ และเยาวลักษณ์ พรหมายน, 2556. **ปัจจัยด้านการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อ
ตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวตลาดน้ำอโยธยา จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา**. เอกสารเสนอต่อที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
ราชมงคลตะวันออก ครั้งที่ 6 วันที่ 15 - 17 พฤษภาคม 2556, พระนครศรีอยุธยา.
- สมาภรณ์ คงเจริญกาย, 2548. **พฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้เข้ามาท่องเที่ยวที่มีผลต่อ
การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา: วิทยานิพนธ์** ปริญญาบริหารธุรกิจ
มหาบัณฑิต ภาควิชาการจัดการทั่วไป บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พระนครศรีอยุธยา.
- อุดม เขยแก้ว, 2552. **ตลาดน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำ**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.

ภาพประกอบ :

<http://jirayut40501.blogspot.com>

www.facebook.com/thungbuachom

สามแพรรุไท

Phu Thai's Three Silk Fabrics

สุรเชษฐ์ สุปลจิตต์*

ศุทธิณี สมศรี**

Surachet Suponchit

Soottinee Somsri

*, ** อาจารย์ประจำสาขาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

บทคัดย่อ

การสร้างสรรค์การแสดงพื้นบ้านอีสาน ชุด สามแพรวุไท มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญและความเชื่อเกี่ยวกับผ้า ๓ แพรว ได้แก่ ผ้าแพรวา ผ้าแพรมน และผ้าแพรดุ่ม ของชาวภูไท อันเป็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวภูไทในเขตอำเภอคำม่วง อำเภอภูผามาศ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีวัฒนธรรมที่โดดเด่นแตกต่างจากที่อื่น ๆ ชาวภูไทในเขตอำเภอคำม่วง อำเภอภูผามาศ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์มีการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย มีการปลูกม่อน สวมไหมนำมาทำเป็นวัตถุดิบในการทอผ้าที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นแตกต่างจากที่อื่นโดยสิ้นเชิง ผู้หญิงก็จะทำการขีดหรือการจกสายผ้าบนผืนผ้า ผู้ชายก็จะมีการเตรียมการย้อมผ้าเพื่อนำผ้าที่ได้มาทอผ้าและยังมีพิธีกรรมทางวัฒนธรรมตามคติความเชื่อที่แตกต่างจากชาติพันธุ์อื่น ๆ จึงเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์จัดทำชุดการแสดงชุด สามแพรวุไท ขึ้นโดยได้กำหนดนักแสดงทั้งหมด ๑๖ คน เป็นชายทั้งหมด ๔ คน หญิง ๑๒ คน ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้นำเสนอผ่านรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายประกอบการแสดงสร้างสรรค์ในลักษณะการแต่งกายของชาวภูไท ใช้สีให้เหมาะสมกับธรรมชาติเน้นแบบเรียบง่าย ผู้หญิงใส่เสื้อแขนกระบอกสีคราม ผ้าถุงยาว มวยผมสูงและใส่ผ้าแพรมน มีเครื่องประดับเล็กน้อยเช่น ต่างหู สร้อยคอ กำไล นักแสดงชายใส่เสื้อสีคราม ใช้ผ้าโสร่งแทนกางเกง ผ้าแพรวาผูกเอว สื่อให้เห็นถึงการแต่งกายแบบชาวภูไทในเขตอำเภอคำม่วง อำเภอภูผามาศ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์กาฬสินธุ์ เพลงและดนตรีประกอบการแสดงใช้ดนตรีพื้นบ้านโดยมีปี่ภูไทเป็นตัวหลักเพื่อที่ให้ความรู้สึกถึงวิถีชีวิตของชาวภูไท โดยแบ่งการแสดง ออกเป็น ๓ ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ ๑ สื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวภูไท ลายผ้า การเปียกผ้าทั้ง ๓ แพรว ๒๙ ท่า ๕ แถว

ช่วงที่ ๒ สื่อให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องการรักษา (การเหยา) ของชาวภูไท ๑๑ ท่า ๔ แถว

ช่วงที่ ๓ สื่อให้เห็นถึงการใช้ผ้าชนิดไหม หรือ ผ้าดุ่ม ของบรรพบุรุษที่ถึงแก่กรรมเพื่อไว้อาลัย เป็นครั้งสุดท้าย ๓ ท่า ๓ แถว

มีกระบวนการทั้งหมด ๔๔ ท่า ๑๒ แถวรูปแบบแถวหน้ากระดาน แถวสับหว่างฟันปลา แถวเฉียง แถวตอน โดยกำหนดทิศทาง ๔ ทิศทางตามรูปแบบของเวทีซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นเอกลักษณ์ของการแสดงชุดสามแพรวุไท เพื่อเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่ทรงคุณค่าต่องานศิลปะการแสดงในอนาคตต่อไป

คำสำคัญ: สามแพรวุไท การแสดง ชาวภูไท

Abstract

The purposes of Isan folk performance creation named Sam Prae Phu Thai were to present the importance and beliefs of 3 fabrics: Prae-Wa fabric, Prae-Mon, and Phaer-Tum, that is PUTHAI people subsistence in the Kam Muang district, Kuchinarai district, Khao Wong district of Kalasin province..People use the mulberry as a weaving material that has the identity. A woman will scratch the pattern on the cloth. A men will prepare dyeing cloth to bring the fabric that has been to weaving and also has cultural ritual according to beliefs that differ from other races.The creative work make the inspiration for making the Sam Prae Phu Thai performance. There are 16 performers, 4 male and 12 female. The creator presented in the form of creative Folk dances. The costumes are the dress style of the Phu Thai people. Use colors that are suitable for nature. Woman wearing a indigo tube-shaped sleeve shirt, long sarong, high bun and wearing Pha-Phaer-Monthere are little accessories such as earrings, necklace, bracelet. Actor wear indigo shirt and wear Sarong instead of pants.

Charmeuse tied at waist. It shows how the Phu Thai people in the Kam Muang district, Kuchinarai district, Khao Wong district of Kalasin province dress. The music for the performance uses folk music such as Pu Thai pipe. It is the main instruments that show the subsistence of Pu Thai people. Divide the show into 3 parts

Part one, shows the way of life of Phu Thai fabric pattern, 32 movements of 3 Prae fabric, 29 acts and 5 lines.

Part two; show the belief of preserve of Phu Thai 11 posture 4 row

Part three, show the use of the Khit silk of the ancestors that pass away for last rest in peace 3 posture 3 row

There are total of 44 posture 12 row line formation, zigzag, askew row, deep row. By determine four directions according to the style of the stage, all of which are unique in the performance of the Sam Prae Phu Thai to be valuable creative works for performing arts in the future

Keywords: Sam Prae Phu Thai, the performance, Puthai people

สามแพร่งไท

สุรเชษฐ์ สุพลจิตต์

ศุทธิณี สมศรี

บทนำ

งานหัตถกรรมทั้งหลายที่มนุษย์ได้คิดทำขึ้น เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันนั้น มีงานหัตถกรรมหลายประเภทที่มีความเกี่ยวข้องและมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของผู้คนในทุกท้องถิ่นมาโดยตลอดอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เช่นงานหัตถกรรมประเภทเครื่องปั้นดินเผา งานหัตถกรรมประเภทผ้าทอและงานจักรสาน เป็นต้น โดยที่เครื่องปั้นดินเผานั้น ได้ถูกผลิตขึ้นเพื่อใช้เป็นภาชนะใส่เครื่องอุปโภคบริโภคเป็นหลักส่วนผ้าทอนั้นได้ผลิตขึ้นเพื่อมาใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มเป็นประการสำคัญ ดังนั้นจึงปรากฏพบว่ามีกรทอผ้าเพื่อใช้ในแต่ละชุมชนในทั่วทุกภูมิภาคอย่างแพร่หลาย ผ้าทอที่พบในแต่ละประเทศ แต่ละภูมิภาคและแต่ละท้องถิ่นก็จะมีลักษณะเป็นของตนเอง โดยมีสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์แหล่งวัตถุดิบ สภาพสังคม และวัฒนธรรมความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น เป็นข้อกำหนดถึงความแตกต่างของผืนผ้าที่ถักทอขึ้น (สุภาวดี ตุ่มเงิน (๒๕๓๘: ๑) อ้างถึงใน Desai (๑๙๘๙ : ๔๖)

คำสอน สระทอง กล่าวว่า เมื่อราว พ.ศ.๒๔๖๘ หรือประมาณ ๖๗ ปี ผ่านมาแล้ว ได้กล่าวถึงผ้าที่สตรีชาวผู้ไทยที่เคยอาศัยอยู่ในสิบสองจุไท และได้ย้ายเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยว่าสตรีชาวผู้ไทยกลุ่มนี้มีการใช้ผ้าทอลายขิดหม่นสไบเฉียงที่บ่า อีกทั้งยังกล่าวว่าผ้าชนิดนั้นเป็นผ้าทอพื้นเมืองของชาวผู้ไทย ส่วนสตรีที่ฐานะร่ำรวยมีทรัพย์สินจะใช้ผ้าแพรমন ทอเก็บดอกเป็นลายขิด ซึ่งทอเป็นผืนสี่เหลี่ยมขนาดเล็กผู้คล้องศีรษะรัดผมไม่ให้รุ้ง จากการบันทึกรายละเอียดดังกล่าว ทำให้ทราบได้ว่าสตรีชาวผู้ไทยจากสิบสองจุไทเมื่อเข้ามาในประเทศไทยโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็มีการทอผ้าแพรวและผ้าแพรมนใช้กันตามแบบแผนเดิมที่บรรพบุรุษที่ทำมาแล้วตั้งแต่เมื่ออยู่ที่แคว้นสิบสองจุไท ดังนั้นการที่ยังมีชาวไทยเชื้อสายผู้ไทยที่อาศัยอยู่ในบางท้องถิ่นในบริเวณภาคอีสานของประเทศไทย ยังมีการทอผ้าแพรวและใช้ผ้าแพรวเป็นเครื่องนุ่งห่มจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นการแสดงถึงการแพร่กระจาย และการสืบต่อของวัฒนธรรมในการทอผ้าแพรวผ้าทอของชาวผู้ไทย สามารถวิเคราะห์ภาพรวมหรือเอกลักษณ์จากสีสัน วัสดุเส้นใย การย้อมสี เทคนิคการทอผ้า และลวดลายผ้า โดยเราพบว่าผ้าที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของชาวผู้ไทย คือ ผ้าแพรว ซึ่งมีสีสันเอกลักษณ์ดั้งเดิม สีโทนแดง เราได้พบว่าข้อสังเกตว่าชาวผู้ไทย ดั้งเดิมนั้นจะทอผ้าแพรวโดยใช้ เส้นไหม ในการตกแต่งลวดลายด้วยเส้นพุ่งพิเศษ และใช้ เส้นฝ้าย ทอเป็นพื้นหลักทั้งเส้นยืนและเส้นพุ่ง โดยช่างทอชาวผู้ไทยจะใช้ นิ้วก้อย เป็นอุปกรณ์ในการสอดเส้นด้ายพุ่งพิเศษ (สัมภาษณ์, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑)

ด้วยการใช้ระบบการยกตะกอลวดลายช่วยในการทอ ผ้าห่มขิด ผ้าตุ้มขิด หรือ ผ้าขิด ถือเป็นงานหัตถศิลป์ที่สำคัญชิ้นหนึ่งในวัฒนธรรมของชาวไทย ลื้อ และ ลาว (บางส่วน) เป็นผ้าที่สร้างลวดลายด้วยเทคนิคขิด และ จก จากอดีตถึงปัจจุบันนิยมทอด้วยพื้ม ๑๒-๑๔ หลบแล้วจึงนำมาเย็บกลาง (เฉพาะกลาง) เพื่อขยายขนาดผ้าไหมกว้างใหญ่ขึ้น ในจารีตเดิมมักใช้ผ้าตุ้ม (คลุม) ในเวลาที่อากาศหนาวเย็นซึ่งหากจะใช้ในการนี้มักจะมีผ้าฝ้ายสีขาวซ้อนเพื่อความหนาของเนื้อผ้า นอกจากนั้นแล้วยังนิยมนำมาเป็นผ้าห่อบาตร (ห่อนาค) สำหรับการบรรพชาอุปสมบท และในเป็นผ้าตุ้มของเจ้าป่าในเวลาแต่งงาน รวมถึงใช้ผ้าสำหรับคลุมศพ เพื่อให้เกียรติสุดแก่ผู้วายชนม์

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้สร้างสรรค์มีความสนใจที่จะอนุรักษ์การทอผ้าทั้ง ๓ แพร่แบบดั้งเดิม โดยศึกษากระบวนการทอผ้าลักษณะรูปแบบของผ้าและลวดลายของผ้าทั้ง ๓ ผืน ที่โดดเด่นรวมทั้งศึกษาตีความเชื่อ ประเพณี ของชาวบ้านที่มีต่อผ้าทั้ง ๓ ผืน โดยนำเสนอในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ชุด ๓ แพร่งไท

วัตถุประสงค์การวิจัย

๒.๑. เพื่อศึกษากระบวนการทอผ้าแพรว้า แพร่มน แพร่ตุ้ม

๒.๒. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานการแสดงในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ชุด ๓ แพร่งไท

ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

๓.๑ ได้ทราบถึงกระบวนการทอผ้าแพรว้า แพร่ฝอย แพร่ตุ้ม

๓.๒ ได้ทราบถึงลักษณะ รูปแบบ และลวดลายของผ้าแพรว้า แพร่ฝอย แพร่ตุ้ม

๓.๓ ได้สร้างสรรค์ผลงานสามารถนำไปเผยแพร่และเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ชุด ๓ แพร่งไท

ขอบเขตการสร้างสรรค์ผลงาน

ศึกษาประวัติความเป็นมาการทอผ้าและประเพณีความเชื่อของชาวไทที่มีต่อผ้า ๓ แพร่ ได้แก่ผ้าแพรว้า แพร่มน แพร่ตุ้ม ที่บ้านโพน อ.คำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ กุดหว้า อ.กุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษากระบวนการทอผ้าแพรวา แพร่ตัม แพร่ฝอย
 - ประวัติความเป็นมาของผ้าทอบ้านโพน บ้านกุดหว้า จังหวัดกาฬสินธุ์
 - ความเชื่อและความเชื่อเรื่องการทอผ้าแพรวา แพร่ตัม และแพรฝอย
 - การเลี้ยงไหมและลักษณะของลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวภูไท
- ๒) เพื่อสร้างสรรค์ผลงานการแสดงในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ชุด ๓ แพร่ภูไท
 - ลักษณะการฟ้อนพื้นบ้านอีสานแบบสร้างสรรค์
 - นาฏยประดิษฐ์ท่ามือและท่าเท้าของการฟ้อนพื้นบ้านอีสาน

วิจัยเชิงคุณภาพ

- สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
- โดยใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกำหนดวัตถุประสงค์โดยผ่านผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องในการใช้ภาษาและครอบคลุมเนื้อหาจากแบบสัมภาษณ์
- ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ ทั้งที่เป็นตำราบทความ วิทยานิพนธ์ ศิลปนิพนธ์ จากห้องสมุดต่าง ๆ หอสมุดต่าง ๆ
- บันทึกรายงานการวิจัย ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ ตีความ และสรุปผลการวิจัยด้วยการพรรณนาความ (Content Analysis)
- สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัย

บันทึกรายงานการวิจัย ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ ตีความ และสรุปผลการวิจัยด้วยการพรรณนาความ (Content Analysis)

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัยนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ชุด “๓ แพร่ภูไท”

ระเบียบวิธีวิจัย

๑. รูปแบบการดำเนินงานวิจัย
 - ๑.๑ งานวิจัยเชิงสร้างสรรค์
 - ๑.๒ งานวิจัยเชิงคุณภาพ
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - ๒.๑ การสำรวจข้อมูลเชิงเอกสาร
 - ๒.๒ การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง
๓. ขั้นตอนการปฏิบัติการวิจัย
๔. ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย
๕. นำเสนอเป็นเอกสารเชิงวิชาการ การสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์พื้นบ้าน

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

๑. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาและค้นคว้าในผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ชุดสามแพรกไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวภูไท ลายผ้า ความเชื่อของผ้าแพรว้า แพรมน แพรฝอย ว่ามีความเป็นมาอย่างไร และนำเสนอถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ซึ่งผู้สร้างสรรค์ผลงานได้ศึกษาค้นคว้าและเริ่มดำเนินงานเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๑ ถึงวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ.๒๕๖๒

การวิจัยในครั้งนี้ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยศึกษาเอกสารหนังสือตำรางานวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความ ที่ได้จากห้องสมุดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ลายผ้า และความเชื่อของผ้าของชาวภูไท

แพรว้า แพรมน แพรตุ้ม เป็นสิ่งทอทางวัฒนธรรมของชาวภูไท ผ้าแพรว้า เป็นผ้าที่ใช้ห่มไปในงานสำคัญ อาทิเช่น งานกินตอง งานวัด หรือ งานมงคลต่าง ๆ ผ้าแพรมน ธรรมเนียมการใช้ผ้าแพรมนเคียนศีรษะของสตรีชาวภูไท แต่เดิมนิยมใช้เป็นการผูกเพื่อความสวยงามเท่านั้น นอกจากนี้ผ้าแพรมนยังมีความเชื่อเรื่องของการรักษา (การเหยา) ผ้าตุ้มหรือผ้าขิดไหม ในเขตพื้นที่ อำเภอคำม่วง อำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์หรือผู้ไทกลุ่มอื่น ๆ นอกจากนี้จะมีผ้าแพรว้าหรือผ้าเบี่ยงที่ใช้ห่มไปงานสำคัญแล้ว ยังมีผ้าที่ชาวผู้ไทกลุ่มนี้เรียกว่าผ้าตุ้ม หรือผ้าขิด เอาไว้ใช้ในพิธีกรรมอวมงคลหรืองานศพ เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ล่วงลับและประดับตกแต่งโลงศพ อันเป็นความเชื่อความศรัทธาขนบทำเนียมประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงเกิดแรงบันดาลใจต้องการนำเสนอถึงวิถีชีวิตของชาวภูไท ฝ้าย ผ้า ความเชื่อของผ้าในแต่ละแพรและการเบี่ยงผ้าทั้ง ๓ แพร ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ผ่านการถ่ายทอดทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ชุด สามแพร ภูไท

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การทอผ้าแพรวา แพรมน แพรดุ่ม ที่อำเภอคำม่วง อำเภอภูฉินารายณ์ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ครั้งนี้ ได้เน้นศึกษาเฉพาะการทอผ้าแพรวา แพรมน แพรดุ่ม ที่ยังมีลักษณะเป็นผ้าแบบดั้งเดิม โดยได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาไว้ ๓ ประการคือ ศึกษากระบวนการทอผ้า ศึกษาลักษณะรูปแบบของผืนผ้า สวดลายของผ้า และประการสุดท้ายเป็นกรณีศึกษาคติความเชื่อของชาวภูไท อำเภอคำม่วง อำเภอภูฉินารายณ์ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เกี่ยวกับผ้าแพรวา แพรมน แพรดุ่ม

ผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงได้ศึกษาคติความเชื่อ ซึ่งเป็นบ่อเกิดความสำคัญของลายผ้าบนผืนผ้าแต่ละผืนและการใช้ผ้าที่มีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ยังได้ศึกษาการฟ้อนอีสานเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์และเป็นแนวคิดสำคัญไปประดิษฐ์ท่ารำที่เป็นเอกลักษณ์ของผลงาน ดังนั้น ผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงนำบริบท ความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตของชาวภูไท การฟ้อนภูไทมาถ่ายทอดเป็นท่ารำ เพื่อสื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านภูไท ฝ้าย ผ้า ความเชื่อของผ้าในแต่ละผืน และการเบี่ยงผ้าทั้งสามแพร โดยนำเสนอผ่านนาฏศิลป์พื้นบ้าน ซึ่งผู้สร้างสรรค์สามารถที่จะสร้างสรรค์ พลิกแพลงท่วงท่าลีลาการเคลื่อนไหวของไปได้หลายทาง แต่มีลีลาที่งดงาม ใช้ท่าทางในการสื่อความหมายของความรู้สึก อารมณ์ของการแสดง

การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การประดิษฐ์ท่ารำเพื่อให้เกิดเป็นเอกลักษณ์จะต้องมีกระบวนการในการประดิษฐ์อย่างเป็นขั้นตอน เนื่องจากผู้สร้างสรรค์ผลงานได้นำเสนอผลงานในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงต้องมีแนวคิดเกี่ยวกับฟ้อนอีสาน เพื่อนำมาประดิษฐ์ท่ารำโดยการปรับหรือใส่ให้มีความสวยงามมากขึ้นโดยการอิงการสร้างท่ามาจากระบบแม่ท่าต่าง ๆ เช่น ฟ้อนภูไทเรณู ฟ้อนภูไทกาฬสินธุ์ และฟ้อนบ่าวเส็งกลองเกี้ยวสาวเอ๋คราม โดยปกติแล้วผู้สร้างสรรค์ผลงานมีวิถีทางในการออกแบบท่ารำแตกต่างกันไปจะสามารถประดิษฐ์ได้ช้าหรือเร็ว นั้นย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่เคยได้ปฏิบัติ อีกทั้งต้องอาศัยแรงบันดาลใจจากสิ่งที่ได้เห็นผสมผสานกับจินตนาการของตนเอง จนกลายเป็นผลงานสร้างสรรค์ชิ้นใหม่

จากการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้รวบรวมเอกสารวิจัยสุรพล วิรุฬห์รักษ์ เรื่องหลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์ เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวความคิดของงานวิจัยคือการใช้หลักความเป็นศิลปะพื้นบ้าน นาฏยประดิษฐ์ การเกิดขึ้น พัฒนาและคงอยู่ของนาฏศิลป์พื้นบ้าน ในรูปแบบของนาฏศิลป์สร้างสรรค์และในการสร้างสรรค์ผลงาน การแสดงทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ชุด สามแพรภูไท ผู้สร้างสรรค์ผลงาน ได้ศึกษาเนื้อหางานวิจัยของ รศ.พจน์มาลัย สมรรถบุตร เรื่อง แนวคิดการประดิษฐ์ท่ารำและงานวิจัยของสุภาวดี ดุ่มเงิน เรื่องการทอผ้าแพรวา แพรมน แพรดุ่ม

เพื่อนำมาศึกษาแนวคิดประดิษฐ์ทำรำต่าง ๆ ที่มีความชัดเจนหลากหลายมากยิ่งขึ้น เป็นการนำต้นแบบความคิด ทำรำ มาประยุกต์ใช้ และนำมาใช้ในการแสดง ทั้งนี้ ผู้สร้างสรรค์ผลงาน ยังได้ศึกษางานวิจัยของนายวีรยุทธ อัยยะจักร์ โดยการศึกษาการวิเคราะห์ การสร้างงานนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ๒ ประการ

๑) เพื่อศึกษากระบวนการทอผ้าแพรวา แพรมน แพรต้อม และคติความเชื่อของชาวภูไท

๒) เพื่อสร้างสรรค์ผลงานการแสดงในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ชุด สามแพรกู่ไท ผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงได้ศึกษารูปแบบการแสดงของวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อมาปรับใช้ในการแสดง ไม่ว่าจะเป็นการแปรแถวและแนวคิดที่ใช้ประดิษฐ์ทำรำ แล้วนำเอาข้อมูลที่ได้ศึกษามาเรียบเรียงจัดทำเป็นรูปเล่มศิลปะนิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การแสดงชุด สามแพรกู่ไท มีวิธีการศึกษาค้นคว้าและดำเนินการอย่างเป็นระบบโดยใช้การเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ให้ข้อมูลในเชิงรูปแบบ แนวคิด งานวิจัย พบว่า ข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ให้ข้อมูลในเชิงรูปแบบ แนวคิด บทบาทความสำคัญและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ใช้เป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์กระบวนการคิด การสร้างสรรค์ งานนาฏยประดิษฐ์ในแต่ละช่วงของการแสดงเพื่อสร้างสรรค์ผลงานให้มีความสมบูรณ์แบบตามวัตถุประสงค์ ด้วยวิธีการดำเนินงานที่เป็นระบบทำให้ผู้สร้างสรรค์สามารถถ่ายทอดความคิด จินตนาการ ประสบการณ์ผ่านชุดการแสดงสู่ท่านผู้ชมได้อย่างเต็มที่ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษา ประวัติความเป็นมาของชุมชนอำเภอคำม่วง อำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ลายผ้า และความเชื่อของผ้าทั้งสามแพร (แพรวา แพรมน แพรต้อม) สร้างสรรค์จากแรงบันดาลใจของผู้สร้างสรรค์การแสดง ชุด สามแพรกู่ไท โดยถ่ายทอดผ่านรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์มีการบันทึกทำรำไว้เป็นภาพนิ่งประกอบการบรรยาย วิธีการปฏิบัติทำรำอย่างละเอียด และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ต่อไป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์พบว่าผู้สร้างสรรค์ผลงานได้ค้นคว้าประวัติความเป็นมาของอำเภอคำม่วง อำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ลายผ้า ความเชื่อของผ้าทั้งสามแพร (แพรวา แพรมน แพรต้อม) และมานำเสนอเพื่อให้ทุกคนได้เล็งเห็นถึงการเปี่ยมผ้าที่แตกต่างกัน จึงได้นำมาประดิษฐ์เป็นทำรำทางด้านนาฏศิลป์

ผู้สร้างสรรค์ได้นำเอาข้อมูลทั้งหมดมานำเสนอในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ใช้นักแสดงทั้งหมด ๑๖ คน นักแสดงหญิง ๑๒ คน นักแสดงชาย ๔ คน โดยคัดเลือกนักแสดงที่มีความสามารถทางด้านนาฏศิลป์จึงทำให้ง่ายต่อการฝึกซ้อมและต้องมีความตั้งใจความขยันในการฝึกซ้อมซึ่งจะฝึกซ้อมทุกวันหลังเลิกเรียน ๑๒ สัปดาห์ก่อนขึ้นแสดงจริง

การแต่งกายผู้สร้างสรรค์ สร้างสรรค์ให้ผู้สวมใส่เสื้อผ้าตามลักษณะของชาวภูเก็ต ดังนี้

๑) เสื้อแขนกระบอกสีดำ เป็นเสื้อที่ทอด้วยฝ้ายอ่อนครามและเป็นเสื้อใช้สวมใส่ของสตรีชาวภูเก็ต

ภาพที่ ๑ เสื้อแขนกระบอกสีดำ

๒) ชินไหมมัดหมี่ เป็นชิ้นที่ใช้สวมใส่ในการไปวัดหรืองานกินดองมีการต่อหัวต่อตีนเพื่อเป็นเอกลักษณ์ของชาวภูเก็ต

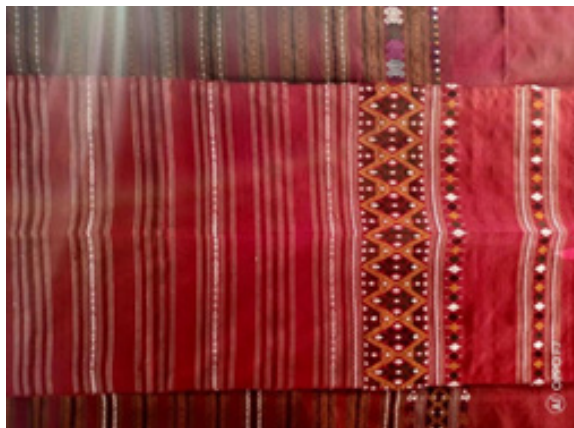
ภาพที่ ๒ ฝ้ายไหมมัดหมี่

๓) ผ้าแพรวา เป็นผ้าที่ใช้ขึงห่มในงานต่าง ๆ ของชาวภูไท เช่น งานวัด งานกินตอง และ พิธีทางพระพุทธศาสนา

ภาพที่ ๓ ผ้าแพรวา

๔) ผ้าตุ้ม เป็นผ้าที่ใช้ในพิธีกรรมอวมงคลในงานศพคุ่มศพของบรรพบุรุษที่ถึงแก่กรรม เพื่อไว้อาลัยเป็นครั้งสุดท้าย

ภาพที่ ๔ ผ้าแพรวตุ้ม

๕) ผ้าแพรมน เป็นผ้าที่ใช้มัดหัวในพิธีกรรมการรักษา (การเหยา)

ภาพที่ ๕ ผ้าแพรมน

๖) ผ้าแซ่ว เป็นผ้าที่ใช้ขอกลายผ้าของชาวภูไท

ภาพที่ ๖ ผ้าแซ่ว

๓) สร้อยประเก้อม เป็นสร้อยที่ใช้สวมใส่มีลวดลายที่แปลกและเป็นเอกลักษณ์ของชาวภูเก็ต

ภาพที่ ๗ สร้อยประเก้อม

๘) ต่างหู เป็นต่างหูที่ใช้เพื่อความสวยงามให้เหมาะสมกับการแสดง

ภาพที่ ๘ ต่างหู

๙) เข็มขัดเงิน เป็นเครื่องประดับที่ใส่เพื่อความสวยงามให้เหมาะกับการแสดง

ภาพที่ ๙ เข็มขัดเงิน

ส่วนอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบในการแสดงมีทั้งหมด ๑๐ ชิ้นได้แก่ ผ้าแขว กระบุง เครื่องปั้นฝ้าย ไม้เหยา กระหย่อง ดาบ ผ้าขาว กระสวย เส้นฝ้าย รังไหม

๑) ดาบ เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมในการไล่สิ่งชั่วร้าย

ภาพที่ ๑๐ ดาบ

๒) ที่ปั่นฝ้าย เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการปั่นฝ้าย

ภาพที่ ๑๑ ที่ปั่นฝ้าย

๓) แคน เป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะในพิธีกรรมการเหยา

ภาพที่ ๑๑ แคน

๔) กระบุง เป็นอุปกรณ์ในการใช้เก็บฝ้ายหรือใช้เก็บผ้าหลังจากทอเสร็จ

ภาพที่ ๑๒ กระบุง

๕) กระสวยทอผ้า เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าดึงให้ลวดลายของผ้าปรากฏขึ้นบนผืนผ้า

ภาพที่ ๑๓ กระสวยทอผ้า

๖) กระถ้อง เป็นอุปกรณ์ที่เอาไว้ดอกไม้ข้าวสารรูปเทียนใช้จัดพิธีกรรมของการเหยา

ภาพที่ ๑๔ กระถ้อง

๗) กระด้ง เป็นอุปกรณ์ที่เอาไว้ใช้ในการเก็บไหมและผ้าไหมหลังจากย้อมเสร็จแล้ว

ภาพที่ ๑๕ กระด้ง

เพลงที่ใช้ประกอบการแสดง ดนตรีที่ใช้จะมีความเป็นอีสานและจะใช้จังหวะทำนองภูไทประกอบเพื่อให้มีความเป็นอีสานเข้ามาเพิ่มเติมให้ดนตรีนำฟังและประกอบเข้ากับผลงานของผู้สร้างสรรค์

รูปแบบการแสดงจะสื่อให้เห็น ถึงวิถีชีวิตของชาวภูไท ลายผ้า ความเชื่อของผ้าในแต่ละแพร และการเบี่ยงผ้าทั้ง ๓ แพร ว่ามีความเป็นมาอย่างไร

ช่วงที่ ๑ สื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวภูไท ลายผ้า การเบี่ยงผ้าทั้ง ๓ แพร

ช่วงที่ ๒ สื่อให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องของการรักษา (การเหยา) ของชาวภูไท

ช่วงที่ ๓ สื่อให้เห็นถึงการใช้ผ้าชนิดใหม่หรือผ้าตุ้ม ของบรรพบุรุษที่ถึงแก่กรรม เพื่อไว้อาลัย เป็นครั้งสุดท้าย

มีแม่ท่าทั้งหมด ๔๔ ท่า ๑๔ แถวใช้รูปแบบการแปรแถวตอน แถวสลัฟพื้นปลา แถวเฉียง โดยกำหนดทิศทาง ๔ ทิศทางตามรูปแบบของเวทีซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นเอกลักษณ์ของการแสดงชุดสามแพร ภูไท ที่สร้างความแปลกใหม่ให้กับผู้ชมและทรงคุณค่าต่องานศิลปะการแสดงในโอกาสต่อไป

๒. การวิเคราะห์ตามจุดเก็บข้อมูล

การแสดงผลงานสร้างสรรค์ชุดสามแพร ภูไท ในรูปแบบทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ โดยแบ่งออกเป็น ๓ ช่วงดังนี้

ช่วงที่ ๑ สื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวภูไท ลายผ้า การเบี่ยงผ้าทั้ง ๓ แพร

ช่วงที่ ๒ สื่อให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องของการรักษา (การเหยา) ของชาวภูไท

ช่วงที่ ๓ สื่อให้เห็นถึงการใช้ผ้าชนิดใหม่หรือผ้าตุ้ม ของบรรพบุรุษที่ถึงแก่กรรม เพื่อไว้อาลัย เป็นครั้งสุดท้าย

การคัดเลือกตัวนักแสดง ในการแสดงชุดสามแพร ภูไท ใช้นักแสดงทั้งหมด ๑๖ คน นักแสดงหญิง ๑๒ คน นักแสดงชาย ๔ คน ร่วมในการแสดง

การแต่งกายของนักแสดงผู้วิจัยได้แนวคิดการแต่งกายของนักแสดงโดยอิงการแต่งกายมาจากจิตรกรรมผาผนัง มาอิงใส่ในการแสดง โดยมีการประดับตกแต่งโดยการใส่เครื่องประดับลงไปให้ดูมีความสวยงามมีความเป็นอีสานและอีกทั้งยังทำให้สบายต่อการแสดงไม่ทำให้เกิดอุปสรรคและปัญหาในการแสดง โดยเครื่องประดับมีดังนี้ สร้อยคอ เข็มขัด ต่างหู เป็นต้น

เพลงและเครื่องดนตรีที่ใช้ในการประกอบการแสดง ในการสร้างสรรค์ดนตรีขึ้นมาใหม่โดยรูปแบบการแสดงเป็นการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงจะใช้เครื่องดนตรีอีสานเป็นหลักรูปแบบการแสดงสื่อให้เห็นถึง การสร้างสรรค์ที่สื่อถึงวิถีชีวิตของชาวภูไท ลายผ้า การเบี่ยงผ้าทั้งสามแพร โดยการใช้จังหวะดนตรีที่เริ่มจากช้าไปจนถึงจังหวะเร็ว รูปแบบของดนตรีประกอบการแสดงมีดังนี้

เนื้อเรื่อง

เกริ่นผญา

ไอ้ได้เผื่อว่าเม็งเวิงเพจุไทสิบสองช่าวยาว ๆเยอซบลายมายมิวงคองแต่ดักแพงฮักษา สิบล้าวัฒนธรรมตั้งแต่เก่าแม่่วิถีนเฮาเผ่าภูไทแพรเพ็งเลิงฮ้อยแมนช่อเซิงมิงมีเปิงโหม่มอนนอน เผลอตุ้มสุกใส่สาวเอาเยอเอาไยมาป่นป่อยเส่อไว้อักในน้อยมิให้ห้องลายตามล่องเฮมเส่อผล่อยแล้ว พูซอมาเป็นลูเกอญอมาเป็นลูเกอญอผลอเยอเผอพูแพรแต้นอ

ไอ้ได้ แพรวาลายญอผ้า พันธุ์มหาดอกสาหมี่ ไอ้ได้ นาคลายแพรซบเยอไย มีลายในเยอเคอค้อย ลายงูลอยลายซาเซ้ Һ้าหอดเซเยอเป็นหล่าว ชนหมากต่าวดอกบัวน้อย ชนหมาก ต่าวดอกบัวน้อย ลายใบปุ่นช่อปลายเซิง ซบเหลือด่ Һั่นอไอ้ได้ สิบตำลึงอยู่ปลายค้อย บ่พอพูยอยู่ งามด้นแพรพูยมนมัดจ๊อก ลู เกอ ญิงไ้ว้งาม ยามหาดเจอโซโต ผีให้ยเฮินป่ามาแต่เหลือให้เหยาป้อน มาแต่เหลือให้เหยาป้อน แงบ่ปิ่นบัวภ้ยแต้นอ

ไอ้ได้ เพิ่นว่าผ้าแพรตุ้มแต่บุฮานล้านค่าแต้นอพอได้พาดเส่อกะโตยามผู้เลอออก ซานบ้าน ไอ้ได้ บาดการเอ็ดปะชู ชูย่อง บาดรห่อยอขึ้นใส่ บาดห่าหาดเจอได้ บาดห่าหาดเจอได้ เฮอ น้อยขึ้นสวรรคค์ แต้นอ ท่านเอย

ช่วงที่ ๑ วิถีชีวิตของชาวภูไทแบบดั้งเดิมก่อนได้รับอิทธิพลจากทางประเทศลาวการหม่สไป เฉียง นุ่งผ้าถุงไหมมัดหมี่ลายคั่น ไ่ว่มทรงมวยว่อง คาดเข็มขัดเงิน ใส่สร้อยประเก้อม และ ต่างหู

ช่วงที่ ๒ ความเชื่อการรักษา (เหยา) สตรีอีสานนุ่งซิ่นไหมมัดหมี่ลายคั่น สวมเสื้อคราม ตัดแบบอีสานดั้งเดิม เอวเสื้อเข้ารูป มีการคาดเข็มขัด ไ่ว่มทรงมวยว่อง และ มักนิยมเครื่องประดับ ประเก้อม

ช่วงที่ ๓ การใช้ผ้าซิดใหม่หรือ ผ้าตุ้ม ของบรรพบุรุษที่ถึงแก่กรรม เพื่อไว้อาลัยเป็นครั้งสุดท้าย

การคิดประดิษฐ์ทำนาฏศิลป์การแสดงชุดสามแพร่ ภูไท ได้แนวความคิดจากการประดิษฐ์ สร้างสรรค์ทำรำคือคิดค้นกระบวนทำรำขึ้นมาใหม่โดยคำนึงถึงการสื่อเรื่องราวของการแสดงผ่าน กระบวนการทางด้านนาฏศิลป์เพื่อให้เกิดเป็นงานสร้างสรรค์ที่มีความแปลกใหม่และความเหมาะสม ของการนำไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ

การแสดงสื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวภูไทความเชื่อการเบี่ยงผ้าทั้งสามแพร่ และการรำรำ ที่มีท่วงท่าลีลางดงามเพื่อสื่ออารมณ์และความหมาย ในการแสดงโดยการแสดงแบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ สื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวภูไท ฝ้าย ผ้า การเบี่ยงผ้าทั้ง ๓ แพร ผู้วิจัยได้ประดิษฐ์
ท่า ๒๙ ท่า ๕ แถว

ช่วงที่ ๒ สื่อให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องการรักษา (การเหยา) ของชาวภูไท ผู้วิจัยได้ประดิษฐ์
ท่า ๑๑ ท่า ๔ แถว

ช่วงที่ ๓ สื่อให้เห็นถึงการใช้ผ้าชนิดไหม หรือ ผ้าตุ้มของบรรพบุรุษที่ถึงแก่กรรมเพื่อไว้อาลัย
เป็นครั้งสุดท้าย ผู้วิจัยได้ประดิษฐ์ท่า ๓ ท่า ๓ แถว

มีแม่ท่าและกระบวนท่าทั้งหมด ๔๔ ท่า ๑๒ แถวรูปแบบแถวหน้ากระดาน แถวสลับฟันปลา
แถวเฉียง แถวตอน โดยกำหนดทิศทาง ๔ ทิศทางตามรูปแบบของเวทีซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็น
เอกลักษณ์ของการแสดงชุดสามแพร ภูไท ที่สร้างความแปลกใหม่ให้กับผู้ชมและเป็นผลงานสร้างสรรค์
ที่ทรงคุณค่าต่องานศิลปะการแสดงในโอกาสต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ชุดสามแพรภูไท
ผู้วิจัยมีข้อเสนอ ดังนี้

๑. ผู้วิจัยควรเป็นผู้ที่มีความเสียสละ อดทน พยายาม ไม่ท้อในสิ่งที่ทำ
๒. ผู้วิจัยควรศึกษาค้นคว้าผลงานสร้างสรรค์ด้านความเชื่อของผ้าให้มากขึ้น เพื่อนำมาพัฒนา
ผลงานให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น
๓. ควรศึกษากระบวนทำนาฏยศัพท์ ภาษาท่า และสอบถามผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความรู้อีก
เกี่ยวกับผ้า ความเชื่อ และการนำไปใช้ให้มาก
๔. ผู้วิจัยควรมีการถ่ายภาพการฝึกซ้อมหรือการแสดง เพื่อนำมาเลือกใช้ได้ทุกขั้นตอน

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

กิตติยา ทาธิสา. (๒๕๖๐). **พ็อนผู้ไทยในจังหวัดกาฬสินธุ์**. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ปีที่๘(ฉบับที่๑), ๓๒๙-๓๓๑.

ชัยดำรง อินทะวงษ์. (๒๕๕๙). **บ่าวเส็งกลองเกี่ยวสาวเอ้คราม**. ศิลปินพินิจศิลป์บัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

ชลธิชา บำรุงรักษ์ และเฉลิมชัย แก้วมณี. (บรรณาธิการ). (๒๕๕๙). **ภาษาผู้ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์ศูนย์การนิเทศอีสานสิรินธร.

พจน์มาลัย สมรรถบุตร. (๒๕๓๘). **แนวคิดประดิษฐ์ท่ารำ เซ็ง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. อุดรธานี : สำนักงานส่งเสริมวิชาการสถาบันราชภัฏอุดรธานี.

_____. (๒๕๔๘). **แม่ท่านนาฏศิลป์ในรำมวยโบราณ The Basic Postures in Thai Classical of Dramatic Dance in Ram Muay Boran**. พิมพ์ครั้งที่ ๑ อุดรธานี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

พีรพงษ์ แสนไสย์. (๒๕๔๖). **การวิจัยทางนาฏศิลป์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. มหาสารคาม : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

_____. (๒๕๔๖ก). **นาฏยประดิษฐ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. มหาสารคาม : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สิทธิชัย สมานชาติ. (๒๕๕๖). **ผ้าทอชิพันธุ์ผู้ไทย/ภูไท : การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการต่อยอดภูมิปัญญา**. คณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

สุภาวดี ตุ่มเงิน. (๒๕๓๘). **การทอผ้าแพรวาที่บ้านโพน อำเภอบ้านม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์**. ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เว็บไซต์

พีรพงษ์ แสนไสย์. (๒๕๔๓). **ลักษณะท่ามือ ท่าเท้า**. สืบค้นเมื่อ ๑๖ กันยายน ๒๕๖๑, จาก <https://www.isangate.com/new/๒๙-art-culture/isan-dance/๒๘๐-isan-dance-๖.html>.

สมบัติ ศรีสิงห์. (๒๕๕๑). **การพ็อนพื้นบ้านอีสาน**. สืบค้นเมื่อ ๑๖ กันยายน ๒๕๖๑, จาก http://www.isan.clubs.chula.ac.th/folkdance/?transaction=index_dance.php.

Phonlawat sihata. (๒๕๕๙). แพรมน อັถลัษณ์ขงแม่หึงผู้โ. สืบค้นเมื่อ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๒,
จาก <https://phonlawatsihatagmailcom.wordpress.com>.

สัมภาษณ์

คำสอน สระทอง. (๒๕๖๑, ๑๕ กันยายน). นักรวิชาการ บ้านคำม่วง ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จัหวัด
กาฬสินธุ์. สัมภาษณ์.

จิรา จงกล. (๒๕๖๑, ๒๕ กรกฎาคม). ศิลปินมรดกอีสาน ปี พ.ศ๒๕๕๓ สาขาศิลปะการแสดง
(เชี่ยวชาญเรื่องผ้าภูโ) อำเภอเมือง จัหวัดกาฬสินธุ์. สัมภาษณ์.

ถนนอมจิต แก้วเสนา. (๒๕๖๑, ๑๕ มิถุนายน). นักรวิชาการ บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จัหวัด
กาฬสินธุ์. สัมภาษณ์.

ประไฟ ชัยนการนาวี. (๒๕๖๑, ๒๘ สิงหาคม). ผู้ใหญ่บ้าน บ้านโคกน้อย ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จัหวัด
กาฬสินธุ์. สัมภาษณ์.

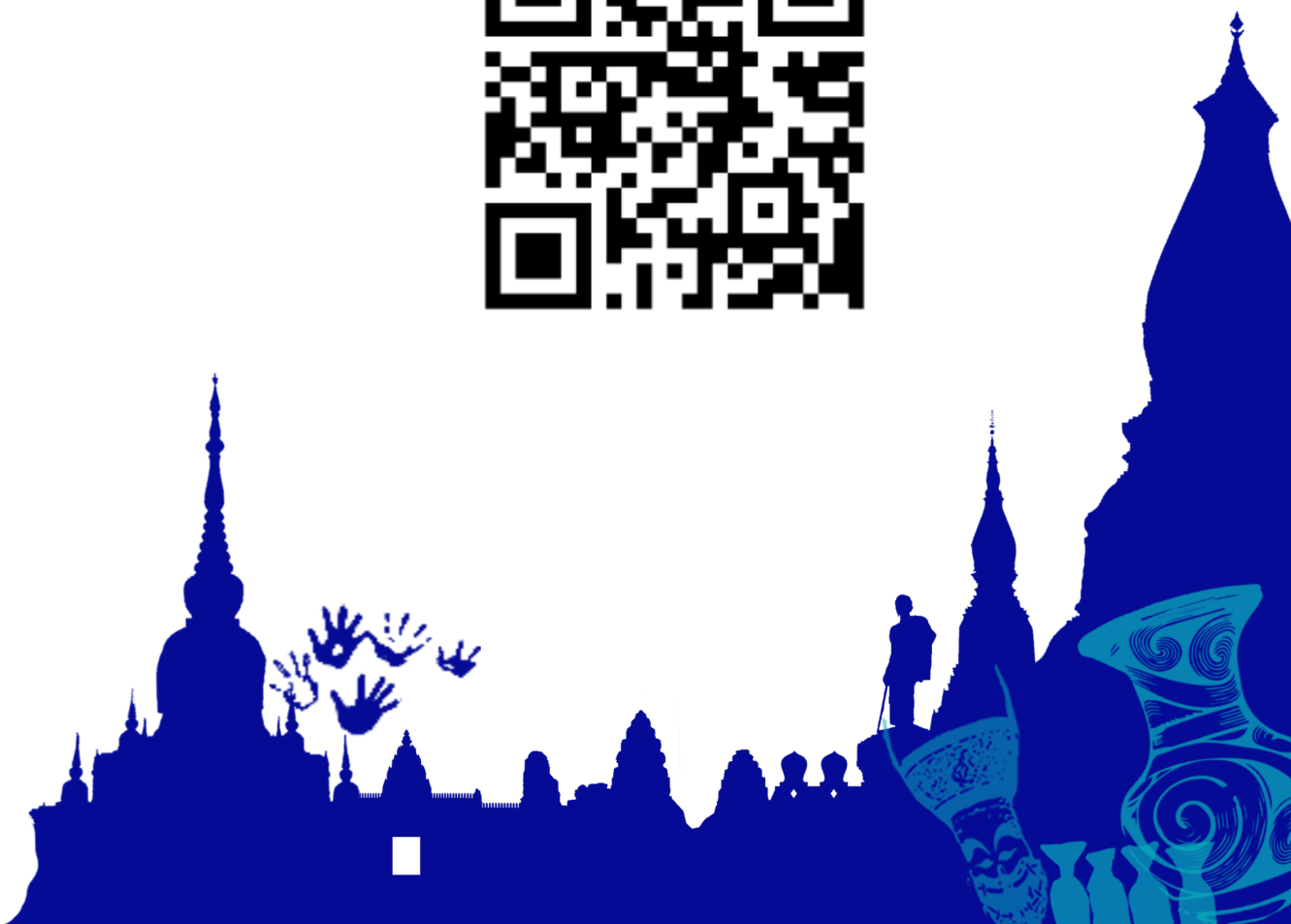
วันทา ภูสาหัส. (๒๕๖๑, ๒๕ กันยายน). นักรวิชาการ บ้านหนองซ้าง ตำบลสำราญ อำเภอคำม่วง จัหวัด
กาฬสินธุ์. สัมภาษณ์.

รายละเอียดการเตรียมบทความเสนอการตีพิมพ์

วารสารวิชาการศิลปวัฒนธรรมอีสาน

สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วารสารวิชาการศิลปวัฒนธรรมอีสาน

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓)

Journal of Isan Arts and Culture

Vol 1, No. 2, (July - December 2020)

Isan Arts and Culture

๐๑ การอนุรักษ์ประเพณีแข่งเรือกาบ
เชื่อมสัมพันธ์ไทยลาว ของชุมชนท่าดีหมี
จังหวัดเลย แบบบูรณาการ

กัลยา ยศคำสือ
สำคร พรมโศตร

๐๒ การออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม:
แนวความคิดสร้างสรรค์ลายอัตลักษณ์
ผ้าไหมปูมโบราณสุรินทร์

สมบัติ สัมครสมาน

๐๓ “แซนทรีมีย์” สักยสัมพันธ์
ระหว่างคนเป็นกับคนตายของชาวไทยกวย

ทองดา คลังฤทธิ์
ยี่สธารา ศิริภาประการ
สุริยา คลังฤทธิ์

๐๔ บทสัทภัญญะและลายพืعنตวยความอาลัย
ธ สติในดวงใจตราบนิรันดร์

วรพณี มานะสมปอง

๐๕ ร่องรอยวัฒนธรรมแบบเขมร
ในจังหวัดสกลนคร

พจนวราภรณ์ เขจรนตร

๐๖ หลวงพ่อโตเมืองศรีสะเกษ:
ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สองฝั่งโขง

ธัญพงศ์ สารรัตน์

๐๗ ความพึงพอใจของประชาชน
ที่เลือกท่องเที่ยวตลาดน้ำทุ่งบัวชม
อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปิยธิดา พิเศษสุ
กนกวรรณ โล่สำราญ
สุบิน พาสังคราม
ณัฐฐา หลาบงาม
ทักษิณี สุขสมบัติ
สุพัฒนรา ส่วนใหม่
ณัฐพร ทองอ่อน
อรพรรณ แท่งทอง
จิราวรรณ สัมหวัง

๐๘ สัมแพรกุไท

สุระชงกฏ สุพลจิตต์
ศุทธิณี สัมศรี